BnF Gallica

Istoria si genealogia casei Callimachi / A. D. Xenopol,...

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

BnF Gallica

Xenopol, Alexandru Dimitrie (1847-1920). Auteur du texte. Istoria si genealogia casei Callimachi / A. D. Xenopol,.... 1897.

1/ Les contenus accessibles sur le site Gallica sont pour la plupart des reproductions numériques d'oeuvres tombées dans le domaine public provenant des collections de la BnF. Leur réutilisation s'inscrit dans le cadre de la loi n°78-753 du 17 juillet 1978 :
- La réutilisation non commerciale de ces contenus ou dans le cadre d'une publication académique ou scientifique est libre et gratuite dans le respect de la législation en vigueur et notamment du maintien de la mention de source des contenus telle que précisée ci-après : « Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France » ou « Source gallica.bnf.fr / BnF ».
- La réutilisation commerciale de ces contenus est payante et fait l'objet d'une licence. Est entendue par réutilisation commerciale la revente de contenus sous forme de produits élaborés ou de fourniture de service ou toute autre réutilisation des contenus générant directement des revenus : publication vendue (à l'exception des ouvrages académiques ou scientifiques), une exposition, une production audiovisuelle, un service ou un produit payant, un support à vocation promotionnelle etc.

CLIQUER ICI POUR ACCÉDER AUX TARIFS ET À LA LICENCE

2/ Les contenus de Gallica sont la propriété de la BnF au sens de l'article L.2112-1 du code général de la propriété des personnes publiques.

3/ Quelques contenus sont soumis à un régime de réutilisation particulier. Il s'agit :

- des reproductions de documents protégés par un droit d'auteur appartenant à un tiers. Ces documents ne peuvent être réutilisés, sauf dans le cadre de la copie privée, sans l'autorisation préalable du titulaire des droits.
- des reproductions de documents conservés dans les bibliothèques ou autres institutions partenaires. Ceux-ci sont signalés par la mention Source gallica.BnF.fr / Bibliothèque municipale de ... (ou autre partenaire). L'utilisateur est invité à s'informer auprès de ces bibliothèques de leurs conditions de réutilisation.

4/ Gallica constitue une base de données, dont la BnF est le producteur, protégée au sens des articles L341-1 et suivants du code de la propriété intellectuelle.

5/ Les présentes conditions d'utilisation des contenus de Gallica sont régies par la loi française. En cas de réutilisation prévue dans un autre pays, il appartient à chaque utilisateur de vérifier la conformité de son projet avec le droit de ce pays.

6/ L'utilisateur s'engage à respecter les présentes conditions d'utilisation ainsi que la législation en vigueur, notamment en matière de propriété intellectuelle. En cas de non respect de ces dispositions, il est notamment passible d'une amende prévue par la loi du 17 juillet 1978.

7/ Pour obtenir un document de Gallica en haute définition, contacter **utilisation.commerciale@bnf.fr**.

Emile Picot

A. D. XENOPOL
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN IAȘI
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

ISTORIA ȘI GENEALOGIA

CASEI

CALLIMACHI

Textul
conține trei graouri.
Afară din text sînt șase graouri
și un arbore genealogic
în culori.

BUCUREȘCI
TIPOGRAFIA CURȚII REGALE, F. GÖBL FII
19, — STRADA REGALĂ — 19.
1897

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

ISTORIA ŞI GENEALOGIA

CASEI

CALLIMACHI

I. Rust. 162

A. D. XENOPOL

N IAŞI
E

BCU
131791

A. D. Xenopol

Histoire et généalogie de la maison Callimachi

ALOGIA

II

AUT MUTARE

BUCURESCI
TIPOGRAFIA CURȚII REGALE, F. GÖBL FII
19, — STRADA REGALA — 19.
1897

A. D. XENOPOL
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN IAȘI
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

DON
131791

ISTORIA ȘI GENEALOGIA

CASEI

CALLIMACHI

BIBL. CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
P. F.
IAȘI
EXEMPLAR

BUCUREȘCI
TIPOGRAFIA CURȚII REGALE, F. GÖBL FII
19, — STRADA REGALA — 19.
1897

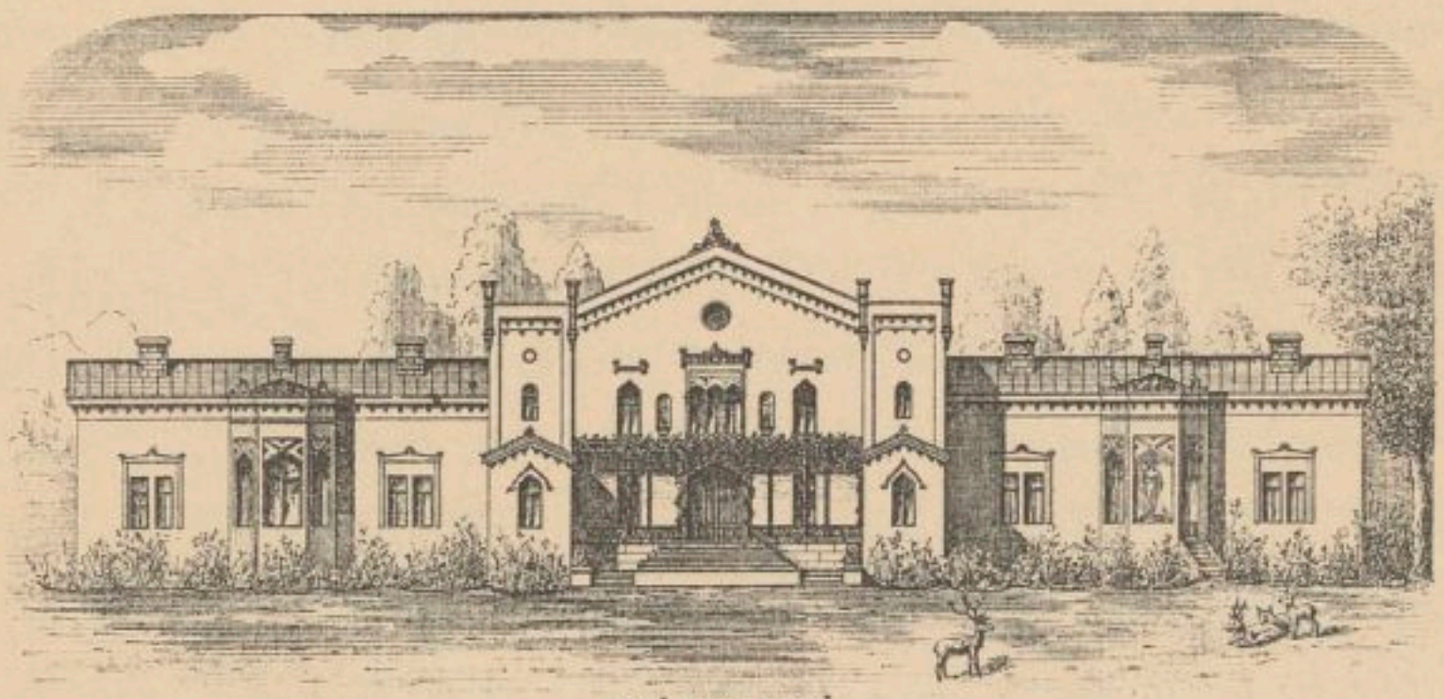

STĂNCEȘTI

PRECUVÎNTARE

Există la noi în țară, în deosebitele case boerești, genealogii ale familiilor lor, mai mult saŭ mai puțin întemeiate. Una din cele mai pozitive, prin datele pe care să razimă, este acea a familieĭ Callimachi (Calmășul), interesantă și prin faptul că sub un nume grecesc, ascunde o fire adevărat romînească. Genealogia aceasta, de și nu să urcă prea departe — începutul viaculuĭ al XVIII-lea — și tocmaĭ din această pricină, să întemeiază toată pe documente autentice și arătăriĭ vrednice de crezare. Ia să maĭ însamnă apoĭ și prin faptul că moșia Stăncești din județul Botoșanĭ, moșie de baștină a acesteĭ familieĭ, să află pînă astăzĭ în mînele eĭ, precum și prin păstrarea tipuluĭ eĭ caracteristic,

care să recunoaște a fi acelaș în portretele membrilor celor mai de căpetenie, aproape de la origine, pînă la urmașii ce mai trăesc. Familia Callimachi a dat patru domni Moldoveĭ, un mitropolit și mai multe personalități marcante, încît a jucat un rol de căpitenie în viața publică a acesteĭ țări, cu atît mai mult că toți acești domni aŭ fost însămnați, fie prin apucăturile lor reformatoare, fie prin însușirile lor personale, fie în sfârșit prin tragica lor soartă. Deși eĭ reprezintă civilizația grecească, mai mult saŭ mai puțin pătrunsă în a lor fire, totuși eĭ sînt alăturea cu Mavrocordații și cu cîți-va din Ipsilanți și din Ghiculești, reprezentanți distinși ai grecismuluĭ, aceĭ ce aŭ lăsat urme trainice ale existenței lor și nu numaĭ jafurĭ și pustieriĭ, ca ceĭ maĭ mulți din domniĭ epoceĭ fanariote.

Am început lucrarea noastră cu limpezirea originеĭ familieĭ, apoĭ am trecut la istoria domnitorilor Callimachi și a mitropolituluĭ Gavriil. Am urmat cu arborele genealogic, punînd în dreptul fie-căruĭ nume, un număr care să rapoartă la datele, maĭ mult saŭ maĭ puțin cunoscute, asupra membruluĭ respectiv. Aceste date sînt întemeiate pe documente saŭ mărturisirĭ ale scriitorilor, din care o parte sînt indicate în note, iar o parte, inedite saŭ maĭ greŭ de consultat, aŭ fost reproduse în anexe, cu deosebire acele privitoare la fixarea filiațiunilor. D-l Alexandru Callimachi, șeful actual al caseĭ Callimachi, coborîtor direct al luĭ Teodor Calmășul, începătorul cunoscut al acesteĭ familiĭ, mi-a pus la dispoziție multe din documentele inedite; cîteva aŭ fost aflate de D-l Teodor Stephanelli, președinte al tribunaluluĭ din Cîmpulung (Bucovina); altele de D-l

Ioan Tanoviceanu. Unele din ele aŭ fost publicate în revista mea «Arhiva», *de unde aŭ trecut în studiul de față. Prin această a mea lucrare să aduce o maĭ deplină lămurire asupra părțiĭ istorieĭ Moldoveĭ, cît timp ea a trecut sub Callimachĭ. Pe lîngă interesul psihologic al urmăririĭ aceluiașĭ suflet, în corpurile cu existență paralelă saŭ succesivă ale coborîtorilor uneĭ părechĭ de oamenĭ, publicația noastră maĭ dă și oare care amănunțimĭ privitoare la istoria generală a Moldoveĭ, în decursul viaculuĭ trecut și pînă în acesta în care ne aflăm, și către sfîrșitul căruia barca timpuluĭ înaintează.*

A. D. XENOPOL

Iași, Decemvrie 1896.

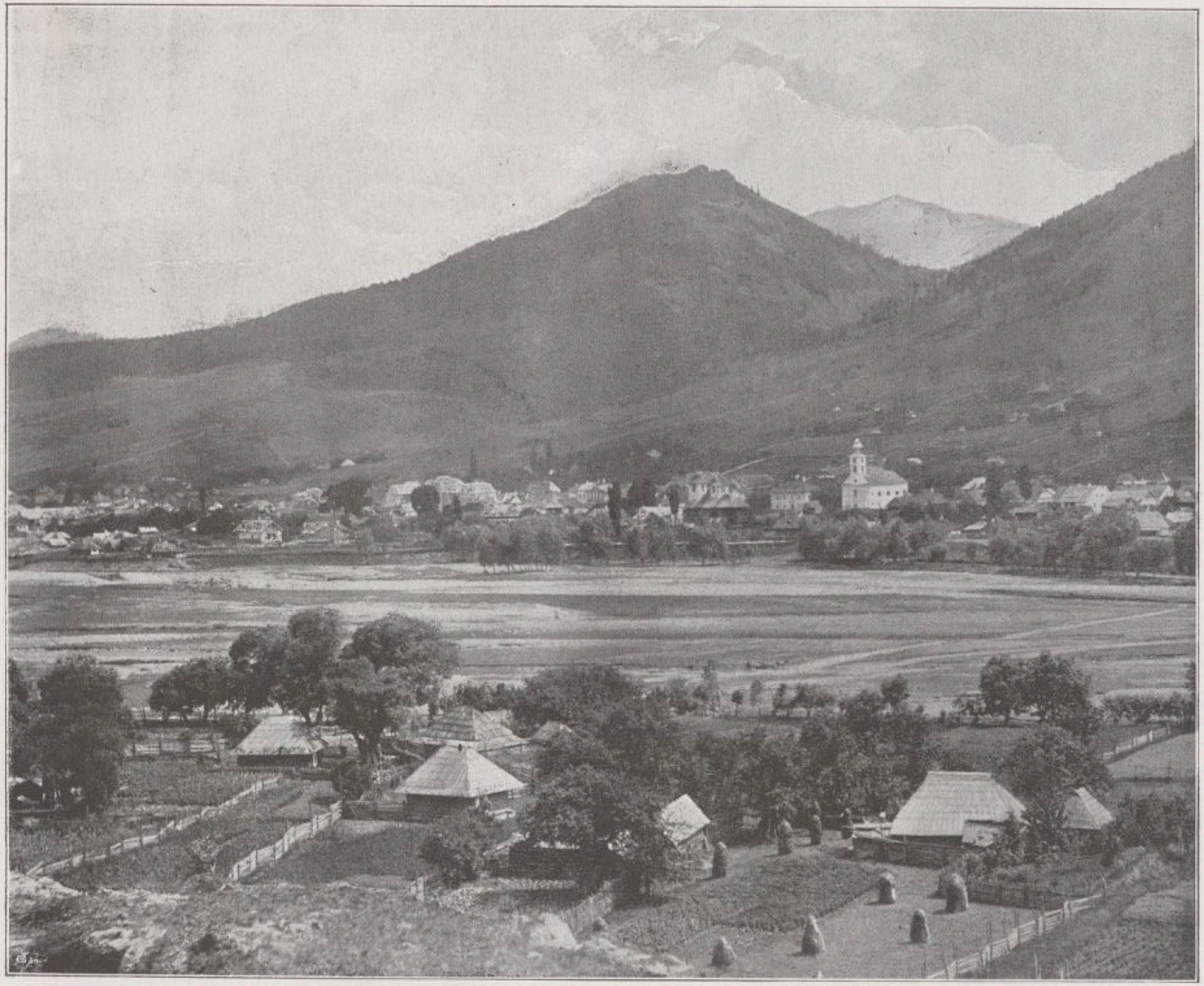

CÎMPULUNG (Bucovina).

CAPITOLUL I

ORIGINEA CASEI CALLIMACHI

Casa Callimachi [1]) care, după nume s-ar părea a fi de obîrșie grecească, este o adevărată odraslă a poporuluĭ romîn. După spusa cronicaruluĭ Ioan Canta, ia să trage din Teodor Calmășul (калмъшѣл), «carele aŭ fost din mazilиĭ ceĭ de jos; patria luĭ a fost ținutul Orheiuluĭ [2]).» Să știe că mazilиĭ eraŭ la început boerиĭ ceĭ eșiți din slujbă, dar care ar fi putut reintra în ele. De la un timp însă unиĭ dintr-înșiĭ, uitați de domn, rămîneaŭ la țară, unde înmulțindu-li-să familia prin sporirea urmașilor și averile lor

1) Acest nume, derivînd de la cuvintele grecești καλλη frumoasă, μαχη luptă, trebue să să scrie regulat *Callimachi.* In cronicĭ și în documente să vede scris în diferite moduri: *Kalimache*, *Kalimahe*, *Calimach*, *Calimah.* Forma din urmă aŭ întrebuințat-o ceĭ maĭ mulți membri aĭ familieĭ în iscăliturile lor.

2) *Letopisețele*, ed. I, 1853, III p. 184.

împărțindu-se, se coboraŭ cu încetul iar în rîndul țăranilor, de care totuși se deosebeaŭ prin oare-care privilegiĭ, precum acela de a nu fi supuși cisluireĭ dăreĭ personale, ci de a o plăti după o sumă fixă. Intre mazilĭ să deosebeaŭ două categoriĭ, una maĭ superioară, așa numitele *neamurĭ*, și mazilii proprii saŭ de jos, din care tocmaĭ cronicarul arată că s-ar trage familia Callimachi [1]).

Arătarea cronicaruluĭ, controlată prin alte izvoare, să menține numaĭ în privirea obîrșieĭ moldovenești a acesteĭ familiĭ. Ia trebue însă îndreptată în ceia ce privește stratul social, precum și regiunea din care să trage.

Să întărim maĭ întîiŭ obîrșia moldovenească a familieĭ Callimachi.

Ca celor maĭ multe din familiile, marĭ și micĭ, ale Țărilor romîne s-a căutat și Callimachilor o obîrșie străină. S-a susținut că eĭ s-ar coborî din un Italian, Filip Buonacorsi Callimachi, preceptor al regeluĭ Albert al II-lea al Polonieĭ, cel bătut de Stefan cel Mare în pădurea Cosminuluĭ [2]). Această obîrșie, din Polonia, a familieĭ Callimachi, pare a căpăta o întărire prin faptul că Ioan, fiul luĭ Teodor Calmășul, acel care a ajuns mare terziman la Poarta Otomană, spune el singur că era Polon [3]). Pe această mărturisire a unuĭ membru însușĭ al familieĭ Callimachi, nu poate fi pusă mare valoare, de-oare-ce «pe atunci

---

1) Asupra mazililor și a neamurilor, vezĭ Xenopol, *Istoria Romînilor*, III, p. 542 și urm., și 556 nota 29; V. p. 598.

2) Asupra luĭ Filip Buonacorsi, vezĭ Xenopol, *Istoria Romînilor*, II, p. 375.

3) Raportul luĭ Penkler din 11 Septemvrie 1841 în Hurmuzachi, *Fragmente, zur Geschichte der Rumänen* V, p. 108: «Iohann Callimaki, ein geborner Pollak wie er wenigstens selbst vorgab, wurde neuster Pfortendolmetsch».

nu era deosebită cinste de a fi Romîn, și fiind că precum vom vedea, Ioan Callimachi studiase în Polonia, putea să să dea ca aparținînd aceleĭ țărĭ, maĭ bine decît Moldoveĭ»[1]). Apoĭ vom cunoaște din corespondența acestuĭ pretins Polon, păstrată în cîte-va scrisorĭ originale, rămase pînă azĭ în mînile urmașilor săĭ, că el era neaoș Romîn, și că nu să poate pune nicĭ un temeiŭ pe întîmplătoarea întîlnire a numeluĭ grecizat al familieĭ Calmășul cu acel al preceptoruluĭ italian de la curtea regeluĭ polon. Căcĭ lucrul să știe cu siguranță, că numele originar al familieĭ luĭ Teodor a fost Calmășul și că a fost grecizat în Callimachi, după urcarea luĭ Ioan în postul de mare dragoman, fapt afirmat de un contimpuran, cronicarul grec, Constantin Dapontes în catalogul săŭ istoric, unde spune: «că acest Callimachi era din țară, ca cum am zice țara Moldoveĭ, cu supranumele de Calmuchi[2]), de neam de jos și începător neamuluĭ și cinsteĭ». Venind în Constantinopole, s-a făcut secretarul luĭ Alexandru celuĭ decapitat, apoĭ și capuchehaia domnuluĭ Valahieĭ Grigore Ghica, fratele celuĭ decapitat, și din capuchehaia dragoman, și din dragoman cu timpul

---

1) Xenopol, *Istoria Romînilor*, V, pag. 145, nota 13. Nu să poate admite părerea d-luĭ Alex. Callimachi, *Originea luĭ Ioan Callimachi,* în *Arhiva* din Iași, VI, p. 233, că această origine polonă ar fi fost atribuită din eroare, de ambasadorul german, luĭ Ioan Calmășul, din necunoștiința geografică a situațieĭ Cîmpulunguluĭ. Ambasadorul nu dă această origine ca părere a luĭ, ci ca o arătare a însușĭ dragomanuluĭ.

2) Erbiceanu, *Cronicariĭ grecĭ, care aŭ scris despre Romînĭ în epoca Fanarioților,* București, 1888, pag. 191: «το ἐπινόμι Καλμούκης». Sunetele românești din *Calmășul* sînt cu neputință de redat în grecește, din cauza luĭ *ăș*.

domn al Moldoveĭ, patrieĭ luĭ. Din Calmuchi însă s-a numit eufemic Callimachi» [1]).

Alt contimpuran al luĭ Ioan Callimachi, Germanul Wolf, medicul mitropolituluĭ Gavriil, fratele Domnuluĭ, spune că «boeriĭ l-ar fi încredințat că acești Callimachi nu sînt de origină Grecĭ, ci curat Moldovenĭ, și-mĭ dădură ca dovadă că mitropolitul lor Gavriil, care era un frate al voevoduluĭ Ioan Callimachi, n-ar fi putut dobîndi, ca Grec, episcopatul moldovenesc» [2]). Intr-adevăr să știe că în Moldova n-a fost decît o singură dată un mitropolit grec, anume Nichifor, după războiul de 1738—1739, iar la eșirea luĭ din arhipăstorie, în 1752, s-a luat hotărîre, prin o carte sobornicească, ca de acolo înainte să nu să maĭ aleagă mitropolit străin [3]). Dovada adusă de Wolf pentru românizmul Callimachilor este hotărîtoare.

Tot așa să rostește și un catalog cronologic al marilor dragomanĭ ortodoxĭ, spunînd că «Ioan Callimachi, care a îmbrăcat această dregătorie în 1740, era un bărbat minunat în toate, învățat și cunoscător de limbĭ, cuminte, prevăzător și ghibaciŭ în trebile politice; el să trăgea din Moldovenĭ» [4]). O scriere apărută în Atena și datorită învățatuluĭ grec Stamatiadi, asupra dragomanilor din Constantinopole, arată și ia că «începutul fami-

---

1) *Ibidem:* «καὶ ἀπὸ Καλμούκης μετωνομάσθη δί εὐφημίαν Καλλιμάχης».

2) Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau.* II Theil, p. 211.

3) Erbiceanu, *Istoria mitropolieĭ Moldoveĭ,* Iași, 1888, pag. 24. Compară Xenopol, *Istoria Românilor,* V, p. 501.

4) *Portofelul mediculuĭ Suțu,* donat bibl. Academieĭ romîne de V. A. Ureche. Vezĭ revista *Atheneul romîn* din 15 Aprilie 1896.

liei Callimachi este moldovenesc, deși ceĭ maĭ noĭ Callimachĭ îl deduc din Callimachiĭ ce aŭ trăit pe timpiĭ ultimilor autocrați bizantinĭ. Strămoșiĭ acesteĭ familiĭ, numită Calmuchi (καλμοῦχαι) care, după aceia s-aŭ elenizat în Callimachi, aveaŭ proprietăți bogate în Hotinul Moldoveĭ» [1]). Maĭ este atestată firea moldovenească a Calmășilor de călătorul engiez Mac Mihael, care vizitează pe Scarlat Callimachi în 1817. El spune, în amintirile luĭ de călătorie, că «bunicul domnuluĭ ce cîrmuește acuma și al căruĭ nume este Σκαρλάτος Ἀλεξάνδρου Καλλιμάχης era un țăran moldovan, care prin talentul săŭ de a învăța limbile, să ridică la rangul de dragoman al Porțeĭ și apoĭ la rangul căutat de gospodar» [2]). De sigur că această origină moldovenească a domnuluĭ din scaun, a fost aflată de călătorul englez de la încunjurimea luĭ și nicĭ că să putea să fie altfeliŭ, de-oare-ce însușĭ domnitorul cunoștea această origine și să mîndrea cu ia. Anume Scarlat Callimachi în cartea de închinare a Codiceluĭ săŭ către părintele săŭ Alexandru Callimachi, între altele spune: «te îngrijeștĭ și înălțimea ta de Moldova, de-oare-ce nu numaĭ că te-aĭ arătat adevărat părinte al Moldoveĭ în zilele domnieĭ tale, dar eștĭ și adevărat cetățan moldovan și te pogorĭ din neaoșĭ Moldovenĭ, care din Moldova (precum

---

1) Βιογραφίαι τῶν ἑλλήνων μεγάλων διερμηνέων τοῦ ὀθομανικοῦ κράτους ὑπὸ Ἐπαμ. Ι. Σταματιάδου, Ἀθήνησι, 1865, p. 124 (Carte foarte rară, fiind că a fost distrusă de Turcĭ. Un exemplar se află în biblioteca d-luĭ C. Erbiceanu).

2) *Journey from Moscow to Constantinopol in the years 1817—1818,* by William Mac Mihael, London 1819, rezumat de N. Iorga în articolul: *Un călător englez în țările române înainte de eterie* în *Arhiva* din Iași VII, p. 11 și urm.

toți știŭ) izvorînd, aĭ dat odraslelor tale neamul Callimachesc, pogorîndu-te de-a dreptul din vechĭ și neaoșĭ strămoșĭ care aŭ strălucit în Moldova prin virtuți și fapte bine-cuvîntate de Dumnezeŭ și aŭ fost patrioți buni și domni bine-făcătorĭ» [1]).

Două mărturisirĭ maĭ posterioare, bazate însă și ele pe cercetărĭ personale, daŭ Callimachilor tot o obărșie moldovenească. Așa Zallony, amarul critic al epoceĭ fanariote, cînd enumără familiile ce-aŭ ocupat gospodaratul țărilor romîne și dragomanatul Porții otomane, spune despre Callimachi că eraŭ Moldovenĭ [2]). Tot așa și paharnicul Sion, dușmanul pătimaș și înverșunat al tuturor Grecilor, în Arhondologia Moldoveĭ, întărește și el cu o vădită bucurie romînismul Callimachilor. El zice că eĭ «sînt țărani răzășĭ de la Dorna și Cîmpulung din ținutul Sucevei, unde Ioan Vodă Teodor Callimachi a fost născut; că el a maĭ avut doĭ frați Teodor și Gheorghe, din care acest din urmă s-aŭ călugărit numindu-să Gavriil, și două surorĭ; dreapta lor poreclă este Calmăș» [3]).

Moldovenizmul familieĭ Callimachi este maĭ presus de orĭ-ce îndoială, fiind atestat de izvoare atît de deosebite și tot odată așa de concordante, și în această privință decĭ, arătarea cronicaruluĭ Ioan Canta este întemeiată.

---

1) Tradus din grecește de d. Alex. Papadopol-Calimah în articolul său: *Din istoria legislațiuneĭ Moldoveĭ*, *Arhiva* din Iași, VII, p. 156.

2) *Traité sur les princes de la Valachie et de la Moldavie sortis de Constantinople, connus sous le nom de Phanariotes,* Paris, Arthur Bertrand libraire, 1830, p. 239.

3) *Arhondologia Moldoveĭ, amintirĭ și note contimporane* de paharnicul Constantin Sion, Iașĭ, 1892, p. 137.

*
* *

Să cercetăm acuma a doua afirmare a cronicarului, că Teodor Calmășul era din mazilii de jos, deci și sărac, împrejurare pe care Canta o întărește chiar prin cuvintele următoare: «Teodor Calmășul era creștin bun și cu frica lui Dumnezeŭ, petrecînd viața lui cu *puțin prilej* și cu pază bisericească și cu alte fapte bune, *după puterile lui*» [1]). Tot așa arată și Constantin Daponte că «Ioan Calmășul, fiul lui Teodor, era din oameni de jos, începător neamului și cinstei» [2]). Vom vedea că atît stratul social, căruia aparține Teodor Calmășul, cît și starea lui de avuție, nu eraŭ ast-feliŭ cum le-arată cronicarul romîn, sprijinit de acel grecesc. Să poate ca originea mai îndepărtată a acestei familii să să fi tras din mazilii de jos, cu toate că în acest caz s-ar fi putut găsi un Calmăș printre boerii mai vechi ai țării, din care să să fi prăsit mazilii Calmășul. Atît din cercetările mele, cît și mai ales din acelea ale d-luĭ Ioan Tanoviceanu, care aŭ despoiat aproape toate documentele cunoscute, editate și needitate, referitoare la Moldova, în privirea numelor boerilor conținute în ele, rezultă că nu există nici un boer moldovan mai vechiŭ cu numele de Calmășul. Dar chiar dacă am admite că documentele în care acest nume s-ar putea afla, nu aŭ fost încă descoperite, și că deci familia Calmășul să trage dintr-o veche familie de boeri mazilițĭ și este de obîrșie mazilească, încă Teodor Calmășul, de care să ocupă Ioan

---

1) *Letopisețele* loc citat mai sus.
2) M. Erbiceanu, *Cronicarii greci,* loc citat mai sus.

Canta, nu mai era simplu mazil, ci *boer*, după cum se constată lucrul, fără nici o îndoială, din reaflarea lui în această însușire în documentele timpului.

Anume un document de la Grigore Ghica Voevod din 1729, Septemvrie în 28 — care document va fi analizat mai pe larg în cursul acestei scrieri, cînd ne vom ocupa de moșia Stănceștii — spune că «spătarul Dimitrie Stroici zălogise moșia lui Stănceștii, de la județul Botoșanilor, către *boerul nostru Teodor Calmășul, vornicul de Cîmpulung*, drept o sută de lei «bani gata» [1]). Acest document constată într'un chip învederat mai întîiŭ că Teodor Calmășul era boer și anume vornic de Cîmpulung și al doilea că nu era așa de sărac cum îl arată cronicarul, de-oare-ce avea destui bani spre a împrumuta altora, și dacă chiar ar fi adevărată arătarea făcută de el, în documentul citat, că acei o sută de lei, cu care făcuse bine lui Dimitrie Stroici, îi împrumutase el însuși de la un Turc, încă să vede că el avea credit. Dar vom vedea mai la vale că familia Calmășul avea și avere imobilă și anume munți în regiunea Cîmpulungului și vii la Putna, aceasta cînd ne vom ocupa de locul din care Calmășenii își trag obîrșia.

---

1) Document publicat de Alexandru Callimachi, după originalul păstrat de d-sa, în articolul său *Originea lui Ioan Callimachi, Arhiva* VI, p. 234. Reprodus aici în *Documente* la No. III. Faptul că Teodor Calmășul era vornic în Cîmpulung pe la 1729, este adeverit și din un zapis dat de Iacob, feciorul lui Balan, lui Chirilă, feciorul Piticariului, pentru despăgubirea din pierderea a doi boi, și care zapis să vede a fi fost făcut spre a curma judecata iscată pentru acea despăgubire, înaintea celor doi vornici din Cîmpulung *Solomon Botez* și *Teodor Calmășul*. Vezi zapisul reprodus în *Documente* la No. II.

De aceia este mult mai exactă arătarea lui Stamatiadi, raportată mai sus, că strămoșii Callimachilor aveaŭ proprietăți bogate în Hotinul Moldoveĭ, la care autorul grec mai adaogă: «pentru bogăția lor, aŭ putut nu numaĭ să să unească prin căsătorii cu diferiți domnĭ pământenĭ, dar și diferiți membri a eĭ s-aŭ întîmplat să să ridice pe tronul Moldoveĭ» [1]).

Ce să fie însă boeria pe care o avea Teodor Calmășul, *vornicia de Cîmpulung?* In Moldova sînt cunoscuți, mai întîiŭ, un singur vornic cu epitetul de mare; de la sfîrșitul viaculuĭ al XVI-lea doĭ vornicĭ marĭ: acel de țara de jos și acel de țara de sus, ambiĭ boerĭ marĭ de divan. Maĭ eraŭ vornicii de poartă, dregătorĭ subalternĭ, ce executaŭ hotărniciile saŭ împlineaŭ datoriile [2]). Acuma vedem apărînd un vornic al uneĭ regiunĭ, saŭ mai bine zis al unuĭ ținut, acel al Cîmpulungului. Cantemir ne lămurește însă firea și caracterul boerieĭ, numite vornicia de Cîmpulung. El spune: «Cîmpulung constitue o specie de republică, cuprinzînd vre-o cinci-spre-zece sate, care toate aŭ legile și judecătoriĭ lor proprii. Cîte-odată le trimite domnul doĭ vornicĭ, pe care îĭ primesc de bună-voe și să supun lor; dar dacă cumva aceștia îĭ vatămă și le întartă inimele, eĭ îĭ alungă și-ĭ daŭ afară din ținut, crezîndu-să tarĭ între zidurile cetățiĭ ce le este dată de natură» [3]). Arătarea luĭ Cantemir este adeverită și de o tînguire a săteni-

---

1) Σταματιάδης l. c. maĭ sus.

2) P. Rășcanu, *Lefile și veniturile boerilor Moldoveĭ în 1776,* Iași, 1887, p. 27.

3) *Descriptio Moldaviae,* p. 123: «Vornicos binos . . expellunt.»

lor din munții Bucovinei, în care să vede subsemnat: Simion Păpușă, vornic de Cîmpulung. In această tînguire locuitorii protestează contra apăsărei căreia eraŭ expuși din partea ocîrmuirei austriace, arătînd ei, că «sub obladuirea domnitorilor Moldovei, nu eraŭ încărcați cu alta nimic, fără numaĭ cu șferturile și pocloanele, după cum arată aceste aicĭ aninate mărturiĭ *de la boeriĭ care aŭ fost vornicĭ între noĭ*» [1]). Vornicul de Cîmpulung era decĭ unul din ceĭ doĭ boerĭ trimiși de domn, spre a reprezenta interesele domnieĭ în republica, de alt-feliŭ destul de neatîrnată, a Cîmpulungului. Vornicĭ de ținuturĭ să întîlnesc și aiurea, și însamnă aceiași funcțiune ca și a ispravniculuĭ. Așa într-un document de 1758, găsim pe domnitorul Ioan Callimachi ordonînd *vornicului* de Botoșanĭ înființarea uneĭ școlĭ în acel oraș [2]). In răspunsurile ce s-aŭ dat înscris la ponturile generalului Elmpt, găsim la Cîmpulung arătat ca vornic pe medelnicerul Constantin Boșotă, iar la Botoșanĭ găsim pe stolnicul Constantin Cogălniceanu ispravnic, ce să numește și vornic de Botoșănĭ [3]).

---

1) Doc. din 1793 Iulie 1, *Uricarul* luĭ Th. Codrescu, VI, p. 165.

2) *Uricarul* II, p. 51.

3) *Arhiva Romînească* sub redacția luĭ Mihail Cogălniceanu, ed. II, Iașĭ, 1860, I, p. 139 și 143. Nu credem că trebue amestecat cu vornicul de Cîmpulung altă autoritate a orașuluĭ cu acelaș nume, anume *șoltuzul de Cîmpulung,* care apare într-un document din 1761, prin care Ioan Teodor Callimachi Voevod scrie luĭ Neculaĭ Pătrașcu, fost mare pitar, șoltuz de Cîmpulung, ca să facă pe locuitorĭ să înțăleagă, că nu aŭ dreptul a păscui în apele din pădurile mînăstireĭ Moldavița. Wickenhauser *(Urkunden des Klosters Moldavitza,* Wien, 1862, p. 162). Șoltuzul era autoritate orășenească; vornicul, a ținutuluĭ.

Pe la începutul veaculuĭ al XVIII-lea, de când datează documentul în care Teodor Calmășul este arătat ca vornic de Cîmpulung, organizația descrisă de Cantemir, ce trăia pe acele timpurĭ, era încă în ființă.

In fine că Teodor Calmășul nu era om de rînd se vede și după aceea că ținea în căsătorie pe Ruxandra Ghica și o boeroică ca dînsa nu s'ar fi dus nicĭ odată după un mazil de jos[1]).

*
* *

După ce am lămurit cele două dintîiŭ întrebărĭ, trezite de spusele cronicaruluĭ Canta, să trecem la cea de a treia, la regiunea Moldoveĭ, care a fost patria maĭ restrînsă a Călmășenilor.

Ioan Canta spune că eĭ ar fi de baștină din ținutul Orheiuluĭ din Basarabia și tot în această regiune pare a-ĭ așeza și scriitorul grec Stamatiadi, cînd spune că eĭ aveaŭ întinse proprietățĭ în Hotinul Moldoveĭ. Paharnicul Sion le dă din potrivă drept loc de sălășluință Cîmpulungul saŭ Dorna din Bucovina actuală[2]). Cercetarea ce vom face va da dreptate izvoruluĭ acestuĭ din urmă, care de alt-feliŭ nu poate fi întrebuințat decît cu cea maĭ mare băgare de samă.

O primă licărire a acestuĭ adevăr apare în împrejurarea că aflăm pe Teodor Calmășul în însușirea de vornic de

---

1) Vezĭ maĭ jos arborele genealogic, Notița No. 2.

2) *Letopisețele* l. c. maĭ sus; Σταματιάδης l. c. maĭ sus ; Sion, *Archondologia* l. c.

Cîmpulung. Este însă destul de probabil că în turbulenta republică, care nu se prea sfia de a alunga pe reprezentanții principeluĭ, acesta va fi ales, spre a-ĭ îngriji interesele, maĭ curînd oamenĭ localnicĭ de cît străinĭ, spre a nu maĭ întărta și maĭ mult spiritul eĭ de nesupunere. Acest argument singur a determinat pe d-l Hașdeu a primi drept patrie a Călmășenilor, Cîmpulungul bucovinean[1]). Noĭ sîntem în putință de a întări această părere încă cu alte cîteva dovezĭ maĭ hotărîtoare.

Pînă maĭ dăunăzĭ exista în Cîmpulung o biserică de lemn, despre care să știe că a fost dărîmată, sînt acuma cîțĭ-va anĭ, și că lemnul din care era construită, a fost dăruit comuneĭ Ciumarna, din ținutul Cîmpulungului, clădindu-să din el în acea comună o biserică nouă. Să spunea despre această biserică că ia fusese ridicată în Cîmpulung de către Callimachi-Vodă și să află asupra eĭ în schematismul mitropolieĭ din Cernăuțĭ, următoarea notiță: «Biserica S-tul Neculaĭ din Cîmpulung, făcută de principiĭ Moldoveĭ Ioan și Theodor Callimachi la 1689, este de lemn».

Această notiță este confirmată de pomelnicul familieĭ Callimachi descoperit de d-l T. V. Stephanelli, președintele tribunaluluĭ de Cîmpulung și membru în dieta bucovineană. Pomelnicul arată de asemenea că biserica s-a început în luna Maĭ 12 zile, și s'a săvîrșit al doilea an Maĭ 15 zile, leat 7197=1689. Fiind că nu a fost doĭ domnitorĭ Callimachi unul Ioan și altul Teodor și că cel întîiŭ domnitor din această familie este Ioan fiul luĭ Teodor Calmășul—nu însă în 1689 cum arată concordant notița din

1) *Columna luĭ Traian*, 1882, p. 630.

schematism și pomelnic, ci de la 1758 pînă la 1761—apoĭ rezultă în chip învederat că biserica din Cîmpulung a fost zidită de Teodor Calmășul la 1689.

Inscripția originală a acesteĭ bisericeĭ a fost regăsită tot de d-l Stephanelli în o camară în care fusese depusă, atuncĭ cînd lemnul bisericeĭ desfăcute să transportase la comuna Ciumarna. Inscripția este săpată pe o tablă de lemn, împreună cu stema țăriĭ într'un relief aurit, și fiind tabla de dimensiunĭ micĭ, conține numaĭ în prescurtare următoarele cuvinte: «Io Ioan Teodor Voevod Domn țăriĭ Moldoveĭ.»[1]) A fost decĭ pusă de Ioan fiul luĭ Teodor Calmășul pe cînd era domn în Moldova, 1758—1761. Să vede că vechia biserică zidită de tatăl a fost refăcută de fiŭ cu atît maĭ mult că după cum afirmă d-l Stephanelli, tradiția spune că biserica fusese dărîmată pe vremea năvălireĭ Tătarilor de sub domnia luĭ Mihaĭ Racoviță în 1718. Astfel s-ar explica și data pomelniculuĭ și inscripția luĭ Ioan Teodor Voevod și notița din schematismul Mitropolieĭ din Cernăuțĭ. Zidirea uneĭ bisericĭ în Cîmpulung de întemeietorul familieĭ Callimachi și repararea eĭ de fiul luĭ nu să póte explica de cît dacă admitem că locul de baștină al familieĭ Callimachi era Cîmpulung.

Dar familia Calmășul avea chiar proprietățĭ în regiunea Cîmpulungului, și anume de acelea care în vremile ce ne ocupă, de obiceiŭ nu să cumpăraŭ, neavînd valoare deosebită, și dacă cine-va le avea, era o dovadă că le poseda

---

1) Vezĭ fac-similul inscripțieĭ și fac-similul pomelniculuĭ reproduse în *Documente* la No. XV. Comp. T. V. Stephanelli, *Originea luĭ Ioan Teodor Callimachi (Calmășul)* în *Arhiva,* VII, 1896, p. 357.

din moșĭ și strămoșĭ — anume munți. Un document din 1761 Iunie 29, conține dania ce o face Grigore Callimachi, domnitorul Moldoveĭ, fiul luĭ Ioan Teodor Callimachi, mătușeĭ sale, surorei tatăluĭ săŭ, Marieĭ, văduva luĭ Gheorghe Cananăŭ, a maĭ multor munțĭ din regiunea Cîmpulungului, și anume : Cucoșul, Găina, Valea Porcesculuĭ, Pietrișul, Mestecănișul, Fundul Moldoveĭ, Fața Cîmpulungului, Muncelul de Strajă, și afară de acești munți și moșia Botești. Deși Grigore Callimachi numește aceste proprietăți, moșiĭ domnești, noĭ credem că ele nu eraŭ pămînturĭ domnești în sensul de avere a țăriĭ, ci posesiunĭ private ale domnuluĭ, întrucît pe timpul luĭ Grigore Callimachi, de mult secase izvorul pămînturilor domnești [1]).

Nu este de admis că acești munți să fi fost cumpărați de Callimachi, spre a-ĭ dărui surorei sale, căcĭ în acest caz maĭ bine îĭ cumpăra o moșie unde-va la șes. De aceia și vedem pe Maria că, prin alte două documente din Ianuarie 20 și Martie în 10, 1775, schimbă parte din acești munți cu călugăriĭ de la Solca și parte cu aceĭ de la Voroneț, pentru moșia Costești a mînăstireĭ Solca, și Vlădenĭ din ținutul Botoșenilor a Voronețuluĭ, fiindu-ĭ mult maĭ folositor a poseda o moșie maĭ în apropiere decît în depărtațiĭ munțĭ [2]).

---

1) Xenopol, *Istoria Romînilor*, III, p. 537. Documentul de danie al luĭ Grigore Callimachi în Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, Czernovitz, 1888, p. 115. *Docum.* la No. XX. Traducerea germană spune: «landesherrliche Güter.» Cum ar fi fost în original, nu să știe.

2) Doc. din 1775, Ian. 20 în Wickenhauser, *Geschichte des Klosters Solka*, Czernowitz, 1877, p. 169. Doc. din 1775 Mart. 10 Wickenhauser, Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, Czernovitz, 1888, p. 116. Ambele documente la *Docum.* sub No. XXIV.

Stăpînirea unor munți în regiunea Cîmpulungului din partea familiei Callimachilor, ne pare hotărîtoare pentru dezbaterea locului ei de obîrșie, care nu poate fi altul decît Cîmpulungul.

Un autor grec, îndestul de cunoscător în trebile romînești, Atanasie Comnen Ipsilanti, pune leagănul familieĭ Callimachilor și el tot în Bucovina, iar nu în Basarabia. El spune despre Ioan Calmășul, Terzimanul, că era «originar din Cernăuți, județ al Moldoveĭ, fiul al luĭ Teodor Calmășul, *care venind la Cernăuți* și căsătorindu-să cu o femeie de-acolo, s-a așezat în acel oraș și a făcut pe Ioan. Locuitoriĭ ținutuluĭ Cernăuți vorbesc bine limba polonă, pentru că sînt vecinĭ cu Polonia. Ioan Callimachi cunoscînd limba polonă, a studiat și învățat bine limba latină și numaĭ învățătura a fost cauza noroculuĭ săŭ» [1]). Spusele luĭ Ipsilante nu contrazic originea luĭ Teodor Calmășul din Cîmpulung, de oare-ce scriitorul grec spune numaĭ despre Ioan Calmășul că era originar din Cernăuți, unde fusese născut, iar că tatăl săŭ Teodor *venise în acel oraș*, decĭ de aiurea unde-va, și nimic nu ne împedică de a lua, drept acest aiurea, Cîmpulungul.

D-l Alex. Papadopol-Calimah susține însă că tot Orheiul ar fi locul de baștină al familieĭ Callimachilor și nu Cîm-

---

1) Αθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Ἐκκλησίαστικῶν καὶ πολιτικῶν τῆ τῶν δώδεκα βιβλιόν ἤτοι τὰ μετά τὴν ἅλωσιν (1653—1785), εν Κωνσταντινουπόλει 1870. Sub anno 1741, p. 349; editorul însamnă aicĭ că ar lipsi, după acest loc, două foĭ din manuscriptul luĭ Ipsilant, tocmaĭ unde vorbea maĭ pe larg de origina familieĭ Callimachi. Ath. Comnen Ipsilanti era contimpuranul terzimanuluĭ Ioan Theodor Calmășul. In 1744 el devine protomedicul luĭ Raghib pașa.

pulungul, pe următoarele motive: «Că ținutul Orheiuluĭ a fost baștina familieĭ Callimachi, dovedește nu numaĭ încredințarea spătaruluĭ Ioan Canta, dar și mormintele autorilor acesteĭ familiĭ. In ținutul Orheiuluĭ, la depărtare de 18 verste, aproape 19 chilometre, de la tîrgul Orheiŭ, este satul și mînăstirea de călugărițe *Ciurul*, pe apa Ciuruluĭ, de la care și-a luat numele și satul și mînăstirea. In pridvorul bisericeĭ sînt două morminte vechĭ cu vechile lor inscripțiĭ. Intr-unul din aceste morminte odihnește monahia Pelaghia, Doamna luĭ Ioan Teodor Callimachi Voevod, iar în celălalt fiica acestuia, sora mitropolituluĭ Moldoveĭ și Suceveĭ Gavriil Callimachi și a domnuluĭ Moldoveĭ Grigore Callimachi» [1]). D-l Alexandru Papadopol aduce ca izvor al știrilor sale asupra acestor morminte o scriere rusească [2]). In orĭ-ce caz inscripția fiiceĭ luĭ Ioan Teodor Callimachi a fost răŭ descifrată. Ia spune că această fiică era sora mitropolituluĭ Gavriil și a luĭ Grigore Callimachi, de unde ar rezulta că Ioan Teodor Callimachi a fost tatăl luĭ Grigore și al mitropolituluĭ Gavriil. Este însă constant că mitropolitul Gavriil a fost frate și nu fiŭ al luĭ Ioan Teodor Callimachi și decĭ fata luĭ Ioan era nepoată de frate și nu sora mitropolituluĭ Gavriil. Dar această chestiune nu atinge dovada pe care d-l Alexandru Papadopol vrea s-o scoată din înmormîntarea acestor femeĭ din familia Callimachi, în o mînăstire din ținutul Orheiuluĭ, ca argument pentru originea acesteĭ familiĭ

---

1) Al. Papadopol-Calimah. *Schiță istorică despre orașul Botoșanĭ, în analele Academieĭ romîne*, Seria II, Tom. VIII, p. 143.

2) Записки Одескаго ошшества Исторіи и древностеи, Odessa, 1884, III, p. 323.

din acel județ. Acest argument însă nu este cît de puțin încheetor. Monahiile din familia Callimachi aŭ fost îngropate la Ciurul, în ținutul Orheiuluĭ, nu fiind-că ținuse ca oasele lor să odihnească în locul lor de baștină, ci din cauză că craŭ călugărițe la acea mînăstire.

Un temeiŭ mult maĭ puternic pentru originea cîmpulungeană a familieĭ Calmășul reiese dintr-un document descoperit de curînd de d-l T. V. Stephanelli, care ridică aproape orĭ-ce îndoială asupra loculuĭ de unde să trag Callimachiĭ. Acest document este o mărturie dată de maĭ mulțĭ oameni bătrînĭ din Cîmpulung, și care oameni sînt toțĭ contimpuranĭ cu Ioan Teodor Calmășul și cu mitropolitul Gavriil Callimachi, ceia ce dă o valoare însemnată spuselor lor. Prin ia să atestă, cătră mitropolitul Gavriil al Kievuluĭ, că familiile Călmășenĭ, Erhănești și Bănulești «treĭ neamurĭ dintr-un bătrîn, sînt neamurĭ vechĭ din patria aceasta; în care Măria Sa Ioan Vodă Calmășul și preaosfinția sa Kiriu Kir reposatul Gavriil mitropolit al Moldoveĭ, fratele Măriеĭ Sale Ioan, tot de aicea aŭ fost (adecă din Cîmpulung) din neamul acela maĭ sus numit» [1]).

Această mărturie provocată de cererea luĭ Gavriil mitropolitul Kievuluĭ, care era și el din unul din aceste neamurĭ, aduce o nouă și puternică dovadă a originеĭ cîmpulungene a familieĭ Callimachi.

Incheiem decĭ acest capitol cu următoarele rezultate dobîndite din cercetarea ce am făcut-o:

I. Familia Callimachi e de origină romînească.

---

1) Th. Stephanelli, *Originea luĭ Ioan Teodor Callimachi (Calmășul)* in *Arhiva* din Iași, VII, 1896, p. 358, la *Documente* No. XXVIII.

II. Incepătorul cunoscut al acesteĭ familiĭ, Teodor Calmășul, era boer de treapta a doua [1]), vornic de Cîmpulung și om înstărit.

III. Locul de sălășluință al acesteĭ familiĭ este Cîmpulung din Bucovina actuală.

1) Că nu era din treapta întîia să vede din aceia că familia Călmășenilor nu este trecută în lista familiilor marĭ boerești moldovene, alcătuită de Cantemir. V. *Descriptio Moldaviae*, p. 114.

CAPITOLUL II

IOAN CALLIMACHI

DOMNUL MOLDOVEI

Dintre fiiĭ luĭ Teodor Calmășul, cel maĭ însemnat a fost, fără îndoială, fiul său cel de al doilea, Ioan. Zicem fiul său cel de al doilea, cu toate că Ioniță Canta ne spune că Ioan era fiul cel maĭ mare al luĭ Teodor Calmășul [1]); însă Andreas Wolf, medicul mitropolituluĭ Gavriil, care trebuia în această însușire să cunoască mult maĭ bine împrejurările, ne spune că Gavriil era frate maĭ mare al luĭ Ioan [2]).

Ioan Calmășul este unul din Romînii ceĭ excepționalĭ, care-șĭ apropriase întinse cunoștințĭ în decursul viaculuĭ

1) *Letopisețe*, III, p. 185.

2) Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, II. Theil, p. 183, nota h: «der gelehrte Mitropolit Gabriel Callimachi, welcher der älteste Bruder dieses Woewoden war». II, p. 19, nota m: «der damalige Mitropolit Gabriel Callimachi, dessen Hausarzt ich war».

trecut. Deși el nu a lăsat nicì o urmă teoretică a învățăturei sale, totuși nu poate fi îndoială, că el a fost unul din oamenii ceĭ maĭ luminați aĭ timpuluĭ sĕŭ, de oare-ce el ajunge din simplu boer de Cîmpulung, mare dragoman al împărăției turcești. Grecii din Constantinopole monopolizase acest post, și este destul de extraordinar ca un Romîn să-și deschidă calea către asemenea înaltă poziție. Ioan Calmășul trebue să fi avut însușiri cu totul afară din cale, spre a putea răzbi pe puternicii săĭ concurenți, a-ĭ îndepărta și a le lua locul. De aceia ne și spune rezidentul german Penkler că Ioan Calmășul «fiind un om străin și ajungînd în un post atît de însemnat, pe care de maĭ mult timp, numaĭ familiile cele maĭ marĭ și maĭ cu vază ale Fanarioților din Constantinopole aveaŭ dreptul a-l ocupa, el să expuse la multe prigoniri și dușmăniĭ din partea acestor oameni, și dacă să menținu în postul sĕŭ, aceasta o datori numaĭ favoareĭ de care să bucura la Reis-Efendi» [1]).

Inainte însă de a expune cele ce să știŭ despre Ioan Teodor Callimachi ca Dragoman al Porțeĭ Otomane, vroim să amintim ceva din tinerețа luĭ, după un document de curînd publicat de d-l Ioan Tanoviceanu. Acest document conține apărarea hatmanuluĭ Ioan Neculcea, vestitul cronicar al Moldoveĭ, făcută de el înaintea divanuluĭ, pentru redobîndirea moșiilor sale, confiscate de N. Mavrocordat. In acea apărare, Neculcea spune între altele: că nu domnul sĕŭ Dimitrie Cantemir și cu dînsul fusese pricinuitoriĭ plecăreĭ Moldovenilor către Rușĭ, ci încă de pe timpul luĭ Mihaĭ Racoviță (1709—1711) fusese trimișĭ 50 de feciorĭ

1) Raportul luĭ Penkler din 1761 în Hurmuzaki, *Fragmente*, V, p. 108.

de boerĭ în Rusia, spre a arătă luĭ Petru cel Mare un model de armată moldovenească ce era să vină ţarului în ajutor. Intre aceştia era şi unul Calmăşul [1]), care nu poate fi altul decît Ioan fiul luĭ Teodor, de-oare-ce aceĭ feciorĭ de boerĭ trebuiaŭ să fie oamenĭ tinerĭ, precum de sigur era pe acea vreme Ioan, care vre-o şase anĭ după aceia pleacă la Constantinopole, trimis în cancelaria fratelui domnuluĭ, la Ioan Mavrocordat dragomanul, de Neculaĭ, domnul Moldoveĭ, înainte de 1716. Acest tînăr trebue să fi fost zdravăn şi chipeş—însuşire fizică la tot neamul Callimachi—pentru a fi trimis de Racoviţă luĭ Petru cel Mare, ca probă despre armata ce o aduna în ajutorul Rusilor [2]).

Ioan Callimachi îşĭ adunase însă pînă la acea vreme şi oare-care cunoştinţĭ. Cronicarul Canta ne spune anume că tatăl săŭ Teodor Calmăşul îl trimesese de copil la şcoala din Lemberg, unde el învăţase latineşte şi leşeşte. Cunoştinţa acesteĭ de pe urmă limbĭ fu cauza înălţăreĭ luĭ Callimachi. Poarta avînd pe atuncĭ multe daraverĭ cu Polonii, doreaŭ să aibă pe cine-va pe lîngă dragomanĭ care să cunoască şi această limbă [3]), şi cînd veni în Moldova,

---

1) Doc. nedatat de la Mihaĭ Racoviţă (a 3-a domnie după Cantemir şi N. Mavrocordat 1716—1727) în articolul *Un document istoric* de Ioan Tanoviceanu în *Arhiva* IV, p. 339, *Doc.* sub No. I.

2) Intr-adevăr portretul luĭ Ioan Callimachi ca domn, la o vrîstă înaintată, arată încă aceleaşĭ însuşirĭ.

3) Această împrejurare ne este cunoscută din scriitorul grec *Stamatiadi* op. c. p. 124. El pune însă prima intrare a luĭ Callimachi în slujba dragomanatuluĭ pe timpul domnieĭ luĭ Gr. Ghica în Moldova, pe cînd fratele săŭ Alexandru era dragoman. Ioan Canta, *Letopiseţele* III, p. 184, urcă mergerea luĭ Callimachi la Constantinopole pe timpul luĭ Neculaĭ Mavrocordat, tocmaĭ pe cînd era dragoman fratele acestuia Ioan, şi atribue întrebuinţarea luĭ Callimachi în afacerile dragomănieĭ, cunoştinţeĭ sale a limbeĭ

Neculaĭ Mavrocordat, fratèle acestuia, Ioan, fiind mare dragoman, Neculaĭ prețuind învățătura tînărului Calmășul, l-a trimis la fratele său la Constantinopole, unde deșteptul moldovan își însușește în curînd și cele-lalte limbĭ trebuitoare dragomanatului anume : turceasca, franceza, italiana și elina. Cînd să întîmpla să lipsască dragomanul Mavrocordat, Calmășul îĭ ținea locul cu mare destoinicie, ast-feliŭ că în curînd își făcu reputația unuĭ om vrednic și priceput în treburĭ. După ce Ioan Mavrocordat este însărcinat cu domnia Munteniei, în timpul prinderei fratelui său Neculaĭ de cătră Nemți, vine la dragomanat Grigore Ghica, care ocupă acest post 11 anĭ, pînă la 1727, cînd este numit domn în Moldova. In acest restimp Calmășul îndeplinește tot funcțiunea de subdragoman. Așa să explică cuvintele cronicaruluĭ Ioan Canta, care spune : «că Ioan Teodor rămase în trebile terzimănieĭ la Grigore Vodă 11 anĭ» [1]). Cronicarul anticipează luĭ Grigore Ghica titlu de voevod, în timpul dragomanatuluĭ său, adecă vra să spună că Ioan Calmășul a rămas în trebile terzimănieĭ 11 anĭ la Grigore Ghica, care maĭ tîrziŭ deveni domn în Moldova ; căcĭ de alt-feliŭ ce înțeles ar fi putut să aibă ca să fi fost Callimachi în trebile terzimănieĭ la Grigore Vodă 11 anĭ? Voevozii romînĭ nu aveaŭ doar terzimanĭ. Cînd Grigore

---

latinești. Noĭ credem că trebue admis cu Ioan Canta, ca maĭ bine informat despre împrejurările moldovenești, că Ioan Calmășul fu trimes la Constantinopole de Neculaĭ Mavrocordat, dar că această favoare o dobîndise nu numaĭ din cauza cunoștinței sale a limbeĭ latinești, ci și din aceia a limbeĭ leșești. In această privire dăm crezare și luĭ Stamatiadi, fiind vorba de lucruri din Constantinopole.

1) *Letopisețele,* III, p. 184.

Ghica ocupă tronul Moldoveĭ, el este înlocuit în marele dragomanat de fratele său Alexandru Ghica, care păstrâ acest post pînă la 1739 cînd fu tăiat de Turcĭ, cu prilejul păceĭ de la Belgrad. Callimachi cum își schimbase acuma Calmășul, numele, dădu măsura puterilor sale în timpul tocmaĭ ce șeful său era ocupat cu tratările de pace, maĭ întîiŭ la congresul de la Nimiroff, maĭ apoĭ la acel de Belgrad. La moartea luĭ Alexandru Ghica, Callimachi este el însuși rînduit în postul de mare dragoman în anul 1741. In o scrisoare a luĭ către fratele său Dumitrașcu din Maĭ 1740 el subsamnă «fratele dumitale Ioan Teodor» fără a adăugi titlu de mare terziman, precum o face tot-deauna în scrisorile de maĭ tîrziŭ [1]).

Cronicarul Canta ne spune însă că Grigore Ghica, cînd fu rînduit la domnie în 1727, luâ cu sine în Moldova pe Ioan Callimachi și l-aŭ boerit, făcîndu-l logofăt al III-lea; că în timpul cît a fost în această boerie, el a lucrat pentru a împăca pe Tătariĭ din Bugeag cu hanul Crimeeĭ, și ca Grigore Vodă văzînd vrednicia luĭ l-a făcut medelnicer mare și apoĭ capu-chehaia, trimețindu-l la Țarigrad la dragomanul, fratele său [2]). Această întrerupere a petrecereĭ luĭ Ioan Callimachi în Constantinopole să poate primi, deși în nicĭ un document cunoscut al răstimpuluĭ dintre 1727—1733, cît a domnit Grigore Ghica în Moldova, nu întîlnim nicĭ un medelnicer cu numele de Callimachi saŭ Calmășul.

In orĭ-ce caz la 1741 Ioan Calmășul saŭ Callimachi

---

1) Scrisorile I și II în articolul d-luĭ Al. Callimachi citat din *Arhiva* VI, p. 239 și 240. *Docum.* No. IV și V.

2) *Letopisețele*, III, p. 184.

ajunge mare dragoman[1]) și poartă această dregătorie pînă la 1751, cînd este îndepărtat pentru puțin timp din ia printr-o intrigă urzită în Constantinopole, în următoarele împrejurări, pe care ni le povestește bine informatul ambasador german Penkler, în cîte-va din rapoartele sale. Pe Grigore Vodă îl îngrija mult viitorul fiului său pe care voia să-l asigure prin jertfirea unuĭ prieten, pe care-l aruncă peste bord fără a sta mult timp la gînduri. Fiindcă de vre-o jumătate de viac principiĭ dunăreni eșeaŭ maĭ ales din dragomanat, apoĭ asupra acesteĭ dregătoriĭ își puse principele ochiĭ, pentru al II-lea al său fiŭ, trebuind să-ĭ deschidă calea către tron. Dar nu numaĭ cu prietenia, ci și cu înrudirea întrâ dorința prințiară în conflict. Grigorașcu Ghica, fiul decapitatuluĭ Alexandru și nepotul luĭ Grigore Ghica, umbla și el după acel post, și credea că are maĭ multe drepturĭ asupra luĭ ca moștenitor al nenorocituluĭ său părinte. Incă de maĭ înainte arătase acest nepot de domn și stăruitor, dorința de a urma cînd-va dragomanuluĭ Ienachi Callimachi, de o camdată însă el umbla ca cel puțin sa-ĭ fie asociat. In acest scop el vizita pe ambasadoriĭ europeni, căuta să le dobîndească favoarea, și ca să întindă și să atragă simpatiile lor și asupra familieĭ sale, înștiințându-ĭ despre căsătoria luĭ, cu care prilej Penkler îl și dărui în chip potrivit. Callimachi însă privea cu ochĭ buni aceste demersurĭ ale urmașuluĭ său prezumtiv, întru-cît el avea o mare considerație și re-

---

1) Raportul luĭ Penkler din 17 Septemvrie 1741, Hurmuzaki, *Fragmente:* «Iohann Kallimaki, ein geborner Pollak, wie er wenigstens vorgab, wurde Pfortendolmetsch.» Tot anul 1741 este dat și de Ath. Comnen Ipsilanti τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν p. 349. Stamatiadi *l. c.* p. 124 pune 1740, însă evident greșit.

cunoștință cătră familia decapitatului Alexandru Ghica, de la care să trăgea propriul său noroc[1]). In această îndoită luptă știu ghibaciul Grigore Vodă în curînd să-și găsască drumul, și fără așteptare, el triumfâ ca prin o putere ascunsă asupra prietenului trădat și înlăturatului nepot. Deodată și fără nici o învinuire, cercetare, saŭ măcar presupunere asupra jertfei, Callimachi este chemat într-o noapte tîrziŭ la Poartă (18 Iunie 1751), aruncat în închisoarea cea hotărîtă numaĭ pentru făcătoriĭ de rele, pus în fiere și impiedicat de la orĭ-ce comunicare cu exteriorul. Aceiași soartă lovi în același moment și pe patriarhul. Vizirul furios osîndi pe ambiĭ prinși la moarte, dobîndi pentru a eĭ îndeplinire porunca sultanului și să pregătea a da pe ambiĭ învinuiți pe mîna călăului. Interpunîndu-să însă chehaia mareluĭ vizir ce era prieten dragomanului, apoĭ capuchehaia luĭ Grigore Vodă ce era în bune relații cu cîți-va favoriți aĭ seraiului, precum și alte cîte-va persoane, ele izbutiră a obține nea, deși numaĭ cu mare greutate, ca moartea să fie schimbată în surgun. Ca loc de surgunire fu desemnat pentru dragoman, indepărtatul Alger și numaĭ după multe rugăciunĭ și mulți banĭ vărsați, el fu schimbat pe Tenedos; iar patriarhul fu relegat la muntele Atos. La vestea cea dintîŭ a acestor dizgrații atît de neașteptate, li să căutâ o pricină în afacerea cea neplăcută a Ciprului, al căruia venituri formaŭ un adaos la leafa mareluĭ vizir. Locuitoriĭ grecĭ aĭ acesteĭ insule să jăluise de maĭ multe orĭ cu amărăciune la marele vizir în contra guvernorilor și a perceptorilor așezați în insulă; nu căpătase însă nicĭ o-dată

1) Raportul luĭ Penkler din Ianuarie 1749, Hurmuzaki, *Fragmente* V, p. 172.

vre-o ușurare și își atrăsese numaĭ minia mareluĭ dregător. Spre a-l împăca pe acest din urmă, să însărcinase patriarhul și dragomanul a determina pe locuitorĭ să nu maĭ ridice asemenea tînguirĭ, cu atît maĭ mult că și eĭ eraŭ amestecațĭ în acele daraverĭ. Cu toate acestea, cîțiva Ciprioțĭ răutăcioșĭ, travestițĭ în călugărĭ, să jăluiră la sultanul în potriva mareluĭ vizir, că acesta în loc de a le asculta plîngerile, ar fi rupt hîrtiile înaintea lor chiar. Sultanul comunicînd această tînguire vizirulуĭ și făcîndu-ĭ o aspră mustrare, acesta să înfurie așa de cumplit încît își răzbună în chipul arătat asupra celor două personage însărcinate cu pacificarea insuleĭ [1]). In curînd însă să lămuriră înprejurările, și opinia publică reveni asupra înșălăreĭ sale, cînd 3 zile după aceia, al doilea fiŭ al luĭ Grigore Vodă, un tînăr ca de 23 anĭ, fu chemat de vizir la Poartă, numit dragoman și îmbrăcat cu caftan de onoare. Dizgrația ambilor bărbațĭ era numaĭ tristul rezultat al uneĭ intrigĭ tot așa de fin combinate, pe cît și de crud executate, intrigă urzită de Grigore Vodă, cu ajutorul socruluĭ săŭ Iacobachi Rizu și cu cheltuiala de o sută de pungĭ (50 000 de leĭ), pentru a răsturna pe Callimachi și a-l înlocui cu tînărul fiŭ de principe, ginerele luĭ Rizu [2]).

---

1) Așa este chiar explicată căderea luĭ Callimachi de Atanasie Comnen Ipsilanti, care însă pune greșit această dizgrație ca întîmplată în anul 1752 (*loc. c.* p. 306), pe cînd dragomanul ce era mult maĭ bine informat, pune data precisă de 18 Iunie 1751 și indică adevăratul motiv al catastrofeĭ. Vezĭ și Hammer *Histoire de l'Empire Ottoman.* Trad. Dochez III p. 537. Raportul luĭ Penkler din 22 Iunie 1751 în Hurmuzachi, *Fragmente* V, p. 173—175, pune dizgrația luĭ Callimachi tot în 1751.

2) Nu credem că Penkler să comită greșala de a da pe fiul luĭ Gr. Ghica ca ginere al luĭ Iacobache Rizu, cînd este cunoscut că ginerele

De aceia și stătuse tînărul principe în apropiere, spre a putea să să arate la Poartă, la momentul oportun; de aceia să și adunase atît de urîte acuzări contra luĭ Callimachi, în dosul cărora trădarea către prieten și rudenie [1]) căuta să să ascundă saŭ cel puțin să să facă necunoscută. Pentru interesul curțiĭ din Viena, îndepărtarea luĭ Callimachi era o însemnătoare pierdere. Nimenea însă nu regreta maĭ mult îndepărtarea luĭ Callimachi decît Reis-Efendi, care avea în el un om de încredere și un ajutor ghibaciŭ și iscusit [2]). Maĭ adaogă ambasadorul că neexperiența luĭ Grigore Ghica, tînărul dragoman, era așa de mare că vizirul să văzu nevoit a-ĭ da maĭ întîiŭ ca ajutor pe unul Lukaki, după aceia ca al doilea ajutor pe Iacobachi Rizu socrul săŭ [3]). Că Ioan Callimachi a pierdut pentru cît-va timp postul de dragoman, să vede și de pe un document eliberat luĭ de Constantin Racoviță voevod în 1751, prin care i să hărăzesc maĭ multe privilegiĭ. Prin acest document, Domnul spune că: «de vreme ce dumnealuĭ *Ienachi Callimachi*, *ce aŭ fost mare terziman*, fiind că aŭ slujit maĭ înainte vreme la prea înălțata Poartă, la multe trebuințe și folosul țăriĭ, iată dar avînd dumnealuĭ la țara aceasta silișteа Stăncești și Iepurenii de la ținutul Botoșeni» apoĭ îĭ hă-

---

acestuia era fiul fratelui luĭ Grigore Ghica, Alexandru, dragomanul cel decapitat. Noĭ am pune maĭ curînd încurcătura pe sama rezumăreĭ documentelor de către Hurmuzachi, căcĭ ne vine greŭ a crede ca Penkler să fi făcut asemenea confuzie.

1) Pentru înrudirea arătată că ar lega pe Ghica cu Callimachi, să știe că mama luĭ Ioan Callimachi, soția luĭ Teodor, a fost o Ghiculeasă. Vezĭ maĭ jos arborele genealogic, Notița No. 2.

2) Raportul luĭ Penkler citat maĭ sus.

3) Eroarea de maĭ sus să repetă.

răzește scutirea a 150 de vite, 500 de oĭ și 1000 de stupĭ de orĭ-ce dare; să maĭ aibă voie a aduce de peste hotar 20 oameni străinĭ iarăși scutițĭ de bir, și să maĭ fie apărat de căĭ de olac, de conac, de podvod și cherestea. Pentru dobîndirea acestor scutirĭ, Ioan Callimachi stăruise din surgunul său la Racoviță ca să i să hărăzască [1]).

Ioan Callimachi însă nu stă mult timp îndepărtat din dragomanatul cel mare. Nedestoinicia înlocuitoruluĭ său, neajunsurile ce provineaŭ din faptul că prin cele două ajutoare ale luĭ, secretele diplomatice ale Porțeĭ să destăinuiaŭ maĭ ușor; aceste împrejurărĭ unite cu neînlăturatele bacșișurĭ, readuc pe disgrațiatul dragoman iar în favoare și anume în 1752, după cum ne-o spune tot Penkler într-un raport al său din 16 Octomvrie al aceluĭ an: «Relațiile Porțeĭ Otomane cu puterile străine nu fură zdruncinate prin desele schimbărĭ de dregătorĭ înalțĭ ce să întîmplară în aceste timpurĭ și anume acele ale Austrieĭ cu Turcia rămaseră și în acest restimp tot prietenoase, la care contribuiră mult și darurile pe care Penkler nu înceta de a le împărți luĭ Reis-Efendi și altor miniștri. Prietenia să întări încă maĭ mult, atuncĭ când Callimachi fu numit din noŭ ca dragoman, deoarece el readuse neatinsă, din surgun, plecarea sa favorabilă păceĭ și curțeĭ din Viena, și o dovedi la cea întâĭ reintrare a luĭ în dregătorie. Fiindcă era o regulă ca un dragoman al Porțeĭ să nu poată vizita pe un ambasador străin fără porunca eĭ anumită, apoĭ Callimachi să folosi de prilejul uneĭ poștirĭ din partea luĭ Isac-Aga, capul vămilor, pentru ca în trecerea către casa luĭ, să intre în grabă pentru cîte-va momente la internunțiŭ, care locuia în apropriere și să-l asigure despre continuarea

[1]) *Documente* sub No. VIII.

intențiunilor sale cele bine-voitoare către curtea împărătească. Dacă el îndrăzni să facă un așa pas, aceasta fu numaĭ fiind că știa că Poarta era pe atuncĭ foarte prietenă Austrieĭ și că nu să va supăra pentru vizita luĭ» [1]).

Ca o confirmare a arătăreĭ luĭ Penkler, găsim pe Callimachi subsemnînd în scrisoarea sa cătră fratele săŭ Dumitrașcu din 24 Decemvrie 1752, iarăși: fratele dumitale Ioan vel terziman[2]).

Din al doilea al săŭ dragomanat, Ioan Callimachi trece în 1758 la domnia Moldoveĭ. Dacă facem socoteala anilor cîțĭ aŭ stat Callimachi în Constantinopole, găsim aproximativ următoarele răstimpurĭ: de la Neculaĭ Mavrocordat pînă ce Grigore Ghica ajunge domn în Moldova, cînd îl ia cu sine în țară, 1715—1727=12 anĭ. De la trimiterea luĭ de Grigore Ghica la fratele săŭ Alexandru pînă la suirea luĭ în domnie 1732 — 1758 = 26 anĭ; în totul decĭ 38 de anĭ petrecuțĭ în părțile răsăritene, și maĭ ales în Constantinopole. Această cifră este un minimum; căcĭ dacă el fu trimis de Mavrocordat și de Ghica cu cîțĭ-va anĭ maĭ înainte în Conștantinopole, ca ajutor la fraților lor, dragomanĭĭ de atuncĭ ceea ce este cu atît maĭ probabil cu cît el însușĭ va fi stă-

---

1) Raportul luĭ Penkler din 16 Octomvrie 1752 în Hurmuzaki, *Fragmente* V, p. 182.

2) Articolul citat al d-luĭ Al. Callimachi în *Arhiva* VI, p. 244. *Doc.* sub No. IX. Testamentul luĭ Mateĭ Ghica Voevod din anul 1754 și testamentul luĭ Constantin Racoviță Voevod din anul 1756 nu maĭ scrie: «Ienache Callimachi *ce aŭ fost marele Târziman*» ci: «De vreme ce Dumnealuĭ Ianacachi Callimachi, *marele Târziman,* de apururea să află slujind prea puternicilor stăpînilor noștri, la prea înălțata Poartă cu multă silință și osîrdie la multă trebuință și folos țăreĭ» *Doc.* sub No. XI și XII.

ruit spre așa ceva, atunci să urcă timpul petrecerei sale în părțile grecești la mai mult de 40 de ani. Și cu toată această îndelungată înstrăinare, Ioan Callimachi care învățase atîtea alte limbi, nu uitase pe a lui; el nu să grecizase pînă într-atît încît să-și uite graiul. Dovada învederată o avem în scrisorile sale cătră fratele său Dumitrașcu, dintre anii 1740-1757, scrise toate într-o verde și neaoșă limbă romînească. Așa bunăoară în ultima lui scrisoare păstrată, din 10 Octomvrie 1757, el scrie : «Cinstit și iubit frate, multă și fericită sănătate poftesc dumitale de la mila lui Dumnezeŭ cu toată frățasca casa dumitale. Noi toți însă ne aflăm sănătoși. Zahareaua a venit bine, iarăși tot cu Oprișanu, dar mi s-aŭ jăluit că nu-i prea cruțăm bătrînețile, că și an tot el a venit. L-am mîngîiat însă că să va face căpitan la Ropce. Silește dar și dumneata, frate, ca să să facă la locu lui, ca să-și odihnească bătrînețile, etc» [1].

Asupra vieții intime a lui Ioan Callimachi, pe cînd era dragoman în Constantinopole, avem cîte-va știri în memoriile baronului de Tott, care fiind delegat pe lîngă ambasadorul francez De Vergennes în 1755, merge să vadă într-o zi pe Callimachi la o vilă a lui de lîngă marea, unde locuia. De Tott ne spune că «familia lui Callimachi să compunea din bătrînul dragoman, ale căruia cunoștinți rutiniere să

---

1) Scrisoarea publicată în *Arhiva,* art. citat al d-lui Alex. Callimachi, VI, p. 249. *Doc.* sub No. XIV. Necunoscînd aceste scrisori, cînd scriam volumul al V din *Istoria Romînilor*, p. 144, admisesem că Ioan Callimachi să grecizase în Constantinopole, presupunere în destul de firească despre un om ce stătuse deștărat mai bine de 40 de ani.

mișcaŭ într-o minte greoae, foarte neștiutoare și care poseda ca limbă străină numaĭ o proastă italiană. Pe lîngă dragoman maĭ vorbește agentul francez de soția luĭ Callimachi care din corespondența acestuia știm că să numea Ralița, spunînd despre ia că ar fi maĭ tînără ca dînsul și că frumusețea eĭ trecută fusese înlocuită cu un aer măreț; că ia ducea gospodăria și făcea onorurile caseĭ cu un feliŭ de bunătate care ascundea slab mîndria de a fi, prin postul bărbatuluĭ eĭ, cea întîĭ persoană din națiunea eĭ. Maĭ vorbește De Tott despre copiiĭ drágomanuluĭ și anume despre două fete și doĭ băeți, ale căror nume nu le arată. Vom raporta spusele luĭ asupra lor la biografia fie căruia din eĭ. Maĭ descrie agentul bogăția caseĭ luĭ Callimachi, în care petrecu chiar o noapte, casă organizată după sistemul din Constantinopole, impodobită cu stofe scumpe și cusuturĭ de preț. După ce descrie cu amănunțimĭ podoabele patuluĭ în care era să doarmă, adaogă: «un mic turn octogonal de abanos, încrustat cu sedef, forma un feliŭ de masă pusă lîngă pat. Pe ia să afla un mare sfeșnic de argint cu o lumînare de ceară galbenă naltă de treĭ picioare și de diametru cît latul mîneĭ, a căreia muc gros ca degetul, scotea un gros fum. Treĭ farfurioare de porțelan, pline cu dulceață de trandafirĭ, de floare de alămîe și de coajă de chitru, o mică linguriță de aur, cu mănunchiul de baga, precum și un vas de cristal plin de apă, încunjuraŭ lumînarea, care trebuia să ne servească peste noapte». De Tott ne spune că a dormit foarte răŭ din cauza cusuturilor de fir ce să aflaŭ pe perne, pe care în zadar întinsese niște batiste pentru a nu i să imprima în obraz. A doua zi să duseră la o pe-

trecere în Asia spre a păscui, de la care să întoarseră spre a sta la masă. La întoarcere mai multe dame grece poftite sosiră. Prînzul era servit după modul fancez, masă rotundă, scaune prin prejur, linguri și furculiți; nimic nu lipsea, decît obiceiul de a să sluji cu ele; am văzut o femee în timpul prînzului, luînd măslinele cu degetele și înfigîndu-le în furculiță, le mîncă apoi franțuzește. Am mai observat că același pahar de vin fu trecut din mînă în mînă la toți comesenii. După prînz, în care bogăția predomni mai mult decît eleganța și curățenia, mesenii să așternură pe sofaua aceleiași săli unde mîncase, spre a lua cafeaua și ciubucul. Cătră sară toată compania să coborî spre a lua aer la port pe zidul ce să înainta în marea pentru a ușura apropierea corăbiilor. Luna începea să să arăte și liniștea îndemna la o preumblare pe apă, cînd deodată să vesti venirea lui Bostangi-Başa. Șoarecii sînt mai puțin grabnici la apropierea pisicei, de cum să ascunseră toate femeile din societatea noastră, afară de femeia dragomanului și soția mea, care singure susținură aspectul acestui mare ofițer. Urmarea povestirei lui De Tott să rapoartă iarăși la fata cea mai mică a lui Callimachi și la scenele petrecute între ia și logodnicul ei, care le vom reproduce la biografia Marieĭ, fiicei mezine a lui Callimachi [1]).

Aprecierile lui De Tott asupra cunoștințelor dragomanului sînt desigur nedrepte, căci numai cu o proastă italiană nu ar fi putut îndeplini dregătoria lui de dragoman,

---

1) Baron De Tott, *Mémoires sur les Turcs et les Tartares*, Paris 1785, I, p. 57—63.

franceza fiind pe atunci limba diplomatică, fără cunoștința căreia, dintre cele apusene, nici nu să poate gîndi îmbrăcarea unuĭ asemenea post. Dar Callimachi era bătrîn, probabil puțin comunicativ și în aprecierile baronuluĭ de Tott avem în orĭ-ce caz numaĭ rostirea uneĭ impresiunĭ momentane, pe cînd am văzut că marele preț ce punea pe el ambasadorul german lasă a presupune niște însușirĭ maĭ de samă. Apoĭ arătările cronicaruluĭ Ioan Canta sînt intărite încă de un izvor demn de credință, Atanasie Comnen Ipsilanti, care spune că Ioan Callimachi cunoștea o sumă de limbi [1]). Nu maĭ puțin și Stamatiadi arată că Ioan Callimachi era un om învățat și practic; cunoștea maĭ multe limbĭ, era înțelept și adînc cunoscător în ale politiceĭ; într-un cuvînt cu totul vrednic a îndeplini slujba ce i să încredintase [2]).

Să cercetăm acuma daraverile politice, la limpezirea cărora Callimachi trebui să întrebuințeze a luĭ activitate. Nu ne vom ocupa decît de partea aceia a lucrărilor luĭ Callimachi, în care el avu un rol hotărîtor, anume acea care cade în timpul dragomanatuluĭ săŭ, și nu acea în care el era învățatul ajutor al altor dragomanĭ.

In anul 1741, când Ioan Callimachi devine mare dragoman, Poarta încheiase cu Rusia și cu Austria pacea de Belgrad, care răpusese capul predecesoruluĭ luĭ Callimachi, Alexandru Ghica. Pacea să încheiesă; însă tragerea limitelor pe tărîm pricinuiră încă lungĭ desbaterĭ, adeseorĭ chiar certe sîngeroase și nu lipsise mult ca să să încingă

---

1) Τὰ μετὰ τὴν αλῶσιν, p. 377.
2) Σταματιάδης, l. c. p. 125.

chiar un nou războiu pentru limpezirea păceĭ încheiate. Turciĭ eraŭ cu atît maĭ dispuși a nu ceda din pretențiile lor, că tocmaĭ pe atuncĭ (1740) murise împăratul german Carol al VI-lea și toată lumea să aștepta la izbucnirea războiuluĭ pentru succesiunea la tronul Austrieĭ, lăsat de împăratul reposat fiiceĭ sale Maria-Tereza. Un renegat austriac, Marchizul de Boneval, ce devenise pașă turcesc, împingea maĭ ales pe Poartă la împotrivire și o îndemna chiar a începe războiul contra împărăteseĭ, ce era să fie în curînd atacată de pretendenții la tronul german și de puterile ce-ĭ susțineaŭ. De mare ajutor fură Marieĭ-Tereze bunele legăturĭ pe care ambasadoriĭ austriacĭ din Constantinopole le încheiase cu noul dragoman, încă din timpul cînd era ajutor, și Ioan Callimachi își interpuse toată influența luĭ, spre a reține pe Turcĭ de la ruperea păceĭ de abia încheiate.

Cu Rusia executarea tratatuluĭ de Belgrad aduseră de asemenea marĭ greutățĭ. Maĭ întîŭ din pricină că Rusia să supărase pe Poartă pentru încheierea unuĭ tratat defensiv cu Svedia îndreptat în contra eĭ; apoĭ fiind că fie-care din cele două părțĭ contractante, din care Rusia era obligată la dărîmarea Azovuluĭ, iar Poarta la recunoașterea titluluĭ de împărătească țarineĭ Elisabeteĭ, cerea de la ceialaltă îndeplinirea prealabilă a îndatoririeĭ luată asupra eĭ. Atacul Sileziеĭ din partea luĭ Frideric al II-lea și stăruințele sale ca Poarta să declare războiŭ Austrieĭ, aliata electoruluĭ Bavarieĭ, rivalul Marieĭ-Tereze, complica încă situațiunea. Callimachi își dădu toate silințile spre a împiedica războiul, pe care Poarta l-ar fi purtat numaĭ în folosul puterilor stăruitoare; dar el avea

de luptat cu foarte mari greutăți, mai ales cu stăruințele interesate ale Franției și Prusiei. Să înțelege de la sine că rezidentul german Penkler să silea din răsputeri, a mănținea pe Callimachi în aceste bune dispoziții, parte prin prezenturi precum era obiceiul prin împărăția turcească, parte întărindu-i convingerile politice. «Aceste uneltiri,» scrie Hurmuzachi pe baza unei depeși a lui Penkler, analizată de el, «putu acest din urmă să le combată cu atît mai ușor, cu cît dragomanul Porței, Callimachi, care de la început chiar sprijini politica austriacă, stătea pe partea lui» [1]).

In tot timpul complicațiilor războiului de succesiune austriac, Callimachi fu un protivnic neîmpăcat al puterilor dușmane Austriei, și de aceia noi credem că în dizgrația lui momentană din 1751, a trebuit să intre în joc, pe lîngă banii vărsați de Grigore Ghica și intrigi de ale ambasadorilor Franciei și Prusiei, cu atît mai mult că este cunoscut, că Grigore Ghica era un agent credincios al Prusiei și al Sveciei, care căutaŭ să determine cu ori ce preț pe Poartă la războiŭ în contra dușmanelor lor respective, Rusia și Austria. Reîntoarcerea lui în dragomanat să explică de asemenea prin revenirea Porței, după un moment de șovăire, la politica cea sănătoasă de pace și neutralitate față cu un conflict european, în care ia nu avea nici un interes. Indată ce Callimachi să întoarce în dragomanat, prima lui grijă fu de a convinge pe Reis-Efendi, de a nu da ascultare intrigilor Franției și a păstra mai departe bunele relații cu împărăteasa Austriei. Internunțiul mulțumește dragomanului cu un dar de 300 galbeni pentru această intervenire [2]).

1) Raportul lui Penkler din 3 Mai 1751, Hurmuzaki, *Fragmente*, V. p. 166.
2) Raportul lui Penkler din 3 Iulie 1753, *Ibidem*, p. 184.

Cei doĭ anĭ pe care Callimachi trebuia să-ĭ maĭ petreacă în dragomanatul cel mare, 1756—1758, văzură acea curioază schimbare în mersul politiceĭ europene, în urma căreia, Franța deveni aliata Austrieĭ contra luĭ Frideric al II-lea în războiul de șapte anĭ. Politica Franțeĭ devenind de acolo înainte prietenoasă Austrieĭ, Ioan Callimachi intră în bune relațiĭ cu Franția și care îndrumează plecarea de maĭ tîrziŭ a întregeĭ familiĭ Callimachi către marea națiune latină. Ba în 1758, prin suirea luĭ Callimachi în scaunul Moldoveĭ, interesele țăriĭ sale venind în conflict cu Austria, el este nevoit să să îndepărteze de vechiul săŭ prieteșug către această putere. Cauzele acesteĭ schimbărĭ le vom vedea la expunerea domnieĭ luĭ Callimachi asupra Moldoveĭ.

*
* *

Ion Callimachi este rînduit ca domn în Moldova atuncĭ cînd Constantin Mavrocordat fiind mazilit din Muntenia, Poarta trimite aicĭ în locul luĭ pe domnul Moldoveĭ, Scarlat Ghica, numind în locul acestuĭ din urmă pe dragomanul eĭ. Audiența solemnă a sultanuluĭ este obținută de el în 26 Septemvrie 1758; dar să vede că încă din August să hotărîse numirea luĭ, deoarece un raport al ambasadoruluĭ francez De Vergennes din 14 August acelaș an, spune că: «Principele Moldoveĭ Scarlat Ghica care trece în Muntenia, este înlocuit prin dragomanul Porțeĭ»[1]).

Ioan Callimachi a domnit în Moldova doĭ anĭ și nouă

---

[1]) Raportul luĭ Schwachheim din 2 Octomvrie 1758, Hurmuzaki, *Fragmente*, V, p. 209, Raportul luĭ De Vergennes din 14 August 1758. *Documente privitoare la istoria Romînilor*, I, supliment I, p. 308.

lună[1]). Aŭ eșit deci din domnie pe la Iunie saŭ Iulie 1761. El intrase în cancelaria dragomanatului pe la 1715. Dacă presupunem că să fi fost atunci numai de 25 de ani,— vîrstă probabilă, deoarece pe la 1710 l-am văzut mergînd în Rusia, tînăr, în pruba de armată trimisă de Mihaĭ Racoviță țaruluĭ Petru I, — atunci pe la suirea luĭ în scaun la 1758, el trebuia să fi fost un bătrîn în vîrstă de 67—68 de anĭ; și într-adevăr păharnicul Sion îĭ dă această vîrstă la urcarea luĭ în scaun[2]).

Fiind deci Ioan Callimachi om înaintat în vîrstă, el trebuia să găsască cam greŭ banii trebuitorĭ pentru a face prezenturile obicinuite la înalții dregătorĭ aĭ Porțeĭ. Văzînd această greutate, el rugâ pe vizir să rînduiască de capuchehae al Moldoveĭ pe Grecul cunoscut și meșter în afacerile bănești, doctorul Stavarachi. «Atunci», ne zice Ienachi Cogălniceanu, «a chemat Poarta pe Stavarachi și l-aŭ îmbrăcat cu caftan, făcîndu-l baș-capuchehaia a Moldoveĭ și a găsit banĭ de a dat și a gătit pe domn de toate cîte îĭ trebuia cum să cade»[3]). Acest Stavarachi era de feliul săŭ un om iscusit; știuse prin arta luĭ medicală să-și facă intrare la curțile tutulor celor marĭ. Influența luĭ îl făcu foarte căutat de toți candidații la domnie aĭ Țărilor Romîne. Așa îl găsim în însușire de capu-chehaia a luĭ Mihaĭ Racoviță, încă de pe cînd era domn în Țara Muntenească (1741—1744)[4]).

Racoviță era însă săpat de Constantin Mavrocordat domnul Moldoveĭ, și acesta isbutisă să hotărască lucrul în favoa-

---

1) Ath. Comnen Ipsilanti, l. c. p. 387.
2) *Arhondologia*, ed. Codrescu, Iași 1892, p. 140.
3) *Letopisețele*, III, p. 242.
4) Xenopol, *Istoria Romînilor*, V. p. 106.

rea luĭ, cînd capuchehaile luĭ Mihaĭ Racoviță, Stavarachi și Manole Gelepu, fiind-că maĭ lipsiaŭ încă treĭ lunĭ de la treĭ anĭ de domnie aĭ luĭ Racoviță și era tocmaĭ la strînsul veniturilor, «aŭ pornit amîndoĭ pe la toate porțile turcești. Intra Stavarachi pe la Sultan, pe la Kaziscurĭ, căcĭ era foarte îndrăzneț, însă maĭ mult cu meșteșug, că doftorea pe mulți neluîndu-le nimic»[1]). Silințele luĭ Stavarachi fură încununate cu izbîndă, și Mihaĭ Racoviță putu să-șĭ împlinească aniĭ de domnie întregĭ și să-șĭ strîngă neciuntite veniturile. Stavarachi întră curînd în legătură maĭ strînsă cu țările romîne, deoarece găsim pe fiul săŭ Iordache dăruit cu boeria de spătar în Moldova pe timpul luĭ Constantin Racoviță (1753—1756[2]). Cu ajutorul doctoruluĭ Stavarachi, om așa de influent în trebile bănești, ajunge decĭ Callimachi la tronul Moldoveĭ; căcĭ cu toată valoarea luĭ netăgăduită, cu toate eminentele servicii aduse de el Porții cît fusese dragoman, nicĭ că să poate gîndi, față cu moravurile turcești, să fi putut el, fără banĭ, obținea domnia.

Rolul luĭ Stavarachi însă în domnia luĭ Ioan nu să sfîrșește aicĭ și urmează înainte, cum vom vedea, a exercita asupră-ĭ fatala luĭ înrîurire.

Pînă să plece domnul din Constantinopol, el repezi după obiceiŭ un caimacam la Iașĭ, anume pe grecul Vidali. Cînd acesta ajunse în capitala Moldoveĭ, Tătariĭ intrase într-o mare fierbere din pricina alegereĭ hanuluĭ lor. Poarta numise pe Aslan Gheraĭ, iar o parte din Tătarĭ refuzaŭ să-l recunoască și alesese pe Crim Gheraĭ ca han. Orĭ-ce miș-

1) En. Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 203.
2) *Ibidem*, p. 225. Comp. Ioniță Canta *ibid*, p. 181.

care în sînul turburătoareĭ națiunĭ tătărești avea de urmare prădalnica lor revărsare asupra țărilor vecine și cu deosebire asupra Moldoveĭ, care le stătea maĭ în cale și nu putea să le opună o împotrivire maĭ serioasă. Anume Crim Gheraĭ, pe care Cogălniceanu îl dă ca sultan din Dobrogia, avînd nevoe de banĭ pentru a-șĭ susținea candidatura la hănie, ceruse o sumă de pungĭ de la Scarlat Ghica, predecesorul luĭ Ioan Callimachi în tronul Moldoveĭ, tocmaĭ în momentul cînd domnul aflase că să hotărîse mazîlirea luĭ. El răspunde decĭ hanului că, fiind înlocuit, nu-ĭ poate îndeplini cererile și pleacă chiar îndată după aceia la Constantinopole.

Crim Gheraĭ trimite atuncĭ să ceară baniĭ de la Vidali, caimacanul nouluĭ domn, care ajunsese în Iașĭ. Deși boeriĭ stăruesc la Vidali să deie suma cerută și încă cîte-va peșchișurĭ pe de-asupra, ca să nu aducă vre-o peire țărieĭ, «Vidali n-aŭ primit, stînd în protivă, zicîndu-le că nu poate să facă nimic, căcĭ țara nu-ĭ haină și domnul stă încă în Țarigrad» [1]). Țăraniĭ însă aflînd de aceste treburĭ fugisă la pădure, știind prea bine ce urmărĭ ele pot să aibă. Vidali interesat de a aduce baniĭ trebuitorĭ domnuluĭ pentru îndeplinirea restuluĭ de daruri și peșchișurĭ pe la Turcĭ, și temîndusă ca fuga oamenilor de pe la locuințele lor să nu-ĭ zădărnicească scopul, ordonă ca eĭ să fie scoșĭ cu puterea din adăposturile lor și readușĭ în sate. Pentru fericirea locuitorilor, ordinul luĭ Vidali nicĭ nu apucase a fi îndeplinit și Tătariĭ intraŭ în țară. Furtuna să deslănțuisă și anume în 14 Sept. 1758. Ținuturile cuprinse de Tătarĭ fură: Lăpușna,

---

1) En. Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 242.
2) *Id. Ibid*, p. 243.

Fălciul, Covurluiul, Vasluiul, Tutova și Putna, în care eĭ arseră și prădară, maĭ robind și o mulțime de suflete[1]). Un raport al ambasadoruluĭ De Vergennes spune că: «Moldova s-a resimțit greŭ de barbaria și de excesele Tătarilor. Să socotește la maĭ mult de 15,000 numărul robilor ce aŭ făcut din țară, fără a vorbi de o mulțime de bătrînĭ și de neputincioșĭ pe care i-aŭ ucis fără milă. Vitele ce le-aŭ luat sunt nenumărate și tot ce n-a putut duce a fost distrus prin fier și prin foc. Numaĭ treĭ ținuturĭ din această provincie aŭ scăpat de furiile răzvrătitorilor» [2]).

Prădăciunea cumplită a Moldoveĭ unită cu împiedicarea aprovizionăreĭ Constantinopoleĭ cu grîne, silește pe Sultan să recunoască pe Crim Gheraĭ de han al Tătarilor. Aceștia atuncĭ esă din Moldova și consimt chiar a înapoi din pradă, ce să va maĭ găsi în ființă, făgăduință ce să îndeplinește chiar în parte[3]).

Intre aceste, Ioan Callimachi sosise din Constantinopole și fusese primit cu alaiul obișnuit, cetindu-i-să moliftă de domnie în biserica S-tu Neculaĭ din Iașĭ. Cum să așază, el orînduește boeriile divanuluĭ, numind pe: Ioan Bogdan vel logofăt, Manole Costache vel vornic de Țara de jos, Dumitru Paladi vel vornic de Țara de sus, Vasile Ruset hatman, Ioniță Cantacuzen vel spătar, Andronachi de la Botoșenĭ (cumnatul domnuluĭ prin sora luĭ Paraschiva) vel ban, Iordache Hrisoscoleu vel paharnic și Guliano vel comis; iar ca

---

1) *Ibid.* p. 243.

2) Raportul luĭ De Vergennes din 2 Noemvrie 1758. *Documente priv. la Ist. Rom.* I, supl. I, p. 311.

3) Raportul luĭ De Vergennes din Noemvrie 1756 *Ibid.* p. 312.

postelnic pune pe grecul Mihalache Cefot, adus probabil cu el din Constantinopole.

De capuchehaĭ lasă în capitala împărăției alți doĭ greci: pe Stavarachi care-ĭ stătuse în ajutor la luarea domnieĭ și pe unu Stefanachi. Slujba visterieĭ însă nu vroia nimenea s-o ia, din cauză că țara fusese răŭ stricată de Tătarĭ și boeriĭ să temeaŭ să eie periculoasa însărcinare în niște condiții așa de grele. Lipsa visterniculuĭ era, să înțelege, un mare pericol pentru domn, căcĭ neîngrijind nimenea de încasărĭ «nu eșiaŭ banĭ din țară și să mira cum vor face, scriind tot halul la Poartă» [1]). Cel ce să îngriji maĭ mult fu capuchehaia Stavarachi, căcĭ el avea de luat de la domnitor sume însemnate, care reprezentaŭ nu numaĭ uriețele luĭ cîștigurĭ, dar chiar și baniĭ dați de el. Stavarachi îngrijit să hotărește să vină în persoană la Iași, spre a vedea cele ce să petrec și a pune trebile la cale, «pre carele cu mare cinste l-a primit domnul, și mergînd a conăcit la curte la camară, luînd toate trebile pe mînile luĭ, cît pot zice», spune Cogălniceanu, «că era al doilea domn» [2]).

Văzînd Stavarachi și cu Ioan Callimachi că nicĭ un boer mare nu vroia să primească visteria, aŭ adus pe medelnicerul Constantin Cogălniceanu, fiul pitaruluĭ Vasile și frate cu cronicarul Enachi [3]). Constantin Cogălniceanu este ridicat la rangul de stolnic și este orînduit vechil al visterieĭ celeĭ

---

1) En. Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 244.

2) *Ibid*.

3) Asupra luĭ Constantin Cogălniceanu, vezĭ maĭ multe amărunte în *Mihail Cogălniceanu. Cuvîntare de primire în academia romînă* de A. D. Xenopol, București 1895, p. 5.

mari, zicîndu-i domnul și cu Stavarachi: «acum să te vedem!» «Atunci», spune cronicarul, «aŭ stat Cogălniceanu cu toată silința, tocmind isprăvniciile pe afară, făcînd oameni de treabă, învățîndu-i în ce chip vor urma la toate, care în puțină vreme aŭ îndreptat toate ținuturile și visteria, de era cu mirare tuturor, începînd a veni bani la visterie»[1]). Energia depusă de Constantin Cogălniceanu în conducerea trebilor visterieĭ—însușire ce să va moșteni într-un chip așa de strălucit, împărăchiată cu o vastă inteligență, în marele bărbat al vremurilor noastre Mihail Cogălniceanu,—de și poate nu a umblat tot pe căile curate și neabătute de la dreptate, trebuia totuși la început măcar să țină samă de starea țăriĭ de-abea mîntuită de prădăciunile Tătarilor, spre a nu o sparge iar prin măsuri prea draconice și a o împinge iar la munți și la păduri.[2])

Stavarachi însă nu să mulțumea numaĭ cu baniĭ ce eșeaŭ din dările existente și din măsurile luate de Cogălniceanu; el ceru să strîngă maĭ mult frînele, fiind cum spune cronicarul, «lacom și grabnic,» și impusă domnuluĭ ca să «pună baniĭ și pe boeriĭ și pe mînăstiriĭ și pe jupînese, caĭ de menzil, podele și pogonărit și altele, care nu le părea bine la o samă și aŭ început a murmurisi»[3]). Să vede că Cogălniceanu sub îmboldirea luĭ Stavarachi strînsese maĭ tare chingile, încît tot poporul, boeriĭ cît și țăraniĭ, eraŭ nemulțumiți cu măsurile luate. Stavarachi simțind aceasta, vroi să scape de capetele

1) *Letopisețe, ibid.*

2) Credem că trebue rectificate în acest sens cele spuse de mine în *Istoria Romînilor* V, p. 146.

3) En. Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 244.

conducătoare ale nemulțumiților, și înșălînd pe maĭ mulțĭ boerĭ că ar trebui să să ducă la Căușenĭ, pentru a pune maĭ curînd la cale restituirea prăzilor făcute de Tătarĭ, face pe boerii Ioan Bogdan logofăt, Manole Costache biv-logofăt, Constantin Balș vornic, Dumitru Paladi vornic, Lupu Balș vornic, Filip Catargiu spătar, Constantin Banul, Ioniță Sturza vornic, Vasile Negel stolnic, Neculaĭ Buhuș și Ioniță Cuza (acești doĭ din urmă dați numaĭ cu numele lor, fără rangul de boerie), să să ducă la Căușenĭ, unde eĭ cad în capcana ce le-o întinsese vicleanul de Stavarachi. Boeriĭ sînt prinșĭ de Tătarĭ, cu care Grecul să înțelesese, și pușĭ în fiere. Cînd să auzi despre această trădare, să făcu o mare mișcare în Iașĭ, stîrnită de boeriĭ ce rămăsese aicĭ și care temîndu-să să nu pață tot așa, intețise poporul cel nemulțumit la răscoală contra luĭ Stavarachi. Tocmaĭ pe atuncĭ să adunase mult popor în Iașĭ de iarmarocul de «Miezul pâreților» (adică al Păreasimilor). Pornit de mitropolit și de boerĭ el să îngrămădește în mare număr spre curte, răcnind și zbierînd «că pe cine aŭ eĭ domn, pe Callimachi saŭ pe Stavarachi. Acesta însă pusă să încue porțile curțeĭ, întărindu-le cu maĭ multe cară de lemne, așază treĭ tunurĭ de-asupra porțeĭ celeĭ marĭ și adună în curte pe toți Arnăuții și beșliĭ pe care-ĭ aflâ.» Poporul cerea cu mare glas pe Stavarachi, și punînd cu toțiĭ spetele în poarta cea mare, cu toate că să ținea pe dinăuntru, aŭ oborît-o jos și întrînd norodul înlăuntru aŭ început a năvăli[1]). Stavarachi văzîndu-și capul

---

1) *Id. ibid* p. 426. Asupra surgunireĭ acestor boierĭ, Ioan Voevod caută să se îndreptățească printr'un curios hrisov aflat de mine în documentele Academieĭ și publicat aicĭ în *documente* la No. XVII.

în pericol, o rupse la fugă pe poarta din dos, însoțit de cîți-va Arnăuți, cu care apucâ în iuțimea cailor drumul Galaților. In zadar să luară din popor după el, căcĭ scăpă și ajunse teafăr la Galați și de aicĭ la Constantinopole.

O jalbă a boerilor cătră poartă, trimisă prin Arghir Bostangiul paharnicul, ar fi putut deveni fatală luĭ Stavarachi, deoarece Turciĭ totdeauna s-aŭ temut de răscoalele Țărilor Romîne. Stavarachi izbutește însă, prin stăruințele domnuluĭ mazil Constantin Racoviță, a căruia familie fusese totdauna în bune relațiĭ cu el, a opri pe trimisul boerilor de la darea arzuluĭ [1]).

După potolirea răscoalei, domnul fu nevoit prin un firman împărătesc să îngrijească să trimată la Constantinopole tot «calabalîcul» luĭ Stavarachi, precum și toate sumele incasate prin Cogălniceanu și cu care Callimachi datoria Greculuĭ de la punerea în domnie. Indată după liniștirea treburilor să găsi un boer mare pentru slujba vistieriei, anume Ioniță Cantacuzen, iar Constantin Cogălniceanu fu înălțat, ca mulțămită, la rangul de sărdar de Kișinăŭ.

De și Ioan Callimachi păstrase firea luĭ de Romîn, cu toată lunga luĭ petrecere în Constantinopole, precum să vede prea bine lucrul din scrisorile cătră fratele săŭ Dumitrașcu, totușĭ nu putu nicĭ el scăpa de covîrșitoarea influență grecească ce să infiltrase așa de adînc în viața poporuluĭ romîn. De și Callimachi nu e fanariot nicĭ prin sîngele, nicĭ prin firea luĭ, caracterul domnieĭ luĭ ca și acel al membrilor din

---

1) *Ibid.* p. 246.

familia Racoviță, alți Romîni din aceleași timpuri, nu să deosebește de acel al domniei reprezentanților grecizmului. El este încunjurat de Greci, care mînîncă țara, sprijinit de Turci și tot din cauza acestora și Callimachi el însuși e nevoit să apese țara cu biruri și să încordeze tare strîngerea lor, precum s-a văzut lucrul la cele petrecute cu Stavarachi și precum vom vedea să repetă încă odată cu prilejul văcărituluĭ. Anume Ioan Callimachi ne maĭ putînd întîmpina nevoile bănești numaĭ cu dările obișnuite, să hotărăște a recurge la această uricioasă dare. Ia fusese însă legată pe timpul luĭ Constantin Racoviță în a doua luĭ domnie și anume cu blăstăm mare scos de la biserica patriarhicească din Constantinopole și cu iscăliturile a tot soborul, «scriind în el cu mare afurisenie, ca să nu maĭ poată de acum înainte nimenea din domnĭ scoate această slujbă a văcărituluĭ»[1]). Domnul însă stărui de Mitropolitul Iacob Putneanul ca să dezlege acea dare a văcărituluĭ. «Ci văzînd că mitropolitul să apără tare, aŭ început domnul a-ĭ căuta cu fața posomorîtă pînă ce a cunoscut venind rar la Curte, pînă și înăuntru la domnie nu-l chema, dîndu-ĭ a cunoaște că sînt mînioșĭ pe el.»

Domnul să hotărî atuncĭ a face pe Iacob să să retragă din mitropolie și să deie scaunul arhipăstoresc al Moldoveĭ, fratelui săŭ mitropolitul Tesaloniculuĭ.

El însărcinâ cu negocierile paretisireĭ pe boerul Vasile Ganea, care «apucîndu-l pe mitropolitul Iacob de zi și de noapte, nelăsîndu-l în pace, îndemnîndu-l ca să facă paretis

---

1) *Ibid.* p. 238.

care nu-ĭ da răsuflare, arătîndu-ĭ cîte nicĭ prin cuget nu-ĭ trecea, îndemnîndu-l să eie cîte-va pungĭ pentru paretis, pe șin, și după aceia și domnul și boeriĭ îl vor căuta cu rîdicăturĭ, cu scutirĭ și alte milĭ, petrecîndu-șĭ viața în liniște, neavînd cu nimea a împărți nimic, și-l vor avea toțĭ în cinste și evlavie, ca pe un mitropolit vechiŭ și bătrîn ce aŭ fost acestuĭ pămînt al Moldoveĭ» [1]). Aceste și multe altele repetîndu-i-să fără încetare de agentul luĭ Callimachi, Iacob să hotărî la sfîrșit să să retragă, dîndu-i-să să zice, suma de treĭ ḑece de pungĭ. Chiar dacă demisia luĭ Iacob a fost plătită, el tot pierdea maĭ mult prin renunțarea la scaunul mitropolitan decît cîștiga prin baniĭ ce i să număraŭ; dar el a preferat să părăsască arhipăstoria, decît să dezlege blăstămul văcărituluĭ și să-șĭ eie, cum spune el, «focul jurămîntuluĭ în cap și în suflet» [2]). Baniĭ fură numărațĭ mitropolituluĭ Iacob de succesorul săŭ Gavriil Callimachi, care și el găsise să deie scaunul din care să retrăgea unuĭ candidat, pentru acelaș preț [3]).

Odată cu suirea luĭ Gavriil Callimachi în scaunul arhipăstoresc al Moldoveĭ, fratele săŭ, domnitorul Ioan Callimachi scoate de la patriarhie o învoire de a rîdica blăstămul, cu toate că ia îl pusese. Cu această învoire dobîndită, bine înțeles tot prin banĭ, și avînd pe fratele săŭ în capul bisericeĭ, Ioan cere de la el dezlegarea blăstămuluĭ.

---

1) *Ibid.* p. 250.

2) *Ibid.* p. 251.

3) *Ibidem* p. 247. Cogălniceanu pare a spune că Ioan Callimachi adusese de maĭ înainte în Moldova pe fratele săŭ Gavriil. Nu este probabil ca acesta să să fi lepădat de scaunul săŭ din Tesalonic numaĭ în speranța dobîndireĭ celuĭ al Moldoveĭ.

Să vede însă că nicĭ noul mitropolit, nicĭ soborul moldovenesc nu aveaŭ conștiința așa de largă ca soborul patriarhicesc din Constantinopole, deoarece el nu dezlegâ blăstămul și decĭ refuzâ scoaterea văcărituluĭ.

Pentru a nu arunca însă pe domn în încurcătură, să înțeleseră cu toțiĭ să scoată o dare cu alt nume, *ajutorința* de câte 11, 5 și 3 leĭ după puterea contribuabiluluĭ, care dare să fie plătită, ca și văcăritul, de toată lumea, adecă nu numaĭ de țăranĭ ci și de boerĭ și mînăstirĭ. Să spune că această dare aduse un venit maĭ mare chiar decît un văcărit, maĭ ales că era luată de două orĭ, vara și iarna.

Deabia însă scăpase Callimachi de greutățile în care l-ar fi putut arunca lipsa banilor, și iată că intrigile încep a să forma contra domnieĭ luĭ. Și era firesc lucru ca el, Romînul parvenit, ce uzurpase postul de dragoman, monopolizat numaĭ de grecii Fanaruluĭ, să fie privit de eĭ tot ca un uzurpator și al încoronăreĭ careereĭ dragomanuluĭ, domnia Moldoveĭ. Un raport al ambasadoruluĭ german Schwachheim din 3 Maĭ 1759, ne spune că «bătrînul gospodar al Moldoveĭ e în pericol a-șĭ pierde tronul din cauza intrigilor socruluĭ dragomanuluĭ Porțeĭ, Grigore Ghica, fiul decapitatuluĭ Alexandru Ghica, anume Iacobachi Rizu, care vra să pună pe ginerele luĭ domn în Moldova, iar el să eie postul de dragoman» [1]).

Intriga însă nu prinde, din cauza opoziției ambasadorilor Franției și a Germanieĭ, puterĭ acuma prietene și care trebuiaŭ să vadă cu ochĭ răĭ pe Rizu și pe ginerele

---

1) *Documente privitoare la Istoria Romînilor,* VII, p. 20.

săŭ, partizanĭ înfocațĭ aĭ Svedejilor și Prusienilor. Dar de abia să mîntuise Callimachi de această primejdie, și alta vine asupra luĭ, din pricina fostuluĭ domn al Moldoveĭ, Constantin Racoviță, ce stătea mazil la Constantinopole și uneltea mereŭ spre a redobîndi domnia. El să slujia în intrigile luĭ de un Francez, Linchou, ce începuse prin a fi negustitor în Constantinopole și maĭ tîrziŭ să arun-case în intrigĭ și daraverĭ politice. El să alipi de Con-stantin Racoviță, pe care-l sluji douĭ spre ḑece anĭ atît în Moldova cît și în Muntenia, în repetatele sale domniĭ.

In domnia cea dintîiŭ a luĭ Racoviță din Moldova, 1749—1753, găsim pe acel Francez, pe care cronicarul Cogăl-niceanu îl numește *Leință franțuzul* în boeria de mare sluger. In a doua domnie din Moldova a luĭ Racoviță, 1756—1757, acest Leință este în mare favoare la domn, și să spunea că el ar fi otrăvit pe Lascarachi Genetul postelnicul, care nu prea putea suferi pe favoritul princi-peluĭ [1]). Să înțelege că această strînsă legătură între Linchou și Racoviță împingea pe cel dintîiŭ a intriga pentru reîn-toarcerea proteguitoruluĭ săŭ în unul din scaunele romîne. I să păru luĭ că maĭ ușor ar fi de răsturnat pe Ioan Calli-machi din tronul Moldoveĭ decît pe Constantin Mavrocordat, ce pe atuncĭ domnia în Muntenia, și el începu a întinde mrejele sale spre a compromite domnia Moldovanuluĭ, cu atît maĭ mult că tulburările de la începutul stăpînirĭĭ luĭ în Moldova putea să slujască Francezuluĭ spre a lega unel-tirile luĭ. Acestea însă trebuia să-l coste capul. Anume

---

1) *Letopisețe*, III, 226 și 237.

capuchehaia luĭ Callimachi la pîndă asupra luĭ Linchou, pune mîna pe-o scrisoare a luĭ cătră fraţiĭ luĭ din Moldova, în care scrisoare sfătuia pe maĭ mulţi boerĭ dintre dusmaniĭ luĭ Callimachi, să repete revoluţia ce fusesă pornită cînd cu Stavarachi şi să trimită o deputaţie la Poartă, care să ceară depunerea luĭ Callimachi. Dar Linchou pentru a da maĭ multă autoritate sfaturilor sale, comisese nebunia de a spune în scrisoare că vorbise cu marele vizir şi că acesta-ĭ ordonase a scrie aşa cum făcuse el. Scrisoarea fiind dată de capuchehaia luĭ Callimachi vizirului, acesta să înfuriază cumplit şi pune imediat pe Linchou la închisoare. Ambasadorul francez să interpune spre a-şĭ scăpa supusul, dar el rămîne încremenit cînd află, din însuşĭ gura luĭ, prăpastia în care se aruncase. Toate silinţele ambasadeĭ franceze fură zădarnice, şi Linchou fu tăiat la începutul luĭ 1760, iar Racoviţă fu surgunit la Lemnos [1]). Neghibăcia acesteĭ intrigĭ întăreşte, bineînţeles, poziţia luĭ Callimachi.

Noua situaţie a luĭ Callimachi, domnul Moldoveĭ, schimbă şi relaţiile politice în care stătuse ca dragoman cu diferitele puterĭ europene, şi această schimbare nu era decît prea firească, întrucît el reprezenta acuma şi alte interese decît acele ce le reprezentase ca dragoman, anume interesele ţăriĭ supuse oblăduireĭ luĭ. Dacă în privirea Franţieĭ, aceste interese nouă nu puteaŭ exercita o mare influenţă, — întru cît Franţa era o ţară îndepărtată şi în legăturĭ nu-

---

1) Două rapoarte ale luĭ De Vergennes, din care unul prea interesant, asupra destăinuirilor luĭ Linchou, 17 Martie 1760, *Documente privit. la ist. Rom., I Supl.*, I p. 716—717. Comp. En. Cogălniceanu în *Letopiseţe*, III, p. 255 şi rezumatul depeşeĭ luĭ Kaunitz cătră Schwachheim, 15 April 1760 în Hurmuzachi, *Fragmente*, V, p. 210.

mai cu Poarta Otomană, stăpîna luĭ Callimachi — nu eraŭ tot astfeliŭ lucrurile cu Austria, putere limitrofă cu Moldova și în contra căreia aceasta din urmă avea de apărat interese pozitive. De aceia vom vedea că relațiile luĭ Callimachi cu Austria îșĭ schimbă caracterul, și să răcesc mult din strînsa intimitate în care să aflase, cît timp fusese dragoman.

Am văzut maĭ sus că ambasadorul francez, nemulțămit cu schimbarea luĭ Callimachi din dragomanat în domnia Moldoveĭ, să mîngîe cu ideia că el va deveni centrul corespondențeĭ între Polonia și Poarta Otomană. Ambasadorul spera că Ioan Callimachi nu va maĭ amărî reprezentările, pe care uniĭ din magnațiĭ poloni ar putea să le transmiță prin canalul săŭ. Anume pe atuncĭ Rusia spre a ajuta pe Austria, cu care să aliase și ia în războiul de șapte anĭ, ceruse de la Turcĭ învoirea de a face să treacă prin Polonia trupele, pe care ia le trimetea, contra luĭ Frideric al II-lea, învoire pentru a căreia dobîndire intervenise și ambasadoriĭ Austrieĭ, putere interesată, și a Franțieĭ, noua aliată a acesteĭ din urmă. Ambasadorul francez rostea decĭ așteptarea ca numirea luĭ Ioan Callimachi, prietenul politiceĭ austro-ruso-franceză, nu va colora maĭ cu putere tînguirile pe care uniĭ patrioțĭ aĭ Polonieĭ, îngrijițĭ de viitorul țărilĭ lor, ar putea să le ridice contra trecereĭ Rușilor prin ia [1]). Conform cu această așteptare a ambasadoruluĭ francez, căreia, după cît să vede, purtarea luĭ Callimachi corespundea pe deplin, găsim pe De Vergennes

---

[1]) Raportul luĭ De Vergennes din 14 August 1758, *Doc. priv. la ist. Rom.* I Supl., I, p. 709: «me donnant lieu d'espérer qu'il (Callimachi) n'exagèrera et n'aigrira pas les représentations que quelques seigneurs polonais pour-

înștiințînd odată pe ministrul său că «domnitorul Moldoveĭ își dă puțină osteneală de a atrage încrederea nobililor poloni și le refuză chiar cele datorite» [1]). Cîte-va tînguirĭ asupra neexacteĭ transmiterĭ a corespondenței franceze din Polonia către ambasada din Constantinopole, pot fi datorite unor neprevăzute întîmplărĭ [2]). După încheerea tratatuluĭ de alianță ofensivă și defensivă între Poartă și Prusia și triumful politiceĭ prusiene în Constantinopole, asemenea stinghirire a corespondenței reprezentanților Franțieĭ din Polonia și din Turcia își găsește o altă explicare. Dar Callimachi nu maĭ domnește mult timp după această nouă schimbare în daraverile politice ale Porțeĭ [3])

Cu Austria însă raporturile, atît de prietenoase cît timp Callimachi fusese dragoman, încep a să strica de îndată ce el ia în mînă cîrma Moldoveĭ. Stricarea vecheĭ prieteniĭ provine din împrejurărĭ economice, care lovind în țara stăpînită de el, trebuia să turbure și pe domn, maĭ ales în nevoile financiare în care să afla.

Anume izbucnirea cea nouă a războiuluĭ între Austria și

---

ront faire passer par son canal». Comp Kaunitz c. Schwachheim, 7 Dec. 1756, *Fragmente*, V, p. 195: «Diesen feindseligen Umtrieben der Fürsten Ghica und Rakowitza boten nun die Repräsentanten der drei verbündeten Höfe, Iosef Schwachheim, Alexis Obrescow und De Vergennes erfolgreich die Spitze, und brachten die Pforte von jedem Widerstand gegen den militärischen Durchzug der Russen über Polen glücklich ab».

1) Raport din 1 April 1759. *Doc. priv. la ist. Rom.* I. supl., p. 713.

2) Raport din 30 Mart. 1760, *Ibid.*, p. 718.

3) Tratatul încheiat în 2 April 1761, *Ibid.*, p. 719. Tînguirea luĭ De Vergennes, despre piedicile pozitive ce să opun corespondențiĭ sale este din 3 Iuli 1761, pe cînd Ioan Callimachi trecuse domnia către fiul său Grigore.

Prusia îndemnase pe această din urmă putere, ce făcuse cunoștință cu Moldova prin misiunile trimise la Constantinopole, a să aproviziona în ia, pentru nevoile armatelor sale, cu vite și caĭ, pe cînd din contra comerțul cu Austria să micșurase simțitor, în urma repețitelor închideri ale granițelor, din pricina teameĭ de ciumă. Să întîmpla însă adesea orĭ ca transporturile însemnate destinate pentru Prusia, să fie surprinse de Austria, care le confisca după dreptul războiuluĭ. «In zadar să îndrepta în atare caz gospodarul la curtea imperială și tot atît de fără efect răsunaŭ la Poartă tînguirile negutitorilor păgubași. Să răspundea cu tărie din Viena că nu ar fi permis ca supușiĭ unuĭ stat ce trăește în relațiĭ pașnice cu curtea imperială, să vină în ajutorul dușmanuluĭ eĭ» [1]). Intr-un rînd Domnitorul Callimachi intervine cu o scrisoare personală către prințul Kaunitz pentru înapoiarea unuĭ cîrd de treĭ sute douĕ ḑece și patru de vite vîndute de negustoriĭ moldoveni Cazacliu și Nicolicĭ pentru Silezia, armatelor prusiene, și confiscate de autoritățile austriace. Răspunsul luĭ Kaunitz respinge cererea domnitoruluĭ, pe motivul că acești boĭ de negoț treceaŭ pe pămîntul austriac, spre dauna intereselor sale. Pentru a umili și maĭ mult pe domnul Moldoveĭ, respuns nu să face direct de către principele de Kaunitz, ci este însărcinat cu transmiterea luĭ feldmareșalul comitele Montoya de Cordova, comandantul Transilvanieĭ. «Atît de departe», observă, însă fără dreptate, Hurmuzachi, «ajunsesem, cu principiĭ altă dată atît de respectați aĭ principatelor, că un ministru au-

---

1 Depeșa luĭ Kaunitz c. Schwachheim, 1 Aprilie 1760, Hurm., *Fragm.* V. p. 215.

striac credea că-și înjosește vază, dacă ar corespunde direct cu eĭ» [1]). Aceste cuvinte ale luĭ Hurmuzachi primesc cea maĭ categorică desmințire prin faptul că la rîndul luĭ, fiul luĭ Ioan Callimachi, Grigore Voevod — sub domnia căruia relațiile cele rele care începusă a 'și face drumul între Moldova și Austria în vremea tatăluĭ săŭ, urmară— refuză orĭ-ce satisfacție puterniceĭ împărățiĭ vecine pentru o strajă austriacă atacată și prinsă de treĭ sute de Moldoveni [2]).

In Iulie 1761, Ioan Callimachi nu maĭ era domn, ci fusese înlocuit de fiul săŭ Grigore. Desărcinarea luĭ Callimachi să făcuse, nu în urma uneĭ disgrațiĭ, dovadă înlocuirea cu fiul sĕŭ, ci din cauza bătrînețelor prea înaintate la care ajunsese; era de 70 de anĭ trecuțĭ.

Ioan Callimachi maĭ trăește în Constantinopole încă vre-o 19 anĭ și moare tocmaĭ în 1780, după cum ne spune Andreas Wolf, medicul luĭ Gavriil mitropolitul. El ajunse decĭ la vrêsta de 90 anĭ, fratele săŭ Gavriil ce era maĭ mare ca dînsul îĭ supraviețui și muri tocmaĭ în 1786, Fevruarie în 20, la vrêsta de aproape o sută de anĭ. [3])

---

1) Hurmuzaki, *Fragmente*, V, p. 211. Raportul luĭ Schwachheim, 19 Sept. 1760 *ibid*. Comp. Raporturile luĭ De Vergennes din 31 Octomvrie, 16 Noemvrie 1761 *Doc. priv. la ist. Rom. I supl.*, p. 720, 722. Scrisoarea lui Montoya. *Ibid.* VII, p. 722.

2) Vezĭ maĭ jos p. 56, 57, 63.

3) Wolf către Sulzer, scrisoare din 7 Decembrie 1781. *Geschichte des transalpinischen Dakien* III, p. 502, nota.

CAPITOLUL III

GRIGORE CALLIMACHI

DOMNUL MOLDOVEI

Grigore Callimachi, fiul cel mai mare al lui Ioan, domni în Moldova în două rînduri: întîiaşi dată, după tatăl său, de la 1761 pînă la 1764, cînd este înlocuit cu Grigore Ghica; a doua oară, la eşirea acestuia din domnie în 1767 cînd stă numai doi ani pe tron şi este tăiet de Turci la 1769.

Nefericita soartă a domniei acestui membru din casa Callimachi atrage asupra lui un deosebit interes, mai ales cînd, precum vom vedea, moartea lui n-a fost pricinuită de nici o vină vădită, ci el a fost jertfit, ca atîţia alţii, pentru a plăti neizbînzile politicei turceşti.

Când Ioan Voevod primi de la capucheaia lui din Constantinopole stiinţa că s'a mazilit, tot odată i să cerea să continească cu lucrările ocârmuirei. «Intrigile din Fanar»

spune postelnicul Manolaki Drăgicĭ «făcênd desbinare între miniștri asupra alegereĭ de Domn, s'a făcut sfat înaintea Sultanuluĭ, și s'a hotărît să rânduiască pe fiul luĭ Ioan Voevod, Beizade Grigore, în vîrstă de 24 anĭ, care priimindu-și învestitura de la Poartă cu obicinuită ceremonie, s'a și pornit la Moldova. Această neașteptată veste pentru bătrânul Callimachi l'a umplut cu mare bucurie, și intrând în Iași Grigore Voevod, părintele său însuși l'a priimit și l'a întronat cu solemnitate, lucru ce nu s'a maĭ vĕḑut în țara aceasta de la Stefan cel Mare. Apoĭ maĭ rămîind cât-va timp pe lângă fiul său, Ioan Voevod, ca să-l povățuiască ce urmărĭ să apuce ca să fie iubit de toți, după aceasta s'a dus în Țarigrad ca să'și petreacă rĕmășița vieței» [1]).

In întîia luĭ domnie de treĭ anĭ, termen ce devenise oarecum fatal pentru toate duratele domniilor romîne, Grigore Callimachi are maĭ întîiŭ multe daraverĭ neplăcute cu împărăția vecină, Austria. Relațiile cele rele care începuse a-și face drumul, încă din vremea tatăluĭ său între ocîrmuirea Moldoveĭ și acea austriacă, să ascut încă maĭ mult sub Grigore Callimachi. Ele iaŭ forma unor certe de graniță foarte înveninate, între locuitoriĭ mărginași aĭ îmbelor țărĭ. Așa într-un rînd treĭ sute de oamenĭ din Moldova atacă straja austriacă din muntele Tatar-Hagoc, sub cuvînt că această strajă ar fi așezat pichetul eĭ adînc în pămîntul Moldoveĭ, și întreaga strajă este prinsă de Moldovenĭ.

---

1) *Istoria Moldoveĭ pe timp de 500 anĭ până în ḑilele noastre,* scrisă de Post. Manolaki Drăgicĭ, Iași 1857. II p. 28.

Generalal Bukow al Transilvaniei să plînge în zadar la principele Callimachi, căci și acesta cere satisfacție pentru o violență comisă de un plăeș transilvănean, care împușcase pe teritorul moldovenesc pe un dezertor austriac. Principele considera acest act ca o călcare a suveranității sale teritoriale. Aceste certe de graniță luară pe fiece zi un caracter mai grav și amenință să producă dezbinări politice, care să turbure relațiile între Poartă și Austria. Ele erau încă înveninate prin stăruințele Prusiei, care avea interesul cel mai mare de a încurca pe Austria în războiu cu Turcia, tocmai pe atunci cînd Friederic al II-lea ajunsese aproape în momentul de a nu mai putea lupta cu dușmanii săi [1]). Aceste relațiuni nu prea prietenoase cu Austria să urmăresc în tot timpul domniei acesteia dintîiu a lui Grigore Callimachi, și le vom regăsi tot atît de vii și în decursul celei de a doua.

Moldova însă și cu domnul ei trebuia să mai fie expusă și la alt soiu de greutăți. Anume Grigore Callimachi fu însărcinat de Poartă, cu o daraveră, pe cît de neplăcută, pe atît și de dăunătoare. Anume între Poloni și Tătari erau vecinice certe din cauza prădărei mutuale a granițelor lor. Cătră acest timp Tătarii fusesă atacați și prădați de Poloni și să jăluise la Poartă, care ceruse de la Poloni despăgubiri pentru daunele suferite de supușii ei. Grigore Callimachi fu însărcinat cu conducerea negocie-

---

1) Penkler c. Kaunitz, 1 Martie și 10 Iulie 1763 în Hurmuzaki *Frag.* V, p. 223. Comp. două rapoarte asupra călcării graniților din partea Moldovei: Penkler c. marele vizir 30 Martie 1763 și același c. Kaunitz, 2 Aprilie 1763 în *Documente privitoare la ist. Rom.,* VII, p. 28—32.

rilor în această privință. El avu foarte mari greutăți de învins, mai întîiŭ din pricina loculuĭ unde trebuia să să țină conferința ambasadorilor Tătarĭ și Poloni; apoĭ din cauza că Tătariĭ să așteptaŭ, ca la caz cînd Polonii, nu ar vrea să consimtă a le da atîta cît eĭ cereaŭ, principele Moldoveĭ să îndeplinească restul. Prin ghibăcia luĭ Callimachi însă izbuti a face ca Tătariĭ să să mulțumească cu o sută de pungĭ, pe care Polonii să oferise a le da, și astfeliŭ scăpă și domnul și țara de greutatea în care-ĭ pusese însărcinarea Porțeĭ[1]).

Cronicariĭ Ioniță Canta și Enache Cogălniceanu spun amîndoĭ că «Grigore Callimachi fiind tînăr, nu prea știa rîndul ocîrmuireĭ; că Grecii de sub el și maĭ ales Drăcești adecă Suțeștiĭ mîncaŭ țara cum le eraŭ voia»[2]). Deși pînă la un punct lucru poate fi adevărat, totuși documentele arată că domnul îngrijea pe cît îĭ stătea prin putință ca să ușureze viața locuitorilor și să scadă dăjdiile ce apăsaŭ asupra lor. Așa prin un hrisov din 1764, Grigore Callimachi regulează dările pe vin, găsind că e nedrept a să lua două dărĭ pe acelaș feliŭ de bucate, adecă pogonăritul, (dare pe pogoanele de viĭ) și vădrăritul (darea pentru recolta culeasă de pe ele.) El desființază decĭ pogonăritul, dar chiar vădrăritul îl micșorează, prin aceia că oprește năpastea vădrăritului, adecă afară de baniĭ cu care era impusă vadra de vin, să luaŭ în natură două vedre din zece pe sama ocîrmuireĭ. Fixază apoĭ darea vădrăritului la opt banĭ de vadră,

---

1) O serie de rapoarte franceze din aniĭ 1763 și 1764 în *Documente* I, *supl.* I p. 726 și urm.

2) *Letopisețele*, III, p. 186 și 254.

și pentru a garanta măsurătoarea exactă a buților cu vin, el pune să să îngroape un cot de fier în păretele vistieriei, după care să să judece reclamațiile contra nedreptelor evaluări a conținutului vasului. Mai dispune apoi ca vadra domnească să să eie numai de la Odobești, iar vadra stărosteasca să să eie din toate celelalte localități, afară de ținutul Putnei, de unde să lua vadra domnească. Mai oprește, în sfîrșit, pe ispravnici a impune satelor cumpărarea vinurilor lor [1]). Vom vedea că în domnia de a doua a lui Grigore Callimachi, el urmărește mai departe măsurile lui de reducere a dărilor. Dacă era peste putință, fiind dat sistemul timpului, de a înfrîna cu totul abuzurile, cel puțin prin reducerea sferei în care ele puteaŭ fi îndeplinite, să aducea un bine, încît nu să poate tăgădui lui Grigore Callimachi, cel puțin vroința, dacă nu și putința de a face binele. Și într-un timp de nedreptate și de jaf, ca acel ce-l înfățoșază Țările Romîne în decursul viaculuĭ al XVIII-lea, o astfeliŭ de tendință este tot atît de meritorie pentru Callimachi, precum este meritorie încercarea lui Constantin Mavrocordat de a realiza reformarea stării celeĭ răle a țăranuluĭ romîn.

Tot în întîia sa domnie, pe la 1762, Grigore Callimachi Voevod porunci lui Gheorghaki, al doilea logofĕt, să scrie cartea ceremonialuluĭ curțeĭ domnești sub titlul : Condica obiceiurilor vechĭ și noue ale Curțeĭ Moldoveĭ [2]). Această operă interesantă din punctul de vedere al moravurilor secoluluĭ al XVIII-lea, descrie cu deamenuntul toate ceremo-

---

1) Th. Codrescu. *Uricarul,* I, p. 130.

2) Condică publicată în *Letopisețele*, tom. III p. 287—328.

niile, toate serbările politice și religioase cîte să făceaŭ la curte și la biserica Sf. Neculae, de exemplu ceremonia încoronării domnilor și altele [1]).

Callimachi fu mazilit în 1764 prin următorul joc de intrigĭ din Constantinopole. Anume capriciul Sultanuluĭ adusese la vizirat pe Mustafa-Pașa, cu care avea mare cunoștință vestitul Stavarachi, care era pe acea vreme capuchehaia luĭ Constantin Racoviță, domnul Munteniei, de familia căruia Stavarachi să alipise de la început. Intîmplîndu-să să moară Racoviță în scaun în 27 Ianuarie 1764, Stavarachi îșĭ pune toate silințele ca domnia Munteniei să să deie luĭ Stefan Racoviță, fratele reposatuluĭ domn. Marele intrigant, pentru a izbuti, avea neapărată nevoe de sprijinul dragomanuluĭ de atuncĭ al Porței, Grigore Ghica, și pentru a-l ademeni, îĭ inspiră ideia să eie el domnia Moldoveĭ, făgăduindu-ĭ la rîndul săŭ a-l sprijini cu marea sa trecere la vizir. Maĭ atrag eĭ în intrigă și pe Iordache Caragea, un grec învățat ce vîna dragomanatul, care era să rămîe vacant. Această înțelegere care eși la bun sfîrșit, aduse scoaterea din scaun a luĭ Grigore Callimachi, iar Stavarachi căpătâ ca mulțumită pentru uriețele luĭ silinți postul de capu-chehaia a îmbilor Țărĭ Romîne [2]).

Această izbîndă trebuia însă să fie ultima a trufașuluĭ grec. Autoritatea luĭ cea mare o întrebuința numaĭ spre a despoia pe toți aceĭ ce-ĭ cădea în mînă, îmbogățîndu-să pe

---

1) A. Papadopol-Calimah, *Amintirĭ despre Curtea Domnească din Iașĭ. Conv. liter.* XVIII p. 408.

2) Enache Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 259.

sine și pe Turcii proteguitorii săi. Stavarachi să îndatorise către Turci a răspunde, pe lîngă banii cu care cumpărase Stefan domnia, încă șase sute de pungi, cu care reposatul Constantin fratele lui Ștefan rămăsese dator; mai era apoi de descurcat, bine înțeles, tot prin plată, încă o altă daraveră rămasă nelimpezită, acea a unor bani încasați în mai mult de Constantin Mavrocordat, în timpul domniei sale în Muntenia, în sumă de trei mii de pungi. Toate acestea eraŭ niște prilejuri minunate pentru lacomul Stavarachi de a întinde pe cît să va putea coarda jafurilor în Muntenia.

El chiamă deci la Constantinopole pe mai mulți boeri închiși din vremea lui Constantin Racoviță și-i împacă cu noul domn. Unul din ei, Mihail Cantacuzen, este chiar restituit în dregătoria lui de mare vistiernic, cu condiție să să sileasca a scoate din țară, șapte mii de pungi. Mihail luînd înțelegere cu ceilalți boeri, făgăduește că va scoate în anul dintîiŭ șapte mii de pungi, măcar că va fi cam cu greŭ; dar să va sili să iasă acea sumă, fără a să sparge țara. El izbutește într-adevăr a scoate, încă înainte de a să împlini anul, cele șapte mii de pungi. Bucuria lui Stavarachi! El cere îndată de la Stefan Racoviță ca să impună o nouă dare, un fumărit, în valoare uriesă de o mie de pungi. Boerii să împotrivesc; dar Stavarachi scoate imediat un firman și optsprezece dintre capetele lor sînt aruncate în închisoare. Pentru a-i înfricoșa chiar, Stavarachi poruncește domnului să ucidă pe doi din ei; pe unul Ștefanachi, Grec și el de neam și pe un Romîn Iordache Băjescu, om bun, fără de nici o vină, numai spre a fi de groază ispravnicilor însărcinați cu strîngerea dărilor, fiind și el unul din ei. Darea cea nouă găsește poporul stors

prin sumile luate, de maĭ nainte cu ghibăcie de la el, de Mihail Vistiernicul și ia nu poate fi împlinită. Să pun atunci în lucrare mijloacele draconice întrebuințate în asemenea împrejurărĭ: bătăile, închisorile și cele maĭ neomenoase schingiuirĭ.

Poporul bucureștean să revoltă și domnul repezînd asupra-ĭ garda sa de Arnăuți, sîngele este vărsat, lucru de care spăimîntîndu-să țara, o mulțime de boerĭ și de țărani încep a emigra.

Dușmanii luĭ Stavarachi, și numărul lor nu era mic, să folosesc de acest *zurbalîc* spre a înegri pe autorul luĭ înaintea sultanuluĭ. Stavarachi anume, spre a putea domni neîmpărțit, să folosise de favoarea luĭ, făcînd să să surgunească pe maĭ mulțĭ concurenți la omnipotență, între alțiĭ pe unul Scanavi, Grec favorit al sultaneĭ Zeinab, soția luĭ Usunuglu Mohamet-Pașa. Tocmaĭ acest dușman al luĭ Stavarachi ajunge mare vizir, în momentul când lucrurile din Muntenia luaseră o întorsetură atît de turburată. Denunțat Porțeĭ de pașiĭ de la Dunăre, că jafurile luĭ ar fi provocat răscoala și pustierea în Muntenia, sultanul ademenit prin perspectiva confiscăreĭ însemnatelor averĭ ale luĭ Stavarachi, dă ordin ca el să fie gîtuit, ceia ce să execută numaĭ decît. Astfeliŭ pieri acest Stavarachi, una din lipitorile cele maĭ hemesite ce aŭ singerat vreodată Țările Romîne[1]).

Reîntors în domnie în 1767 la mazilirea luĭ Grigore Ghica, Grigore Callimachi să apucă din noŭ de redus impozitele.

---

1) A. D. Xenopol. *Istoria Romînilor* V, p. 132—134.

Printr-un hrisov al său din 1768, el reduce darea goștineĭ, de la 5 parale saŭ 15 banĭ la 10 [1]).

Relațiile cu Austria, care nu să putuse îmbunătăți sub Grigore Ghica, omul Rușilor, urmează înainte a rămînea încordate. Grigore Callimachi refuză trecerea prin Moldova a unor caĭ, cumpărați de Austria din Polonia, deși i să oferise plata vămiĭ obișnuite [2]). Atacurile contra granițelor transilvane urmează înainte [3]) .Internunciul protestează mereŭ, și Poarta chiar să preface a cere socoteală luĭ Callimachi pentru repetatele lovituri date Austriacilor; dar Callimachi să scuză așa de bine, încît sultanul crede de cuviință a refuza internunciuluĭ despăgubirea cerută [4]). Callimachi căpătase acest sprijin al Porțeĭ, bineînțeles, nu fără însemnată cheltuială [5]); dar fără îndoială, că el apărase drepturile Moldoveĭ, căcĭ deși totdeauna Austria să arăta ca jăluitoare, în realitate ia încălca grănițele moldovene, și încălcările eĭ nu puteaŭ fi respinse decît pe calea violentă, care punea însă pe Austria în poziția cea bună a celor jigniți.

Războiul însă între Rușĭ și Turcĭ să apropia mereŭ. Rusia începuse a trimite emisarĭ în toate părțile, pînă și prin Munte-Negru. Un agent rusesc Alexeĭ Iancoroff, fu prins în Moldova și dus la Iașĭ. Callimachi cere imediat de

---

1) *Uricarul*, V, p. 178. Comp. Melhisedek, *Cronica Romanuluĭ*, II, p. 91.

2) Brognard c. împăratul, 15 Iulie 1767, Hurm., *Frag.*, V, p. 241.

3) Brognard c. împăratul, 10 Dec. 1767 și 1 Fevruarie 1768, *Ibid*, p. 246 și 247.

4) Brognard c. împ., 15 Fevruarie și 16 Martie 1768. Extract din scrisoarea luĭ Callimachi c. Capuchehaia luĭ, Fevruarie 1768, *Ibid*, p. 248.

5) Brognard c. imp., 17 Mai 1768, *Ibid.*, p. 250.

la Poartă dezlegare cum să urmeze cu el. Poarta ordonă ca el să fie dat morței. Pînă să să interpună ambasadorul rusesc și să să trimită un contra-ordin la Iași, Iancoroff fusese spînzurat.

Callimachi caută însă să împace pe Rușĭ, susținînd că osînditul nu era supus rusesc, ci un fraudulos supus al Porței [1]). Curînd însă alt agent rusesc Dimitrie Tschernakapsas este surprins umblînd să răscoale oamenii și să-ĭ determine la emigrare în Rusia. Să găsesc asupra luĭ maĭ multe scrisorĭ de-ale magnaților rușĭ cătră boerii romînĭ, în care-ĭ îndeamnă la hainire și deștarare. Callimachi întreabă iar pe Poartă ce-ĭ de făcut cu el. Reprezentantul Rusieĭ cere de la Turcĭ ca să-ĭ comunice scrisorile aflate la el, spre a face cercetările cuvenite, în realitate spre a pune mîna pe dovezile compromițătoare. Ambasadorul obține însă cel puțin atîta ca, pînă la răspunsul curțeĭ sale, Tschernacapsas să fie numaĭ reținut la închisoare [2]).

Atacul făcut de Rușĭ asupra uneĭ trupe de Polonĭ, refugiată în orășelul Bălți, pe pămîntul Moldoveĭ, aduce încordarea relațiilor între Rușĭ și Turcĭ la culme și provoacă izbucnirea războiuluĭ, cumpănă cumplită pentru poziția domnilor romînĭ.

Acea a luĭ Grigore Ghica din Muntenia era maĭ ușoară față cu siguranța izbînzilor rusești, deoarece el era omul Rușilor și de maĭ înainte înțeles cu eĭ. Grigore Callimachi

---

1) Brognard c. împ., 17 Mai 1768, *Ibid.*, p. 254. Comp. Cogălniceanu în *Letopisețe*, V, p. 247.

2) Obreskow. Memoriu la Poartă, Hurm., *Frgm.*, V, p. 255.

din contră crezu că trebue să rămînă sincer către Poartă și Poarta îi răsplăti sinceritatea cu tăiarea capului. Vom vedea în curînd cum să putu comite o atît de strigătoare nedreptate.

Deocamdată domnii îmbilor Țări Romîne să hotărăsc a-și da aparența de a păstra neutralitatea, și ei rechemară îndată pe reprezentanții lor din Polonia, De la Roche al Moldovei și Saul al Munteniei. In 25 Oct. 1768 îmbii agenți pleacă din Varșovia, fără măcar a înștiința despre aceasta pe autoritățile poloneze.

Acestea văd în atare părăsire un feliu de rupere de relații diplomatice ale Porței Otomane[1]) și domnii lucrase cu destulă pătrundere; căci Poarta intimidată de Rusia refuză categoric Polonilor ori ce ajutor și trimite un ordin foarte sever lui Callimachi ca să nu primească în Moldova nici un refugiat polon. Dar la sfîrșit tot învinge în divanul Turcesc partida războiului. Marele sumi de bani împrăștiete de Caterina a II-a în Constantinopole, fură întrecute de podoabele și juvaerurile damelor poloneze împărțite la femeile din harem și războiul cu Rușii fu hotărît în un mare divan ținut la Constantinopole în ziua de 4 Octombrie 1768.

Principele Munteniei Grigore Ghica, numit domn chiar în ajunul războiului, să pricepu să înșele pe Turci, pînă ce Rușii, punînd mîna pe Muntenia, îl luară în chip de prins, îl trimiseră la Petersburg, unde fu tratat cu cele mai mari onoruri.

---

1) Lettera da nunzio apostolico Durini al papa Climente XIII Warsava 21 Oct. 2 și 8 Nov. 1768, în Hurmuzachi. *Frag.* V, p. 258.

Astfeliŭ să întoarseră lucrurile pentru bietul Grigore Callimachi.

Turcii declarînd războiŭ Rușilor, aveaŭ nevoe de marĭ aprovizionărĭ pentru oștirile lor. Eĭ vroiaŭ să tragă hrană și din Podolia și puseră pe Grigore Callimachi să intervină spre aceasta la mareșalii confederației Polonieĭ de la margine, Potocki și Crassinschi; dar Polonii, eĭ înșiĭ în lipsă, nu putură răspunde dorințelor aliaților lor [1]).

Neputîndu-să ajuta cu Polonia, Turcii lăsară toată greutatea aprovizionărilor pe Muntenia și pe Moldova. Eĭ ordonă deci luĭ Callimachi să strîngă proviant pentru trupele turcești, după cererile ce i să vor face de pașa din Bender, și de a nu înceta cu adunarea lor decît cînd acel guvernator să va crede îndestulat [2]). Indeplinirea porunc ilor era însă cu atîta maĭ grea, cu cît Turcii trecînd Dunărea sub Mehemet-Pașa, seraschierul Rumelieĭ, locuitorii sperieți fugisă la munți și la codri. Ghica-Vodă din Muntenia, cel înțeles în taină cu Rușii, să preface pînă într-atîta, încît chiar chiamă pe Turcĭ în București spre a-ĭ conăci și ospăta. Armata răspunse, bineînțeles, invitării, petrecu treĭ zile în București și apoĭ să ridică și plecâ spre Moldova. Callimachi, spre a nu rămînea maĭ pe jos de Ghica, trebui să-l imiteze. El pofti decĭ pe seraschier la Iași.

Spaimă mare în locuitorĭ, «apucînd fiecare muerile și

---

1) Lettera del principe di Moldavia Gregorio Callimachi ai Marescialli Potocki et Krassinski, Decembre 1768. Risposta di Potocki al principe Callimaki di Gennaio 1769, rezumată în Hurmuzaki, *Frg.*, V, p. 262.

2) De Tott c. Choiseul, 14 August 1768, *Documente*, I supl. I, p. 763. Comp. Cogălniceanu, *Letopisețe*, III, p. 270.

copiiĭ și alte ce puteaŭ de prin case, fugiaŭ de să închideaŭ prin mînăstirĭ, rămînînd casele lor pe mîna Turcilor de făceaŭ ce le era voia» [1]). In timpul petrecereĭ Turcilor în Iași, să întîmplă însă o împrejurare care începe a arunca asupra luĭ Callimachi bănuiala din partea Turcilor. Anume domnul fusese însărcinat de Turcĭ și cu alcătuirea uneĭ oștirĭ menită nu atîta a să opune Rușilor, cît a ținea în frîŭ pe boerii moldovenĭ care să arătaŭ foarte plecați cătră dușmanii împărăției.

Callimachi arătînd că-ĭ lipsesc banii pentru înjghebarea oștireĭ, sultanul ordonă să i să trimeată douĕ sute cincĭ ḑecĭ de pungĭ. Maĭ tîrziŭ Poarta, îĭ maĭ trimite alte patru sute de pungĭ pentru adunarea proviziilor. Insă Callimachi care era dator maĭ multor creditorĭ cu sumĭ de banĭ de la punerea luĭ în domnie, între care propriului săŭ frate Alexandru o sută cincĭ ḑece de pungĭ, plătește în toate părțile și să pune în neputință de a procura Turcilor proviziile necesare. Maĭ mult încă, lipsa banilor îl silește să deie drumul armateĭ adunate, din care o parte să duce să eie slujbă în oștirea rusească. Tot pe atuncĭ, Rușii trecînd Nistrul atacă depozitele de grîne pe care domnul apucase să le facă la Soroca și le transpoartă în Rusia, maĭ luînd cu eĭ și patru ḑecĭ și cincĭ miĭ de oĭ ale Turcilor din Bender. De la această din urmă împrejurare să trage peirea luĭ Grigore Callimachi. Anume Benderliiĭ, în speranță de a obținea despăgubire de la domnitorul Moldoveĭ pentru turmele luate de Rușĭ, să plîng la Poartă că domnul în înțelegere cu Rușiĭ le-ar fi înlesnit trecerea fluviuluĭ și răpirea oilor lor precum și

---

1) En. Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 272.

acea a proviziilor. Pentru a întări pîra lor, eĭ maĭ adaog că domnul ar fi trimis parte din oștirea luĭ (cea desfăcută) să să încorporeze în polcurile rusești. Vizirul temîndu-să ca domnul să nu să îndreptățască pentru desfacerea oștireĭ sale cu cuvîntul că vizirul refuzase a-ĭ veni cu banĭ în ajutor, întărește arătarea Benderliilor, pîrînd și el pe Callimachi. Domnitorul văzîndu-să în o poziție atît de grea, cere mazilirea luĭ; însă în zadar, căcĭ noul dragoman al Porțeĭ, Neculaĭ Suțu maĭ avea de luat de la el încă vre o opt ḑece de pungĭ de banĭ, iar fratele săŭ vre-o o sută cincĭ ḑecĭ și aveaŭ decĭ interes spre a fi plătițĭ ca să nu părăsască Callimachi domnia. Eĭ nu-șĭ dădeaŭ samă că prin învinuirile aduse luĭ Callimachi, însușĭ capul acestuia era pus în pericol, și decĭ sumele ce aveaŭ de luat de la el eraŭ încă maĭ periclitate decît printr-o mazilire. Cătră toate aceste motive de înegrire a purtăreĭ luĭ Grigore Callimachi, să maĭ adaoge încă unul foarte compromițător pentru dînsul. Anume, domnul rînduise, după cererea Turcilor, pe un credincios al săŭ, ca să facă un pod peste rîul Larga, din fața Fălciuluĭ. Fiind două drumurĭ pe aicĭ, unul peste rîŭ și unul pe alăturea peste un deal, credinciosul domnitoruluĭ crezînd că Turciĭ vor apuca pe drumul de peste deal, nu maĭ face podul. Cărăușiĭ artilerieĭ, ca să nu ostenească bivoliĭ urcînd dealul, apucă prin vad și tunurile să înămolesc așa de tare, că a trebuit ca vizirul să cheltuiască patru spre ḑece pungĭ de banĭ ca să le scoată din noroiŭ. El să înfurie foarte tare asupra luĭ Callimachi pentru neîndeplinirea porunceĭ date și luînd în considerație și toate pîrîle aduse asupra domnitoruluĭ, văzu în el un hain și vîndut Rușilor, trimise la Iașĭ să-l aducă înaintea luĭ, îl mazili și-l

aruncă în închisoare împreună cu fratele luĭ Alexandru și cu toți boerii din suita luĭ.

Vizirul Emin-Pașa, care făcuse greșala de a apuca spre Bender, în loc de a trece Nistrul la Hotin și a ataca îndată pe Rușĭ, și care să temea de răspunderea ce era să-ĭ cadă asupra capuluĭ din această pricină, caută să derive mînia sultanuluĭ asupra Grigore Callimachi, după obiceiul turcesc cá «atuncea cînd trebile militare nu le merg după plac, Turcii trebue să găsească o jertfă pe care eĭ să arunce vina nenorocireĭ». Boerii moldoveni consideraŭ din potrivă pe Grigore Callimachi ca prea plecat poruncilor împărățieĭ și împlinindu-le cu prea mare rîvnă și apăsare a locuitorilor țăreĭ. Eĭ să jăluiră contra purtăriĭ luĭ, sultanuluĭ, și capul și izvoditorul plîngerilor fu marele vistier Ioniță Cantacuzen Deleanu. Nu credem însă că aceste pîrĭ să fi contribuit ceva la perderea luĭ Callimachi. Turcii din potrivă găseaŭ că domnitorul nu-și îndeplinise datoria [1]).

Callimachi fu dus la Constantinopole și tăiat în ziua de 28 August 1769 împreună cu dragomanul Neculaĭ Suțu. Să spune că Muftiul de la care sultaniĭ pînă la acel timp așteptaŭ darea sentințelor de moarte, refuză de a condemna pe Grigore Callimachi, constatînd nevinovăția luĭ. Mustafa

---

1) Intreaga expunere a cauzelor peireĭ luĭ Grigore Callimachi este luată din Ath. Comen Ipsilanti Τὰ μετα τῆν ἄλωσιν, p. 421—439. Un extract general al părților din istoria luĭ, privitoare la Romînĭ a fost făcut de Al. Papadopol-Calimah în *Analele Academieĭ* II, 2. Bucureștĭ 1881, p. 427 și urm.; un altul care conține traducerea părților relative la Callimachi a fost înserat de d-l Gh. Erbiceanu în *Arhiva* din Iași VII, 1896 p. 305 și urm. Compară o scrisoare din 1856 a luĭ A. Cantacuzen către Edgard Quinet în *Convorbirĭ literare* XVIII p. 453.

II trecu peste această formalitate, ordonînd uciderea luĭ Callimachi și desființâ de atuncĭ amestecul muftiuluĭ în sentințele capitale [1]).

Fratele luĭ Grigore, Alexandru Callimachi și fratele luĭ Neculaĭ Suțu, Mihail, fură ținuți în închisoare pînă maĭ tîrziŭ. Pe cadavrul luĭ Callimachi să pusă următoarea scrisoare : »iată capul afurisituluĭ Domn al Moldoveĭ ce și-aŭ însușit o sută de pungĭ ce-ĭ fusese date spre a cumpăra proviziĭ». Alte izvoare vorbesc de patru sute de pungĭ [2]). Dar fie o sută, fie patru sute, este evident că purtarea luĭ nu fusese acea a unuĭ hain, de și aparențele de care să folosise pîrîșiĭ luĭ puteaŭ fi interpretate în contră-ĭ. L-am vĕzut pînă atuncĭ mergînd cu credința luĭ cătră Poartă pînă la a supăra pe Rușĭ, bunăoară atuncĭ cînd tae capul luĭ Iancoroff și pune la închisoare pe Tschernakapsas. Este invederat că nu el fusese vinovat nicĭ de rîpirea oilor, nicĭ de luarea proviziilor de la Soroca, de-oare-ce Turciĭ ar fi trebuit să le apere și nu el care nu avea armată. Tot atît de puțin vinovat este el în înrolarea armateĭ, desfăcute de el, în acea rusască, deoarece nemaĭ-avînd banĭ, nu putea s-o ție, și vizirul însușĭ, contra ordinuluĭ sultanuluĭ, spusese luĭ Callimachi că nu maĭ are nevoe de ia. Pentru ce a fost ucis Grigore Callimachi ? Intrebare cu totul de prisos cînd e vorba de Turcĭ, maĭ ales în momente de greutățĭ militare,

---

1) Iacovaki Rizu Nerulos, *Histoire moderne de la Grèce*, Genève 1828, p. 70.

2) Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman*, trad. Dochez, III, p. 399. De Priest c. Choiseul, 18 Sept. 1769, *Documente privitoare la istoria Romînilor* I, supl. I. p. 788.

ca acele prin care eĭ treceaŭ la începutul războiuluĭ și care-ĭ împingea a căsăpi în dreapta și în stînga, fără alegere de vizir, dragoman saŭ domnitor, pentru a da astfeliŭ o resuflare neputinciosuluĭ lor necaz. Pentru ce aŭ ucis pe vizirul Emin-Pașa? Nicĭ măcar pentru că pierduse o bătălie, ci numaĭ fiind că nu bătuse el pe Rușiĭ! Pentru ce pe Suțu? Pentru că era alăturea cu vizirul. Pentru ce pe Callimachi? Fiind că fusese pîrît de vizirul. Pîrîși și pîrîți fură dațĭ morțiĭ, nu pentru că eraŭ vinovațĭ față cu împărăția, ci pentru că iluziile ce-și făceaŭ Turciĭ asupra neînvinseĭ lor puterĭ dedea de greș la fie-ce pas. Eĭ străpurtaŭ asupra câtor-va individualităț metehnile ce rodeaŭ inima chiar a putredeĭ lor împărățiĭ.

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE R.F.

Frères Kossé

CAPITOLUL IV

ALEXANDRU CALLIMACHI

DOMNUL MOLDOVEI

Nu înțelegem pentru ce baronul de Tott pune în sarcina luĭ Alexandru Callimachi moartea fratelui săŭ Grigore. Emisarul francez spune anume, că la vizita ce o făcu la 1755 familieĭ luĭ Ioan Callimachi în Constantinopole, el întîlnise în casa bătrînuluĭ dragoman și pe fiĭ săĭ, din care «cel maĭ mic, Alexandru, maĭ mîndru, începuse să deie semne despre spiritul de intrigă și de ambiție care costâ viața pe fratele săŭ» [1]).

Și maĭ tîrziŭ cînd de Tott vine în Moldova, pe cînd domnea aicĭ Grigore Callimachi și vede pe domnitor în curtea sa din Iași, el spune că: «vechea sa legătură cu principele

---

1) Baron de Tott, *Mémoires sur les Turcs et les Tartares,* Paris, 1783, I. p. 58.

conduse pe acesta a-ĭ mărturisi încurcătura poziției sale de față. Pricepuĭ ușor că fanatizmul intrigant al fratelui său, o făcea într-adevăr crudă și-l expunea la marĭ primejdiĭ pentru viitor» [1]). Să să noteze că în îmbele rînduri și maĭ ales în acest din urmă, trimisul francez nu reproduce ceia ce i s-ar fi spus despre purtarea fratelui luĭ Grigore, ci el face propriile luĭ aprețuiriĭ. El nu lămurește însă prin nicĭ un fapt, în ce privire putuse deveni Alexandru o primejdie pentru fratele său Grigore.

Atanasie Comnen Ipsilanti, ne spune numaĭ atîta asupra relațiilor dintre ceĭ doĭ frați: «Cînd sultanul trimise luĭ Grigore Callimachi patru sute de pungĭ pentru ca el să adune proviziile trebuitoare, din aceste patru sute de pungĭ avînd a lua Alexandru Callimachi, fratele domnuluĭ, o sută cincĭ zecĭ, pentru cheltuiala domnieĭ, le-a luat și a plecat la Constantinopole. Dar Neculaĭ Suțu, dragomanul, care avea și el de luat banĭ de la domn și care dorea ca el să păstreze scaunul, sili pe Alexandru Callimachi să să întoarne la Iașĭ la fratele său, zicîndu-ĭ: fiind-că aĭ banĭ, mergĭ de te află la trebuințele domnieĭ. Alexandru însă scria pe furiș împăratuluĭ, spunîndu-ĭ cîțĭ banĭ a luat pînă acum Neculaĭ Suțu de la domnie, preste două sute de pungĭ, și să ruga să nu fie trimis la Iași, ci să stea acolo, ajutorînd cu prezența sa pe bătrînul său tată. Răspuns n-a eșit și fu silit de vizir, prin Neculaĭ, să plece la Iașĭ» [2]). Să poate ca Alexandru Callimachi supărat pentru această trimitere silită la Iași să fi căutat pricină fratelui său,

---

1) *Ibidem,* p. 172.
2) Ath. Comnen Ipsilanti, l. c. p. 436.

să să fi certat cu el și să nu-ĭ fi dat ajutor la nevoile luĭ, maĭ ales că Grigore avea mare trebuință de baniĭ pe care Alexandru îĭ luase de la el. Dar la atîta pare a să fi mărginit contribuirea acestuĭ din urmă la nenorocirea fratelui săŭ. Intr-adevăr, de ce soiŭ de intrigĭ poate fi învinuit Alexandru, cînd vedem că el nu ia locul fratelui săŭ, ci din contra este închis alăturea cu dînsul, și dacă-și scapă capul, aceasta să datorește, după cît să vede, la ceia ce-ĭ maĭ rămăsese din cele o sută cinci-zecĭ de pungĭ luate de la fratele săŭ. Credem decĭ că elasticele cuvinte ale baronuluĭ de Tott nu trebue întinse la înțelesul că Alexandru ar fi fost pricina morțeĭ fratelui săŭ. Adevăratele motive ale pierdereĭ luĭ Grigore Callimachi le-am cunoscut maĭ sus și am văzut că ele eraŭ prea îndestulătoare spre a-ĭ aduce primejduirea vieței.

Alexandru Callimachi este pomenit pentru prima oară într-o carieră publică între aniĭ 1785 și 1788, cînd ajunge mare dragoman în locul luĭ Alexandru Mavrocordat Firarul, ce fusese numit domn în Moldova. El cunoștea limbile elină, turcească, arabă, persiană și franceză. Să vede însă că era om blînd și cam moale, de oare-ce Turciĭ, fără a-l disgrația, la deschiderea războiuluĭ cu Nemțiĭ și cu Rușiĭ, îl înlocuesc în 1788, prin Constantin Ralet. In 1794 el reia dragomanatul, însă numaĭ pentru-un an, fiind înaintat din el la domnia Moldoveĭ [1]).

Alexandru Callimachi vine la domnia Moldoveĭ tîrziŭ după moartea fratelui săŭ, anume după 26 anĭ, în 1795. El era om în vîrstă, cînd era dragoman la 1794, cum spune

---

1) Stamatiadi, l. c., p. 146, 150.

despre el un raport francez [1]) ceia ce corespunde cu arătarea luĭ Stamatiadi că era bătrîn cu vrîsta în anul cînd era dragoman. Și într-adevăr dacă luăm în privire că acelaș Stamatiade arată că Alexandru Callimachi moare în 1821 (24 Decemvrie) în vîrstă de 84 de anĭ, rezultă că în 1795, cînd să urcă în scaunul Moldoveĭ, era de 58 de anĭ [2]). Numirea luĭ în domnie trebue pusă între 11 Fevr. 1795 cînd să găsește o scrisoare a luĭ, adresată încă în însușire de dragoman, ambasadoruluĭ francez Descorches, și 6 August acelaș an, cînd ginerile luĭ, Alexandru Suțu, scrie luĭ Constantin Stamati despre numirea în domnie a socruluĭ săŭ ca întîmplată «dans le temps.» Cînd este a se socoti acest «dans le temps?» Cel după urmă document ce cunoaștem pînă astăḑĭ din domnia la Moldova a luĭ Mihail Șuțu, predecesorul luĭ Alexandru Callimachi, poartă data de 30 Aprilie 1795. In un document din 28 Maĭ 1795 se face mențiune de o căimăcămie. Data de 1795, luna Maĭ, rămîne decĭ fixată pentru avenimentul principeluĭ Alexandru Callimachi la tronul Moldoveĭ [3]).

Principatul era mulțumit de rădicarea luĭ pe tron și îĭ făcu pentru sosirea luĭ următorul χρονόστιχον pe care 'l înmînâ Andreas Wolf însușĭ [4]):

---

1) Descorches c. Relațiunile externe 26 Aug. 1794; *Documente, I Supl.* I. p. 99: «C'est du reste un homme déjà âgé et éprouvé dans la place de prince de Moldavie (nicĭ o-dată înainte de 1795 Alexandru Callimachi nu fusese domn) et d'interprète qu'il a précédemment ocupées l'une et l'autre avec honneur».

2) Stamatiade, l. c., p. 150. A. Wolf. *Fürstenthum Moldau*: II. Theil, p. 211. «ein 50 jähriger Prinz.»

3) V. A. Urechie. *Istoria Romînilor,* VII, p. 258—260.

4) A. Wolf. *Fürstenthum Moldau*, 11 Theil p. 212.

VENIT
ALEXANDER CALIMACHUS
PATRIAE NOSTRAE FILIUS
PATER FUTURUS.

In tot timpul domnieĭ luĭ Alexandru Callimachi revoluția franceză să defășură sîngeroasă și cumplită, aruncînd turburarea în relațiile politice ale întregeĭ Europĭ. Poarta trebuia curînd să fie pusă în îngrijire prin politica urmată de revoluție și maĭ ales de tînărul și ambițiosul eĭ general Bonaparte, îngrijire cu atîta maĭ îndreptățită cu cît Poarta primise o grea lovitură prin împărțirea desăvîrșită a Polonieĭ, în urma tractatuluĭ din 24 Octomvrie 1795 încheiat între Rusia, Prusia și Austria, și care împărțire sporea puterea monarchiilor vecine și rivale cu Poarta. Curînd după aceasta, generalul Bonaparte pune mîna pe Veneția, și prin tratatul de Campo-Formio din 17 Oct. 1797 trece pe foasta republică către Austria, care nouă sporire de teritoriŭ aduse dușmaneĭ Porțeĭ o turbură și îngrijește nu puțin. Nu era destul această lovitură adusă de Bonaparte intereselor turcești, cînd el întreprinde expediția în Egipt. Cu toate silințele ce-și dă generalul francez de a arăta acest atac ca îndreptat nu contra Turcieĭ, ci contra Angliei; de a-l colora chiar ca făcut în interesul Porțeĭ, spre a scoate Egiptul din stăpînirea Mamelucilor, Turcia nu să lasă a fi înșelată, și văzîndu-să lovită fără nicĭ un cuvînt de vechea eĭ prietenă, Franța, primește propunerea de alianță pe care Rusia — interesată ca Egiptul și poate chiar Turcia să nu încapă sub puternica stăpînire franceză — o face lîncezînduluĭ imperiŭ al luĭ Mohamet. Politica absolut perso-

nală a luĭ Napoleon avuse de efect a împăca apa și cu focul, a apropia pe dușmaniĭ ceĭ maĭ înverșunați într-o alianță, care deși trecătoare, să rezolvi pentru Rusia în trainice foloase. Alianța între Rusia și Turcia să face în 23 Decemvrie 1798 și cătră ia să alipește în curînd și Anglia.

In tot timpul cît Alexandru Callimachi maĭ domni în Moldova, pînă cătră sfîrșitul luĭ Martie 1799 [1]) starea de încordare între Turcia și Franța, aduse prin expediție egipteanu, ținu într-una.

Să vedem ce rol avu Alexandru Callimachi în acest conflict de interese ale marilor puterĭ europene?

Cînd Turciĭ auziră de noul tractat de împărțire a Polonieĭ, eĭ nu putură împiedica o mișcare de indignare ce-și făcu drum prin toate straturile poporuluĭ lor. Ambasadorul Prusieĭ, de Knobelsdorf, convinge însă în curînd pe Poartă că ia trebue să primească faptul îndeplinit. Poarta văzînd că zădarnicele eĭ protestărĭ nu ar putea avea alt rezultat de cît a o îndușmăni și maĭ răŭ cu niște puterĭ, care nicĭ așa nu-ĭ eraŭ prea prietene, să hotărăște a părăsi Polonia în voia întîmplărilor și poruncește, între altele, luĭ Alexandru Callimachi ca să alunge din spre Bucovina pe refugiațiĭ poloni. Ba ia caută pe cît să poate a-ĭ aduce la Constantinopole, de unde, pe corăbiĭ, îĭ îndepărtează cu totul din a eĭ împărăție [2])

Alexandru Callimachi era însă devotat Franțeĭ. Așa, un memoriŭ din Noemvrie 1796 al trimisuluĭ republiceĭ franceze

1) C. Stamati c. Relațiunile externe, 19 Aprilie 1799, *Documente,* I, *supl.* II, p. 203: «Le prince de Moldavie, Callimaki, a été destitué».

2) Knobelsdorf c. rege 10 Iulie, 10 Aug. și 3 Sept. 1797, in Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches în Europa,* VII, p. 9

la Poartă, Verninac, spune, că «ar fi bine ca Franța să aibă emisarĭ, pe lîngă pașiĭ provinciilor limitrofe cu Rusia și cu Austria, rapoartele acestor guvernorĭ avînd o mare influență asupra deliberăreĭ divanuluĭ. Dacă eĭ ar sprijini interesele noastre, eĭ ar putea prin relațiile lor favoriza mult sistemul războiuluĭ. Cîte-va prezenturĭ făcute saŭ lor înși-le saŭ secretarilor lor, ne-ar asigura această izbîndă. Cît despre principele Moldoveĭ, nu trebue să ne îngrijim ; el ne este plecat cu desăvîrșire» [1]).

Această părere a luĭ Verninac asupra înclinăreĭ luĭ Callimachi cătră Franța era întemeită pe o convorbire avută cu el, probabil înainte de plecarea luĭ la Iașĭ. Intr-un raport al săŭ din Octomvrie 1796, Verninac spune ministruluĭ de externe al Franțeĭ că: «aŭ văzut maĭ deunăzi pe noul principe al Moldoveĭ și că într-o foarte lungă convorbire, în care el să revarsase cu multă francheță, i-a mărturisit toată iubirea luĭ pentru republică și dorința în care era de a merita protecția eĭ printr-o credință statornică cătră principiile politice ce ia îșĭ propune a face să predomnească» [2]). Cînd vice-consulul Parrant vine în Iașĭ, Callimachi îĭ face o primire strălucită.

Cu toate că Poarta nu dăduse luĭ Parrant un berat, văzînd dispozițiile favorabile pe care principele i le-aŭ arătat chiar înaintea obținereĭ ordinuluĭ împărătesc de

---

1) Memoriul luĭ Verninac în *Documente I, supl.*, II, p. 135.

2) Verninac c. Relațiunile externe, Oct. 1796, *Documente I, supl.* II. p. 161. Ceia ce este cam greŭ de înțeles este rostirea ambasadoruluĭ: «j'ai vu *dernièrement le nouveau* prince de Moldavie.» Este cunoscut că Alexandru Callimachi părăsise Constantinopole maĭ mult decît *un an* înainte; el ar fi trebuit să plece din Moldova pentru a să reîntoarce în Constantinopole, atuncĭ cînd Verninac spune că l-a văzut *dernièrement*.

exequatur și graba ce a pus-o îndată ce a primit acest ordin de a îndeplini maĭ mult decît condițiile cerute față cu vice-consulul «nu să poate închipui ca gospodarul să fi făcut maĭ mult pentru cetățanul Parrant dacă chiar ar fi posedat un berat»[1]).

Aceasta să întîmplă însă înainte de 10 April 1798, data raportuluĭ ce amintește aceste împrejurărĭ. După declararea războiuluĭ din partea Turcieĭ contra Franțeĭ pentru expediția egipteană a luĭ Napoleon (2 Sept. 1798), care expediție provoacă cea maĭ mare indignare și o mișcare periculoasă pentru Francejĭ în Constantinopole, precum și arestarea ambasadoruluĭ lor, o astfeliŭ de purtare a luĭ Callimachi, cu toate simpatiile luĭ franceze, ar fi fost cu neputință. Indată ce Napoleon calcă pe teritoriul Egiptuluĭ, agențiĭ francejĭ din toate părțile împărățieĭ Otomane și împreună cu eĭ și Parrant de la Iașĭ sînt puși sub pază, ceia ce Francejiĭ de-ocamdată cred că să face pentru a-ĭ apăra de atacurile mulțimeĭ[2]). In curînd însă eĭ putură să să convingă că paza lor avusă alt înțeles, deoarece consuliĭ francejĭ din Bucureștĭ și din Iașĭ sînt dușĭ la Constantinopole și închișĭ în cele șepte Turnurĭ[3]); iar Calli-

---

1) Carra de St. Cyr. c. Talleyrand, 10 April 1798, *Documente*, *I*, *supl.* II, p. 176.

2) Ministerul de externe c. Fleury, agent la Bucureștĭ, 27 Sept. 1798. *Ibid.* pag. 152: «Le citoyen Parrant m'ecrit qu'il est à Iassy soumis à la même mesure.»

3) Gio Fergsich c. afacerile externe, 10 Oct. 1798, *Ibid.*, p. 146: «Li due consoli di Moldavia, di Valachia sono stati qui transportati a parte alle sette Torre cogl'altri prigionieri.»

machi ia măsura de a secuestra toate lucrurile luĭ Parrant[1]). Să vede deci în ce să schimbase aprinsele simpatiĭ ale domnuluĭ cătră Franța de îndată ce intervenise un ordin al Porțeĭ. Alexandru Callimachi, om cinstit și sever își îndeplini datoriile cu rigoarea unuĭ Spartiat. De aceia nu trebue să ne mirăm de modul cu care să purtâ față cu Parrant, de și în fundul inimeĭ luĭ iubea Franța[2]). Din închisoarea constantinopolitană Parrant fu transportat la Amasia, unde și muri.[3])

Callimachi este destituit înainte de 10 April 1799, pe cînd lupta Francejilor cu Egiptul era încă în toată puterea eĭ. Pe atuncĭ Bonaparte atacase Siria, în April 1799, și repurtase după aceasta, victoria de la Abukir în 25 Iulie 1799 (altă bătălie decît aceia în care Nelson îĭ destrusese flota). Prin urmare este absolut neexact de a susținea, cum o face d-l V. A. Urechе, că «avenirea la tronul Moldav (sic) a luĭ Alexandru Callimachi nu fusese bine văzută de Franța. Era un eșec al politiceĭ Republiceĭ la Poarta Otomană. In ziua în care Franța recîștigă din terenul perdut la Poartă, fu imediat vorba de mazilirea luĭ Alexandru Callimachi»[4]). Cîte cuvinte atîtea neexactități. Maĭ întîĭ am văzut că ambasadorul francez era foarte

---

1) Parrant c. Talleyrand, 23 Oct. 1788. *Ibid.*, p. 215. Vezĭ protestarea luĭ Parrant contra secuestruluĭ hîrtiilor sale și a ordinuluĭ de a retrage insigniile Republiceĭ în: Stanislas Bellanger, *Le Kéroutza, voyage en Moldo-Valachie*, p. 94 și urm.

2) Bellanger, *Le Kéroutza*, p. 104.

3) Lista Francejilor transportați prin castele Măriĭ Negre. *Documente*, I, *supl.* II, p. 148.

4) V. A. Urechiă, *Istoria Rominilor*, VII, p. 278.

mulțumit de suirea luĭ Callimachi pe tronul Moldoveĭ. Prin urmare cum să poate susținea că suirea luĭ să fi fost un *eșec* al politiceĭ franceze? Apoĭ Callimachi este destituit înainte de April 1799, pe cînd dușmănia Turcieĭ cu Franța din cauza Egiptuluĭ era în toată furia eĭ, și împăcarea foștilor prietenĭ începe a să îndruma numaĭ după 28 Ianuarie 1800, în urma convențieĭ încheiate între Kléber și Marele vizir. Cum să poate deci pretinde că Franța să fi pricinuit destituirea luĭ Callimachi, de îndată ce ia începuse să recîștige tărîmul perdut la Poarta Otomană? Lucrurile staŭ cu totul altfeliŭ de cum le expune d-l Ureche. Mazilirea luĭ Alexandru Callimachi avu ca totdeauna de primă cauză intrigile din Constantinopole și dorința de îmbogățire a Turcilor. Aceștia vroiaŭ apoĭ să facă pe placul Austrieĭ care tocmaĭ pe atuncĭ, 12 Martie 1799, rupînd tratatul de la Campo-Formio, de abia încheiat, și declarînd războiŭ Franțeĭ, dușmana Turcieĭ, căpătâ de la acesta din urmă favoarea de a înlocui pe Alexandru Callimachi, cel îndestul de cunoscut pentru simpatiile luĭ franceze, cu Constantin Ipsilante, omul Nemților. Lucrul și este arătat ca petrecîndu-să astfeliŭ de către raportul maĭ sus citat din 19 April 1799 care maĭ spune că: «principele Moldoveĭ, Callimachi, a fost destituit și înlocuit cu Constantin Ipsilante, fost dragoman al Porțeĭ. Favoarea încuviințată acestuia a fost efectul protecțiuneĭ împăratuluĭ, căruia Ipsilanții sînt devotați»[1]).

Să venim acum la domnia internă a luĭ Alexandru Calli-

---

1) C. Stamati c. Relațiunile externe, 19 Aprilie 1799, *Documente* I, *supl.* II, p. 203.

machi. Manolachi Drăghicĭ caracterizază astfeliŭ domnia luĭ: «Callimachi s-a arătat cu mare blîndeță și înțelepciune la toate apucăturile luĭ în treabă, chibzuind starea fieștecăreia clasă de locuitorĭ, cum s-o înlesnească maĭ bine și să facă pe oamenĭ fericiți. Plugăria sporea și productele aŭ început a lua zborul prin locurĭ maĭ depărtate decît în Ardeal, precum să obișnuia din vechime, saŭ la chelerul turcesc din Țarigrad. De aceia s-aŭ suit prețurile îndată, atît a pîneĭ cît și a celorlalte obiecte de lucru, adică pieile de vită, lînă și altele, ce să trăgeaŭ în toată Germania de către înadinși comisionerĭ însărcinați de casele cele marĭ ale negustitorilor din Europa, fiindcă capitaliștiĭ înșuși nu să purtaŭ prin Moldova, pentru frica Turcilor care încă făceaŭ multe daune în țară. Osebit de aceste să scotea și un număr însemnat de caĭ pentru romînda (remonta) prusiană și nemțască, că Austria nu-și făcuse herghelii împărătești pe la comănzĭ precum are astăzĭ, și Moldova număra sute de cîrdurĭ pe suhaturile eĭ» [1]). De aceia domnia luĭ Callimachi a fost veselă și îmbelșugată pînă la epidemia cea cumplită a ciumeĭ de la Cumbate «care aŭ secerat mult norod în zilele stăpînireĭ sale» [2]).

Cînd să sui Alexandru Callimachi pe tronul Moldoveĭ în 1795, curtea domnească din Iașĭ să afla arsă și în ruine, încă de la focul din 1783. Țara neavînd mijloace ca s-o reîntocmească, Alexandru Callimachi cumpără de la hat-

---

1) Manolache Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ pe 500 de anĭ.* Iașĭ 1857, II p. 60—61.

2) *Idem,* p. 61.

manul Costache Ghica casele sale cu locul lor de lîngă S-tul Spiridon împreună cu cele de-alăturea ale spătaruluĭ Lupu Balș și hotărește ca aceste case să slujească de curțĭ domnești. Ele sînt încunjurate cu zid și să pune pe frontispiciul porțiĭ o inscripție grecească care există și azi. Aceste case aŭ ajuns maĭ tîrziŭ proprietatea hatmanuluĭ Alexandru Roset Roznovanul, iar la 1860 cumpărate fiind de Stat de la Doamna Ruxandra Roznovanu, născută Callimachi, Alexandru Ioan I deschise în ele Universitatea de Iași [1]).

Documentele ce ne-aŭ rămas de la Alexandru Callimachi și din care acele reaflate aŭ fost reproduse integral de d-l V. A. Urechiă [2]), conțin prea puțin material istoric. Din ele să poate vedea însă, cu probabilitate, că Alexandru Callimachi n-a adaos birurile țăriĭ; căcĭ orînduirea de plată de patru parale la leŭ de la peștele proaspăt saŭ sărat ce să va vinde în țară, nu era o dare nouă. Singura adăugire la dările existente constatată ca făcută de Alexandru Callimachi este o para (doĭ banĭ) la cele opt ce să luaŭ la vadra de vin. El caută să justifice acest adaos, spunînd că: «acești doĭ banĭ la vadră să să eie numaĭ acum într-acest an, pentru că trebuința aŭ silit a să lua, negăsindu-să alt chip maĭ lesnitor, iar de-acum înainte nicĭ în vremea domnieĭ noastre nicĭ în urma noastră să nu să maĭ eie, ca un

---

1) Hrisovul din 1795 în Th. Codrescu, *Uricarul* I. pag. 171—174. Postelnicul Manolachi Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ* II p. 65. *Ateneul Romîn* din 4 Noemvre 1860 No. 6 p. 57—64; compară A. Papadopol-Calimah *Amintirĭ despre curtea domnească din Iași* în *Convorbirĭ Literare* XVIII, 1884—85 p. 398.

2) V. A. Urechiă în volumul VII al *Istorieĭ Romînilor*, p. 257 și urm.

lucru ce este peste vechiul obiceiŭ și vederat poate să aducă în păgubire vistieria, căcĭ adăugîndu-să plată vădrăritului, apoĭ ceĭ cu viile necunoscînd folos, trebuia să le lase nelucrate» [1]).

Alexandru Callimachi sprijină mișcarea de regenerare a Grecilor, începută tocmaĭ pe timpul luĭ de alt Romîn din Macedonia, Constantin Rigas Veleștinul saŭ Fereos, ce ca creștin să credea și el dator a să jertfi pe altarul religieĭ. El dă ajutor luĭ Rigas pentru a tipări harta Moldoveĭ, lucrată de acest din urmă pentru Grecĭ și prietenii Grecilor. Ia este dedicată luĭ Alexandru Callimachi, al căruĭ portret este reprodus într-un colț al eĭ [2]). Rigas tipări această hartă la Viena la 1797, sub titlu grecesc: «Harta generlă a Moldoveĭ și a părțeĭ provinciilor megieșite cu ea, lucrată de Rigas Velestinul Thesalotul. Tipărită în atelierul litografic al luĭ Franz Muller, Viena 1797». Deasupra hărții, în dreapta, este portretul domnitoruluĭ Moldoveĭ, Alexandru Callimachi, în medalion, și împrejur un exametru, compus de Rigas în lauda luĭ Alexandru Callimachi. Deasupra medalionuluĭ, zeița Fama (Vestea); sub el o carte deschisă cu cuvintele din Pliniu libr. IV: «Spre fluviul Tyras (Nistru) unde se află orașul Ofiusa.....» jos un scut cu armele Moldoveĭ și zeița Istorieĭ scriind pe o carte deschisă [3]).

Alexandru Callimachi mazilit, cum am văzut din cauza

---

1) Hrisov din 27 Iulie 1795, Urechiă, *Ibid.*, VII, p. 272.

2) Vezĭ Engel., *Geschichte der Moldau* I, p. 69.

3) A. Papadopol-Calimah. *Harta Moldoveĭ, lucrată de Rigas la 1797.* *Convorbirĭ literare*, anul XVII, p. 328.

Austrieĭ în 1799, pe la sfîrșitul luĭ Martie, maĭ trăește în Constantinopole încă 22 de anĭ și moare în 24 Decemvrie 1821, în vîrstă de 84 de anĭ[1]) exilat la Claudiopolis din Paphlagonia, unde fu decapitat saŭ spînzurat[2]).

1) Stamatiadi, *l. c.* p. 150: asupra dateĭ.

2) T. Blancard, *Les Mavrojeni.* Asupra dateĭ morțeĭ și vîrsteĭ este concordanță cu Stamatiadi.

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE
R.F.

CAPITOLUL V

SCARLAT CALLIMACHI

DOMNUL MOLDOVEI

Scarlat Callimachi, ultimul domn din această casă care ocupă tronul Moldoveĭ, este după bunul sĕŭ, Ioan. Teodor Callimachi, cea maĭ strălucită a eĭ odraslă. Domnia luĭ, a doua, (1812—1819) are însemnătate întîiŭ, fiind că este luată în cele maĭ grele împrejurărĭ, cînd Moldova să simțise atît de adînc lovită prin răsțluirea a jumătate din trupul eĭ, întreaga Basarabie ; apoĭ că a dat prilej introducereĭ uneĭ legislațiĭ înțelepte și bine chibzuite, sub care Moldova a trăit mult timp (1817—1865) și care chiar astăzĭ încă regulează unele daraverĭ: condica civilă a luĭ Scarlat Callimachi.

Scarlat Callimachi este fiul luĭ Alexandru Callimachi. Cu toate că toțĭ Callimachiĭ aŭ fost oamenĭ învățațĭ și iubitorĭ de luminĭ, Scarlat să bucură de o educație deosebită, începută în casa tatăluĭ sĕŭ prin învățătorĭ francejĭ.

Din aceștia știm că unul, Martinot, fusese chemat ca profesor de matematică [1]); dar după ce așteptase două luni în Constantinopole, în 1798, spre a fi luat în Moldova, devenise secretarul dragomanului Ipsilanti. Altul însă, unul din ceĭ doĭ frați Trécourt, este timp de patru anĭ învățătorul copiilor luĭ Alexandru Callimachi, deci și al luĭ Scarlat Callimachi. Maĭ tîrziŭ în 1804 găsim pe Scarlat Callimachi ce era pe atuncĭ dragoman, sprijinind cu mare căldură o cerere a luĭ Trécourt către delegatul Republiceĭ franceze spre a-ĭ înlesni mijloacele de a să întoarce în patria luĭ, spunînd în scrisoarea ce i-o trimite, că în timpul de patru anĭ cît Trécourt a fost în casa părinteluĭ săŭ, n-a avut decît a să lăuda cu bunul săŭ caracter, cu moravurile și talentele sale. Acest Trécourt fusese institutorul copiilor luĭ Alexandru Callimachi pe cînd era domn în Moldova, 1795—1799 [2]). Totuși să vede că Scarlat Callimachi nu prea era tare în limba franceză, cînd intrâ tînăr în drăgomănie, deoarece de Knobelsdorf, ambasadorul prusian lîngă Poartă, spune despre el, cînd era dragoman, că nu ar prea poseda bine această limbă. Să vede însă că el și-o însuși tot maĭ deplin prin practicarea eĭ, întru cît un raport al urmașuluĭ luĭ Knobelsdorf, von Schladen, din 18 Iunie 1820, spune că numirea principeluĭ Callimachi, ca delegat la tratările cu ambasadorul rusesc, înfățoșază un mare folos acestuĭ din urmă, care va putea dezbate cu acest principe, fără mij-

1) Scrisoare din 1798, *Documente privitoare la Istoria Rom.*, I, *supl.* II, p. 177.

2) Două rapoarte franceze unul din 20 Aprilie, celălalt din 25 Aprilie 1802. *Documente privitoare la Istoria Romînilor*, *I supl.*, II p. 218—219.

locitor, deoarece vorbește de minune limba franceză [1]). Scarlat Callimachi mulțămește deci nu fără cuvînt tatălui său, în închinarea ce i-o face a condiceĭ sale de legĭ pentru «creșterea și învățătura ce ia dat» [2]). Manolache Drăghicĭ, contemporan luĭ Callimachi, spune despre el că «a fost un om învățat, blînd și cu minte, ce să ocupa mult cu scrisul, din care cauză el venise la o monotonie trîndavă» [3]) după cum crede Drăghicĭ. Călătorul englez, Mac-Mihael, care a trecut prin Moldova în anul 1817 și a cunoscut deci personal pe Scarlat Callimachi, spune despre el că «ar vorbi afară de limba sa natală (Englezul înțelege cea grecească, deoarece Scarlat Callimachi era considerat drept Grec), limbile turcească, franceză și italiană; că s-ar spune despre el că e foarte muncitor în împlinirea datoriilor sale publice și că scrie cu propria sa mînă depeșile către marele vizir din Constantinopole» [4]).

Scarlat Callimachi era însă totodată și odrasla cea maĭ grecizată a familieĭ Callimachilor. Am văzut maĭ sus că

---

1) Depeșă din 16 Mai 1802, în N. Iorga. *Acte și fragmente cu privire la Istoria Romînilor,* II, Bucureștĭ 1896, p. 365. Cf. însărcinatul Republiceĭ către Talleyrand, 25 Martie 1802, *Documente,* I, *supl.* II, pag. 218.— Von Schladen către rege, 18 Mai, 1820, Iorga., *l. c.*, p. 560.

2) Cartea de închinăciune pusă în fruntea ediției grecești a codului Callimachi, din 1816, tradusă de A. Papadopol în articolul său, *Istoria legislațiuneĭ Moldoveĭ* în *Arhivă* VII, 1896, p. 155.

3) *Istoria Moldoveĭ,* II, p. 109.

4) *Iourney from Moscow to Constantinople in the years 1817—1818 by William Mac-Michael M. D. F. R. S. one of Dr. Radcliffe's travelling fellows from the university of Oxford*, London, Iohn Murray, 1819, rezumat de N. Iorga în articolul său *Un călător englez în țările romîne înainte de eterie* în *Archiva* VII, 1896, p. 23—24.

Ioan Callimachi, înălțătorul acestuĭ neam, de și petrecuse aproape patru zecĭ de anĭ în Constantinopole, nu perduse de loc firea luĭ romînească, care reiese încă verde și puternică din scrisorile luĭ. Maĭ grecizat va fi fost fiul săŭ Grigore și maĭ mult încă Alexandru ; iar Scarlat deși îșĭ aduce aminte cu mîndrie de obîrșia sa romînă, vorbea maĭ ales limba grecească. Așa Mac-Mihael ne spune că la ceremonia împărțireĭ dregătoriilor, domnitorul Scarlat Callimachi rosti cuvîntarea în grecește, și că tot în această limbă îĭ răspunseră și boeriĭ ceĭ dăruiți cu funcțiĭ noue[1]). Apoĭ Callimachi editează legea luĭ—despre care ne vom ocupa pe larg maĭ la vale—tot în limba grecească, deși el luase măsurĭ spre a fi tradusă și în romînește. Este însă însemnat ca simptom de grecizare atît a domnuluĭ cît și a societățeĭ moldovene de la începutul viaculuĭ, că el publică originalul acesteĭ legiuirĭ în limba grecească modernă, și că spune în hrisovul de promulgare că «acest cod politicesc s-a alcătuit maĭ întăĭ în obicinuita aicĭ în țară limba neo-elinească și apoĭ s-a tradus în acea romînească» [2]). Și domnul spune adevărul: limba grecească ajunsese limba societățiĭ culte în țările Romîne. Maĭ toțĭ boeriĭ o vorbiaŭ și rarĭ eraŭ excepțiile de la această regulă. Trebue decĭ răstrînse cuvintele luĭ Drăghicĭ care spune că: «nu să întrebuința la pricinĭ condica luĭ Callimachi căcĭ nu o înțelegea maĭ nicĭ unul din judecătoriĭ ceĭ vechĭ» [3]). Nu credem că majoritatea judecătorilor, care eraŭ boerĭ, să nu fi știut grecește. Clasa

---

1) N. Iorga, *Ibid.*, pag. 22.
2) *Uricarul*, IV, p. 308.
3) *Istoria Moldoveĭ*, II p. 106.

mai înaltă a societățeĭ moldovene, din care tocmaĭ să recrutaŭ judecătoriĭ, era grecizată și de aceia și Callimachi putea spune în hrisovul sĕŭ că limba neo-elinească era obicinuită în țara Moldoveĭ. Pe la 1833, cînd grecizmul dăduse mult îndărăt, să putea susținea cum o face logofătul Constantin Sturza, în prefață la ediția romînească a codului Callimachi, publicată prin îngrijirea luĭ Kisseleff că «ne fiind condica luĭ Callimachi publicată în limba națională, precum să cuvine uneĭ legiuirĭ, nu era în deobște cunoscută și înțeleasă» [1]).

Scarlat Callimachi a trecut și el, ca maĭ toțĭ principiĭ din epoca Fanarioților, pe scaunul Moldoveĭ, din dragomanatul Porțeĭ Otomane. El fusese numit în această dregătorie la 1801, cînd înlocuește pe Mihail Suțu în dragomanat, acesta fiind rînduit domn în Muntenia în locul destituituluĭ Alexandru Moruzi [2]). In 1802 maĭ multe rapoarte îl arată ca dragoman al Porțeĭ [3]). In această însușire el sprijină mult interesele Franțeĭ în Constantinopole și dă cel maĭ puternic concurs mareșaluluĭ Brune, cînd fu vorba ca Poarta să recunoască luĭ Napoleon titlul de împărat. In 1805 Ruffin scrie luĭ Talleyrand că «Scarlat Callimachi, dragomanul Porțeĭ, este însuflețit de un spirit de dreptate și de moderație exemplară, și orĭ cît ar fi de indignat de tot ce s-a petrecut cu privire la noĭ, cu toate

---

1) Prefața la *Codul Callimachi*, ediția din 1862, p. VI.

2) A. D. Xenopol *Ist. Rom.* V, p. 326—329.

3) Raport din 25 Martie 1802, *Documente, I supl.*, II, p. 218. Scrisoarea luĭ Scarlat Callimachi din 25 April 1802, *ibidem* p. 219, subsemnată: «Charles Callimachi, dragoman de la Porte».

silințele sale de a ne susținea interesele, el nu vrea să fie decît sprijinitorul cauzeĭ celeĭ drepte și nu capul uneĭ intrigĭ oarecare» [1]). Instrucțiile generaluluĭ Sebastiani, cînd pleacă ca ambasador la Constantinopole, enumără pe Scarlat Callimachi între credincioșiĭ împărățieĭ otomane [2]). Callimachi contribui nu puțin la schimbarea politiceĭ din 1806, din filo-rusă și engleză, în favorabilă Franțeĭ, și la destituirea luĭ Alexandru Moruzi și Constantin Ipsilanti; locul celuĭ dintăĭ este dat tocmaĭ luĭ Callimachi [3]) «La 6 August 1806, ziua marțĭ, a fost îmbrăcat cu caftan în Constantinopole, Alexandru Voevod Suțu ca domnitor în Valahia, de asemenea și Scarlat Vodă Callimachi ca domnitor în Moldova. Mare dragoman la Poartă s-a făcut banul Alecu Hangerli» [4]). In acest an însă Callimachi nu ajunge a intra în țara în care fusese rînduit domn, deoarece Turciĭ călcînd prin destituirea luĭ Moruzi și Ipsilanti făgăduința dată de eĭ înscris Rușilor, că nu vor maĭ schimba principiĭ decît la șapte anĭ, saŭ cu consimțimîntul Rusieĭ, Rușiĭ le declarase războiŭ și ocupase Moldova, în cît domnul rînduit de Turcĭ nu putuse lua ocîrmuirea. Maĭ mult încă, Turciĭ spăimîntațĭ de pasul Rușilor restitue

---

1) Ruffin cătră Talleyrand, 21 Iunie 1805, *Ibidem,* II, p. 310.

2) Din Mai 1806, *Ibidem*, p. 341.

3) *Histoire moderne de la Grèce* par Iacovachi Rizou Néroulos, Genève, 1828 p. 181 et suir.; von Bielfeld c. rege, 9 Septemvrie 1806. N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 609.

4) *Cronicul* protosinghelului Naum Rîmniceanu de la 1768—1810 în *Cronicariĭ grecĭ cariĭ aŭ scris despre Romîni în Epoca Fanarioților*, textul grecesc și traducerea romînească de C. Erbiceanu, București, 1889, p. 267.

în domnie pe principiĭ depuși. De aceia și domnia luĭ Callimachi în Moldova din anul 1806 poartă numele de «domnia de treĭ zile a luĭ Callimachi» [1]). In 1807, cînd Rușiĭ să aflaŭ gata de a încheia pacea, — armistițiu de la Slobozia — Callimachi este din noŭ desemnat ca domn al Moldoveĭ; dar stricîndu-să tratările de pace, el ocupă tronul și acum tot atît de puțin ca și la prima luĭ numire [2]). Scarlat Callimachi neputîndu-șĭ ajunge ținta, poroncit de sultan, urmează armata vizirului și intră în cetatea Razgrad. Cetatea fiind luată de Rușĭ cu asalt, el este prins în zioa de 3 Iunie 1810 împreună cu pașa ce o comanda. Pe pașa l-au trimes Rușiĭ în Bucurescĭ cu toată suita luĭ, iar pe domnitorul Scarlat l-a ținut contele Camenschi lîngă el și pe urmă l-a trimes la Karchow [3]), unde stătu pînă la încheierea păceĭ din 1812, care-l aduse pe tronul Moldoveĭ [4]).

Scarlat Callimachi să urcă în scaunul Moldoveĭ prin postul Crăciunuluĭ 1812, deși fusese numit încă din 8

---

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 70. Sultanul către Napoleon, 18 Oct. 1806, *Documente I, supl.*, II, p 354. *Cronicul* protosinghelului Naum Rîmniceanu *de la 1768—1810* în *Cronicariĭ grecĭ* p. 268.

2) Von Bielfeld c. rege, 9 Aug. 1807. N. Iorga, *Acte și Fragmente* II, p. 423. Scrisoarea luĭ Scarlat Callimachi prin care mulțumește luĭ Talleyrand pentru reintegrarea luĭ, din 24 Aug. 1807, *Documente I, supl.*, II, p. 450.

3) Von Schladen c. rege, 29 Iunie 1810; von Werther c. rege, 3 Iulie 1810, N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 449 și 450; Manolache Draghicĭ, *Ist. Moldoveĭ*, II, p. 77; *Cronicul* protosinghelului Naum Rîmniceanu *de la 1768—1810* in C. Erbiceanu, *Cronicariĭ grecĭ*, p. 293.

4) Generalul Valentin, *Précis des dernières guerres des Russes contre les Turcs*, Paris 1825, p. 83.

Septemvrie acelaș an [1]). El venise domn îndată după războiul cu Rușii, la desartarea Moldoveĭ de trupele acestora și trebuia, cum am spus-o, să înceapă domnia în foarte grele condițiĭ, pe o țară înjumătățită prin răsluirea Basarabieĭ și asupra unuĭ popor greŭ atins prin această răsluire.

Poarta ceruse de la Callimachi ca să aibă o purtare cu deosebire blîndă față cu toțĭ locuitoriĭ țăriĭ și maĭ ales cu boeriĭ, spre a-ĭ împăca cu cedarea Basarabieĭ cătră Rușĭ și a-ĭ împedeca de a să haini la dînșiĭ [2]). Rusia apoĭ în timpul ocupațieĭ principatelor, făcuse pe un număr însemnat de locuitorĭ, cu deosebire din Moldova, să să pună sub protecția rusască, și consuliĭ rușeștĭ să folosise de împrejurare spre a face averĭ însemnate din negutitor'a acesteĭ protecțiĭ. Consulul din Bucureștĭ, adunase vre-o treĭ sute de miĭ de leĭ din astfeliŭ de daraverĭ.

De îndată ce Țările Romîne reintrară sub oblăduirea turcească, Poarta luă măsurĭ energice pentru a desființa această încălcare a rivaleĭ sale, ordonînd secuestrul asupra avereĭ tuturor supușilor săĭ care adoptase protecția rusască, măsură ce readuse o sumă de oamenĭ la prima lor stare, de raele otomane [3]).

---

1) Draghicĭ, *Ist. Moldoveĭ*, II, p. 52. Andréossy c. ducele de Bassano, 9 Sept. 1812, *Documente I, supl.*, II p 731; von Werther c. rege, 10 Sept. 1812. N. Iorga, *Acte și Fragmente* II, p. 487: «Le grand seigneur a nommé *avant-hier* le sieur Ianco Caragea prince de Valachie et le prince Callimachi, le même qui avait été fait prisonnier par les troupes russes à Rasgrad, prince de Moldavie».

2) Draghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 52.

3) Fornetty c. Otto 1812 și Andreossy c. ducele de Bassano, Ianuarie 1813; Andreossy c. aff. străine, 27 Februarie 1813. *Documente, I, supl.* II, p. 701, 733, 743.

Să răspîndise vestea între boerii aceĭ ce trecuse pe timpul Rușilor în partea lor, că i-ar aștepta soarta ambasadorilor turcești tăeți după pacea de la București și că domnul Callimachi aducea cu el firmanul pentru a lor peire. Ceĭ maĭ mulți din eĭ să desțărară, parte prefăcîndu-să a călători prin Europa apusană, parte căutînd pe față o scăpare în Rusia.

Callimachi trebui să-șĭ deie marĭ silințĭ spre a împiedica sporirea emigrăriĭ și numaĭ prin o purtare foarte blîndă izbuti a maĭ liniști spăimîntarea spiritelor [1]).

Callimachi maĭ avea apoĭ de luptat cu greutățile ivite din executarea tratatuluĭ de București. Acest act prevedea ca locuitoriĭ părților cedate să aibă voe a să retrage în Turcia pînă în termen de opt spre ḑece lunĭ, desfăcîndu-să însă de proprietățile lor din pămîntul cedat Rusieĭ. Boeriĭ care nu puteaŭ să-șĭ înstreineze moșiile în pagubă, preferară să să despartă, fiĭ de părinți, frați de surorĭ, rudeniĭ între ele, trecînd uniĭ la moșiile de peste Prut, iar alțiĭ rămînînd dincoace [2]).

Țăraniĭ din potrivă care nu aveaŭ nimic de perdut, temîndu-să de ocîrmuirea rusască, după cele ce pățise în timpul ocupațieĭ din 1806—1812, vroiaŭ să să strămute în partea rămasă sub Turcĭ. Rușiĭ, pentru a împedica atare emigrare, închid granița Prutuluĭ sub pretext de ciumă,

---

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 93.

2) Anaforaua asupra poruncĭĭ pentru moșiile de peste Prut ca să să desfacă, 1815 Noemvrie 5, *Uricarul* IV. p. 192. Andreossy către ducele de Bassano, 23 Iulie 1813, *Documente I, supl.*, II, p. 749: «il est à présumer que les boyards seront prêts à passer de l'autre côté, pour prévenir leur ruine».

dărămînd și podurile de peste rîŭ și lăsînd hotarul închis chiar și după încetarea molimeĭ. Maĭ multe părțĭ din Moldova și cu deosebire Iașiĭ, care-șĭ trăgeaŭ mijloacele de existență din partea cedată eraŭ să fie expuse aproape foameteĭ prin închiderea comunicațieĭ, și numaĭ energica stăruință a domnitoruluĭ Scarlat Callimachi izbutește a dobîndi învoirea întroducereĭ proviziilor [1]).

Mijlocul întrebuințat pentru a îndupleca pe Rușĭ fu răua tratare a Francejilor, dușmanilor lor [2]).

«In acea vreme,» ne spune Drăghicĭ, «s-aŭ dat maĭ multe jalbe Porțeĭ din partea boerilor, tînguindu-să de luarea Basarabieĭ de către Rușĭ, dar nu s-a putut isprăvi nimic. Cu toate acestea locuitoriĭ Moldoveĭ multă vreme a ținut pacea încheiată la Bucureștĭ ca nestatornică, așteptînd dintr-o zi pînă în alta înapoiarea pămîntuluĭ luat de către Rușĭ și întregirea hotaruluĭ țăriĭ lor, precum a fost maĭ dinainte; dar s-aŭ amăgit în ideile ce le hrăneaŭ, fiindu-le încă și de-o mare sminteală în interesele particulare a lor socotință, pentru că nu s-aŭ grăbit a lua măsurĭ energice la desfacerea avereĭ nemișcătoare ce stăpîneaŭ de-a stînga Prutuluĭ, pînă s-a apropiat vremea protezmieĭ, cînd umblaŭ buimacĭ de nu știaŭ ce să maĭ facă, unii adecă care luase protecția

---

1) Fornetti c. Otto, 3 Ian. și 22 Feb. 1812 și 9 Apr. 1813. *Ibidem.* II. p. 701, 706 și 708: «La communication du Pruth a entièrement cessé, pour empêcher l'émigration des paysans qui ne veulent point rester sous la domination de la Russie. Déjà quelques familles avaient réussi à passer de ce côté. En conséquence tous les ponts sur le Pruth ont été levés.»

2) Fornetti c. Otto, 23 Apr. 1813; Ledoulx c. principele de Bassano, 28 Iunie 1814, *Ibidem* II. p. 708 și 751.

rusască, o lepădaŭ, alții, din aceĭ hotărîți să rămînă în Moldova să făceaŭ sudiți și tot în taină lucrîndu-să aceste operații, spre a nu să declara pînă în ceasul închidereĭ Prutuluĭ sub ce bandieră rămîn, ca să nu greșască. Sosind însă ziua fatală a expirăreĭ convenției, după tratat, ce trebuia fiește-care să trăiască unde era să rămînă definitiv, ceasurile acelea aŭ fost de plîngerĭ un timp de neuitat, pentru-că poporul cu cîrdul, ca turmele de oĭ, încinsese toată marginea Prutuluĭ de la un capăt la altul, mergînd și venind de prin sate și de prin tîrgurĭ săptămînĭ încheiate cu luarea de ziua bună de la părinți, de la frați și de la rudenii, cu care crescuse și viețuise dimpreună pînă în vremea aceia cînd să despărțiaŭ unii de alții pentru totdeauna» [1]).

Și într-adevăr că Basarabia era perdută, poate pentru totdeauna, din momentul ce vulturul Uralului înfipsese în ia ghiarele sale, și rămasul bun al locuitorilor era simbolul aceluia pe care țara o făcea jumătății sale însăși. De atunci Prutul deveni «rîul blestemat» ale cărui valurĭ vor însemna despărțirea unuĭ neam [2])!

Dar să ne întoarcem la Callimachi. Domnul să sili mult ca a luĭ ocîrmuire să nu maĭ adaogă încă suferințele locuitorilor știrbiteĭ Moldove. Domnia luĭ să deosebește prin o dulceață și o blîndeță care nu să poate asemăna în epoca Fanarioților decît doar cu acea a luĭ Neculaĭ Mavrocordat. Ia să deosebește mult în această privire de regimul jacăș și păgubitor introdus de Caragea în Mun-

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 93.
2) Xenopol, *Istoria Romînilor*, V, p. 408.

BIBLIOTECA CENTRALĂ R.P.R. IMPRIMÉS

tenia. Așa pe cînd Caragea încasază banii tributului, deși acesta fusese ertat pe doi ani prin tratatul din 1812, Callimachi respectă această favoare încuviințată Moldovei și «iartă locuitorilor birul haraciului cît timp ținu asidosia»; numai pentru întîmpinarea plății lefilor dregătorilor să cere cîte 15 parale la leŭ în folosul casei *răsurilor* după analogia birului plătit mai înainte. Cu acest prilej să arată și în Moldova tendința de a scuti tot mai mult de dări clasa boerească.

Făcîndu-să socoteala veniturilor casei răsurilor, să vede că era de 531,537 de lei, iar cheltuele de întîmpinat de 810,000 de lei. Golul de umplut în sumă de 278,463 de lei să hotărăște a să rîdica sub numele de *lipsa casei răsurilor* de la toată țara, ca una ce era datoare a plăti lefile slujbașilor ce să osteneaŭ în interesul tuturor. Cînd să făcu însă de către divan, împreună cu domnul, enumerarea stărilor țărei care trebuiaŭ să contribue la umplerea aceluĭ gol, să înșirară: mazilii, ruptașii și ruptele vistieriei, jidovii, hrisovoliții și negutitorii, *iar boierii nu,* care cu toate acestea dispuneaŭ ei pe socoteala altora asemenea orînduiri[1]). Numai la atîta să învoesc boerii, a contribui cu 10,000 de lei pentru cheltuiala lazareturilor spre apărarea de ciumă din 1815. Și încă această contribuție este orînduită pe cinurile boerești de la agă în jos, asupra spătarilor, banilor, comișilor, căminarilor, paharnicilor, sardarilor, stolnicilor, medelnicerilor, clucerilor, sulgerilor, pitarilor, jitnicerilor, șatrarilor și pe jumătate din suma impusă asupra acestora, jupăneselor văduve

1) Anafora din 24 Iunie 1812, *Uricarul* IV, p. 112.

a unor ast-feliŭ de boierĭ, fiind decĭ scutiți chiar și de acest ajutor la o supremă nenorocire, boierii ceĭ marĭ: logofeții, vornicii, postelnicii, hatmanii și vistiernicii[1]). Dările în deobște era îndestul de ușoare, chiar dacă luăm în considerare uriașa zdruncinare ce trebui să să întîmple în economia finanțelor Moldoveĭ prin pierderea a jumătate din țară. Suma totală a dărilor eĭ, în afară de acele ale domnuluĭ, să urca numaĭ la cifra de 1.260.000 leĭ, pe cînd acele ale Munteniei eraŭ de 5.230.000 de leĭ, fără îndoială cu mult maĭ marĭ în proporție decît întinderea relativă a Munteniei față cu Moldova, cel mult de două orĭ și nu de patru orĭ maĭ mare ca aceasta din urmă, chiar după perderea Basarabieĭ[2]). Callimachi regulează apoĭ să să eie numaĭ pe un an viitor, pe 1815, adaosul la goștină de triĭ parale și doĭ banĭ de oae peste darea obișnuită de patru parale și un ban, precum și celalalt adaos de o para la vadra de vin peste treĭ parale și un ban ce să lua de obiceiŭ, aceasta spre a împlini lipsa de la casa răsurilor, iar de acolo înainte leagă cu blăstăm aceste adaose ca să nu să maĭ eie [3]).

Callimachi maĭ încearcă o reformă în interesul fisculuĭ, dar care eși tot în favoarea boerilor. Anume domnul dispune ca scutelniciĭ să nu maĭ fie scutiți de dărĭ, precum eraŭ maĭ înainte, cînd nu pláteaŭ decît două sferturĭ pe an, ci să fie

---

1) Hrisov și anafora din 22 Septembre, 1815, *Uricarul* IV, p. 121.

2) Compară anaforaua boierilor Moldoveĭ și hrisovul luĭ Scarlat Callimachi din 15 Mai 1814, *Uricarul*, I, p. 24, cu anaforaua boierilor Munteniei și hrisovul luĭ Ioan Caragea din acelaș an, Mai 28, în Condica luĭ Caragea, Papiu Ilarian, *Tesaur de monumente*, II, p. 367.

3) Hrisov din 20 Iunie 1815 și altul din acelaș an Noembre 1, *Uricarul* I, ediția 2-a, p. 332 și 383.

dați la bir cu țara, cu alte cuvinte desființază scutelnicii. Să despăgubesc însă boierii ce avuse scutelnici, rînduindu-să să primească ca despăgubire în bani din visterie cîte doi lei pe lună de fie-care scutelnic. Pe lîngă acești bani, ce nu eraŭ de cît un soiŭ de pensie acordată tuturor boerilor, fără deosebire de slujbași saŭ ne-slujbași, să introduc alți oameni atribuiți boierilor, sub numele de poslușnici, încît boerii aveaŭ acuma și oameni de slujbă și bani.

Să vede însă că micșorarea însemnată a impozitelor aduse la sfîrșit vistieria într-un deficit de 1.250.000 de lei, pe care Callimachi vru să-l întîmpine printr-un impozit noŭ în anul 1815. Rusia căpătase însă prin senedul din 1783, întărit prin acel din 1802, și prin tratatul de București. dreptul de a privighia ocîrmuirea principatelor, spre a apăra pe locuitori contra jafurilor și abuzurilor din partea domnitorilor[1]). In puterea acestuĭ drept, Rusia fără a lua în considerație nicĭ o nevoe a domnitoruluĭ, orĭcît de neapărată ar fi fost ia, protesta de îndată ce să făcea vre-un adaos la dările obicinuite. Așa făcu și acuma cînd văzu că Scarlat Callimachi vrea să ridice darea de 1.250.000 de leĭ.

Vice-consulul rusesc din Iași, Pisani, de îndată ce află despre această orînduire a domnuluĭ, raportează împrejurarea baronuluĭ de Strogonoff, ambasadorul rusesc la Poarta Otomană, care să grăbește a-ĭ ordona imediat să facă principeluĭ observațiĭ asupra acesteĭ încălcărĭ a tratatelor.

---

1) Senedul din 1783 în *Acte și Documente relative la renașterea Romîniei*, I, Buc., 1888 p. 192. Nota din 1802, *Ibidem*, p. 259 și 263; Tratatul din 1812, *Ibidem*, 296.

Domnitorul răspunde că impozitul a căruĭ rîdicare o ordonase, după ce să sfătuise cu divanul nu era de cît o rămășiță, datorită încă din vremile războiuluĭ și pe care ar fi putut s-o ceară încă de maĭ înainte dacă n-ar fi vrut să-și cruțe supușiĭ. El maĭ adăoga că sumile cerute acuma nu compensaŭ iertările făcute de maĭ mulțĭ anĭ încoace. Baronul de Strogonoff ordonă atunci vice-consulului să înainteze principeluĭ o protestare în contra înfrîngereĭ tratatuluĭ privitor la ocîrmuirea țăriĭ, cerînd totodată ca impozitul să fie revocat, iar sumele percepute pînă atunci să fie vărsate în tesaurul public spre a fi restituite tutulor contribuabililor. Principele nu să mulțumește numaĭ cu răspunsul că el nu depășise mărginile puteriĭ sale, impunînd darea de care era vorba, ci înapoește chiar nota trimisă de consulul rusesc, ca fără de motiv. Ambasadorul Rusieĭ atins prin astfeliŭ de procedare cere de la Poartă o reparație răsunătoare a ofenseĭ făcute consululuĭ săŭ. Să discută mult asupra acesteĭ împrejurăriĭ în conferințele ținute între marele vizir și ministrul Rusieĭ. Poarta de la o vreme văzînd stăruințele ambasadoruluĭ caută să să folosească de ele, spre a da reparația cerută, destituind pe Callimachi. Rușiĭ văd atunci că aŭ mers prea departe cu cererile lor și că fac eĭ înșiĭ jocul Porțeĭ, care căuta să să libereze cu ajutorul Rusieĭ chiar de îndatorirea de a ținea pe gospodariĭ șapte anĭ de ḑile în scaun. Strogonoff atunci să plînge la Poartă că ia ar confunda cererea uneĭ reparațiĭ pentru ofensa adusă cu pedepsirea principeluĭ pentru contravenire la hatișerifurile eĭ; că el nu cere nicĭ într-un chip ca prințul să fie pedepsit, întru-cît întrevede scopul Porțeĭ de a să folosi de acest

prilej pentru a destitui pe principe înaintea celor șapte ani de domnie. Dar dacă nu credea că principele merită să fie pedepsit, atunci acesta nu era vinovat și care era atunci motivul plîngereĭ Rusieĭ? Prin această întoarcere a dezbaterilor și prefacerea lor într-o chestie politică, interesul pentru țară slăbi de îmbile părți. Rușii să mulțumesc cînd primesc de la Poartă o declarație că ia nu numaĭ că nu ar avea de gînd a schimba gospodariĭ dar că nicĭ măcar nu va consimți la a lor abdicare. Fuga luĭ Caragea din Muntenia ce să întîmplă tocmaĭ atuncĭ, aducînd multe preocupărĭ atît Rusieĭ cît și Turcieĭ, aruncă cu totul în uitare chestia impozituluĭ perceput de Callimachi[1]).

Callimachi auzind de fuga luĭ Caragea și temîndu-să de vre-un pericol, maĭ ales față cu discuțiile ce să urmaŭ în Constantinopole din pricina purtăriĭ luĭ, își trimite și el abdicarea; dar ministriĭ turcĭ temîndu-să ca Sultanul să nu găsască în această abdicare o dovadă maĭ mult despre intrigile cărora ministrul Rusieĭ atribue fuga gospodaruluĭ Munteniеĭ, n-aŭ îndrăznit nicĭ măcar a prezenta abdicarea Sultanuluĭ care nu aflâ nimic despre actul luĭ Callimachi. Domnul trebui să aștepte împlinirea termenuluĭ de șeapte anĭ aĭ domnieĭ luĭ, și el fu depus în 24 Iunie 1819[2]).

---

1) Vezĭ o serie de acte privitoare la această chestiune, toate din anul 1818 în N. Iorga, *Acte și fragmente*, II, p. 512—525.

2) Von Schladen c. rege 25 Iunie 1819, *Ibidem* p. 553: «Les sept années du règne de l'hospodar de Moldavie, prince Charles Callimachi étant révolues dans la journée du 24 courant etc.» Asupra abdicăriĭ luĭ Callimachi vezĭ von Schladen c. rege din 10 Noemvrie 1818, *Ibidem*, II, p. 531. Principele fusese numit însă nu la 24 Junie ci la 8 Septemvrie 1812. Vezĭ maĭ sus p. 93.

De și ocîrmuirea luĭ Callimachi nu era de feliul de a provoca nemulțumirĭ violente, totușĭ în anul de pe urmă a eĭ, să face în Iașĭ o răscoală destul de serioasă care aduce o mulțime de nenorociriĭ și pericliteză pentru-un moment domnia principeluĭ. Pricina acesteĭ mișcăriĭ turburătoare era următoarea :

Să ivise în primăvara anuluĭ 1819 o boală epidemică în Iașĭ care să bănuia a fi ciuma, deși caracterul eĭ nu fusese bine constatat și, după puținul număr de jertfe ce făcea în popor, nu sămăna a fi ceia ce să credea. Domnul îngrijit, ordonă să să eie măsurĭ pentru țăpuirea locurilor infectate și împedecarea lățireĭ maĭ departe a molimeĭ. Ceĭ doĭ boerĭ însărcinați cu executarea ordinuluĭ eraŭ aga Alecu Mavrocordat Moldovanul și hatmanul Suțachi, ginerele luĭ Iancu Callimachi, fratele domnitoruluĭ, «care țăpuind Iașul cu străjĭ din toate părțile, zapciĭ lor să pusese pe prădat și nu lăsa pe niminea să iasă saŭ să intre fără de parale, în cît oprise comunicația nu numaĭ a Iașuluĭ cu țara. dar și a tîrgoveților cu mahalale, și fiind lipsiți de toate cele pentru îndestularea viețuireĭ, să făcuse un monopol la barieră în folosul zapciilor, dezbrăcînd oameniĭ pînă la piele cu prețurile ce puneaŭ obiectelor după voință și după plăcere, că nimenea nu avea voe să cumpere de la locuitoriĭ țăreĭ producte afară de dînșiĭ. Niște asemenea măsurĭ nesuferite covîrșind de la o vreme răbdarea poporuluĭ, s-aŭ rîdicat locuitori din Tătărași ca la o mie de oamenĭ și călcînd rohatcele în picioare, aŭ intrat în tîrg pe la nouĕ ceasurĭ de dimineață, unde maĭ adunîndu-să și din oraș peste o mie, uniĭ cu armele, alțiĭ cu

pietre în mînă, aŭ mers la mitropolie, aŭ rîdicat pe Venianim mitropolitul, punîndu-l în fruntea lor ca și pe toți boerii ce-ĭ întîlneaŭ în uliță, și s-aŭ pornit în spre curtea domnească, clocotind văzduhul de zgomotul lor și de amenințările ce le făceaŭ asupra agăĭ și a hatmanuluĭ. Callimachi atuncĭ simțind revolta aceasta, aŭ adunat toți Arnăuții hogeaculuĭ cu bimbașa Sava ce să puteaŭ deosebi ca la o sută de oamenĭ și închizînd porțile, pentru că în acea vreme curtea avea porțĭ sănătoase de lemn la treĭ părți a ogrăziĭ, s-aŭ pus neferiĭ la meterez, iar slujbașiĭ ceĭ fără arme, precum diecii de visterie și emaciĭ lor, un personal de cincĭ zecĭ pînă la șase zecĭ de amploiați să aflaŭ și eĭ în curte. Diecii de divan și alți boerĭ de divan în slujbă și fără slujbă, apucîndu-ĭ vremea acolo cum aŭ auzit vuetul poporuluĭ că să apropie de ziduri, aŭ stricat ferestrele și aŭ sărit în grădina curțiĭ de la vale, de unde prin fundul grădineĭ peste prăvălișul dealuluĭ dinspre ameazăzi, s-aŭ împrăștiat ca puiĭ de potărniche ; să întind cu toțiĭ spre Frumoasa și șesul Bahluiuluĭ. Acolo însă de vale oprindu-să de un gard ce despărțea grădina de comisia domnească, mare trudă aŭ avut pînă l-aŭ trecut pe deasupra, uniĭ rămînînd spînzurați de fundul ciacșirilor cu capetele în jos, aninîndu-să de pariĭ ascuțiți aĭ îngrăditurii, altora rupîndu-li-să poalele giubelelor saŭ ale antereelor de mătasă și fluturînd în vînt ca niște bandiere feliurĭ de feliurĭ după dînșiĭ, și eĭ fugind fără de papucĭ care cum s-aŭ putut împrăștia în toate părțile. După ce aŭ sărit după ferestre căutîndu-și scăparea vieții, după ce s-aŭ văzut pe șes, s-aŭ umplut bordeele în Țigănimea domnească

de boerĭ, trăgîndu-să spre Holboca, ca de acolo maĭ ales să poată trece peste apa Prutuluĭ. Alțiĭ însă care aveaŭ viĭ la podgoriĭ, își schimbaŭ hainele cele scumpe cu ale Țiganilor și o croiaŭ pe jos, pe la cărămidăriĭ, la Zapia saŭ la Bucium. Intr-un cuvînt era o turburare din cele maĭ grozave în tot cuprinsul orașuluĭ, ce să făcea și maĭ fioroasă, auzind clopotele răsunînd la toate bisericele din Iași, trase de insurgenți, ca să ridice pe toată suflarea cu dînșiĭ. Ajungînd decĭ poporul la răspînția ulițeĭ ce făcea spre S-ta Vinere și întîlnindu-să cu altă mulțime ce venea dinspre Ciric, fiind ulițele maĭ toate pline, s-aŭ oprit acolo de împușcăturile Arnăuților, care începură a slobozi focurĭ de cum s-aŭ zărit fruntea poporuluĭ în dreptul Treĭ Sfetitelor, și aŭ ucis vre-o opt oameni nevinovați aflătorĭ în grămadă; dar atuncĭ poporul văzînd ucidere, s-aŭ făcut fiară selbatecă și aŭ prins a urla, strigînd: porțile la pămînt și foc în tot orașul ! Mitropolitul Venianim fiind în mijlocul lor, precum s-aŭ zis, și văzînd desnădejdea cea mare a orășenilor, aŭ îngenunchiat îndată și i-aŭ rugat să steie, făgăduindu-le că va isprăvi el toate cererile ce aveaŭ de făcut cătră Vodă. Blîndețea decĭ și smerenia arhiereuluĭ în atîta a pătruns duhurile selbatice ale prostimeĭ, încît i-aŭ potolit negîndit furia cea aprinsă de răzbunare și aŭ făgăduit mitropolituluĭ să-l asculte, dacă să îmbracă cu mijlocirea din partea lor cătră stăpînitorul țăreĭ. Mitropolitul atuncĭ s-a pornit, neîntovărășit de niminea, înspre poarta palatuluĭ, unde sporise grija în cel de pe urmă grad la urlatul poporuluĭ care amenința rezidența domnească și orașul. Iar Arnăuții cum aŭ văzut pe mi-

tropolitul că vine fără de popor, aŭ contenit a maĭ împușca, și aŭ dat de știre camarașuluĭ celuĭ mare și el s-a înfățoșat din partea luĭ Vodă. Încredințîndu-să apoĭ de cele ce eraŭ de făcut, Scarlat Voevod a rînduit îndată, hatman pe Iordache Balș, fiul logofătuluĭ Constantin Balș, iar agă pe Alecu Callimachi, pe urmă vornic, care avea și oare-care înrudire cu familia domnitoare [1]). Pe aceștia înbrăcîndu-ĭ cu caftan, i-aŭ scos la popor cu acele semne, ca să să încredințeze de rînduirea lor și de schimbarea pîrîților, despre care lucru poporul, mulțumind mitropolituluĭ prin metaniĭ și sărutărĭ de mînĭ, aŭ pornit pe la casele lor, ducînd maĭ întîĭ pe arhipăstorul în slavă ca niște relicvii sfinte la catedrală, unde el ajungînd, după obiceiul ce păstra de cînd s-a născut a nu ținea parale, a deșărtat saltarele scrinuluĭ de cîte i s-aŭ întîmplat atuncea, împărțindu-le poporuluĭ și bine-cuvîntîndu-l s-aŭ depărtat» [2]).

Fără îndoială că răscoala era datorită în parte molătății domnuluĭ, care ar fi putut ușor cunoaște abuzul pe care dregătoriĭ ceĭ inferiorĭ și poate și ceĭ superiorĭ îl făceaŭ, chiar sub ochiĭ săĭ, cu ordinile sale. Scarlat Callimachi era însă

---

1) Vornicul Alexandru Callimachi din Stănceștĭ despre care vorbește Drăghicĭ era văr cu Scarlat Voevod, cum reiese din hrisovul luĭ Scarlat Callimachi din 13 Iunie 1813. *Documente* sub No. XXX.

2) Manolachi Drăghicĭ. *Istoria Moldoveĭ pe 500 de anĭ* p. 102—104. Compară o scrisoare a luĭ Lazăr Bucovineanul către arhim. Sofronie din Slatina, 23 Iunie 1819, *Uricarul*, VII, p. 173. Von Schladen către rege în N. Iorga, *Acte și fragmente*, II. p. 554 și maĭ multe rapoarte ale consulului prusian Kreuchely de Schwerdtberg către Marco consul prusian din Bucureștĭ, din anul 1819, în *Documente privitoare la Ist. Romînilor*, Colecția N. Iorga (sub presă).

un domn foarte bun, și bunătatea peste măsură să împărechează de obiceiŭ cu moliciunea. De aceia și Drăghicĭ spune despre el, nu fără cuvînt, că era blînd și cuminte, dar prea îndurător asupra făcătorilor de rele, încît nicĭ o execuție de moarte n-a decretat în tot cursul domnieĭ, osîndind pe vinovați numaĭ la pedepse trupești, din care pricină talhariĭ să înmulțiseră într-un chip îngrozitor [1]).

Domnia luĭ Callimachi are însă și o altă însemnătate. Ia are și un caracter reformator, în care personalitatea luĭ Callimachi intervine într-un chip deosebit și care caracterizază maĭ desăvîrșit înălțimea țintelor luĭ. Maĭ întîĭ el dădu o luare aminte deosebită învățămîntuluĭ, sporind veniturile școaleĭ domnești din Iași, precum și acel al școaleĭ de catehezie de la Socola [2]). Această din urmă școală, menită a deveni unul din centrele de propagare a culturеĭ naționale, face progrese în destul de însemnate pe timpul luĭ Callimachi.

Mitropolitul Veniamin, întemeetorul eĭ, care fusesă nevoit să să retragă din scaun la venirea Rușilor, fiind reinstalat în arhipăstoria Moldoveĭ, puțin timp după întronarea luĭ Callimachi, cum iea iarăși în mînĭ frînele ocîrmuireĭ bisericești, să gîndește la creațiunea luĭ, școala de catehezie de la Socola, o reorganizază pe maĭ solide temeliĭ, îĭ îmbogățește programul cu gramatică, aritmetică, istoria lumiĭ, filosofia și limba latină, după cum să vede aceasta din o cuvîntare rostită de elevii seminaruluĭ la anul 1815 în fața

---

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 106.

2) Hrisov și anafora din 25 Martie 1813 și altul din 20 Iunie 1814, *Uricarul* IV, p. 177 și III, p. 46.

mitropolitului Veniamin [1]). La 1813 să țină o ispitire (examen), la care staŭ de față atît mitropolitul cît și domnitorul Scarlat Callimachi, cu care prilej dascălii rostesc mai multe cuvîntări în limba romînă. La Crăciun dascălii rostesc iarăși o cuvîntare în romînește care, într-o limbă greoae și întortocheță, serbează totuși faptul că s-aŭ învrednicit ca și «un Moldovan să-și poată deschide gura în limba sa, să grăiască de figuri siloghismitice ști, să îndrăznească a să dispolăluĭ saŭ a vorbi în a sa limbă de a sa credință.» Intr-o altă cuvîntare rostită de elevi către mitropolit la serbarea Invierei, ei adaogă, pe lîngă mulțumirile profesorilor, pe ale lor, spunînd că: «noi ucenicii nu avem altă gătire răsplătitoare decît cîntăm vredniciile măririi voastre și bunele scoposuri, lăsînd în aducerea aminte și fiilor noștri că nimenea altul încă nu aŭ fost pînă în viacul nostru carele să fi poleit mai mult neamul romînesc cu folosul științelor [2]).» Atare necontenită sporire a conștiinței naționale întărită tocmai prin învățămîntul în limba țării, merse curînd mai departe. Ia întoarse gîndirea către începuturile neamului romînesc, către Romani, pe care cu fală îi amintea, punînd deci mintea poporului moldovenesc pe pîrtia cea roditoare pe care umblase în vremuri mai vechi scriitorii săi din viacul al XVII-lea, iar în cele mai nouă, marii apostoli ai romînismului în țara de peste munți. Un școlar spune într-o cuvîntare: «pentru că măcar să să fi dezghinat această ramură Romînii, din Romul cel mai slăvit al neamului romînesc,

---

1) C. Erbiceanu, *Istoricul seminarului Veniamin din mănăstirea Socola.* Iași, 1883, p. 37.

2) Toate aceste cuvîntări în Erbiceanu, *l. c.*, p. 40 și urm.

măcar că rătăcirea sa îl povățui a ajunge la această țară a Dachilor, însă după cum să zice că vița de vie are să învie, în acelea ce să ating de a lor voinicie, eĭ aŭ fost spaima și groaza stăpînirilor mejieșite în a să apăra pre sine. Pre Polojenĭ, nu plugarĭ ci tîrîtorĭ plugului, de a ara, să samene ghindă spre pomenire i-aŭ supus; și pînă astăzĭ să văd copacĭ în Bucovina, Dumbrava Roșă să cheamă» [1]). In acest limbagiŭ greoiŭ și nedestoinic, dascălul Enachi rostea prin gura elevuluĭ săŭ o mare ideie: îmbinarea origineĭ romane cu vitejia propriilor noștri străbunĭ. In anul 1813 era să vină, mitropolituluĭ Veniamin și domnitoruluĭ Scarlat Callimachi care lucraŭ într-un gînd spre înălțarea conștiinței poporuluĭ romîn, un ajutor însemnat, în persoana luĭ Gheorghe Asachi. Acest bărbat să întoarce în acest an de la învățăturile pe care le făcuse în țărĭ streine. El era fiul luĭ Leon saŭ Lazăr Asachi, preot cărturar, învățat după cît să vede în școalele grecești și deprins a prețui binefacerile învățăturei. Vroind să deie fiuluĭ săŭ o cultură încă maĭ temeinică de cît acea ce o dobîndise el, să strămută la Lemberg pentru a așeza pe fiul săŭ la învățătură în școalele de acolo. Tînărul Asachi începu studiile sale la vrîsta de noue anĭ și le duse cu atîta izbîndă, în cît la acea de șapte spre zece anĭ el dobîndise titlul mult rîvnit de doctor în filosofie. El se aplicase cu deosebire la studiul matematicelor teoretice și practice, la arta ingineriei și arhitecturei. Să spune că el ridică planul Lembergului și că zidi o mare casă în suburbiul Haliciŭ. La 1804 Gheorghe Asachi se întoarse în Iași și făcu un

---

1) *Ibidem.*

plan după care se zidiră casele principeseĭ Elena Sturza Păstrăvanul, lîngă S-tu Neculaĭ cel Sărac[1]). Imbolnăvindu-să curînd după aceia, să duse iar în streinătate, după sfaturile unuĭ medic german, Walter, pentru a schimba clima, unde însă el să apucă din noŭ de învățătură. In 1805, el studia matematicele la Viena și să ocupa și cu pictura. In 1806 intrînd Rușiĭ in principate, tatăl săŭ îĭ scrie să revină în țară, unde i să oferea un post în corpul de inginer al armateĭ rusești cu gradul de locotenent. Tînărul Asachi nu primește însă propunerea, deși era ademinătoare, și să apucă de studiĭ clasice, iar în 1809 să hotăraște a merge la Roma[2]). Aicĭ scrie el prima luĭ poezie în limba română: *oda la Tibru*, care se sfirșește cu frumoasele versurĭ :

Un Romîn al Dachieĭ vine la strămoși, ca să sărute
Țârna de pe-al lor morminte și să-nvețe a lor virtute.

Iarăși ideia origineĭ romane care în orĭce parte poporul romîn săpa ogorul cultureĭ, răsărea ca o plîntă plină de rodire! Intorcîndu-să în țară în 1813 găsește aicĭ domn pe Scarlat Callimachi, de la care cere învoirea a deschide în scoala domnească din Iași un curs de inginerie și hotărnicie *în limba romînă,* așa ca să poată forma oamenĭ specialĭ în această ramură. Propunerea luĭ Asachi răspunzînd la o trebuință reală—întru cît era neapărată nevoe de ingineriĭ hotarnicĭ romînĭ, care să unească pe lîngă știința trebuitoare și putința cetireĭ documentelor vechĭ—fu primită

---

1) Azĭ proprietatea D-luĭ V. Sculi.

2) *Notița auto-biografică* a luĭ Gheorghe Asaki, Iași 1863, reeditată în 1890, de frați Șaraga, cu prilejul desvălireĭ statueĭ luĭ Asaki.

de domn, și astfeliŭ, în 1814, să înceapă acest curs romînesc pe lîngă scoala grecească, care tocmaĭ pe atunci era în deplină înflorire. Relația istorică asupra scoalelor naționale înfațoșată la examenul din 1838, spune asupra infiinţăreĭ acestuĭ curs: «nevoia de a avea ingineriĭ pămînteniĭ pentru necontenitele hotărîturiĭ ale moșiilor, a fost îndemnat pe domnitorul Scarlat Callimachi, de fericită aducere aminte, de a așeza pe lîngă scoala elinească o catedră de învățătura acestuĭ ram și domnul Gheorghe Asachi întîia oară a paradosit în limba națională, la 1814, un curs de matematică teoretică și aplicație practică, geodezie și arhitectură, din care în 1819 aŭ eșit cîți-va tineriĭ, care și acum plinesc lucrăriĭ de inginerie»[1]). Eleviĭ luĭ Asachi eraŭ maĭ toți fiĭ de boeriĭ, între alțiĭ și principele Alexandru Callimachi, fiul domnitoruluĭ. Din clasa maĭ de jos eraŭ numaĭ Petru Asachi, nepotul profesoruluĭ, un german Osvald Scarlat și Daniil Scavinski[2]), poetul care-șĭ caracterizează el însușĭ chipul prin următoarele două nostime versuriĭ:

Daniil Scavinschi cel mititel la făptură,
Pe care-ĭ plăcu natureĭ a-l lucra miniatură.

Asachi, pentru a-șĭ putea face cursul, alcătui în romînește un manual complect de matematică: aritmetică, algebră, geometrie, trigonometrie și geodezie, din care s-aŭ tipărit maĭ tîrziŭ numaĭ cele treĭ dintâĭ. In urma unuĭ examen public făcut în limba romînă în 1818, maĭ mulți tineriĭ că-

---

1) *Buletinul foaeĭ oficiale a Moldoveĭ* pe anul 1838, No. 55.

2) *Revista învățătureĭ publice*, p. 11, nota, dă numele tuturor elevilor luĭ Asachi.

pătase învoirea de a practica arta ingineriei. Scoala luĭ Asachi ajungînd rezultatul dorit, să desfiinţâ, necrezîndu-să că ar fi de nevoe a să înmulţi pe fiecare an numărul ingineriloř hotarnicĭ. Pe lîngă rezultatul practic dat de dînsa, ia contribui a depărta prejudeţul, cel atît de dăunător limbeĭ romîneştĭ, că nu ar fi destoinică pentru predarea înaltelor învăţăturĭ. Tot Asachi face şi prima încercare de a reprezenta o piesă de teatru în limba romînă, prin persoane din înalta societate, care-şĭ găsiaŭ pînă atuncea o petrecere în reprezentarea tragediilor în limba greacă. El alcătueşte un fel de idilă după Florian, *Mirtil* şi *Hloe*, jucată de Elena Şubin născută Ghica, prinţul Ghica şi Constantin Sturza în anul 1817, dîndu-să reprezentaţia în salonul luĭ Constantin Ghica [1]).

Este de netăgăduit că Scarlat Callimachi, deşi era grecizat prin creşterea luĭ şi să interesa, bine înţeles, de cultura grecească, a luat o parte activă la mişcarea de regenerare a poporuluĭ romîn. Dacă luĭ Callimachi nu i să poate atribui iniţiativa în mişcarea culturală romînească— pe care o datorim maĭ mult spirituluĭ timpuluĭ decît voinţeĭ stăpînitorilor din scaunile Ţărilor Romîne,—cel puţin, domnitorul cunoscînd originea luĭ moldovenească şi mîndrindu-se cu ea, [2]) îĭ dădu sprijinul şi nu combătu deslănţuirea cugetăreĭ romînescĭ, cea atîta timp încătuşată. Astfeliŭ constatăm o atitudine îndestul de stranie în persoana luĭ Scarlat Vodă, atitudine datorită dorinţeĭ luĭ de a împăca

---

1) T. T. Burada, *Studiĭ asupra conservatoruluĭ filarmonic-dramatic*, p. 4.
2) Vezĭ maĭ sus, capitolul I, p. 5.

cultura romînească cu civilisația grecească: se bucura de ispitirile ținute în limba națională la scoala de la Socola și el, care ținea cuventări grecești la așezarea boerilor în dregătoriile lor, asculta cu plăcere chiar cuvîntările romînești rostite luĭ de dascălii de la aceiași scoală.

Reformele cele maĭ însemnate ale luĭ Scarlat Callimachi privesc însă la legile țăriĭ, și cea maĭ de samă din toate este întocmirea nouluĭ codice care a purtat numele luĭ și sub care Moldova a trăit aproape cincĭ zecĭ de anĭ, adecă de la 1817 pînă la 1865.

Pînă la Scarlat Callimachi să maĭ făcuse unele încercărĭ de legiuire obștească în Moldova. Lăsînd la o parte introducerea *Vasilicalelor* pe timpul luĭ Alexandru cel Bun, care nu poate fi prin nimic dovedită decît prin spusele luĭ Cantemir [1]), cel cu patru secole posterior organizatoruluĭ Moldoveĭ, o legiuire pozitivă de caracter maĭ mult penal este întocmită de Vasile Lupu, care legiuire nu atinge decît prin foarte puține articole daraverile civile, și este apoĭ în totalitatea eĭ, chiar și în dispozițiile relative la plugarĭ tradusă din legiuirile grecești, maĭ ales din extractul luĭ Harmenopulo și nu conține nicĭ cea maĭ mică orînduire împrumutată din obiceiul pămîntuluĭ. De aceia și legiuirea luĭ Vasile Lupu găsi foarte puțină aplicare în Moldova, și cu deosebire în pricinile civile să recurgea necontenit tot la obiceiul pămîntuluĭ [2]).

O altă încercare de a regula unele daraverĭ prin norme

---

1) *Descriptio Moldaviæ,* p. 100.
2) A. D. Xenopol, *Istoria Romînilor,* IV, p. 172 și urm.

legiuitoare este *Sobornicescul hrisov* a luĭ Alexandru Mavrocordat. Deși el nu are întinderea și însemnătatea legiuireĭ paralele și aproape contimpurane din Muntenia, *Condica Pravilniceascâ* a luĭ Alexandru Ipsilanti, totuși nu este nicĭ un hrisov asupra uneĭ daraveri individuale, precum eraŭ în de comun asemenea acte, ci o dispoziție obstească dată asupra două anaforale ale divanuluĭ din anul 1785, din care una oprea daniile făcute de persoanele sărace celor bogate, pe temeiŭ că asemenea acte nefirești nu ar fi de cît niște vînzărĭ ascunse care ar înlătura dreptul de protimis pe care rudele și răzeșiĭ l-ar putea avea în caz de vînzare pe față. De asemenea oprea stipulația prin care obiectul zălogit trebuia să rămîe în proprietatea creditoruluĭ la caz de neplata datorieĭ, fără intervenirea uneĭ hotărîrĭ judecătorești. Maĭ dispune ca schimburile de moșiĭ să nu să poată face fără o prealabilă cercetare a valoareĭ lor respective, tot în scopul de a înlătura trecerea pe ascuns a proprietăților de la o mînă la alta. A doua anafora era privitoare la Țigani, orînduind maĭ multe regule maĭ omenoase în privința stăpînireĭ lor, precum ca să nu să facă despărțire copiilor de părinți; apoĭ oprea cu desăvîrșire căsătoriile între Țigani și Moldoveni, ascuțind această oprire într'un chip nu prea înțelept, prin aceia că copiĭ născuți din atare căsătoriĭ «să rămînă în partea țigănească».

Astfeliŭ de legiuire însă fiind cu totul neîndestulătoare pentru trebuințele practice, judecătoriĭ daraverilor civile să ajutaŭ cum puteaŭ și după cunoștințele lor personale în hotărîrea pricinilor. Hrisovul de introducere a *Codicelui Callimachi* ne spune asupra stăreĭ în care să afla dreptul civil al

Moldoveĭ înainte de a luĭ promulgare următoarele: «și după Vasile Lupu, a căruĭ condică cuprindea numaĭ dispoziții penale, domnitoriĭ să slujiaŭ de nevoe și de izvorul din care legile luĭ fusesă extrase, adică de *Vasilicale*, de *Nuvelele* luĭ Iustinian[1]), Leon și a celor după dînșiĭ împărați, de *Introducerea Legilor* a luĭ Antechipsor Theofil, de legea Greco-Romană și în sfîrșit de manualul luĭ Harmenopulo[2]), din care împrejurare adauge hrisovul și codul luĭ Vasile Voevod, ca unul ce era necomplect, a rămas de maĭ mulți anĭ în nelucrare și a devenit cu totul rar[3]).»

Alexandru Moruzi Voevod întreprinsese el tămăduirea acesteĭ stărĭ de lucruri, însărcinînd pe paharnicul Toma Cara a traduce în limba moldovenească *Hexabiblonul* luĭ Harmenopulo, traducere săvîrșită de el în 1804[4]). Tot sub domnia luĭ Alexandru Moruzi, acelaș învățat grec, maĭ alcătuește un extract din *Vasilicale*, pe care-l numește

---

1) Numite *Nearale*, în romînește, de la grecescul νεαραί=novele. Așa spun boeriĭ în anaforaua pe care o fac pentru arătarea pravililor după care să ocîrmuia pămîntul Moldoveĭ din vechime: «Aŭ întrebuințat pravilele împărătești împreună cu *legiuirile Nearale* ale luĭ Iustinian și Leon.» Vezĭ anaforaua în *Uricarul* VI, p, 235.

2) In un hrisov al luĭ Alexandru Callimachi din 1796 să vede aplicat capitolul 3, § 5, din Harmenopulo. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ*, p. 42.

3) Vezĭ traducerea acestuĭ hrisov de pe originalul grecesc în *Uricarul* IV, p. 303.

4) Manuscriptul original, curat scris, gata de a fi tipărit al acesteĭ traduceri, formînd un mare volum de 756 de paginĭ, mare în quarto, să află în biblioteca d-luĭ T. T. Burada sub titlul de: «Indămînoasa adunare a pravililor ce să numește Ἐξάβηβλοι, adunată din toate pravilele cu alegere și în scurt și așa alcătuită de preo cinstitul păzitor al pravililor și judecător al Tesaloniculuĭ, Constantin Harmenopulo, cel maĭ întîĭ între judecătorĭ, care

Pandecte, care însă este redactat în greceşte, în anul 1806[1]). Să vede că această a doua lucrare a luĭ Cara a fost făcută de el ca o încercare în limba grecească înainte de a pune pe romînește, de oarece Alexandru Moruzi să răsgîndise și găsise că *Hexabiblonul* luĭ Harmenopulo nu ar putea constitui o carte de legĭ, precum era de trebuință pentru Moldova. Tocmaĭ însă cînd Toma Cara sfîrșise noua luĭ însărcinare, Moruzi era destituit împreună cu Constantin Ipsilanti al Munteniel, după stăruințele împăratuluĭ Napoleon și curînd după aceia Rușiĭ intraŭ în țară.

Incercarea, rămasă nesăvîrșită, a luĭ Alexandru Moruzi, fu scoasă la capăt cu deplină izbîndă de Scarlat Callimachi. Domnitorul spune în hrisovul săŭ că: «Maĭ întăĭ împărtășind hotărîrea noastră țintind la obștescul folos, prea sfințituluĭ Mitropolit, iubitorilor de Dumnezeŭ episcopĭ și boerilor noștri, nu numaĭ că eĭ aŭ fost de o părere cu noĭ,

---

acum întîĭ din luminata poruncă prea înălțatuluĭ și mult milostivuluĭ nostru stăpîn și domn a toată Moldavia, Măria Sa Alexandru Constantin Moruzi Voevod, s-aŭ tîlmăcit din limba elinească pre aceasta moldovenească de către Toma Cara paharnicul, dînduĭ ajutor la limba moldovenească Ioan Duca Sărdarul, Toma Duca și slugerul Constantin Negri, iar scriitor Neculaĭ Diac la anul de la Hristos 1804, Maĭ în 10.» In întroducere, traducătoriĭ întrebuințează frumoasa rostire *că aŭ răsădit* condica luĭ Harmenopulo din limba elinească în cea moldovenească.

1) Manuscriptul este păstrat în biblioteca universităţiĭ din Iași, numărînd 560, de fețe, osebit prefața. Titlul luĭ este: «Πανδέκτη ἤ σὺνταγμα συνοπτικὸν τε καὶ μεθοδικὸν πασῶν τῶν ἐν τοῖς Βασιλικοῖς διατάξων. Ἐπιτατῇ τοῦ ὑψηλοτάτου εὐγενεστάτου καὶ σοφοτάτου Ἀυθέντου καὶ Ἡγεμόνος μεγαλοπρεπεστάτου πάσης Μολδαβίας Κυρίου Κυρίου Ἰωαννου Ἀλεξάνδρου Κωνσταντίνου Μορούξη δοεβόδα συναρισθέν ὑπὸ θῶμα Κὰρρα τοῦ παχαρνίκου. Καὶ εἰς τρία μέρη διαιρεθέν. Ἔν Ἰασίῳ τῆς Μολδαβίας 1806 κατὰ μήνα Απρίλιον.»

ci prin anaforaua lor ne-aŭ făcut plecată rugăminte a pune în lucrare a noastră hotărîre» [1]).

Callimachi a fost ajutat în lucrarea *Codicelui* său de o pleiadă de bărbați eminenți, mai mulți din ei jurisconsulți învățați, alții adînci cunoscători ai obiceiurilor țării, care cu toții aduseră sub conducerea și înspirarea domnitorului concursul lor la anevoioasa lucrare a primei legiuiri într-adevăr sistematice din Țările Romîne. Oamenii de legi eraŭ : Christian saŭ Christea Flechtenmacher, Andronachi Donici, Anania Cuzanul zis și Pravilistul și Constantin Scheleti. Dintre boerii ce luară parte la alcătuirea codului însemnăm pe Mitropolitul Veniamin, Costachi Conachi, Vistiernicul Petrachi Negri, tatăl lui Costache Negri, logofătul Grigoraș Sturza, logofătul Iordache Ghica și alții [2]).

Dintre cei patru juriscunsulți cel mai însemnat și care a contribuit mai ales cu întinsele lui cunoștinți la redactarea codicelui este Christian Flechtenmacher, Sas din Transilvania, adus la 1811 ca învățător la copii boerilor Lascarachi și Grigoraș Sturza [3]), tatăl lui Mihail Sturza, viitorul domn al Moldovei. După ce Flechtenmacher conlucră la întocmirea Codului lui Callimachi, îl găsim mai tîrziŭ pe la 1819 în postul de jurisconsult saŭ pravilist al Moldovei, dregătorie creată de Scarlat Callimachi ca un corolar neapărat al legislației

---

1) Hrisovul lui Callimachi în *Uricarul*, IV, p. 307.

2) Alexandru Papadopol-Calimah în articolul citat din *Arhiva* din Iași, an. VII, 1896, p. 151.

3) Notiță publicată în *Albina Romînească,* în 1853, p. 245. D-l Alexandru Papadopol arată — fără a ne spune de unde își iea arătarea,—că Flechtenmacher fusese adus la 1812 de Scarlat Callimachi el însuși, din Transilvania. *Arhiva* l. c., p. 152.

sale, care precum spune el însuși, cu mare dreptate, «ca toate lucrările omenești este supusă imperfecțiuneĭ și are neapărat greșelĭ proprii pe care deși îndelungatul timp ni le face cunoscute și ni le descopere, el însă nu le îndreaptă, în cît acestea scăpînd multă vreme din vederea ocîrmuireĭ ocupată cu alte treburĭ, năcăjesc poporul și abia tîrziŭ fac pe ocîrmuire să înțeleagă cîte rĕle poporul a suferit» [1]). Dregătoria de *Nomofilax* era menită tocmaĭ a preveni acest neajuns, pe lîngă că el trebuia să deie tîlcuirĭ autentice paragrafelor codicelui luĭ Callimachi în cazurile îndoelnice. Despre adîncile cunoștinți juridice ale luĭ Flechtenmacher precum și despre faptul că el cunoștea limbile germană, latină, elină, francesă și romînă, fac dovadă maĭ multe lucrărĭ rămase pînă acuma nepublicate și care să află în biblioteca Academieĭ Romîne. Aceste lucrărĭ sînt: 1^{0} *Condica* d-sale căminarului Flechtenmacher, jurisconsultul statuluĭ, pe anul 1819 — 1820, care condică conține studiĭ și note scrise grecește, latinește, franțuzește și nemțește de însuși mîna luĭ; 2^{0} *Condica* d-sale căminarului Flechtenmacher, jurisconsult al statuluĭ pe anul 1835 și pe alțĭ anĭ următorĭ cu acelaș conținut; 3^{0} *Portativ*, o condică voluminoasă cu feliŭ de feliŭ de memoriĭ și de

---

1) Țidulă pentru înființarea postuluĭ de pravilist, din 1 Ianuarie 1818, *Uricarul* V, p. 397. Greșește decĭ d-l Alexandru Papadopol, art. cit. din *Arhiva* VII, p. 152 cînd spune că Flechtenmacher a fost pravilist al Moldoveĭ de la 1812 pînă la 1840. Postul s-a înființat abia în 1818, după promulgarea codicelui Callimachi, și cel întăĭ pravilist rînduit prin ordinul de înființare a fost Constantin Scheleti. Flechtenmacher n-a putut deveni pravilist decît în 1819, de cînd datează și prima luĭ condică.

explicări ale paragrafelor codului Callimachi în franțuzește, grecește, nemțește și latinește. In Arhivele Academiei Române mai există și întrebarea vorniciei obștiei din Iași către «cinstit d-lui pravilistul Flechtenmacher» cu răspunsul acestuia asupra unei chestiuni de drept, ambele în original, din anul 1820 Aprilie, în 10 [1]).

Andronachi Donici era cunoscut ca om varsat în legi pe vremile acelea. Așa-i mersese vestea, că umbla asupra lui o glumeață poezie relativă la cunoștința paragrafelor legilor. El făcuse studiile sale în limba elină și latină și scrie o carte teoretică practică de legi, care mult timp a fost ca un oracol legal în Moldova. Titlul ei era: *Adunarea cuprindătoare în scurt din cărțile împărățeștilor pravili spre înlesnirea celor ce să îndeletnicesc întru învățătura lor, cu trimeterea către cartea, tilu, capul și paragraful împărățeștilor pravili, acum întîi tipărită cu posvolenia Prea Inălțatului Domn și Stăpînitor Moldovei Scarlat Alexandru Callimachi Voevod și cu blagoslovenia o sfințitului Mitropolit al Moldavia Kirio Kirio Veniamin, alcătuită cu osteneală și osîrdie de boiarul Moldovei Andronachi Donică. Iași 1814 în tipografia Sfintei Mitropolii.*

Anania Cuzanul era și el bărbat învățat, profesor la Academia Domnească din Iași, cum să vede subscris în lista de prenumerație la cartea grecească Σύνοψις, tipărită în Iași la 1813. Pe un exemplar al condicei Callimachi care se

---

1) A. Papadopol-Calimah, art. cit. din *Arhiva*, VII, p. 152—153.

află în posesiunea d-luĭ Alexandru Papadopol-Calimah să vede adeverirea luĭ Cuzanu că aŭ cercetat acea condică[1]).

Dăspre Constantin Scheleti să știe numaĭ atîta că el a fost numit cel întîĭ în postul de pravilist al Moldoveĭ și că însă zice, în ordinul de înființarea aceluĭ post, «bărbat erudit și experient în legĭ»[2]).

Un studiu maĭ amănunțit al condiceĭ luĭ Callimachi arată că ia a fost lucrată cu cunoștință și înțelepciune. Să crede în deobștie că ia este o simplă traducere a condiceĭ civile austriace, promulgată la 1818 sub titlu de *Bürgerliches Gesetzbuch* și că traducerea s'a făcut de cunoscătorul în limba germană Christian Flechtenmacher, iar redacția grecească s-a săvîrșit cu deosebire de legistul grec Anania Cuzanul. O comparație amănunțită făcută cu codul austriac ne-a dovedit că nu s-a procedat astfeliŭ. Este adevărat că mare parte din paragrafele coduluĭ Callimachi sunt traduse din codul austriac; dar ele sînt maĭ totdeauna reproduse maĭ pe larg cu fraze maĭ pe încunjur, pentru a lămuri maĭ bine înțelesul lor. Apoĭ codul Callimachi conține și o parte teoretică, de nevoe într-o țară, unde cunoștința legilor și a termenilor juridicĭ era așa de puțin răspîndită. Așa bunăoară, pe cînd codul austriac nu definește nicĭ ce este legea, nicĭ ce însamnă drept personal saŭ real, condica luĭ Callimachi găsește de cuviință a defini aceste noțiunĭ în paragrafe deosebite. Multe articole ale coduluĭ austriac sînt, spre maĭ bună înțelegere, despărțite în două saŭ treĭ

1) Alex. Papadopol, idem p. 153.
2) Vezĭ maĭ sus nota 1, p. 118.

paragrafe în condica luĭ Callimachi. Apoĭ obiceiul pămîntuluĭ este reprodus în o sumă de paragrafe care să abat cu totul de la normele dreptuluĭ austriac, precum bunăoara la sinisfora (raport) și în altele multe. Cînd domnul spune în hrisovul său de promulgare că «începînd lucrul l-am și săvîrșit cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, avînd de temeiŭ *Vasilicalele*», aceasta nu poate să fie exact decît întrucît codul austriac el însuși este un extract din *Vasilicale*. Nu să văd în *Codul Callimachi* articole traduse deadreptul din legile grecești, pe cînd paragrafe reproduse *ad literam* din codul austriac să întîlnesc la tot pasul. Lucrarea luĭ Callimachi a avut de bază legiuirea austriacă, modificînd-o după trebuințele țăreĭ, ținînd samă de instituțiile eĭ, de obiceiurile eĭ și punînd-o la nivelul inteligenței juridice a timpuluĭ. Ia este din acest punct de vedere cu mult superioară prelucrăreĭ *Codului Napoleon* din 1865, care introduce, fără nicĭ o cercetare, principiĭ absolut noue și reprobate de conștiința romînă, precum împedicarea cercetăreĭ paternității și altele de acelaș feliŭ.

Pentru timpul în care a fost alcătuită și cu puterile de care dispunea pe atuncĭ țara Moldoveĭ, condica luĭ Callimachi este o legiuire exemplară, și meritul cel maĭ mare în alcătuirea eĭ să cuvine domnuluĭ ce aŭ conceput-o, a priveghiat întocmirea eĭ și a inspirat-o cu înaltul săŭ cuget.

Originalul *Codului Callimachi* s-a redactat în limba greacă; dar domnul dispune ca el să fie tradus și în limba romînă, traducere cu care fu însărcinat Flechtenmacher, dar pe care nu apucâ să o săvîrșească, întrerupînd lucrarea luĭ la jumătate. Ea a fost apoĭ îndeplinită maĭ

tîrziŭ, la 1833, de acelaș jurisconsult, căruia i s-a dat ca ajutor alt bărbat cunoscător în legĭ, Damaschin Bojinca, pe timpul ocîrmuirii provizorie rusești a comitelui Pavel de Kiselleff.

Ediția originală grecească a *Codului Callimachi* fu tipărită cu multă îngrijire în Iași, în tipografia mînăstireĭ Treĭ Erarhĭ, cu litere noue, aduse în 1813 din Italia, spre înzestrarea acesteĭ tipografiĭ romînești, de vestitul profesor din Academia domnească din Iași, Manoil Bernard. «Acest Manoil Bernard», spune d-l A. Papadopol-Calimah, «venit în Moldova de la insula Creta, a fost un bărbat foarte erudit, cunoscător de maĭ multe limbĭ; își făcuse studiile luĭ în universitățile din Germania și de la Roma și a fost profesor la Academia domnească din Iași. Cele întăĭ cărți grecești scoase din această tipografie de Bernard a fost: 1⁰ la 1813, Σύνοψις, adecă Ceaslov, în—16, foarte elegant, de 420 pagine; la sfîrșitul cărțiĭ el subscrie: Μανοήλ. Βερνάρδος κρὴς ἐνεργὸς καὶ ἐπίτροπος τῆς τυπογραφίας ταῦτης, adecă Manoil Bernard Creteanul, organizator și epitrop al acesteĭ tipografiĭ; 2⁰ la 1814, Θηκάρι, adecă o colecție de imnurĭ și de rugăciunĭ la Sfînta Treime, tipărită după comanda și cu cheltuiala mînăstireĭ Rusicon de la Muntele Atos [1]); 3⁰ la 1814, Aprilie 23, o mică broșură, în—16, de 18 paginĭ, sub titlu: Ἠθικὰ τινᾶ ποιημάτια, adecă cîteva micĭ poeme

---

1) «Pe turnul mînăstireĭ Rusicon, în care staŭ clopotele, se află capul de zimbru și anul 1814, iar maĭ sus anul 1819, data începereĭ și săvîrșireĭ luĭ de Scarlat Callimachi Voevod, care a înoit și biserica mare și a făcut case împrejurul eĭ.» Dr. Athanasie Mironescu Craioveanu. *O călătorie în Orient.* Bucurescĭ, 1896, p. 193.

morale. Această broșură, Manoil Bernard o închină lui beizadea Alexandru Callimachi, care-și făcea studiile în Academia domnească din Iași, fiul lui Vodă Scarlat Callimachi. Broșura coprinde următoarele poeme scrise cu eleganță: *Oda contra invidiei* (ᾠδὴ κατὰ τοῦ φθόνου), compusă de beizadea Scarlat Ghica, eforul acestei tipografii; *Despre răbdare* (περὶ ὑπομονῆς), compusă tot de acesta; o idilă, *Noroc* saŭ *Ințelepciune* (τύχη ἢ σοφίας κτῆσις), compusă de savantul Dimitrie Gobdela, doctor în litere și în filosofie, profesor la Academia domnească din Iași, reposat aicĭ la 1831; *Despre prietenie* (περὶ φιλίας), compusă de Manoil Bernard. Această broșură autorul o oferi luĭ beizadea Alexandru Callimachi de ziua de 1 Maĭ 1814, cum să vede însemnat pe exemplarul oferit, pe care-l posed. In sfîrșit, în 1816, eși din teascurile acesteĭ tipografiĭ codicele luĭ Scarlat Callimachi sub titlul săŭ grecesc: Κώδηξ πολιτικὸς τοῦ πριγκιπάτου τῆς Μολδαβίας, adică *Codicele civil al principatuluĭ Moldoveĭ*. Bernard a fost un profesor luminat și un tipograf foarte iscusit. Ediția grecească a *Codului Callimachi*, din 1816, e foarte frumoasă. Armele Moldoveĭ de pe pagina cu titlul cărțiĭ și spița de neam sînt litografiate de Dimitrie Contoleos, iar portretul luĭ Vodă Scarlat Callimachi din fruntea cărțeĭ și marca ținuturilor Moldoveĭ sînt scoase de pictorul și litograf I. Bero Ludovicus Kreüchely de Schwerdtberg [1]) și gravate de Blasius Höfel. Tipografia acésta, înființată de Bernard în Iași avea de efor pe beizadea Alecu Ghica și pe doctorul în medi-

1) Acest pictor este probabil fratele consulului prusian de acelaș nume din Iași, din aceste timpurĭ.

cină, Eustatie Rolla, obicinuit zis doctorul Eustatie, tatăl neuitatului Costache Rolla, iar de epitrop pe însuși Bernard și pe doi negustori din Iași, Anastasie Mihail Ghiță și Panaiot Dioghenide» [1]).

Inainte de a promulga codicele său, Vodă Callimachi îl supuse obștești adunări și-l comunică mai multor învățați streini, spre a avea asupră-i părerea lor. Era pe atunci consul general al Angliei în Moldova și în Muntenia, cu reședința în București, W. Wilkinson, cunoscut de aprópe cu Vodă Callimachi, care trimise prin el un exemplar din codicele său universității din Oxford [2]).

S-ar părea, după Wilkinson, că Vodă Callimachi trimisese acestei universități o copie manuscriptă a codicelui. Cuvîntul de copie întrebuințat de consul general nu este însă exact. Domnul trimisese un exemplar tipărit, după cum ne-o spune călătorul englez, Mak-Mihael, care arată în amintirile sale de călătorie, că: «la sosirea noastră în București, văzurăm în stăpînirea fostului consul general englez, Wilkinson, o carte elegant lucrată pe care gospodarul Moldovei o hotărîse ca prezent literar pentru universitatea din Oxford. Era condica politică a principatului, compilată de domn și tipărită la Iași în limba grecească modernă. Cartea era întovărășită de o scrisóre fórte măgulitoare către acea vestită universitate, scrisă în cea mai curată limbă grecească a Fanarului, de mîna gospodarului însuși. Adresa

---

1) A. Papadopol-Calimah, articolul citat din *Arhiva*, VII, p. 154—155.

2) Wilkinson, *Tableau historique géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie*, Paris, 1821, p. 44.

era în latinește, precum urmează: *Magn. Brit. Celeb. Universitatis Oxon. Magnifico Rectori—Oxonium*[1]).»

Scarlat Callimachi însă adaogă și alte legiuirĭ maĭ mărunte la condica obștească civilă a Moldoveĭ. Așa el luînd în privire dărăpănarea ce să aducea în averile orfaniceștĭ, institue așezămîntul comisiilor epitropicești, ca niște organe de priveghere asupra averilor celor orbĭ de părinți[2]). Tot el maĭ înființază, cum am văzut, postul de jurisconsult. Apoĭ maĭ iea măsurĭ administrative spre înălțarea buneĭ stărĭ a poporuluĭ. Astfeliŭ afară de acele rînduite pentru stîrpirea ciumeĭ, în care să văd, poate pentru prima oară, întrebuințate mijloace de apărare contra lățireĭ acesteĭ bolĭ[3]), el maĭ îngrijește de reînoirea și întreținerea podurilor de lemn, care alcătuiaŭ pe atuncĭ paveluirea capitaleĭ Moldoveĭ[4]); regulează modul întrebuințării în comun a moșieĭ încunjurătoare a Bîrladuluĭ, cumpărată de orășenĭ[5]); sporește veniturile epitropieĭ Hușilor, dîndu-ĭ dreptul, pe lîngă dijma din viĭ și livezĭ, și la oarecare taxe asupra locuitorilor din vatra tîrguluĭ[6]); restatornicește întinderea imașuluĭ din jurul Ia-

---

1) *Journey from Moscow to Constautinopol în the years 1817—1818,* by William Mac-Mihael, London, 1819, rezumat de N. Iorga în articolul: *Un călător englez în țările romîne înainte de eterie* în *Arhiva* din Iași, VII, p. 23.

2) Hrisovul grecesc din 1817, Iunie, reprodus în traducere, de *Uricarul,* V, p. 25.

3) Țidulă domnească către clucerul Alexandru Popovicĭ Ureche, din 1818, Noemvrie 13, *Uricarul* V, p. 191.

4) Hrisovul și anaforaua din 1815, Septemvrie 2. *Ibidem* V, p. 434.

5) Hrisovul din 1817, August în 20. *Ibidem,* V, p. 299.

6) Hrisovul din 1813, Iunie 13. *Ibidem,* V, p. 1.

șilor după semnele vechĭ de hotare, desființînd asupririle ce să făceaŭ locuitorilor din pricina pășunatuluĭ vitelor lor[1]); în sfîrșit, lucru ce poate părea maĭ afară din cale în acele timpurĭ, orînduește ca dreptul la ceĭ doĭ leĭ despăgubire de scutelnicĭ, să fie păstrat numaĭ boerilor pămîntenĭ, cu excluderea Grecilor[2]). Domnul însă, fiind nu de mult venit în scaun, și boerii, strîmtorați prin răpirea Basarabieĭ, cerînd de la domn această favoare, el crezu de cuviință a nu le respinge cererea, cu toate că era tocmaĭ îndreptată împotriva elementuluĭ în care puterea împrejurărilor îl împinsese și pe el.

Scarlat Voevod maĭ făcu pentru Moldova ceea ce făcuse celebrul filantrop și agronom francez, Parmentier în țara luĭ, introducînd cultura cartofilor, acest vegetal prețios, transportat din Peru în Europa la începutul secoluluĭ al XVI-lea. In Franța, prevențiunile publice contra vegetaluluĭ de mult răspîndit în Germania, Elveția și Irlanda, fură biruite numaĭ grație protecțiuneĭ luĭ Ludovic al XVI-lea. Asemenea în Moldova, «cartofele aduse din Transilvania, fiind visternic logofătul Grigoraș Sturdza, s-aŭ întrebuințat mare silințe din partea guvernuluĭ pînă aŭ înduplecat pe sătenĭ de a să da la această muncă, ce aŭ ajuns în sfîrșit la perfecție și a fi cultura lor trebuitoare ca și păpușoiĭ»[3]).

Callimachi este mazilit în 24 Iunie 1819[4]). Depoziția luĭ nu era decît o urmare a tratatuluĭ de Bucureștĭ, împli-

---

1) Hrisovul din 1816, Maiŭ 4. *Ibidem*, II, p. 22.
2) Hrisov și anafora din 1814, August 9. *Uricarul* IV, p. 183.
3) Drăghicĭ. *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 107.
4) Vezĭ maĭ sus p. 102.

nirea domnieĭ de șapte anĭ, și de loc o dizgrație. Că Turcii l-ar fi păstrat pe Callimachi maĭ departe în tronul Moldoveĭ, atît eraŭ de mulțumiți cu el, aceasta să vede din împrejurarea că, cu prilegiul noueĭ orînduirĭ pentru numirea de domnĭ în Țările Romîne, Poarta dispune printr-un hatișerif că de acum înainte numaĭ patru familiĭ din Constantinopole să vor maĭ bucura de această favoare, enumerînd în aceste familiĭ, în primul rînd, pe acea a Callimachilor, fără deosebire de ram, a Moruzeștilor, cu excludere ramuluĭ luĭ Dimitrie, decapitat în 1812, a luĭ Alexandru Șuțu și a luĭ Mihail Șuțu[1]). Dar Turcii nu vroiaŭ să piardă față cu Rusia dreptul lor de a să amesteca în domniile romîne, drept ce fusese acum mărginit la șapte anĭ prin tratatul de la București. Eĭ retrăsese decĭ domnia luĭ Callimachi, numaĭ spre a nu părea că să leapădă de dreptul lor de a schimba domniĭ. Dar de aicĭ să și explică modul cu totul deosebit cum fu tratat Scarlat Callimachi, după depunerea luĭ din scaun. Asupra acestor împrejurărĭ avem un raport interesant al ambasadoruluĭ prusian cătră regele, din 10 Septemvrie 1819, în care Von Schladen spune că: «ordinul de depoziție este de obiceiŭ notificat gospodarilor prin un firman împodobit cu un hatișerif carele prescrie imperios și în termenĭ foarte puținĭ măgulitorĭ de a lăsa frînele

---

1) Regulamentul privitor la eligibilitatea la principatul Moldoveĭ și Munteniei și la locul de mare dragoman al Porței și al Amiralității, din 28 Ianuarie, 1819, în Nec. Iorga, *Acte și fragmente*, II, p. 545 și urm. Von Schladen cătră rege, din 10 Februarie 1819. *Ibidem*, p. 550. Incă Th. Codrescu tipărise în *Uricarul*, anul 1852, p. 107 o traducere de pe actul grecesc ce reproducea accastă orînduire a sultanuluĭ.

ocîrmuireĭ, pentru a le remite în mînele urmașuluĭ lor, și de a veni îndată în capitală, spre a cunoaște voința supremă. Această voință este uneorĭ surgunul, adesea orĭ chiar moartea, și nicĭ odată fostul gospodar nu să poate arăta fără pedeapsă în public, nicĭ a să privi ca afară din primejdie, decît numaĭ după ce a plătit sultanuluĭ și miniștrilor niște sumĭ în proporție cu părerea ce Poarta și-a format despre bogățiile luĭ. Un demers cu totul de altfeliŭ a fost adoptat față cu principele Callimachi. Un firman împodobit cu hatișerif i-a vestit, nu depunerea luĭ, ci sfîrșitul domnieĭ. Sultanul îĭ arată prin el înalta sa mulțumire, pentru slujbele aduse după pilda tatăluĭ săŭ[1]), și-l poftește să vină la Constantinopole, pentru a primi dovezĭ noue de favoarea împărătească. Această înoire măgulitoare făcu ca și principele să-și permită o alta, anume de a trimite sultanuluĭ o scrisoare de recunoștință, pe care sultanul o primi cu bunăvoință. A treia zi după sosirea luĭ Callimachi, marele vizir căpătâ ordinul de a chema pe principe la Poartă, spre a-l îmbrăca cu blană de sobol și a-ĭ reînoi, în termeniĭ ceĭ maĭ măgulitorĭ mărturia înalteĭ aprobărĭ a sultanuluĭ. Ceremonia avu loc în dimineața zileĭ de 30 August. Muhurdarul — păstrătorul pecetiĭ — luĭ reis-efendi să dusă la principe pentru a-ĭ aduce poftirea vizirului, căreia principele dădu imediat ascultare, punînd să-l întovărășască vre-o treĭ zecĭ de persoane din casa luĭ. Ajutorul maistruluĭ de ceremoniĭ veni să-l primiască în josul mareĭ scărĭ a intrăreĭ divanuluĭ. Indată ce pătrunse la vizir, fu îm-

---

2) Alexandru Callimachi Voevod.

brăcat cu o minunată blană și stătu o jumătate de oară de vorbă cu acest ministru, după care el să dusă la chehaia-beĭ, la ceauș-bașa—marele mareșal—și la reis-efendi. După ce stătu lung timp de vorbă cu acest din urmă, el părăsi Poarta cu aceiași ceremonie ca și la sosire. Această distincție, fără pildă în istoria otomană, a produs cea maĭ mare sensație și a dat naștere la presupuneri foarte favorabile actualuluĭ dragoman al divanuluĭ, fratele principeluĭ[1]), care presupuneri ar putea să să îndeplinească, pentru că dușmănia cea strașnică care desparte pe ceĭ doĭ Șuțu și insinuările urîcioase răspîndite la Poartă asupra lor, aŭ atins un așa grad de violență, încît este probabil că unul saŭ altul saŭ poate chiar amîndoĭ vor cădea într-un chip oare-care, înainte de termenul fixat prin tractat»[2]).

In ordinul autograf al sultanuluĭ către marele vizir, privitor la distincțiile fără pildă, încuviințate gospodaruluĭ, să spunea că: «Sublima Poartă a fost totdeauna mulțumită de slujbele făcute de familia Callimachi și că ia rămîne foarte mulțumită de credința cu care ultimul prinț al Moldoveĭ și-a îndeplinit datoria. Pentru a-l distinge printre asemeniĭ săĭ, sultanul a vrut a-ĭ încuviința mărturisirile înalteĭ buneĭ sale voințĭ»[3]).

Ca o urmare a acesteĭ favorĭ cu totul excepționale de

---

1) Principele Ioan Callimachi.

2) Von Schladen către rege, 10 Septembre 1819. Neculaĭ Iorga, *Acte și fragmente*, II, p. 555.

3) Von Schladen către rege, 25 Septemvrie 1896. *Ibid.* II, p. 567.

care Scarlat Callimachi să bucura la Poartă, el este numit împuternicit din partea eĭ la negocierile ce să urmăreaŭ pentru executarea tratatuluĭ de București, și care negocierĭ reîncepuse cu maĭ multă stăruință în anul 1819[1]). Ambasadorul rusesc să bucură de numirea luĭ Callimachi, precum am văzut maĭ sus, pentru-că acesta știind franțuzește, va putea dezbate direct cu el daraverile ce-ĭ eraŭ încredințate, fără mijlocirea îngreuietoare a talmacilor[2]). Callimachi însă să temea să nu-șĭ compromită bunul renume în o negociare atît de spinoasă, și-șĭ dă toate silințele spre a fi scutit de această primejdioasă însărcinare. Cu atît maĭ greŭ îĭ venea luĭ Callimachi a lua parte la aceste dezbaterĭ, cu cît era să să trateze în ele și o chestiune care-l atingea personal, anume acea a sumelor enorme pe care Rușiĭ pretindeaŭ că atît el cît și colegul săŭ din Muntenia, Ioan Caragea, le luase din Țările Romîne în timpul celor șapte anĭ de domnie, și care sumĭ să evaluaŭ la nu maĭ puțin de 60.000.000 de leĭ, din care 33.000.000 ar fi intrat în caseta sultanuluĭ[3]). Callimachi fu însă nevoit să primească numaĭ decît misiunea cu care Poarta îl însărcinase. Pe cînd începuse negocierile cu Rușiĭ și pe cînd lumea orientală să cutremura întreagă din causa eterieĭ, deodată vine vestea că Alexandru Șuțu, domnitorul Moldoveĭ și al Munteniеĭ, a murit[4]). De îndată Greciĭ, aceĭ care să uitaŭ maĭ

---

1) Iacovachi Rizou Neroulos, *Histoire moderne de la Grèce*, p. 253.

2) Vezĭ maĭ sus p. 88.

3) Von Schladen către regele, 18 Iunie 1820; 25 Iulie 1820. Miltitz către rege, 10 Ianuarie 1821; N. Iorga, *Acte și fragmente*, II, p. 560—562.

4) Von Miltitz către regele, 10 Aprilie 1821: «Il paraît hors de doute maintenant que feu le prince Aleco Soutzo ayant décliné les propositions

mult la foloasele lor personale decît la soarta poporuluĭ lor, se pun pe intrigĭ pentru a dobîndi moștenirea Șuțuluĭ, de și timpurile nu prea eraŭ potrivite pentru rîvnirea tronurilor Țărilor Romîne. Poarta însă, ținînd samă de hotărîrea eĭ de a restrînge numirea în posturile de domnĭ și de dragomanĭ numaĭ la reprezentanțiĭ celor patru familiĭ credincioase amintite maĭ sus, considera de candidațĭ serioșĭ numaĭ pe treĭ, anume pe Scarlat Callimachi, cel însărcinat cu negocierile, pe Ioan Callimachi, fratele săŭ, pe atuncĭ mare dragoman, și pe fiul reposatuluĭ principe Șuțu[1]). Candidatura acestuĭ din urmă este însă înlăturată, maĭ ales după stăruințele pline de energie ale mareluĭ ban Grigore Brancovanu. Inlăturarea luĭ Șuțu lasă ca competițorĭ la tronul Munteniеĭ pe ceĭ doĭ frați Callimachi. Ambiĭ însă eraŭ însărcinați din partea Porțiĭ cu daraverĭ în care eraŭ greŭ de înlocuit: Scarlat Callimachi cu negocierile cu Rușiĭ, iar Ioan cu trebile dragomănieĭ. Poarta nu găsia pe nimenea cărora să poată încredința îngrijirea de niște daraverĭ atît de delicate. Sultanul însă crezînd că negocierile vor fi în curînd terminate, să hotărește a rîndui, la 25 Aprilie 1821, *în domnia ambelor Țărĭ Romîne*— întru cît și Mihail Șuțul, domnul Moldoveĭ, părăsise scaunul și să retrăsese în Rusia, compromis prin eterie— pe Scarlat Callimachi[2]). Numirea este considerată de

---

qui lui furent faites par les conspirateurs et ceux-ci le soupçonnant d'en avoir instruit la Sublime Porte, a été empoisonné par ordre de son cousin, Michel Soutzo.» *Ibidem*, p. 574.

1) Niculae Șuțu, nepot de soră al principilor Scarlat și Ioan Callimachi.

2) Vezĭ firmanul Porțeĭ în *Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ*, de Erbiceanu, p. 377.

ambasadorul prusian ca favorabilă interesului provinciilor, «căci de și domnia sa anterioară a dovedit că el nu posedă toată energia necesară pentru a reforma abuzurile, nu i să poate refuza recunoașterea că este însuflețit de cele mai bune scopuri și că neinteresarea, cinstea și iubirea sa de dreptate, îi însemnase un loc foarte deosebit printre Grecii de astăzi, care aŭ toate viciile strămoșilor lor, fără a le poseda și virtuțile. Din nenorocire», adaogă ambasadorul, «noul gospodar—care nu putea pleca încă, nefiind sfîrșite negocierile cu Rușii — a numit de caimacami în marea și în mica Valachie (acesta din urmă însamnă Moldova), pe doi oameni ipocriți și înșelători, Negri și Vogoride, care spre mirarea tutulor a păstrat pînă acum încrederea lui, cu toată nesăturata lor lăcomie, ce aŭ lăsat, pretutindenea pe unde-aŭ trecut, urme pustietoare[1])». Callimachi trebuia însă curînd să plece în Muntenia în capul unor trupe otomane[2]).

Dar în Turcia, și mai ales în momente atît de turburate ca acelea în care o pusese revoluția grecească, înălțările cele mai mari aduc adesea ori căderile cele mai prăpăstioase. Deodată și înainte ca să fi apucat Scarlat Callimachi a pleca spre Țările Romîne, el este ridicat cu toți ai lui și internat într-o casă din mahalaua Sulimanié, mahala renumită pentru netoleranța ei și în care nici odată nu locuise vre-un creștin. Lumea contimporană însăși

---

1) Von Miltitz către rege, 25 Fevruarie 1821. N. Iorga, *Acte și fragmente*, II, p. 564.

2) Von Miltitz către rege, 24 Martie 1821. *Ibidem*, II, p. 568.

nu-şĭ putea lămuri înţelesul acesteĭ măsurĭ. In deobştie fiind date antecedentele luĭ Callimachi, să vedea în ia un scop bine-voitor al Porţeĭ faţă cu el. Ia era interpretată în sensul că Poarta vroia să ferească pe Scarlat Callimachi de nişte pericole ce l-ar fi ameninţat. In curînd însă să văzu că lucrurile stăteaŭ alt-feliŭ, anume atuncĭ cînd nepotul luĭ Callimachi, Teodor Negri, numit ambasador la Paris fugi la Hydra [1]). Cîteva zile după aceia Scarlat Callimachi cu familia luĭ este surgunit la Boli în Anatolia. Chiar şi atuncĭ însă mulţĭ nu vroiaŭ să creadă în disgraţia luĭ Callimachi[2]). In curînd însă lumina să făcu. Poarta pretindea că a dobîndit în mînă dovezĭ de hainirea fraţilor Callimachi, implicaţĭ în răscoala Grecilor. De şi aceste dovezĭ nu aŭ fost nicĭodată produse, totuşi nefiind nicĭ un alt motiv care să explice dizgraţia unor oamenĭ aşa de bine văzuţĭ de Turcĭ, să poate admite că eĭ vor fi întins o mînă de ajutor coreligionarilor lor. Singurul indiciŭ în contra luĭ Scarlat Callimachi este subvenţia de o sută de leĭ pe an, pe care o dădea jurnalului eterist din Viena Λόγιος ἑρμῆς, redactat de Teocrit Farmachide şi Constantin Cochinachis[3]).

Luĭ Ioan Callimachi i să tae capul[4]). Scarlat moare şi el, după unĭĭ asasinat şi anume otrăvit, după cum arată unele izvoare, saŭ decapitat după cum arată altele, la 26 Octom-

---

1) Von Miltitz cătră rege, 25 Iunie 1821. *Ibidem,* II, p. 583.

2) Von Miltitz cătră rege, 10 Iulie 1821. *Ibidem,* II, p. 586.

3) Vezĭ documentul care constată această danie reprodus în Stamatiadi *l. c.* p. 179.

4) Von Schöler c. rege, 14 Noembre 1821; Von Militz c. rege, 21 Nov. 1821; Nesselrode c. Miltitz, 22 Dec. 1821. N. Iorga, *Acte şi fragmente*, II, p. 605, 610.

vrie 1821, în vîrstă de 48 anĭ.[1]) In orĭce caz el nu a murit de moarte naturală, cu toate că medicul său Assany arată, la interogatorul oficial ce i s-a luat, că principele ar fi murit de apoplexie, către care era aplecat și în contra căreia nu voia să urmeze nicĭ o prescriere, fiind lovit de un atac la auzul morțeĭ fratelui său. La o arătare confidențială, acelaș medic spune că nu ar îndrăzni să asigure că principele Callimachi să nu fi fost zugrumat, de și nicĭ un semn al aceleĭ violenți nu i-a găsit pe corpul său; dar părerea luĭ se întemeiază pe duplicitatea caracteruluĭ turcesc și pe ghibăcia indivizilor însărcinați cu asemenea fapte. Este învederat că mărturisirea confidențială a mediculuĭ Assany dovedește fără nicĭ o îndoială moartea prin violență a luĭ Scarlat Callimachi, jertfă ca atîța alțiĭ a răsbunăriĭ prepuelnice a Turcilor[2]).

---

1) D-l Papadopol-Calimah, în *Amintirĭ despre curtea domnească din Iași*, *Convorbirĭ literare*, anul XVIII, p. 401, ne dă data de 26 Octomvrie.

Vezĭ și T. Blancard, *Les Mavrojeni*, cap. XVII, p. 387.

2) Asupra morțeĭ luĭ Scarlat Callimachi, vezĭ declarația oficială a luĭ Assany, 10 Ianuarie 1821, și mărturisirea luĭ confidențială în raportul luĭ Von Miltitz către rege, din aceeași zi: Neculae Iorga, *Acte și fragmente*, II, p. 618, 619; *Mémoires sur la Grèce pour servir à l'histoire de la guerre de l'Indépendance par* Maxime Raibaud, Paris I, p. 224; Ubicini, *Lettres sur la Turquie*, Paris 1854, p. 107. Ordin către consulul prusian din Iași Cruchely din 29 Decemvrie 1821, *Documente privitoare la Istoria Romînilor*. (Colecțiunea Iorga).

CAPITOLUL VI

GAVRIIL CALLIMACHI

MITROPOLITUL MOLDOVEI

Fratele mai mare a lui Ioan Callimachi Voevod era Gheorghe, care călugărindu-să, capătă numele de Gavriil. El apare în istorie, pentru întâia oară, ca mitropolit al Tesaloniculuĭ, demnitate în care-l amintesc îmbiĭ cronicarĭ aĭ Moldoveĭ, Ioniță Canta și Ienachi Cogălniceanu[1]) și pe care o dobîndise, fără îndoială, prin stăruințele fratelui său, după ce, ajungînd mare dragoman, începe a juca la Poartă un rol însemnat.

Am arătat maĭ sus, la domnia luĭ Ioan Teodor Vodă, cum ajunse fratele luĭ mitropolit al Moldoveĭ și cum, cu toate că fusese adus de domnitor în scaun, maĭ ales în interesul de a deslega slujba văcăritului, Gavriil nu corespunsese în totul dorințelor domnitorului, deși îl ajută într'un

1) *Letopisețele*, III, p. 185 și 247.

chip destul de efectiv, scoțînd darea ajutorinței în locul aceleĭ legate a văcăritului [1]).

Mitropolitul Gavriil s-a urcat în scaunul arhipăstoresc, în timpul domnieĭ luĭ Ioan Teodor Voevod și anume în anul 1760, după cum să vede din actul său de alegere, subsemnat de Ioanichie, episcopul Romanuluĭ, Dositeiu al Rădăuților și Inochentie al Hușilor [2]). Arhipăstoria luĭ Gavriil fu una din cele maĭ lungĭ ale Moldaveĭ, de oarece el moare tocmaĭ în 1786 [3]), după două zecĭ și șase de anĭ de păzirea turmeĭ creștinești. Observăm cu acest prilej un fenomen interesant, anume stabilitatea bisericeĭ din acele timpurĭ, față cu nestatornicia domnieĭ politice. Biserica nu era lipită de vîrtejul schimbărilor domnieĭ, și un mitropolit ales rămînea de obiceiŭ în scaun, pînă ce moartea venea să-ĭ curme zilele, pe cînd din potrivă mazilirile așteptate saŭ neașteptate nu îngăduiaŭ maĭ nicĭ unuĭ domn să-și sfîrșască zilele pe tron. Demisionarea luĭ Iacob pentru a face loc luĭ Gavriil, a fost una din rarele excepțiĭ la neamestecul politiceĭ în trebile bisericești. Biserica era considerată ca un așezămînt neutral, care nu participa la frămîntările statuluĭ și de aceia domniĭ care răsturnaŭ pe rivalul lor, să văd tot atît de bine dispușĭ către aceiașĭ membri aĭ clerului. Chiar calamitățile

---

1) Vedĭ maĭ sus, p. 45.

2) Melhisedek, *Hronica Hușilor,* p. 269 și Apendice, p. 138.

3) Vezĭ Arzul către împărăție la alegerea mitropolituluĭ Leon Gheuca, urmașul luĭ Gavriil, din 15 Martie 1786 în C. Erbiceanu, *Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ*, p. 39 : «ci întîmplîndu-se acum de curînd moarte Arhiereuluĭ nostru Kir Gavriil». Un alt document citat de d. C. Erbiceanu. *Ibid.* p. XLVIII, dă dată preciză morțeĭ: 20 Februarie 1786.

cele mari ale războaelor, dintre Turci și puterile de la nordul împărăției lor, nu aduc totdeauna schimbări în scaunul mitropolitan, și dacă mitropolitul Anton să haini cătră Rușĭ și apoĭ să duse cu eĭ, la eșirea lor din țară în 1739, mitropolitul Gavriil Callimachi rămase la postul său, în timpul mareluĭ răsboĭ dintre aniĭ 1769—1774.

La alegerea de mitropolit al Moldoveĭ a luĭ Gavriil Callimachi, care era mitropolit într'o eparhie grecească, domnitorul, fratele luĭ, trebui să ceară voe de la patriarh, ca să primească dimisia luĭ din scaunul Tesaloniculuĭ și să învoiască să să facă mitropolit Moldoveĭ. Patriarhatul constantinopolitan, care stătea totdeauna la pîndă spre a pune mîna pe biserica Moldoveĭ, să folosi de acest precedent, spre a nu recunoaște la moartea luĭ Gavriil, alegerea succesoruluĭ său, Leon Gheuca, ca unul ce nu ceruse *de maĭ înainte* învoirea de a candida la scaunul mitropolieĭ moldovene, de la Patriarch. Soborul țăreĭ protestează imediat, după alegerea luĭ Leon, la Poartă, contra nedreptuluĭ amestec al patriarchieĭ în trebile bisericeĭ moldovene, arătînd că: «nicĭ odată aicĭ în pămîntul nostru, la atîța mitropoliți ce s'aŭ făcut, după cum știm și am apucat de la părinții și strămoșii noștri, nu s'aŭ întîmplat să să aștepte voe de la patriarh ca să poată domnul și pămîntul alege și așeza mitropolit» [1]). Soborul lămurește apoĭ în sensul arătat maĭ sus, pentru ce la alegerea luĭ Gavriil a trebuit să să facă abatere de la acéstă normă.

Mitropolitul Gavriil începe archipăstoria sa în Moldova

---

1) Arzul citat în nota precedentă.

prin înființarea unei tipografii, în care tipărește mai multe cărți. Cea întâi tipăritură eșită din teascurile acestei tipografii și anume în 1762, pare a fi fost o Evangelie în limba romînă, din care să află și azi un exemplar la biserica Răducani din Tîrgu-Ocna. Inscripția pusă pe această Evanghelie spune: «*Sfînta și Dumnezeiasca Evanghelie care acum întâi s-aŭ tipărit în acest chip în zilele prea înălțatuluĭ domn Io Grigore Ioan Voevod*—Grigore Callimachi, fiul luĭ Ioan Callimachi—*cu osîrdia și toată cheltuiala prea sfîntuluĭ mitropolit al Moldovei chir Gavriil în a sa tipografiie în Iași, anul de la zidirea lumeĭ 7270* (1762) *de Grigore tipograful*» [1]). Această Evanghelie, după cum spune mitropolitul, fusese tipărită cu bani împrumutați. Gavriil trimite, în 1763, episcopuluĭ de Huși o sută cinci spre zece exemplare cu prețul de șapte leĭ unul, pe care cere a-i le vinde și a-i trimite banii, ca să plătească în grabă negutitorilor, spre a nu mai spori dobînda [2]).

Enumărăm tot aici și celelalte cărți cunoscute nouă ca eșite din tipografia înființată de Gavriil Callimachi în timpul arhipăstorieĭ sale: «*un Catihis saŭ scurtă pravoslavnică mărturisire a legeĭ creștinești, care acum s-a tipărit cu blagoslovenia prea sfințituluĭ mitropolit chir Gavriil în sfinta mitropolie în Iași, la anul 1777, fiind ostenitor și chivernisitor protoereul Mihail Streblinchi exarh mitropolieĭ din Eși*»—o mică broșură în—16^{0}; *un Ceaslov* în 1772; *un*

---

1) T. T. Burada, *Știrĭ relative la cîte-va biserică din Tîrgul-Ocna, Arhiva* VI, pag. 341.

2) Melchisedek, *Hronica Hușilor*, p. 278.

Enhologion în 1780 *și un Moliftelnic* în 1785 [1]). Nu vom uita un fapt însemnat în istoria nóstră culturală, spre cea maĭ mare laudă a mitropolituluĭ Gavriil : după îndemnul luĭ, arhimandritul Macarie pregătise spre tipărire o gramatică românească [2]).

Mitropolitul Gavriil a rîdicat din temelie catedrala din Iași cu hramul S-tuluĭ Gheorghe, care a servit în această însușire pînă la restaurarea mareĭ mitropoliĭ, zidite de mitropolitul Veniamin Costache, a căreia boltă prăbușindu-să, a fost reîntocmită tocmaĭ în zilele noastre. Cu privigherea zidireĭ bisericeĭ fu însărcinat de mitropolit, un călugăr pe care 'l chemase la Iași de la monăstirea Neamțuluĭ, unde ajunsese economu al monăstireĭ, făcîndu'și nume de bun administrator. Acest călugăr, numit Iacob, fu făcut protosinghel de Mitropolitul Gavriil și după ce va fi episcop de Huși va deveni însuși mitropolitul cel mult cunoscut : Iacob Stamati [3]).

---

1) Xenopol și Erbiceanu, *Sărbarea școlară de la Iași,* Iași, 1885, p. 333—334.

2) Iată titlul acestuĭ manuscript, care să află în biblioteca Academieĭ (Ced. No. 102, 1 vol. fol.):

Gramatica Română a Părinteluĭ Macarie Arhimandritul.

«In ḍilele prea luminateĭ și de Dumneḍeŭ încoronateĭ nóstre Ecaterina Alexievna a tótă Rusia și a naslednaculuĭ eĭ, a mareluĭ cnezŭ Țesarevicĭ Pavel Petrovicĭ, acum cu mila Domnuluĭ Dumneḍeŭ și a tóteĭ Moldoveĭ împărățitoare fiind și s'a tipărit în sfînta și Dumnezeiască Mitropolie Iașilor, cu blagoslovenia a Prea sfințituluĭ arhiepiscopuluĭ și mitropolituluĭ a toateĭ Moldoveĭ, Kirio Kir Gavriil și cu toată cheltuiala a Preablagorodniculuĭ și pravoslavniculuĭ mareluĭ cnezŭ al Moldoveĭ Ioan Cantacuzino Deleanu, a mareluĭ Vistier..... (anul lipsesce).» Maĭ veche de cît această gramatică este numaĭ acea a luĭ Eustatie Brașovanul, 1746.

3) M. Kogălniceanu. *Mitropolitul Iacob Stamati* în *Ateneul Romîn* din Iași, Iulie—August 1861.

Gavriil zidi biserica S-tuluĭ Gheorghe pe locul vecheĭ mitropoliĭ a Iașuluĭ, cu hramul Stratenia, numită și Biserica Albă și care să dărămase de vechime. Locul mitropolieĭ să întindea, ca și astăzĭ, pe marele patrat cuprins între strada Mare, strada Baston, strada Feredeuluĭ Turcesc și casele Sturzeștilor—azĭ Seminarul central. Lîngă Mitropolie să zidi o școală; locul însă fiind prea strîmt, mitropolitul Gavriil, în solicitudinea ce avea împreună cu domnitorul Ghica pentru școale, cumpărâ alăturea un loc de la Catrina, nepoata Popeĭ Ursuluĭ. In zapisul de vînzare din 1767 să spune că «acest loc fiind trebuitor școalelor ce s'aŭ făcut acum, dînd și alțĭ megieșĭ locurile ce aŭ fost prin prejurul nostru» [1]).

Pentru a mări veniturile mitropolieĭ, Gavriil, concedâ locurĭ cu bezmăne în fața Strazĭĭ Marĭ, maĭ multor obraze jidovești și anume luĭ Pascal Kiva zis și Ursul 9 stînjenĭ; luĭ Aiber barbatul șlicăriței 4 stînjenĭ; luĭ Leiba iar 4 stînjenĭ, loc pe care Leiba îl vinde altuĭ jidov Isac; luĭ Vigder ceprezarul 2½ stînjenĭ; luĭ Iosif argintarul 2 stînjenĭ și în fine un al șaselea loc unuĭ bărbier romîn Teodor. Este curioz de constatat de la ce proprietarĭ fusese cumpărat locul sfinteĭ mitropoliĭ cu o sută de anĭ în urmă, la 1695, de către doamna Anastasia, din familia Buhuș, soția luĭ Gheorghe Duca. Ia alcătuisă acel mare patrat al loculuĭ mitropolitan prin cumpărăturĭ: de la Anița soția luĭ Solomon Bîrlădeanul; de la Roșca vistiernicul; de la Todirașcu nepotul Iorgăĭ—pe ulița Feredeuluĭ; de la Drosoaia, care-l cumpărase de la Anița, soția vorniculuĭ Sturza; de la Alexandra

---

1) Erbiceanu. *Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ*, p. 33.

Spătăroaia; apoĭ locul propriŭ al Anastasieĭ doamneĭ, moștenit de la părintele eĭ Dimitrie Buhuș. Nicĭ pomeneală nu-ĭ de vre-un Evreŭ care ar fi posedat vre-un loc în jurul mitropolieĭ. Și acuma, toate bezmănurile să încuviințaŭ unor reprezentanți aĭ acestuĭ neam. Să făcuse o mare transformare în elementul etnic al Iașilor, în secolul al XVIII-lea, și Evreiĭ devenisă unul din factoriĭ principalĭ aĭ poporației luĭ [1]). Aceste locurĭ concedate Evreilor sus amintiți, fură însă luate în dărăt sub domnia luĭ Alexandru Callimachi, pe motivul că «nu să maĭ putea suferi să să vadă o sfîntă biserică ca aceia încunjurată de multe necuviincioase spurcăciunĭ, întinzîndu-să locurile Jidovilor pînă aproape de altarul eĭ.» Argumentul juridic pentru reziliarea contractelor de embatic fu aflat în Harmenopol, cap. III, titlu 5, care zice că «ereticiĭ lucru bisericesc nemișcat să nu agonisască, nicĭ cu răsădire nicĭ cu plată, și care eretic va face una ca aceasta, ceia ce a dat hotărît pentru aceasta pierde». Totuși fiind că Evreiĭ rîdicase clădirĭ pe acele locurĭ, în bună credință, apoĭ divanul și domnitorul hotărăsc că «spre a nu rămînea Jidoviĭ păgubași de binalele ce aŭ făcut, să facă o prețeluire a binalelor și să li să deie despăgubirea cuvenită» [2]).

Curînd însă mitropolitul Gavriil trebuia să intre într-o perioadă maĭ viforoasă a ocîrmuireĭ luĭ arhipăstorești. Anume

---

1) Compară cele două acte din Erbiceanu, *Istoria mitropolieĭ Moldoveĭ*: acel al Anastasieĭ doamneĭ din 1695 (p. XLV) și hrisovul cu anaforaua de pe timpul luĭ Alexandru Callimachi Voevod, 1796 (p. 41).

2) Hrisovul și anaforaua de la Vodă Alexandru Callimachi, citați în nota precedentă.

în 1769, să naște cumplitul războiŭ între Rușĭ și Turcĭ care trebuia să aducă în o mare cumpănă Țările Romîne. Vijelia să apropia iarășĭ asupra lor, strașnică și amenințătoare. Domnitorul Grigore Callimachi vedea cum să namolește din ce în ce maĭ mult în dizgrația Turcilor. El cerea în zadar mazilirea luĭ și în curînd trebuia să părăsească tronul pentru a fi aruncat în fiere, în temniță și în mormînt. Rușiĭ însă înaintaŭ mereŭ și trupele lor trecuse Nistrul, cînd Turciĭ nicĭ nu ajunsese la Dunăre.

Incă înainte ca Rușiĭ să ocupe Iașul, mitropolitul Gavriil trimesese, prin dragomanul rusesc Cruta, «o hiritisire» principeluĭ Alexandru Galitzin, capul oștirilor rusești. In 21 Iulie 1769, principele mulțumește mitropolituluĭ pentru felicitarea primită și pentru ajutorul ce dăduse omuluĭ săŭ spre a să putea întoarce în lagărul rusesc. Să maĭ roagă principele de mitropolit, ca și de acolo înainte să-ĭ deie «toate cele trebuincioase înștiințăriĭ prin mijloc încredințat». In August, Galitzin trimite o altă scrisóre mitropolituluĭ în care cere iertare, că nu poate încă veni efectiv în ajutorul Moldovenilor (Rușiĭ fusese aruncațĭ de Turcĭ dincolo de Nistru); dar asigură pe mitropolit că «îndată ce să va arăta înlesnire, va alerga întru ajutorul pravoslavniculuĭ norod al Moldovenilor.» După lupta din 18 Septemvrie, în care un corp de Turcĭ este cu desăvîrșire zdrobit, Rușiĭ ocupă Moldova și intră în Iașĭ în ziua de 26 Septemvrie 1769. Mitropolitul Gavriil președează ceremonia săvîrșireĭ jurămîntuluĭ de supunere a tuturor stărilor Moldoveĭ cătră împărăteasa Caterina și pleacă în capul uneĭ delegațiĭ de deputațĭ din Moldova și Muntenia — printre carĭ se aflaŭ

un Cantacuzen și un Brâncovanu — la Petersburg unde fură primiți în audiența solemnă de Majestatea ei Imperială la 8 Aprilie 1770, asigurînd'o de supunerea provincilor lor sub sceptrul liberator al Rusiei[1]). Generalul Prozorowski care ocupase capitala Moldovei, trebuind să să ducă la Botoșani, în interese militare, însărcinează pe mitropolit și pe doi boeri, anume Ioan Sturza vornicul și Alexandru Neculcea paharnicul, cu adunarea proviziilor, sub privigherea colonelului Rezewschi, pe care-l lasă în Iași în locul lui. Mai iaŭ Rușii și strașnice măsuri de poliție contra spionagiului[2]).

Deși mitropolitul iscălește alăturea cu boerii Moldovei cartea de umilită supunere către împărăteasa Rusiei, el protestează la generalul von Stoffel contra trecerei peste poruncile împărătești în privirea încasării birurilor de la neguțitorii din Iași. Impărăteasa anume făgăduise, că afară de vamă, de venitul ocnei, precum și de nevoile aprovizionării oștirei, locuitorii Moldovei nu vor fi supărați cu nici un feliŭ de dare. Această făgăduință rămase însă numai pe hîrtie. In realitate să urma înainte cu încasarea tuturor contribuțiunilor, după sistemul vechiŭ, atîta numai că încasările intraŭ în punga Rușilor. Mitropolitul Gavriil cere de la Stoffel ca să respecte făgăduințele imperiale, arătînd că «nu ar fi cu cale a să cere cele ce sînt peste porunca împărătească, adică păhărnicie, căminărie, braniște, cupărie, părcălăbie, mortasipie, și banii jugului; căci de vreme ce aŭ lipsit stă-

---

1) Von Solms, ambasador prusian la Petersburg către rege, 10 Aprilie 1770, N. Iorga, *Acte și fragmente,* II, p. 27.

2) *Corespondența cu Rusia* în *Archiva Românească* a luĭ Mihail Cogălniceanu. Ediția II, Iași 1860, I. p. 129, 130, 131 și 137.

pînirea cea silnică a păgînuluĭ este bine să lipsască și aceste dărĭ asupritoare» [1]). Dacă însă mitropolitul apăra interesele materiale ale locuitorilor, în cele sufletești el trebuia să primiască supunerea bisericeĭ moldovene celeĭ rusești, precum decretase a tot puternica împărătească; și tot clirosul cu mitropolitul în frunte «să fericea că s-aŭ învrednicit prin dumnezeiasca miloserdică bună voință, a să număra împreună cu aceia ce să află sub a voastră arhierească apărare și sinodalnică prea dreaptă ocîrmuire» [2]). Cîtă deosebire de protestarea maĭ sus amintită contra amesteculuĭ patriarhieĭ de Constantinopole în alegerea mitropoliților Moldoveĭ ! Nu eraŭ însă oameniĭ alțiĭ, maĭ vrednicĭ saŭ maĭ slabĭ, ci împrejurările. Patriarhul de Constantinopole era o simplă autoritate bisericească, fără de nicĭ un mijloc de a constrînge ascultarea de el. Supremația bisericeĭ rusești venea împărechetă cu covîrșitoarea putere militară, care trebuia să înghețe de frică și pe cel maĭ inimos. Unde era dar locul pentru protestărĭ saŭ nesupunere?

In toată purtarea mitropolituluĭ Gavriil, care nu era decît ecoul claseĭ politice a Moldoveĭ, boerimea, în timpul cît ținu ocupația rusească, să constată două părți. El este foarte supus către ordinele imperiale și nicĭ că să putea să fie altfeliŭ. Față însă cu autoritățile militare, el apără precît îĭ stă prin putință, interesul compatrioților săĭ, sprijinindu-și adesea orĭ protestările tocmaĭ pe ordinele împă-

---

1) Protestare din 1769, Iași, fără dată lunară. *Ibidem.* I, p. 149. Cartea de închinare subsemnată de Mitropolit, p. 152—158.

2) Adresa mitropolituluĭ Gavriil și a întreg soboruluĭ către sinodul bisericiĭ rusești din 10 Decembre 1769, *Ibidem.* I. p. 163.

rățești, precum l-am văzut făcînd mai sus, cînd cu întîmpinările lui contra ridicăreĭ dărilor. De aceia să nu credem că mitropolitul șovăește în purtarea lui, cînd arătîndu-să energic, cînd supus cu orbire. Purtarea lui deosebită față cu Rușii, se explică din îndoitul izvor de unde veneaŭ poroncile de îndeplinit. Așa într-un act nedatat îndreptat cătră feldmareșalul Romantzoff, mitropolitul îl încredințază că «Moldovenii, ca niște robi prea plecați ai împărățeștii măriri, după credința lor cea de jurămînt sînt supuși poroncilor împărățești pînă la cea de pe urmă picătură a singeluĭ și prea gata spre a da din cele ce sînt în putința lor, pentru trebuința oștireĭ împărățești; numaĭ că această luare să să facă cu știință și cu oareșĭ care cuviincioasă rînduială, pentru că o samă de oamenĭ ce sînt trecătorĭ prin Moldova, iaŭ fără de nicĭ o rînduială cele ce întîmpină pre cale, atît dobitoace cît și altele, maĭ mult decît le este trebuință și spre risipă și maĭ ales volintiriĭ fac multe supărărĭ și jafurĭ săracilor creștinĭ și-ĭ rîsipesc prin locurĭ pustiĭ și prin pădurĭ. Să roagă decĭ ca cele ce vor fi de trebuință oștireĭ împărățești să să deie după putința țăreĭ, cu orînduială și prin știrea rînduiților dregătorĭ»[1]). Curînd însă după aceasta vine un ordin de la împărăteasa «cătră prea cinstiții mitropolit și episcopĭ mitropolieĭ Moldoveĭ», ordin datat din 16 Decemvrie 1769, însă sosit în Iași prin Ianuarie 1770 în care Caterina, arătînd rîvna sa pentru cauza creștină, cere de la fețele bisericești cătră care se adresa, ca «să facă și să isprăvească ca tot norodul Moldoveĭ de la mic

---

1) *Ibidem*, I, p. 168.

pînâ la mare, toți împreună de obște și fiecare osebit să să înfierbînteze și să fie cu silință înspre a să arăta vrednicĭ uneĭ faceri de bine atît de marĭ, plinind cu dinadinsul și cu bună inimă desăvîrșit acea datorie a legeĭ și a creștinesculuĭ jurămînt, prin carele s-aŭ îndatorit către noĭ. Ca o mulțămită pentru ast-feliŭ de purtare, împărăteasa făgăduește că după măsura credinței voastre și a rîvneĭ ce veți arăta pentru slujba noastră ce este așa de strîns unită cu slujba bisericeĭ luĭ Hristos, vroim și noĭ ca să împărtășim către voĭ a noastră milă și a noastră bunăvoință» [1]). Cuvintele împărătescĭ eraŭ cam acoperite. Mitropolitul Gavriil să însărcinează să spue lucrurile maĭ pe față, printr-o carte pastorală din 5 Ianuarie 1770, în care el arată, fără încunjur, datoriile pe care noiĭ supușĭ aĭ împărăteseĭ Rusieĭ, Moldoveniĭ, sunt datorĭ către ia: «al doilea să vă veseliți de bună voe și cu întrecere la slujba cea împărătească, fiește care după starea și puterea sa, și maĭ vîrtos pentru proviantul împărățeștilor oștĭ ce aŭ venit spre apărarea voastră» [2]). In curînd trebuia însă să să deschidă ochiĭ Moldovenilor și aĭ acelor ce-ĭ reprezentaŭ, în fruntea lor a mitropolituluĭ Gavriil, cînd feldmareșalul Romantzoff dă o cu totul altă interpretare întăiul manifest al Caterineĭ, în care împărăteasa făgăduește locuitorilor scutirea de orĭce dare, afară de vămĭ și de ocne. Anume generalul rus, într-o misivă «către prea cinstitele părți bisericești și politicești ale divanuluĭ Moldoveĭ» din aceiași lună Ianuarie 1770, stăruește și el a-

1) *Ibidem*, I, p. 188.
2) *Ibidem*, I, p. 192.

supra nevoeĭ de a se îngriji despre aprovizionarea armateĭ; apoĭ venind la dărĭ, el spune: «ca toțĭ să deie după obiceiul cel vechiŭ, întrucît din bună socotință puteți să cunoașteți că nu este cu putință pămîntul acesta a fi fără cheltuială, pentru care să cade să să strîngă veniturile obișnuite, nu pentru alt ceva, ci pentru trebuința țăreĭ și pentru plata oștirilor» [1]). Cu toate aceste greutățĭ materiale, țara, cel puțin cea oficială, divanul și boeriĭ cu mitropolitul în frunte, să bucura de izbînda armatelor rusești și să fericea «că patria noastră nu va fi părăsită nicĭ într'un chip de sub miluirea și apărarea monarhieĭ sale cele autocraticești, ci de apururea cu nestrămutare ne vom socoti ca niște robĭ credincioșĭ și supușĭ aĭ împărățieĭ Rosieĭ» [2]). Idealul claseĭ maĭ de samă din acel timp a Țărilor Romîne pare a fi fost supunerea sub creștineasca oblăduire a colosuluĭ moscovit. Dar această dorință era maĭ la urmă impusă de împrejurărĭ, și Romînіĭ trebuiaŭ s-o rostească, chiar dacă nu ar fi eșit din adevăratul lor cuget, și nouă ne pare evident că bucuria pentru schimbarea stăpînuluĭ era maĭ mult fățărită decât sinceră, pentru că sub autocrata Rusie boeriĭ eraŭ să fie mult maĭ mărginiți în împlinirea poftelor lor, decît cum fusese sub apăsarea turcească. Cît despre mitropolit, cum să poate admite ca el să să fi bucurat de pierderea neatîrnăriĭ sale și căderea luĭ sub sinodul rusesc, când am văzut maĭ sus cum soborul țăreĭ protestase în contra încălcăreĭ de supremație a bisericeĭ constantinopolitane? Dar ar fi fost o nebunie de a

---

1) *Ibidem,* I, p. 192—193.
2) *Ibidem,* I, p. 220.

să opune puterei covîrșitoare ce să revărsase asupra țărei, în starea de destrăbălare și de lipsă de orĭ-ce mijloc de împrotivire în care să afla Moldova în acele timpurĭ. Dacă pe timpul luĭ Cantemir partida anti-rusească își găsise rostirea în Neculaĭ Costin, cronicarul, și în aceĭ ce împărtășiaŭ părerile luĭ[1]), pe timpul Caterineĭ, cînd Rușiĭ cuprinsese cu mult maĭ mare putere Țările Romîne, nu să vede nicĭ o manifestare a uneĭ atare tendințĭ de nesupunere contra autorității rusești. Ce e drept, teama de cumplita răzbunare a Turcilor, în cazul cînd Țările Romîne ar fi rămas sub eĭ, poate pînă la un punct să fi dat un caracter de sinceritate silită protestărilor de iubire și devotament cătră împărăteasa Rusieĭ, de oarece frica de moarte este încă o maĭ puternică îmboldire, decît dorința de cîștig. Aceste părerĭ care se cam contrazic, credem că exprimă foarte bine starea cugetelor romînești din acele timpurĭ și că ele reproduc ideile contrazicătoare ce-și împărțeaŭ pe atuncĭ stăpînirea asupra lor. Numaĭ într-un asemenea caz se pot înțelege osanalele nesfîrșite cu care boerĭ, divan și mitropolit să apropiaŭ de scaunul împărăteseĭ.

Și într-adevăr mare trebue să fi fost teama de Rusia, pentru ca un caracter ca acel al mitropolituluĭ Gavriil să să plece sub călcăiul eĭ. Mitropolitul Gavriil era o fire hotărîtă, și lucru s-a văzut maĭ sus cînd el, de și numit de fratele săŭ în scaunul mitropolitan, cu condițiĭ de a deslega văcăritul, refuză de a face acel act călcător de religie.

---

1) A. D. Xenopol, *Istoria Romînilor,* IV, p. 526.

Cînd din porunca împărăteseĭ Caterineĭ, feldmarșalul contele de Romantzoff trebuia să înzestreze Moldova cu o nouă legislațiune, Gavriil Mitropolit arată o dată maĭ mult frumosul săŭ caracter. Instrucțiunile date de împărăteasa comisiuneĭ însărcinată în Rusia cu alcătuirea nouluĭ codice și publicate la Petersburg în Aprilie 1768, aŭ fost traduse în românește prin îngrijirea și cheltuiala mitropolituluĭ Gavriil, după îndemnu luĭ Romantzoff, de logofătul al II-lea, Thoma, la 16 August 1773. Scrisoarea adresată luĭ Romantzoff, pusă de mitropolitul Gavriil ca prefață edițiuneĭ românești, conține aceste cuvinte: «Patrioții meĭ vor numera aceasta între alte bune lucrărĭ a slăvireĭ tale cea maĭ întăiŭ și maĭ covîrșitoare. Fiind bine încredințați, că de vor viețui sub aceste folositoare pravile, *întru starea cea neclătită a pronomiilor vechĭ*, se vor face foarte norociți la politiceasca împărtășire.» «*Intru starea cea neclătită a pronomiilor vechĭ!*» scrie d-l V. A. Urechiă «minunată și patriotică reservă era aceasta. Este aci un adevărat *luminiș*, unde istoricul respiră fericit, eșind din desișul simțirilor rele și antinaționale ale claselor dirigente din maĭ tot secolul al XVIII-lea. Frumoasă, curagioasă faptă era a aminti Rusieĭ de *vechile drepturĭ ale patrieĭ*» [1]).

Alt exemplu de purtarea luĭ energică este raportat, din nenorocire prea pe scurt, de medicul săŭ, Andreas Wolf. După pacea de Cainargi, fu înălțat pe scaunul Moldoveĭ, domnitorul Grigore Ghica. Acest principe favoriza foarte mult pe un curtean jăcaș și dăunător statuluĭ, așa că nime-

---

1) V. A. Urechiă. *Memoriŭ asupra periodeĭ din Istoria Romînilor, 1774—1786*, București, 1893, p. 126, 127, 777, 778, 779.

nea nu îndrăznea a rîdica vocea contra nedreptăților luĭ. Mitropolitul, făcîndu-să organul suferințelor obștești, făcu domnuluĭ serioaze și puternice observațiĭ; dar acestea rămînînd și ele fără efect, mitropolitul recurse la un mijloc maĭ energic. El pusă să tragă clopotul cel mare și, adunîndu-să la mitropolie o mulțime de popor care tocmaĭ pe atuncea să adunase în Iași la un iarmaroc, luînd cîrja în mînă, merse la palat în fruntea lor și dădu principeluĭ astfeliŭ de spaimă încît îl sili de îndată să îndepărteze pe favorit [1]).

Andreas Wolf, Sas din Transilvania, care raportează acest fapt într'o carte des citată de noĭ,—tipărită într'un mic numĕr de exemplare — a petrecut în Moldova de la 1780 încoace, în curs de vro douĕzecĭ de anĭ, aflîndu-se în calitate de medic pe lângă doĭ mitropoliți: Gavriil Callimachi și Iacob Stamati. «Medicul nostru» scrie d-l B. P. Hăsdeu «era tot odată și *om al mitropolituluĭ,* cum se zicea pe atuncĭ; și, în această însușire, el avea căile deschise pentru studiul tuturor instituțiunilor clericale al Moldoveĭ; ba chiar, prin patronajul mitropoliților, carĭ nu ajunseră încă la rolul de păpușĭ, el lesne putea căpăta cunoștințĭ oficiale și despre deosebitele ramurĭ ale administrațiuneĭ laice. Incă în 1781, din îndemnul mitropolituluĭ Gavriil și cu ajutorul faimosuluĭ logofăt al mitropolieĭ, Gligoraș, Wolf confecționâ o listă a archipăstorilor Moldoveĭ, ce o comunică spre publicare luĭ Sulzer, și pe care Engel o numește apoĭ: foarte meritorie și utilă chiar pentru istoria politică a țăreĭ» [2]).

---

1) A. Wolf, *Fürstenthum Moldau*, I, p. 144.

2) B. P. Hasdeŭ. *Cîte-va analize literare* extrase din *Studiĭ critice asupra Istorieĭ Romîne*. 1864,

Îngrijirea mitropolitului Gavriil, ce am constatat-o pentru tipărirea de cărți de religie romînești, are un corolar în interesul său pentru cultura care se manifestează tocmai în timpul cînd armatele rusești ocupaŭ Moldova. Ocupația avusese de urmare închiderea Academiilor din Iași și din București. Mitropolitul să folosește anume de împrejurarea că între știrile cerute de feldmareșalul Romantzoff asupra stăreĭ Moldoveĭ, se aflaŭ și de acelea privitoare la școlĭ. Mitropolitul răspunde la acest punct cu maĭ multe amănunțimĭ, arătînd cum fusese organizate școlile sub Grigore Ghica, precum și pricina desfacereĭ lor pe timpul luĭ Constantin Mavrocordat. Amintește apoĭ restabilirea lor în timpul celeĭ de a doua domnie a luĭ Grigore Ghica care orînduise ca să să întrețină școlile din darea de patru leĭ pe an impusă preoților ce eraŭ scutițĭ de alte dărĭ. «In anul trecut însă,» urmează mitropolitul «din întîmplarea vremilor și din boala ciumeĭ, împrăștiindu-să atît dascăliĭ cît și ucenicii, aŭ rămas școlile fără de lucrare, neputînd nicĭ scoate baniĭ de la preoțĭ, tot pentru aceste pricinĭ.» Acum însă cînd Moldova încăpu sub oblăduirea puterniceĭ împărății, era firesc lucru ca școlile să să redeschidă, și mitropolitul cere voe felmareșaluluĭ spre a face acest pas, reînființînd birul preoțesc și cerîndu-ĭ și un sprijin bănesc pentru primele cheltuelĭ [1]). Maĭ cere mitropolitul ca să fie deșartată casa Academieĭ de autoritățile ce locuiaŭ de la ocupație încoace și să să deschidă iarăși cursurile, de oare-ce atît ucenicii cât

---

1) Din Aprilie 1771, *Arhiva Romînească,* 1860, I, p. 231.

și dascălii s-ar fi întors îndărăt. «Sînt case boerești deșerte destule pentru adunarea Divanului» adaugă mitropolitul [1]).

Preoții însă se grăbesc a protesta la feldmareșalul, arătînd că sînt în neputință de a răspunde birul, și că copiii lor nu ar învăța nimic în școlile întreținute din banii lor. Mareșalul lasă lucrurile cam îngăimate, în răspunsul său; pare a aproba tînguirea preoților și «lasă toată această afacere în buna socotință și orînduială a mitropolitului și a celorlalți ce sînt parte bisericească, precum și a boerilor ce sînt judecători în divanul cnejiei Moldovei» [2]).

Mitropolitul Gavriil ce-a trăit mult timp în părțile grecești, era fără îndoială plecat către cultura grecească, deși este de observat din anaforaua lui din Aprilie 1771, — în care cum am văzut expune feldmareșalului Romantzoff, starea din trecut a școlilor din Moldova, închise din pricina ocupațiunei oștirilor rusești și a isbucnirei ciumei,—că critică pe domnitorul Grigore Ghica «care a adaos de prisosit leafă dascălului elinesc.» Dovadă că nu este exagerată iubirea lui de Greci. Feldmareșalul Romantzoff în Aprilie același an 1771, răspunde mitropolitului că nu este de părere să să suprime limba grecească, fiind cea mai mare parte a cărților bisericești, scrise în această limbă, și fiind că dînsa este și la alte academii, și mai ales la acelea unde există o facultate de teologie. Mareșalul nu admite deci scăderea lefilor dascălilor eleni. «Istoricul e dator» scrie d-l V. A. Urechiă, «să înre-

---

1) Fără dată. *Ibidem,* I, p. 235.
2) Din 22 Aprilie 1771. *Ibidem.* I, p. 233.

gistreze această încercare cu laudă din punctul de vedere al romînismuluĭ, de și nu ar putea-o justifica din punctul de vedere al culturei și al școaleĭ, cît privește invățămîntul limbeĭ elene, ca limbă clasică, ce nu lipsia și în alte școale din Europa. Adevărat că pe acolo limba elenă nu să impunea ca vehicul de predare al sciințelor; dar în locul limbeĭ elene, în cîte universități nu făcea această funcțiune limba latină» [1])?

Necontenitele izbînzĭ ale Rușilor contra Otomanilor înrădăcinaŭ tot maĭ mult în Romînĭ credința, că de acolo înainte vor trece sub oblăduirea rusască, cînd intervenirea Austrieĭ schimbâ cu totul poziția părților războitoare, scăpâ pe Turcĭ de ruină și maĭ ales avu de efect de a face să rămînă tot sub eĭ Țările Romîne. Despre aceasta din urmă împrejurare încunoștiințează feldmareșalul pe mitropolit, într-o scrisoare din 28 Iulie 1774, prin care-ĭ comunică articolele păceĭ încheiate la Cuciuc-Cainargi care făgăduiaŭ locuitorilor Moldoveĭ, între altele, deplina ertare a tuturor faptelor săvîrșite de eĭ, în timpul ocupațiuneĭ rușeștĭ, contra puterei otomane[2]).

După încheerea păceĭ de Cainargi începe altă daraveră periculoasă pentru Moldova: rîpirea Bucovineĭ. Mitropolitul Gavriil Callimachi lucrâ din răsputerĭ, alăturea cu boerĭĭ divanuluĭ și cu domnitorul Grigore Ghica, contra acesteĭ rășluirĭ, de și nu să poate determina rolul special

1) V. A. Urechiă, *Memoriŭ asupra perioadeĭ din Istoria Romînilor, 1774—1786*. Bucurescĭ, 1893, p. 826—827.

2) *Arhiva romînească*, 1860, I, p. 239.

pe care el l-a avut în această pornire obștească. Ca președinte al divanuluĭ, fără îndoială, că el sub-semna în frunte toate protestele ce curgeaŭ la Poartă, în tot timpul cît Austria lucrâ la desmădularea Moldoveĭ[1]).

Mitropolitul Gavriil maĭ ia parte la chibzuirea măsurilor spirituale cerute de domnitorul Moruzi a să lua contra luxuluĭ ce să întroduse în societatea moldovenească, și împreună cu ceĭlalțĭ ierarhĭ el subscrise cartea pastorală prin care să arunca anatema asupra femeilor moldovene care în viitor vor maĭ purta haine împodobite cu aur și cu argint[2]).

Unsprezece anĭ maĭ arhipăstorește Gavriil asupra Moldoveĭ, ocupîndu-să în acest răstimp cu daraverile obișnuite ale scaunuluĭ săŭ, de și vîrsta bătrîneților îl copleșia tot maĭ mult. Ultimul act maĭ însemnat la care ia parte sînt niște dispoziții privitoare la căsătoriile Țiganilor în anul 1784[3]). El să stînge în 20 Februarie 1786, chiar în ajunul cînd un noŭ războiŭ și o nouă ocupație amenința să pună iar la încercare puterile luĭ slăbite. Vrîsta la care ajunsese este acea de aproape o sută de anĭ[4]).

---

1) In rapoartele luĭ Thugut c. Kaunitz să amintește de maĭ multe orĭ despre proteste ale divanuluĭ la Poartă. Așa în raportul din 18 Ianuarie 1775, *Documente privitoare la Istoria Romînilor*, VII, p. 122; 21 Februarie 1775, *Ibid.* p. 140; 4 Martie 1775, *Ibid.* p. 142.

2) A. Wolf, *Fürstenthum Moldau*, II, p. 199.

3) Melchisedec, *Hronica Romanuluĭ*, II, p. 112.

4) In o scrisoare a luĭ Wolf c. Sulzer din 9 Decemvrie 1781 în *Geschichte des transalpinischen Dakien*, III, p. 502, nota, în care dă lista mitropoliților Moldoveĭ, Wolf numără pe Gavriil al 52-lea și spune despre el: «Gavril Callimachi annoch regierender Mitropolit, ein Greis von beinahe

Moartea Mitropolituluĭ Gavriil va fi cauza unuĭ conflict în biserică între doĭ candidați la scaunul Mitropolitan : Leon, episcopul de Roman, cirac al repausatuluĭ Gavriil și un archimandrit grec, Iacob de la monastirea Barnovski din Iași «care pornindu-să din iubirea de cinste, încă la boala reposatuluĭ mitropolit a umblat cu chipurile ce a putut să să facă el mitropolit» [1]). Cu tot ajutorul domnitoruluĭ Alexandru Ioan Mavrocordat și al patriarhieĭ de la Constantinopole, Iacob nu putu ajunge la scopul luĭ, în contra voințeĭ boerimeĭ și episcopilor, și astfeliŭ Leon, episcopul de Roman, veni la tronul mitropolitan al Moldoveĭ și Suceveĭ. Totuși acel strein ajunge episcop de Roman, în locul lăsat vacant de Leon; dar păstoria luĭ nu ținu decît opt luni, din pricina uneĭ grabnice morți, a luĭ în care poporul văzu pedeapsa luĭ Dumnezeŭ contra celuĭ care desprețuise cartea de blăstem a sinoduluĭ țăreĭ ce oprea rîdicarea vre-unuĭ strein pe tron de mitropolit și episcop în Moldova.

---

90 Jahren, Bruder des nur im vorigen Jahre zu Konstantinopel verstorbenen abgesetzten Fürsten Iohann, und Oheim des im Anfang des letzten russisch-türkischen Krieges enthaupteten damals moldauischen Fürsten Gregor Callimachi.» Mitropolitul Gavriil trebuia să aibă maĭ mult de 90 de anĭ, de oare ce știm că era maĭ în vîrstă de cît fratele luĭ, Ioan Voevod. Comp. maĭ sus p. 19 nota, 2; 37, 53.

1) Melchisedec, *Hronica Romanulnĭ*, Bucurescĭ, 1875, II, p. 123 și urm.

Arborele Genealogic al Casei Callimachi.

43 **Teodora**, născută la Bucureşti în 12 Aprilie 1882.

44 **Scarlat**, născut la Bucureşti în 20 Septembrie 1886

28 **Sevastia** (1809–?) Căs cu Fetala

29 **Eufrosina** (1810–?) Căs cu Ratmirul Constantin Sufu.

44 **Alexandru** (1865) Căs cu **Maria**, fiica Ministrului **Gheorghe Ternescu**.

40 **Ralu** (1867) Căs cu Alexandra Constantinescu Pogoanu.

42 **Smaranda**, născută la Viena în 18 August 1871.

30 **Scarlat**, (1834 – 1878)

26 **Smaranda** (1874–1908) Căs. cu **Ioan Persiani**, col. rezerv.

27 **Ralu** (1858–1898) Căs cu **Egor Rolf** din Bucureşti

41 **Zenaida** (1873) Căs cu Gerald **Dimitrie de Rosa**

43 **Ioan**, născut la Geneva în 13 Maiu 1880.

12 **Maria**. Căs cu **Grigore**, Ltâl lui **Mihail Sturza** Voevod.

19 **Alexandru** (1802–1870) Principe de Samos. Ţăl al cooperatori bucovin. Căs cu **Eufrosina**, fiica lui **Constantin Costachescu-Pogoanu**.

24 **Ralu** (1803–1851) Căsătorită cu Ratmirul **Constantin Palladi**.

22 **Eufrosina** (1810–1870) Căs cu **Nikifor Papadopol**.

25 **Alexandru** (1817–1874) Ofiţer în armata rusească. Căs cu fata lui **Rumeanţeff**.

37 **Ruxandra** (1838–1892) (Din prima căsătorie)... Căs cu: 1° **Stefan Catargi Logofăt**; 2° Ratmirul **Alexandru Cantacuzino**.

38 **Smaranda** (1844) (Din a doua căsătorie) Căs. cu **Alexandru P. Beldiman**.

15 **Ralu**. Căs cu **Matei Costachescu-Boleasa**.

16 **Ralu** (1768–1787) Căs cu **Constantin Ipsilanti Voevod**.

29 **Grigore** (1816–1875) General în armata rusească. Căs cu fata lui **de Brevil**.

34 **Xenofon** (1818–1880) (Din prima căsătorie)

39 **Teodor** (1820–1884) (Din a doua căsătorie) Căs. cu **Zenaida**, Fiica lui **Alexandru Constantin Moruzi**.

14 **Ioan**. (1758–1766)

14 **Smaranda**. Căs cu **Alexandru Mavrogheni Voevod**.

18 **Scarlat Voevod** (1725–1877) Domnul Moldovei (1806–1812–1819) Domnul Moldovei şi Ţării Româneşti (1821) Căs cu **Smaranda**, Fiica lui **Nicolae Mavrogheni Voevod**.

17 **Eufrosina**. Căs cu **Alexandru Sufu Voevod**.

23 **Ioan** (1790–1851) Fiul Tercimanul lui Înaltul Poartă. Căs cu **Ruxandra**, Fiica lui **Constantin Moruzi Voevod**.

35 **Alexandru** (1791–1857) (Din a doua căsătorie) Fiul Vornic de Jaşi de 30 ... Căs cu: 1° **Ruxandra Cantacuzino**, fiica lui **Constantin Costachescu-Pogoanu**; 2° Maria, fiica Postelnicului **Ioan Ghica**.

36 **Maria** (1833–1856) (Din a doua căsătorie) Căs cu **Boldur Catargiu**.

10 **Grigore Voevod** (1720–1780) Domnul Moldovei (1749–1764) (1766–1769) Căs cu **Ruxa**, fiica lui **Alexandru**, fiul lui **Nicolae Mavrocordat Voevod**.

8 **Sevastiţa** (1750–?) Căs cu: 1° **Grigoraşcu Vlasto**; 2° **Mihail Const. Sufu Voevod**.

13 **Alexandru Voevod** (1727–1870) Domnul Moldovei (1783–1788) Căs cu **Elena**, Fiica lui **Grigore Ghica Voevod** (1724–1777).

9 **Maria** (1758–?) Căs cu **Alexandru Mavrocordat Voevod** (**Bălăbei**).

31 **Ancuţa** (1748–?) Căs cu **Alexandru Brâncoveanu**.

33 **Safta** (1758–?) Căs cu **Constantin Greceanu**, Ţăl. Cancl.

32 **Ioan** (1750–1798) Căs cu 1° **Adelia**, Fiica lui **Ioan Sturza**; 2° **Ruxandra**, Fiica lui **Constantin Catargi**, Ţăl.-Logofăt.

6 **Gavriil** (1670–1746) Mitropolit al: 1° Ungrovlahiei (1730–1746); 2° Moldovei (1758–1760).

7 **Ioan Voevod** (1680–1730) Domnul Moldovei (1728–1730) Căs cu **Ruxa**.

2 **Paraschiva** (1700–1772) Căs cu **Andronachi**, Vel.-Ban.

4 **Maria** (1702–1770) Căs cu **Gheorghe Cantacuz.** Mare Stolnic.

30 **Dumitraşcu** Vel.-Ban. (1765–1758) Căs cu **Maria**, Fiica lui **Alexandru Sturza**.

2 **Teodor** (1660–1740) Vornic de Ţara-de-Jos (1710) Căsătorit cu **Ruxandra**, Fiica lui **Grigore Ghica Voevod** (1628–1675).

3 **Neculae**, trăia în 1669.

1 **Vasile** (1610–?) Căsătorit cu **Arvenia**.

NOTIȚI

ASUPRA

ARBORELUI GENEALOGIC

Arborele genealogic al caseĭ Callimachi ne arată, ca începătorul cunoscut al caseĭ, pe Vasile Calmășul, părintele luĭ Teodor Calmășul care a lăsat treĭ fiĭ: Mitropolitul Gavriil, Ioan Voevod și Dumitrașcu Vel ban.

Din aceștia, Gavriil pare a fi îmbrățișat din tinerețe schima monahicească; n-a fost deci nicĭ odată însurat și n-a lăsat urmași. Fraților luĭ, Ion Voevod și Dumitrașcu Vel ban s-aŭ căsătorit și ambiĭ aŭ lăsat copiĭ de sex bărbătesc.

Aceĭ născuți din Ioan Voevod, să sting, în linia bărbătească, în a patra generație. Anume: Ioan Voevod are doĭ băeți: Grigore Voevod și Alexandru Voevod. Linia luĭ Grigore Voevod să stînge cu el nelăsînd decît treĭ fete. Alexandru Voevod are doĭ fiĭ: Scarlat Voevod, reformatorul legiuireĭ moldovene, și Ioan ce ajunge dragoman. Scarlat la rîndul săŭ are un singur fiŭ, Alexandru, principe de Samos și sol al împărățieĭ turcești, care să stînge fără moștenitorĭ; iar Ioan are doĭ fiĭ, Alexandru și Grigore, ofițerĭ în armata rusească, morțĭ iarăși fără

moștenitorì de sex bărbătesc. Cu eĭ să stînge spița neamuluì luĭ Ioan Voevod.

Dumitrașcu Vel ban, cel maĭ mic din copiĭ luĭ Teodor Calmășul, are un singur fiŭ: Ioan, tatăl Vornicului Alexandru. Iar Vornicul Alexandru are de fiŭ pe Xenofon și Teodor, din care numaì acest din urmă lasă urmașì de sex bărbătesc, representanțiĭ de azì aĭ neamuluì Callimachesc în persoanele luì Alexandru Callimachi, șetul actual al caseĭ Callimachi și fratele săŭ maĭ mic Ioan Callimachi. Observăm că această din urmă ramură a Callimachilor reprezintă spița negrecizată a familieĭ, cea care nicì odată n-a eșit din țară și a condus maĭ departe firea neaoșă romînească a întemeitoruluì eĭ.

Urmează notițì biografice asupra tutulor membrilor familieì Callimachi și stabilirea filiațiunilor, pe baze documentale.

1) **Vasile,** *părintele luì Teodor, născut pe la 1640, căsătorit cu Arvunia* [1]).

2) **Teodor,** *Vornic de Cîmpulung* [2]), *fiul luì Vasile și al Arvunieĭ, născut pe la 1660, fu căsătorit cu o femee pe care Atanase Comnen Ipsilanti o dă ca originară din Cernăuțì*[3]). *Stamatiadi spune că mama luì Ioan Calmășul, terzimanul, adică soția tatăluì săŭ Teodor era Ruxandra din familia Ghica*[4]). *Această aserțiune e întărită de ambasadorul german lîngă Poartă, Penkler, care într-un raport vorbește de înrudirea ce ar lega pe terzimanul Ioan Calimachi cu Grigore Ghica Vodă*[5]). *Arborele genealogic al Ghiculeștilor ne arată că Ruxandra*

---

1) Pomelnicul bisericeĭ Sf. Neculae din Cimpulung, la *Documente* sub No. XV.
2) *Documente* II și III.
3) Vezĭ capitolul I, p. 15.
4) Σταματίαδης *l. c.* p. 124.
5) Vezĭ capitolul II, p. 27.

soția lui Teodor, era fata domnitorului Grigore Ghica care a domnit în Valachia de două ori (1660—1664 și 1672—1674) cînd moare la Constantinopole, însurat fiind cu Maria Sturza[1]*) In pomelnicul bisericeĭ Sf. Neculae din Cîmpulung, zidită de Teodor Calmăș și reparată de fiul său Ioan Voevod*[2]*) să dă ca femeia lui Teodor, Nastasia. In pomelnicul capeleĭ din Stăncești să află scris: „Teodor, Nastasia, Ruxandra“ și îndată după eĭ urmează fiĭ luĭ Teodor anume: «Ioan Voevod, Gavriil Mitropolit, Dumitrașcu». Prin urmare reiesă că Teodor a avut două soții: 1⁰ Nastasia, care poate să fie femeia originară din Cernăuți de care ne vorbește Atanase Comnen Ipsilanti; 2⁰ Ruxandra Ghica. Insă Nastasia a fost stearpă de vreme ce pomelnicul bisericeĭ Sf. Neculae din Cîmpulung care arată tatăl, mama, soția și fratele luĭ Toader, ctitor acesteĭ biserici, nu spune nimic de copiĭ luĭ. Cu Ruxandra Ghica, Teodor Calmășul a avut cinci copiĭ, două fete: Maria, căsătorită cu Gheorghe Cananău și Paraschiva, căsătorită cu banul Andronachi de la Botoșani, și treĭ băeți: Gavriil, mitropolitul de maĭ tîrziŭ (numit din botez Gheorghe), Ioan ce a fost vel terziman apoĭ domn al Moldoveĭ și Dumitrașcu care ajunge mare ban*[3]*). Putem pune data aproximativă a nascereĭ luĭ Teodor pe la 1660, de oare ce, mitropolitul Gavriil, fiul luĭ cel maĭ mare, s-a născut pe la 1689. In acest an Teodor era de 29 de anĭ și*

---

1) Un extract din tabloul genealogic al familieĭ Ghica să află la *Documente* sub No. XXXVIII. Conf. arborele genealogic al Sturzeștilor. Vom observa că din fata cea mare a domnitoruluĭ Grigore Ghica bătrînul, Maria, însoțită cu Dimitrie Sturza să naște Grigore Sturza — însurat cu domnița Maria Callimachi — tatăl luĭ Mihail Sturza Voevod; din cea mică Ruxandra să nasce Ioan Teodor Voevod, întîiul domn din casa Callimachi.

2) Vezĭ capitolul I, p. 12 și 13.

3) Paharnicul Sion în *Arhondologia Moldoveĭ*, p. 137, greșește decĭ cînd spune că unul din fraților luĭ Ioan să numea Teodor. Dovedirea filiațiuneĭ acestor cincĭ copiĭ aĭ luĭ Teodor Calmășul să va face la schița biografică a fie-căruia din eĭ.

recăsătorit de curînd. Soția lui, Ruxandra, fiica cea mai mică a lui Grigore Ghica Voevod era născută cel tîrziŭ în 1675, de oare ce tatăl ei muri în 1674. Dacă îi dăm 20 ani la epoca nașterii fiului ei Gavriil (1689) dînsa era născută în 1669. Mai știm că Matei Ghica, fratele mai mare al Ruxandrei să căsători cu Ruxandra Mavrocodat tot pe la acea vreme, la anul 1693[1]). *Teodor trăia încă la 1740 de oare ce Ioan, fiul săŭ, în scrisorile lui din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu, trimite închinăciuni și sărutări de mîni «neneĭ» care nu poate însemna altă persoană de cît pe tatăl săŭ*[2]).

3) **Neculae,** *arătat de pomelnicul bisericeĭ St. Neculae din Cîmpulung ca fratele luĭ Teodor, trăia în 1689*[3]).

4) **Maria,** *fata luĭ Teodor Calmășul. Intr-o scrisoare fără dată (probabil din 1752), a luĭ Ioan Teodor din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu, Ioan vorbește de sora noastră Maria*[4]). *Ea a fost măritată după Gheorghe Canăŭ, mare jitnicer, pentru care în treĭ documente din anii 1760, 1775 și 1783 este numită jitniceroiea*[5]). *Fratele*

---

1) *Généalogie des Mavrocordato* par Emile Legrand, Paris, 1896, p. 3.

2) Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole cătră fratele săŭ Dumitrașcu, din 27 Fevruarie și 10 Maiŭ 1740. *Documente* No IV și V.

3) *Document* No. XV: pomelnicul bisericeĭ Sf. Neculae din Cimpulung.

Am maĭ aflat numele de Calmăș—fără a putea stabili un grad de rudenie cu ceĭ lalțĭ membriĭ aĭ familieĭ—în două documente. Anume, într-un inventar al lucrurilor dăruite monastireĭ Sf. Spiridon sub data 1760, pe cînd Ioan Callimachi, fiul luĭ Teodor era domn în Moldova, să indică un paharnic Ioniță Calmășul ca mort: «două covoare, unul pe mormîntul luĭ Goroveĭ și altul pe mormîntul *paharniculuĭ Ioniță Calmășul*». *Document* No, XVIII. Nu să poate confunda pe acest Ioniță Paharnicul cu Ioan, fiul luĭ Dumitrașcu, de oare ce vom vedea maĭ departe că Ioan, fiul luĭ Dumitrașcu, moare pe la 1786.

Intre notițele unuĭ boer necunoscut asupra merțelor de griŭ date de jicnicerul săŭ lună cu lună să află scris: «5 merț griŭ de la *Calmăș* s-aŭ mincat în casă.» Acest document din 9 Martie, fără dată de an, publicat de T. Codrescu în vol. XXIII, p. 288, al *Uricarului* pare a fi din secolul al XVII-lea.

4) *Docum.* sub No. V, VII.

5) Documente din 1760 in Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, p. 114: «unserer geliebten Schwester Maria der Speicherwardin,» în *Do-*

ei, Ioan Teodor Voevod o dărueşte cu o parte din via de familie ce o stăpînea în ţinutul Putneĭ[1]*) ; iar nepotul ei, Grigore Callimachi, Domnul Moldoveĭ, îi dă maĭ mulţi munţi din ţinutul Cîmpulungului*[2]*), munţi pe care ea îi schimbă parte cu călugării de la Voroneţ, parte cu ceĭ de la Solca, pentru moşiile Vlădenii şi Costeştii*[3]*). Maria avu un fiŭ, marele spătar Şerban Cananăŭ*[4]*)—căsătorit cu o Sturza—care avu ca fiŭ pe armaşul Ioan Cananăŭ. Să constată în nişte documente foarte interesante privitoare la acest tînăr, cînd îşi făcea studiile la Berlin, că era rudă cu domnitorul Scarlat Callimachi*[5]*).*

5) **Paraschiva,** *fata luĭ Teodor Calmăşul. Aceasta a doua soră a luĭ Ioan Teodor Voevod, este arătată în atare însuşire într-o scrisoare a luĭ Ioan Voevod din Constantinopole, cînd nu ajunsese încă tărziman, în care scrie că trimete «o pereche de cerceĭ de aur cu margăritare surorei Paraschiva*[6]*)»; într-o altă scrisoare nedatată a luĭ Ioan din Constantinopole (care este de sigur din anul 1740) să vede tot odată indicarea că bărbatul eĭ ar fi unul Andronachi*[7]*). Ioan Canta conţine şi el arătarea, pe timpul Domnieĭ luĭ Ioan Callimachi, a unuĭ Andronachi, despre care cronicarul adaogă, că era mare ban de la Botoşani şi ţinea pe o soră a Dom-*

---

cumente sub No. XIX. Din 1775, *Ibidem.* p. 116: «Maria, Ehefrau Georgs Kanano, des Speicherwarts.» *Docum.* sub No. XXIV. Intr'un document din 1783, Wickenhauser avu nemerita idee de a adăogi după traducerea luĭ germană a titluluĭ de boer şi cuvîntul romînesc. *Ibidem.* p. 129: «Maria der Speicherwartin (Schinitzeroja).»

1) Doc. luĭ Ioan Callimachi Voevod din 1760. *Ibidem.* p. 114; *Docum.* No. XIX.

2) Doc. luĭ Grigore Callimachi Voevod din 1761. *Ibidem.* p. 115. *Docum.* No. XX.

3) Vezĭ documentele din 1775, Ianuarie 20 şi 10 Martie la *Docum.* sub No. XXIV. Vezĭ şi în *Uricarul*, XXII, p. 242—245, două documente de danie către Maria ale luĭ Grigore Callimachi Voevod.

4) Vezĭ *Docum.* No. XIXV.

5) N. Iorga. *Acte şi fragmente*, II, p. 363, nota 3, 371, 374—5, 377—80.

6) *Docum.* sub No. IV.

7) *Documente* sub No. IV. Comp. *Docum.* sub No. V.

nului[1]). *Din aceste două indicațiuni conchidem, că la 1740, Paraschiva, sora lui Ioan Callimachi, era măritată după marele ban Andronachi, originar din Botoșani. Indicarea cronicarului, că această legătură ținea încă pe timpul domniei lui Ioan Callimachi, este adeverită de un document din 1759, carî dă pe Andronachi ca în viața în acel an, de oare ce în el sub-seamnă ca Andronachi Vel Ban*[2]). *In 1768 Andronachi murise, după ce să înălțase din bănie la vornicie. Intr-o mărturie din acest an a soției sale Paraschiva, ia să intitulează văduva răposatului Andronachi mare vornic*[3]). *In această documentare a relațiilor matrimoniale ale Paraschivei, alte documente vin să arunce o încurcătură. Anume în 1760 — anul pentru care cronicarul dă pe Andronachi ca mare ban și deci pe femeia lui ca bănească—găsim, în documentul de danie al lui Ioan Callimachi a părței rămasă din via de la Putna (după dania către Maria) către Paraschiva, că ia este numită pitărească* [4]). *Incurcătura este cu atît mai mare cu cît știm că în 1759, Andronachi era vel ban și că el ajunge după aceia mare vornic, cel mai de vreme în 1760, anul în care documentul de danie o numește pitărească. Apoi la 1768 ea ia titlu de vornicească. Cum să putea deci să fie pitărească,—boerie mică—în 1760, cînd în 1759 era bănească,—boerie mai mare—și în 1768 este vornicească, — boerie mare?*

Altă ghicitoare ne mai dau documentele privitoare la Paraschiva. Intr-un document din 1770, Noemvrie,

---

1) *Letopisețele*, III, p. 244.

2) *Documente* sub No. XVI.

3) Wickenhauser. *Urkunden des Klosters Moldavitza*. Wien, 1862, p. 175. *Documente* sub No. XXII.

4) Wickenhauser. *Kloster Voronetz und Putna*, p. 114: «der Paraschiva der Beckermeisterin» *Docum.* sub No. XIX.

Paraschiva dăruește călugărilor de la Voroneț via dobîndită în 1760 de la fratele ei Ioan Voevod. In acest document ea zice că dăruește mînăstirei Voronețului cele patru pogoane, trei firte și patru și jumătate stj. de vie ce le dobîndise de la fratele ei Voevodul Ioan, pentru sufletele răposatului ei soț și a fiicei sale, și arată că, la întocmirea acestui act, aŭ fost față ginerele ei și fetele ei Maria Ismenain (sic) șătrareasă și Bălașa. Ea subseamnă acest act: Parasca Pităreasa; iar fiul ei Gheorghe adaogă la numele săŭ: «fiul lui Neculae Pătrașcu. am rugat pe fratele meŭ Vasile să mă iscălească, pentru că . . . . (restul lipsește)» [1].)

Din acest document ar rezulta că Paraschiva era pitărească în 1770, pe cînd în 1768 am văzut-o subsemnînd ca văduva unui mare vornic. Ar trebui să admitem, că ea s-a căsătorit după 1768 cu un pitar, coborîre în rang, care ar fi cam greŭ de înțeles. Dar nu numai atîta: în 1770 de abia măritată ea este iar văduvă, de oare-ce ea dăruește via de la Putna pentru sufletul soțului ei. Pentru a cărui soț, a vorniculuĭ saŭ a pitarului? Ea numește în actul din 1770 ca fiŭ al ei pe Gheorghe, care arată însă în act că este și fiul luĭ Neculai Pătrașcu. Acest Neculai Pătrașcu ar urma să fi fost soțul ei d-al doilea, pitarul. Dar întru cît ia trăise numai un an cu acest din urmă, nu putea să aibă la 1770 un fiŭ în vîrstă, precum să vede a fi fost Gheorghe. Am putea admite că Gheorghe să fi fost fiul din altă căsătorie a luĭ Neculai Pitarul, dar că ia care făcuse pentru acesta jertfa rangului ei, numea pe fiul bărbatului ei și fiŭ al ei.

S-ar putea împăca deci toate aceste greutăți, dacă

---

1) Doc. din 1770, Noembrie 15. Wickenhauser, *Geschichte der Kloster Woronetz und Putna*, p. 116. *Doc.* sub No. XXIII.

am admite o pasiune mare a Parascăi pentru al doilea al eĭ bărbăt, care o făcu să lepede și rang și nume și să-l ia în căsătorie, recunoscînd ca copiĭ aĭ eĭ pe copiĭ acestuia. O singură greutate maĭ rămîne, documentul din 1760, caĭe numește pe Paraschiva pităreasa. Dar documentul fiind publicat în traducere germană și nu în text original, nu avem nicĭ o garanție că el nu a fost răŭ citit saŭ răŭ tradus.

Despre Neculaĭ Pătrașcu, al doilea soț al Paraschiveĭ să știe că la 1761 el era vornic de Cîmpulung și fost pitar[1]*). Faptul că Neculaĭ Pătrașcu încă la 1761 era ex-pitar nu împedică că femeia luĭ, care să căsătorește cu el între 1769 și 1770 să poarte titlul de pitărească, întru cît este cunoscut că titlurile eraŭ păstrate și după eșirea din tuncție.*

6) **Gavriil, Mitropolitul Moldoveĭ.** *Fiul cel mare al luĭ Teodor Calmășul*[2]*), născut pe la 1689, să chema înainte de a să călugări Ghcorghe*[3]*), mort la 20 Februarie 1786*[4]*) la vîrsta de aproape 100 anĭ*[5]*). Vezĭ și capitolul VI.*

7) **Ioan Voevod.** *Fiul luĭ Teodor Calmășul, născut pe la 1690, mort la Constantinopole în 1780*[6]*) la vîrsta de 90 anĭ în casa luĭ din Constantinopole la Curucesme*[7]*). Ioan fu însurat cu Ralița*[8]*); neamul eĭ nu e cunoscut cu siguranță. Intr o carte recentă să dice că Ralița era din familia Chrysoscoleo*[9]*). Nu știm*

---

1) Wickenhauser. *Urkunden des Klosters Moldavitza*, p. 162.
2) A Wolf. *Fürstenthum Moldau*, II, Theil, p. 183, nota h.
3) C. Sion. *Arhondologia Moldoveĭ*, p. 138.
4) Erbiceanu. *Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ*, p. XLVIII.
5) Sulzer. *Geschichte der transalynischen Dakien*, III, p. 502, nota, reprodusă maĭ sus p. 154, nota 4.
6) Sulzer. *Geschichte der transalphinischen Dakien*, III, p. 502, nota,
7) *Catalogul istoric* de Dapontes in *Cronicariĭ Grecĭ* de Erbiceanu, p. 193.
8) Scrisorile din Constantinopole ale luĭ Ioan Tărziman către fratele luĭ Dumitrașcu. *Doc.* sub No. V, VII, IX, XIII, XIV.
9) «Son épouse appartenait à l'ancienne famille des Chrysoscoleos.» ***Livre d'or de***

însă unde autorul lucrăreĭ a luat acest detaliŭ. Ea este amintită în toate scrisorile luĭ Ioan din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu și este dată ca fiica unuĭ paharnic. Ioan vorbește în maĭ multe rînduri de «paharnicul socrul meŭ». El a trebuit sá să însoțească cu ea înainte de 1735, de oare ce fiul săŭ cel maĭ mare Grigore s-a născut cel maĭ tîrziŭ în acest an. Nu este nicĭ o îndoială că Ralița era moldovancă, tatăl eĭ fiind paharnic și Ioan spunînd într-o scrisoare către fratele săŭ Dumitrașcu: «cercetează de la țară la socrul meŭ cîte cu ceva unt, brînză proaspătă, găinĭ ca de acele că așa să cade»[1]*. Ralița, după moartea soțuluĭ eĭ, să călugări sub numele de Pelagia și se duse în monastirea Ciurul din ținutul Orheiuluĭ unde muri și fu îngropată*[2]*. Ioan Voevod lásă în urma luĭ patru copiĭ: doĭ băeți, anume Grigore și Alexandru, care amîndoĭ aŭ domnit în Moldova și două fete anume Sevastița și Maria. Asupra timpuluĭ nașcereĭ acestor copiĭ avem oare care indicațiunĭ. Stamatiadi ne spune că Alexandru Voevod moare în 1821 în vîrstă de 84 de anĭ, era decĭ născut la 1737*[3]*. Baronul de Tott pe de altă parte arată că la vizita ce a făcut dragomanuluĭ Callimachi la Constantinopole în 1755, acesta avea pe toțĭ patru aĭ luĭ copiĭ. El vorbește de fiul luĭ cel maĭ mare și de cel maĭ mic, apoĭ de fata luĭ cea maĭ mare și de cea maĭ mică, arătînd acest raport între băeți de o parte și între fete de alta, fără a ne spune despre*

---

la Noblesse Phanariote par un Phanariote, Athènes, 1892. Această carte e plină de inexactități și trebue consultată cu mare băgare de seamă. O citãm numaĭ ca să punem pe cititor pe cale de a descoperi documente care poate vor corobora asertiunile autoruluĭ. Altmintrelea în acea vreme găsim maĭ mulțĭ membrĭ din familia Chrysoscoleo ca boerĭ marĭ în Moldova.

1) Scrisoare din 10 Maiŭ 1740. *Doc.* sub No. V.

2) Vezĭ capitolul I, p. 16.

3) Stamatiadi *l. c.* p. 150.

toți copii de la o altă care era mai mare și care era mai mic. Intru cît el spune însă de fata cea mai mare că era o văduvă de 19 ani la 1755, ea fusése deci născută la 1736 și era deci mai mare cu un an de cît Alexandru Voevod născut la 1737. Grigore în acest caz trebue să fi fost numai decît mai mare și de cît dînsa. Istoricul Drăghici spune că la investitura lui, adică în anul 1761, Grigore Voevod era de 24 ani[1]*), ceea ce ar pune nascerea lui Grigore în anul 1737. Dar vîrsta dată de Drăghici nu poate să fie de cît aproximativă și dacă dăm lui Grigore doi ani mai mult, adică 26 ani, anul nascerei lui ar fi 1735 și s-ar potrivi de minune cu spusele lui de Tott și Stamatiadi. Maria deci cea mai mică din fete nu poate veni de cît după Alexandru. De Tott spune că Maria era logodită; trebue să fie avut cel puțin cinci spre zece ani și era născută atuncea pe la 1740*[2]*). Vezi și capitolul I și II.*

8) **Sevastița.** *Fiica lui Ioan Teodor Voevod. Dintre fete, Sevastița era cea mai mare. Ea avea 19 ani la 1755, când o vede De Tott la Constantinopole în casa tatălui ei, Ioan Teodor Callimachi, pe atunci dragoman: era deci născută pe la 1736. La acel timp era văduvă. O ținuse în căsătorie fiul lui Arapachi Vlasto, după cum să vede aceasta din arătarea lui Cogălniceanu, care spune într-un loc despre ea că fusese soția fiului lui Arapachi care a murit; iar acest Arapachi este arătat mai jos de același cronicar ca din familia Vlasto*[3]*). Fiul lui Arapachi se numea Grigore dupe cum să vede aceasta dintr-o scrisoare nedatată a lui Ioan Callimachi către fratele său Dumitrașcu în care îi scrie:*

---

1) Drăghici. *Istoria Moldovei*, II, p. 28.
2) De Tott. *Mémoires sur les Turcs et les Tartares*, I, p. 58.
3) *Letopisețele*, III, p. 211 și 258.

«Raliţa şi fii noştri şi ginerile Grigorascu să închină toţi Domniilor Vóstre cu bună sănătate şi Dumisale băneseĭ»[1]). *Acest loc din scrisoare ne dă putinţa de a-ì găsi aproximativ data: ea trebue să fie anterioară anuluì 1755 de oare ce în acel an Sevastiţa era văduvă cum am văḑut că spune Baronul de Tott. Ne maì spune De Tott despre Sevastiţa că «era o fată maì rumenă de cît roza dimineţeì, de o talie subţire; nu era naltă, dar întrunea nuriì ceì maì drăgălaşì cu o modestie o blîndeţă şi un aer visător de o atracţiune neopritǎ*[2])*». După ce Ioan Callimachi să sui pe tronul Moldoveì el căsătoreşte pe Sevastiţa cu Mihail Şuţu, fratele maì mare al Drăceştilor, «cununîndu-ì Măria Sa făcînd şi masă boerilor de s-aŭ veselit»*[3]). *Acest Mihail Şuţu, născut la Constantinopole pe la 1730, mare dragoman al Inalteì Porţì în 1782, domn al Valahieì (1783—1785 şi 1791—1792); domn al Moldoveì (1793—95); la 1801 numit din noŭ domn al Munteniei, fu nevoit de a fugi în Transilvania unde muri la 1802. Nu se ştie unde şi cînd să fi murit Sevastiţa Doamna. Poate că e îngropată la monastirea Ciurul din ţinutul Orheiuluì*[4]). (*Vezì şi notiţa No. 7*).

9) **Maria.** *Fata cea maì mică a luì Ioan Voevod, născută pe la 1740—cum am arătat la notiţa No. 7, relativă la Ioan Teodor Voevod — în vîrstă de a fi măritată la 1755, cînd De Tott, care o vede în Constantinopole spune că era logodită cu un tînăr Grec. O fi fost acest obraz, bărbatul cu care să căsătoreşte maì tîrziŭ în Moldova, după ce tată-săŭ ajunge Domn, şi care*

---

1) *Documente* sub No. VII.
2) De Tott. *Mémoires sur les Turcs et les Tartares*, I, p. 58.
3) *Letopiseţele*, l. c.
4) Vezì capitolul I, p. 16.

era Alexandru Mavrocordat Delibeĭ Voevod, fiul cel maĭ mic a luĭ Constantin Mavrocordat[1])? *In acest caz ar fi stat șase anĭ logodită, de oare ce Ioan Teodor Callimachi căsătorește pe fiica sa Maria în Moldova, în 1761, cu Alexandru Mavrocordat, fiul cel maĭ mic al luĭ Constantin Mavrocordat. Asupra acesteĭ căsătoriĭ ne spune Enache Cogălniceanu că: «Domnul cel bătrîn—Ioan Teodor Callimachi — s-aŭ gătit cu toată casa Măriei Sale de toate cele trebuincioase pentru nuntă și aŭ trimes în Țara Romînească la Constantin Vodă Mavrocordat, căcĭ el era Domn, de au adus pe beizadeaua Măriei Sale, cel maĭ mic, pe Alexandru de l-aŭ făcut ginere, cu fiica Măriei Sale cea maĭ mică Domnița Marioara, făcînd nuntă Domnească, puind pe Grigore Vodă cu Doamna Ileana de i-aŭ cununat»*[2]). *Cununia să vede că să făcu îndată după înlocuirea luĭ Ioan Teodor Voevod cu fiul săŭ Grigore în 1761, înainte de a pleca bătrînul Domn către Constantinopole. Asupra acesteĭ fete a luĭ Callimachi ne povestește De Tott o interesantă împrejurare la care a luat și el o parte lucrătoare și care să referă la relațiile eĭ cu tînărul Grec cu care era logodită în Constantinopole. El spune: «cea maĭ mică, maĭ puțin frumoasă dar vioae și interesantă, fusese logodită cu un tînăr Grec din vecinătate. Viitorul soț fu fără îndoială curios de a face cunoștința*

---

1) «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, ἡγεμών, ο Δελημπεης υιὸς τοῦ ἡγεμὸνος Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου καὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζυγοῦ Σμαράγδας Καντακοζηνῆς, ἐγεννήθη τῶ 1742· συνεζευχθη Μαρια, τῆ τοῦ ἡγεμόνος Μολδάβίας Ἰωάννου Καλλιμάχου, καί απέθανεν κατὰ τὸ 1812 ετος. Οὗτος ἡγεμονευσε τῆς Μολδαβιας ἀπὸ μαιου του 1782 μεχρι δεκεμβριου του 1785 ετους.» *Généalogie des Mavrocordato*, par Emile Legrand, Paris, 1886. p. 6, No. 23. Data nașterei (1742) luĭ Alexandru Mavrocordat Delibey e greșită. Alexandru Mavrocordat fiind născut din prima căsătorie luĭ Const. Mavrocordat cu Smaranda Cantacuzen, trebue să fie născut înainte de 1732, cînd tatăl luĭ Constantin se însoară pentru a doua oară cu Catinca Rosetti. *Ibid.* p. 4, No. 14.

2) *Letopisețele*, III, p. 254.

noastră [1]). *De abia intrasem la Callimachi, că două saŭ trèi roabe veniră să-l anunțe, intrînd grabnic în salon, unde familia era întrunită. Ele se aruncă pe logodnică, o acoper cu rochile lor și o înhață zbierînd ca niște turbate: fugì, iată-l. Văzurăm într-adevăr intrînd tînărul, care, de și desmerdat de toată familia, nu putea arunca ochiĭ de cît prin surprindere pe obiectul dorințelor luì. El fu reținut la cină, iar tînăra fată fu ascunsă pînă la plecarea luĭ.» A doua zi, după ce De Tott și cu soția luì petrecură noaptea în casa luĭ Callimachi, să făcu o partidă de preumblare peste canal în Asia, pe care o descrie de Tott în toate amănunțimile. Cînd să întorcea, ne spune: «mă pusesem într-un mic caic cu viitorul soț al Marieì, a căruia figură și veselie mă interesa. Tînărul văzu în curînd că el îmì plăcea și-mì încredința în taină necazul ce-l avea de a nu-și putea vedea iubita. Fuì atins de durerea luĭ și-ì spuseì oara la care va putea-o vedea a doua zi. El fu tot atît de exact la întîlnire, pe cît luasem și eŭ măsurile de a o mijloci; dar o aturisită de roabă care-l pîndea era cît pe ce să răstoarne toate planurile mele, aruncînd țipetul de alarmă. Fata văzînd în același timp pe proteguitul meŭ, o rupe la fugă spre o săliță, la intrarea căreia însă puseì mîna pe dînsa, chemînd pe tînărul Grec care veni în fugă; totuși roaba adusese ajutor pe alte două păsărì de felul eì, care țipaŭ cu toatele ca gîștele din Capitol. Dar ele nu putură veni așa de iute pentru a împedica o sărutare a viitoruluì soț. Mulțămit că am putut să franțuzesc pe tinerii meì, dăduì tata în prada dușmanilor care veneaŭ s-o eie. Cu toate acestea tatăl și cu mama aprobară jucăria mea și lo-*

---

1) De Tott și femeia luĭ.

godnicii noștri obținură din acea zi dreptul de a să vedea în libertate»[1]).

Nu scim unde și cînd a murit Maria.

10) **Grigore Voevod.** *Cel mai mai mare dintre copii lui Ioan Voevod e născut pe la 1735, cum am arătat la notița No. 7, privitoare la Ioan Voevod. Grigore fu căsătorit cu Ileana*[2])*—fiica lui Alexandru, fiul lui Neculae Mavrocordat Voevod*[3])*—cu care avu un fiŭ, Ioan, mort în copilărie și trei fete: Marghioala, Ralu și Smaranda. Grigore Vodă Callimachi fu dus la Constantinopole și tăiat în ḑiua de 28 August 1769 pentru cauzele expuse la capitolul III, care tratează despre rolul istoric al lui Grigore Voevod. Detaliuri mai familiare relative la acest domn ne sunt date de învățatul italian, abatele Boscowich, care trecu prin Iași, sub domnia lui Grigore Voevod, venind din Constantinopole, unde însoțise pe ambasadorul Veneției, spre a merge în Polonia. Intr-un mod foarte interesant Boscowich ne zugrăvește pe Grigore Voevod și pe fratele lui mai mic Alexandru pe care îi văzu la Iași*[4]).

11) **Ioan.** *Fiul lui Grigore Voevod și al Ilenei Mavrocordat e menționat într-un hrisov al părintelui lui, Grigore Voevod, din anul 1762, Octomvrie 19, care să află în arhiva monastirei Sf. Sava din Iași și să termină astfel: «. . . . . Și spre aceasta este credința domniei mele, noi Grigore Ioan Voevod, și credința a prea iubit fiului domniei mele Ioan Voevod, și*

---

1) De Tott, *Mémoires sur les Turcs et les Tartares*, I, p. 58 și 63—64.

2) *Letopisețele*, III, p. 254.

3) Drăghici, *Istoria Moldovei*, II, p. 29: «Grigore care era ginerele lui Alexandru Mavrocordat».

4) *Giornale di un viaggio da Constantinopoli in Polonia* dell abate Ruggiero Giuseppe Boscovich. Bassano, MDCCLXXXIV, a spese remondini di Venezia. Această carte a fost tradusă și în limba franceză.

credința a cinstiți și credincioși boerii ceì marì aĭ divanuluĭ domnieĭ mele D-lor Manolaki Kostaki vel Logofăt, i Mihalaki Sturza, vel Vornic de țara de jos, i Lupul Balș, vel Vornic de țara de sus, i Vasili Razu Hatman i Pîrcălab Sucevei, i Petrachi Gieraki vel Post., i Ioniță Paladi vel Vist., i Alexandru Moruz vel Spat., i Vasili Kostaki vel Ban, i Costachi Conachi vel Pah., i Gheorghie Sturza vel Stolnic, i Scarlat Caragea vel Comis, i Grigoraș Hrisoscoleo vel Camînar.

Și s-aŭ scris hrisovul acesta de George Vitori Logofăt, la anii 7271 (1762) Octomvrie 19 (L. P.)

(Iscălit) Noi Grigore Ioan Voevoda »[1])

De oare ce Grigore Voevod, născut în anul 1735, nu avea la 1762 de cît 27 anĭ, fiul luĭ, Ioan, nu putea să fie în acest an de cît un copil de 6 anĭ cel mult. El a trebuit de sigur să înceteze din viață înainte de a fi ajuns la vîrsta de 12 anì. Proba e că într-un hrisov din anul 1767[2]) *Grigore Voevod, într-a doua sa domnie, nu maì pomenesce pe fiul luì, înaintea boerilor divanuluĭ cum făceaŭ toțì domnitoriì în hrisoavele lor.*

12) 13) 14) **Marghioala, Ralu, Smaranda,** *eraŭ fetele luì Grigore Callimachi Voevod — al căruia sfîrșit pe cît de tragic pe atît și de nedrept l-am expus în istoria domnieì luì—și ale Ileneì Mavrocordat. După moartea luì Grigore Vodă, marele vistier Ioniță Cantacuzen-Deleanu, care păstrase o mustrare de cuget pentru că să credea părtaș prin pîrile sale la soarta domnitoruluì, concepu îndată proectul de a să face tată acelor copiì. El îĭ aduse în Moldova și măritâ pe tata cea maì mare,*

---

1) T. Codrescu, *Uricarul*, III, p. 59.
2) Melhisedec, *Hronica Huşilor*, p. 303.

Marghioala, cu Grigore Sturza[1]*), tatăl viitorului domn al Moldoveĭ, Mihail Sturza*[2]*); pe a doua, Ralu, o măritâ cu însuși fiul său Matei Cantacuzen-Deleanu*[3]*) și înzestrâ pe a treia, cînd să mărită cu Alexandru Hangerli care deveni Domn în Muntenia*[4]*). Nunțile luĭ Grigore Sturza și luĭ Mateĭ Cantacuzen să celebrară amîndouă în monastirea Precista din Galați, monastire pe care bătrînul Iordache Cantacuzen o fundase și o dotase cu cincĭ moșiĭ, în memoria fiuluĭ său Constantin, mort în floarea vîrsteĭ și care să înmormîntase acolo. Alexandru Callimachi, fratele luĭ Grigore Vodă, voi cu toate aceste să-și înzestreze nepoatele; dar atît Cantacu-*

---

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ,* II, p. 95: «soția vistierniculuĭ Grigoraș Sturza, Domnița Marghioala era Callimacheasă» și p. 118: «Domnița Marghioala scapă pe soțul eĭ din ghiarele Grecilor în vremea Eterieĭ la Iașĭ» A. Wolf, *Fürstenthum Moldau,* I Theil, p. 268: «Gregor Sturza befindet sich noch zu Iassy, und ist gleichfals mit einer Prinzessin von Callimachi verehlicht, die sich durch ihre vortrefliche Kindererziehung auszeichnet, und daher gewisz den Glanz ihrer Vorfahren bis in die spätesten Zeiten erhalten wird.» Să știe că fiul acestuĭ Grigore Sturza a fost Mihail Sturza, Domnul Moldoveĭ (1834—1849), și prin urmare bine a proorocit istoricul Wolf.

2) «Iar din Dimitrie Logofăt, fiul Sanduluĭ Sturza Logofăt, s-aŭ născut cincĭ copiĭ, și anume: Joița ce aŭ ținut-o banul Manolachi Brăncovanul; Smaranda ce aŭ ținut-o Neculae Filipescu; Generalul Scarlataki ce aŭ ținut pe Domnița Sultana, fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod; Maria, soția luĭ beizadea Dimitrie Mavrocordat; Grigore Logofăt, ce aŭ avut soție pe Domnița Maria, fiica luĭ Grigore Callimachi Voevod. . . . . iar din logofătul Grigore Sturza, părintele nostru, fiul logofătuluĭ Dimitrie Sturza s-aŭ născut treĭ copiĭ anume: Noĭ Mihail Sturza Voevod. . .» *Hrisov al luĭ Mihail Grigore Sturza Voevod,* din 5 Martie 1842, în *Genealogia familieĭ Sturza.* Domnul D. Sturza-Șcheianu a bine-voit a ne comunica prețiosul său exemplar care conține în original toate documentele.

3) Mateĭ Cantacuzen-Deleanu era fiul luĭ Ioniță Cantacuzen-Deleanu, mare logofăt, căsătorit cu Zoe, fata luĭ Alexandru Ghica, mare dragoman la Poartă; bunul luĭ era Gheorghe Cantacuzen-Deleanu, căsătorit cu fata Domnitoruluĭ Racoviță. În anul 1791, Mateĭ fugi în Rusia, unde coboritoriĭ luĭ să stabiliră în urmă.

4) Nu cu Constantin Hangerli Voevod—cum spune din eroare A. Cantacuzen în *Epistola adresată luĭ Edgard Quinet*—care ținea pe Ruxandra, fata luĭ Alexandru Ghica domn în Valahia (1766—68) și a Marieĭ, fata luĭ Iacob Rizo-Rangabé; dar cu fiul Domnitoruluĭ Constantin Hangerli, Alexandru care fugi la Odesa la 5 Martie 1821, în vremea revoluțieĭ grecești. Dînsul a lăsat un dicționar turc-francez.

zen-Deleanu cît și Sturza refuzară de a primi, zicînd că nu voiaŭ să pună preț pe sentimentele de părere de răŭ și pe remușcarea care-i făceaŭ să să poarte ast-fel[1]). *Adăogim că domnița Marghioala, soția luĭ Grigore Sturza, și muma viitoruluĭ domn al Moldoveĭ, Mihail Sturza, fu nașa luĭ Mihail Cogălniceanu și proteguitoarea luĭ, recomandîndu-l fiuluĭ eĭ pe patul de moarte*[2]). *Cogălniceanu, crescut la Lunéville și pe urmă la Berlin împreună cu fiĭ luĭ Vodă Sturza, a fost numit de dînsul adiotant domnesc și, cu toate că maĭ pe urmă s-a declarat în contra luĭ, bătrînul domn i-a păstrat tot deauna o deosebită simpatie*[3]).

Despre Dómnița Ralu, soția luĭ Mateĭ Cautacuzen-Deleanu, aflăm din scrisoarea adresată luĭ Edgard Quinet de nepotul eĭ, A. Cantacuzen «că pe la 1797, înaintea sosireĭ luĭ Constantin Vodă Ipsilanti, o urdie de Ieniceriĭ fusese trimisă la Iași ca să pună mîna pe toată familia eĭ. Sultanul pusese preț de 2000 pungĭ pe capul luĭ Mateĭ, de 1000 pungĭ pe acela al femeeĭ luĭ, domnița Ralu, și 800 de pungĭ pe capul fie-căruia din copiiĭ săĭ. Inalta Poartă voea să extermineze familia aceasta, care cutezase tot deauna să pună drepturile patrieĭ sale, maĭ presus de propriele sale interese»[4]).

15) **Alexandru Voevod,** *cel maĭ mic fiŭ al luĭ Ioan Voevod — cum s-a arătat la notița No. 7, privitoare la*

---

1) *Epistola adresată luĭ Edgard Quinet*, în 1856, de A. Cantacuzen, fost ministru și membru la Curtea de Casațiune, în *Convorbirĭ Literare*, XVIII, p. 453. Această scrisoare conține multe inexactităților.

2) Xenopol, *Mihail Cogălniceanu. Cuvîntare de primire în Academia Romînă*, Bucurescĭ, 1895.

3) Logofătul Costachi Konaki, *Poesiĭ*, Ediția II, Iașĭ, 1888. Prefața de Vogoride-Konaki, p. 72,

4) Vezĭ în *Epistola* luĭ Cantacuzen *către Edgard Quinet, l. c.* diferite amănunte relative la Mateĭ Cantacuzen-Deleanu și la familia luĭ.

Ioan Voevod—e născut la 1737[1]*. El fu căsătorit cu Elena*[2]*,—fata luĭ Grigore Ghica Voevod (1724—1777) și a Ecaterinei, fata luĭ Iacovachi Rizo-Rangabe*[3]*) — cu care a avut patru copiĭ, anume doĭ băeți și două fete: domnița Ralu, soția luĭ Constantin Ipsilanti Voevod; Scarlat Voevod; domnița Eufrosina, soția luĭ Alexandru Șuțu Voevod; și Ioan, dragoman. Alexandru Voevod moare la Constantinopole la vîrsta de 84 de anĭ în 24 Decemvrie 1821*[4]*). Vezĭ și capitolul IV.*

16) **Ralu.** *Fata luĭ Alexandru Voevod și a Eleneĭ, fiica luĭ Grigore Ghica Voevod (1724—1777), născută pe la 1769, fu căsătorită cu Constantin Ipsilanti Voevod*[5]*). Văcărescu scrie că «la velétul 1781, Augusŧ, Alexandru Ipsilanti Voevod logodise pe fiul săŭ cel maĭ mare, beizade Constantin»*[6]*). In 17 Decembrie, acel an, să întîmplă fuga celor doĭ fiĭ aĭ domnitoruluĭ muntean de la Bucurescĭ la Brașov și apoĭ la Viena.*[7]*) Atanase Comnen Ipsilanti explică în modul următor această fugă: «Domnitorul Alexandru Ipsilanti voește să însoare pe beizade Constantin, fiul săŭ, cu o foarte frumoasă*

---

1) Stamatiadi, *op. cit.*, p. 150.

2) O pictură care să află la castelul din Stănceștĭ arată pe Elena Doamna ca o femee de o frumuseță rară.

3) Vezĭ un extract din tabloul genealogic al familieĭ Ghica la *Documente* sub No. XXXVIII.

4) Stamatiadi, *op. cit.*, p. 150.

5) Constantin Ipsilanti era fiul luĭ Alexandru Ipsilanti Voevod și al Caterineĭ Muruzi. Conf. *Généalogie des Mavrocordato* par Emile Legrand, p. 5, No. 19, unde să poate vedea că o fată a luĭ Neculae Mavrocordat Voevod, Sultana, măritată după marele postelnic Dimitrie Muruzi, avu ca copiĭ pe Constantin Muruzi Voevod și pe Catinca, soția luĭ Alexandru Ipsilanti Voevod.

6) Văcărescu, *Istoria Impăraților Otomanĭ*, în Papiu Ilarian, *Tesaur de Monumente Istorice*, II, p. 287. Comp. Doc. din 28 Oct. 1781, în V. A. Urechie, *Memoriŭ asupra periodeĭ din Istoria Romînilor, 1774—1786,* Bucurescĭ, 1893, p. 189.

7) Văcărescu, *l. c.*

fata de la Fanar. La această însoțire consimțise și mama beizadelei, Doamna Ecaterina. Dar la această căsătorie să opunea bunica junelui principe, care voise ca el să facă un maritagiu politic, luînd în căsătorie pe fiica lui beizade Alexandru Callimachi. Aceasta era o copilă de abia de șapte ani. Atunci beizade Constantin să înțelege cu frate său mai mic, Dimitrie, și ambii fug la Brașov» [1]). *Beizade Constantin era atuncea de 18 ani, cu părul blond, un frumos tînăr. Dimitrie avea numai 16 ani dar era nalt și robust* [2]). *Numai pe la finele lui Aprilie 1783, reuși Alexandru Ipsilanti Voevod să-și recapete beizadelele*[3]). *Sub data de 7 Maiŭ 1788, Atanase Comnen Ipsilanti spune că «prin ordinile vizirului s-aŭ sigilat toate casele lui Alexandru Ipsilanti Voevod, și s-aŭ aruncat într-una din închisorile cele mai grozave și mai periculoase, adecă în turnul lui Bostangi-Pașa, mai întîi fiul lui Ipsilanti, Constantin»*[4]). *La 31 August, acelaș an, s-a liberat din închisoare beizade Constantin*[5]). *Un document din colecția Hurmuzaki confirmînd spusele lui Atanase Comnen Ipsilanti ne și arată că Constantin Ipsilanti era văduv atuncea: «le fils unique du prince Alexandre Ipsilanti*[6]) *homme d'esprit et qui pleurait encore la perte récente de sa femme a été emprisonné séparément et on l'a présenté à*

---

1) Atanase Comnen Ipsilanti, Τά μετά τήν αλῶσιν, p. 627. Asupra virstei Domniței Ralu, Atanase Comnen Ipsilanti grețește: ea trebuia să fie de cel puțin 12 ani.

2) V. A. Ureche, *Memoriŭ asupra periodei din Istoria Rominilor, 1774–1786*, p. 191.

3) V. A. Ureche, *Ibid.* p. 194.

4) Atanase Comnen Ipsilanti, Τά μετά τήν αλῶσιν, despre anul 1788.

5) *Ibidem.*

6) Fiul mai mic beizade Dimitrie murise la Constantinopole. N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 355: Von Knobelsdorf către rege, 10 Noembrie 1796.

la question pour savoir où sont les trésors de son père.»

Resultă dar din rîndurile precedente că beizade Constantin să căsători curînd după reîntoarcerea luĭ din Viena, cu domnița Ralu Callimachi, cu care fusese logodit în anul 1781 și care muri în vîrsta de 18 anĭ la 1787. Putem să citĕm încă un raport al ambasadorului prusian, Von Knobelsdort, din Constantinopole, 18 Martie 1799, către regele, unde scrie: «Le prince Constantin Ipsilanti vient d'être nommé hospodar de Moldavie et a été remplacé par son beau-frère, le prince Alexandre Soutzo, dans le poste de grand-interprète de la Porte» [1]). *Constantin Ipsilanti era cumnat cu Alexandru Suțu, fiind că amîndoĭ luaseră de soțiĭ două fete ale luĭ Alexandru Callimachi Voevod. Constantin Ipsilanti născut la 1760, fost mare dragoman al Inalteĭ Porți în 1796; domn al Moldoveĭ 1797 — 1801; domn al Munteniei 1802 pînă la fuga luĭ în Rusia 1806; reinstalat pe tronul Valachieĭ de împăratul Rusieĭ și tot odată pe tronul Moldoveĭ, unde domni șapte lunĭ prin un caimacam, Constantin Negri, să stabili pe urmă la Kiew, unde muri în anul 1820 de dambla. Constantin Ipsilanti Voevod a ținut în prima căsătorie pe domnița Ralu Callimachi cu care avu o fată: domnița Elena Ipsilanti, căsătorită cu Alexandru Negri, consilier de stat în Rusia, mort în 1856; în a doua căsătorie Constantin Vodă a ținut pe Elisabeta Văcărescu, care arăta un entusiasm mare pentru revoluția grecească și pentru expediționea comandată de fiul eĭ Alexandru la 1821.*

---

1) N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 361.

17) **Eufrosina.** *Fata lui Alexandru Voevod și a Eleneĭ, fiica lui Grigore Ghica Voevod (1724—1777), tu căsătorită cu Alexandru Suțu Voevod* [1]) *născut pe la 1750, domn în Moldova (1801); simultaneu în Moldova și Valachia (1801—1802) și mort la 18 Ianuarie 1821.* [2]) *Știm dintr-un raport al ambasadorului prusian, Von Miltitz către rege, că domnița Eufrosina după moartea bărbatului eĭ, lucrâ mult la Poartă pentru a înălța pe fiul eĭ, beizade Neculae, pe tronul principatelor.* [3])

18) **Scarlat Voevod.** *Fiul lui Alexandru Voevod și al Eleneĭ, fata lui Grigore Ghica Voevod (1724—1777), născut la 1773*[4]) *fu căsătorit înaintea suireĭ lui dintîĭ pe tronul Moldoveĭ (1804) cu Smaranda, fata cea maĭ mare a lui Neculae Mavroieni Voevod și a Marioareĭ, născută Scanavi* [5]) *Scarlat Voevod avu treĭ copiĭ, un fiŭ și două fete. Smaranda doamna urmâ în exilul luĭ pe domnitorul Scarlat care a fost omorît la 26 Octombrie 1821,*

---

1) Verninac către Republică, I Thermidor, an IV: «Constantin Stamaty a vu le Prince Alexandre Soutzo, neveu du dernier prince de la famille Soutzo et gendre du prince actuel Callimachi». Hurmuzachi, *Documente*, II *Supl.* I, p. 148. Vezĭ și Hurmuzachi, *Documente*, II, *Supl.* I, p. 132.

2) N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 563, nota 1, și p. 574.

3) Von Miltitz c. rege, 25 Maiŭ 1822, N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 645.

4) «Il fut décapité le 6 Avril 1821, âgé de quarante huit ans.» *Le Moniteur universel*, No. du 19 Avril 1821, citat după Blancard, *Les Mavrojeni*. R. Walsch spune cinci zeci de anĭ, în *Voyage en Turquie et à Constantinople*, Paris, 1828, p. 219. Noĭ am admis data de 26 Octombrie 1821, în capitolul V, p 134, care să potrivește bine cu data rapoturilor ambasadorilor streinĭ, relatînd moartea domnitoruluĭ Scarlat Callimachi ca un fapt recent. Conf. N. Iorga, *Acte* și *Fragmente*, II, p. 605—610. Dar ne pare curios că *Le Moniteur Universel*, din 19 Aprilie 1821, relată deja moartea luĭ Scarlat Voevod, care pare cunoscută numaĭ la sfirșitul luneĭ Noembrie ambasadorilor streinĭ. E adevărat că nu să putea afirma nimic cu siguranță, de oare ce vedem că ambasadorul Von Miltitz, într-un raport către rege, din 10 Decembrie 1821, spune despre Iancu Callimachi că ar fi fugit în Persia, cînd cu o lună înainte spunea că a fost omorît. Vezĭ N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 605, 609.

5) Theodore Blancard, *Les Mavrojeni*. Paris. Cap. XVII. Vezĭ în această carte portretul Doamneĭ Smaranda Callimachi.

—cum am văzut la capitolul V—și să întoarce în anul 1825 în Moldova[1]*) unde muri 16 ani după soțul ei, îngropată fiind la Iași, în interiorul bisericeì Golia. Mormîntul este de marmoră albă, pe care să poate citi cu ușurință următoarea inscripție în limba grecească:*

ΤΑΦΟΣ ΚΑΛΥΠΤΕΙ ΣΜΑΡΑΓΔΑΝ ΜΑΥΡΟΓΕΝΟΥΣ,
ΣΥΖΥΓΟΝ ΔΟΜΝΑΝ ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ,
ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΕΥΣΑΝΤΟΣ ΕΤΗ ΕΠΤΑ ΕΝ ΠΑΣΗ ΕΥΣΕΒΙΑ,
ΕΥΞΑΣΘΕ ΠΑΝΤΕΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΤΕ ΚΑΙ ΦΙΛΟΙ
ΕΥΡΕΙΝ ΕΛΕΟΣ ΕΝ ΤΗ ΜΕΛΛΟΥΣΗ ΚΡΙΣΕΙ
ΤΗΝ ΚΟΙΜΗΘΕΙΣΑΝ ΕΝ ΤΑΥΤΗ ΠΑΤΡΙΔΙ,
ΤΩ ΧΙΛΙΟΣΤΩ ΟΚΤΑΚΟΣΙΟΣΤΩ ΕΤΕΙ ΕΠΤΑ,
ΣΥΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΜΗΝΙ ΜΑΡΤΙΩ ΕΝ ΚΥΡΙΑΚΗ
ΤΗ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ,
ΚΕΙΤΑΙ ΠΛΗΣΙΟΝ ΚΑΙ Ο ΕΓΓΟΝΟΣ ΤΑΥΤΗΣ
ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ, ΥΙΟΣ ΑΛΕΚΟΥ ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ.

«Acest mormînt acoperă trupul Smarandeì Mavroieni, Doamna și soția luì Scarlat Callimachi, care domni șapte anì cu toată pietatea. Rugați-vă toți, rude și prietenì, pentru ca aceasta care muri în această patrie, Dumineca, 27 Martie 1837, să găsească misericordie la ultima judecată. Aice, lîngă ea, zace nepotul eì, Scarlat, fiul luì Alecu Callimachi.»

19) **Alexandru,** *născut pe la 1802, era fiul luì Scarlat Voevod și al Smarandeì, fata luì Neculae Mavroieni Voevod. Pe la 1814, sub domnia părintelui săŭ Scarlat Voevod, fiul Domnitoruluì urma în Iași la școala luì Asachi*[2]*). El fu exilat timp de cîțì-va anì după uciderea luì Scarlat Voevod, împreună cu familia luì și cu familia unchiuluì săŭ Ioan. Acolo, cu cîte-va persoane*

---

1) Von Miltitz către rege, 24 Decembrie 1824: N. Iorga, *Acte și Fragmente* II, p. 709.
2) Vezì Cap. V, p. 111.

foarte învățate, internate ca și dînsul, învăța limbele vechi și moderne : arabă, persană, turcească ; pe urmă istoria, matematicile, filosofia, economia politică[1]). *După ce a scăpat din surgun, el și-a terminat studiile în Rusia, la universitatea din Kiew, tăcu diferite călătorii în Europa și la întoarcerea sa în Constantinopole, obținu de la sultanul Mahmud restituirea bunurilor și titlurilor familiei sale. Alexandru fu candidat la tronul Moldovei în anul 1822. Intr'un raport din Constantinopole, cu data de 10 Iulie 1822, Von Miltitz, ambasadorul prusian scrie regelui : «Il paraîtrait qu'on a entièrement abandonné l'idée de porter à la dignité de prince les boiards appelés à la Capitale après avoir reconnu leur incapacité absolue de remplir des fonctions d'une aussi haute importance..... On ajoute que le fils ainé, du prince Charles Callimaki a été proposé au divan comme étant le plus digne de la confiance publique*[2])». *La 1830, Alexandru Callimachi care rîvnea tronul Țărilor Romîne, nu „să ținea liniștit" la Constantinopole, după expresia ambasadorului francez, de Royer. Pe atuncea el era susținut de boerii pămînteni din Valahia și Moldova.*[3]) *Atașat pe lîngă ambasada lui Rechid-Pașa la Paris ca consilier, el deveni succesiv ambasador la Londra (1848) și la Paris (1849) unde negociâ primul împrumut otoman. In Ianuarie 1853 fu făcut principe de Samos* [4]), *dar să retrase puțin în urmă la Versailles. In 1855, Rechid-Pașa obținu pentru el am-*

---

1) V. Fontanier, *Voyage en Orient,* Paris, 1829, p. 95. Să poate citi în această carte viața ce duceau exilații în Asia Mică. Comp : *Voyage en Turquie et à Constantinople* par R. Walsch, Paris, 1828, p. 219; T. Blancard, *Les Mavrojeni*; N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 586.

2) N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 649.

3) De Royer către rege, 27 Martie 1830, N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 730.

4) Ion Ghica către Alexandri în *Convorbiri Literare*, XVIII, p. 19.

basada din Viena, pe care o părăsi cîți-va anì maì tîrziŭ, ca să reintre în viața privată, locuind în Franța, unde stăpînea maì multe imobile[1]). *Principele Alexandru Callimachi ocupa un rang distins în corpul diplomatic otoman. El fu cel d'înteiu supus creștin al Sultanului, rădicat la demnitatea de bala, cea maì înaltă în ierarhia după cea de mușir* [2]). *Alexandru fu căsătorit la 1836, cu Eufrosina, fata luì Constantin Cantacuzen-Pașcanu, născută în anul 1817 și moartă în Paris la 15 August 1875 la vîrsta de 58 anì. Ea fu îngropată în interiorul bisericeì Golia din Iași, unde eraŭ îngropați soacra sa, Smaranda Doamna, și fiul eì Scarlat mort în pruncie* [3]). *In josul inscripțieì, ce să află pe mormîntul doamneì Smaranda și al nepotuluì eì Scarlat, fiul luì bezade Alexandru Callimachi și al Eufrosineì, să citește:*

AICE ODIHNEȘTE LINGĂ FIU EI ȘI PRINCESA EUFROSINA CALLIMACHI, NASCUTA CANTACUSINO, SAVARȘITA IN PARIS LA 15 AUGUST 1875 DE ANI 58.

Alexandru muri pe la 1879, în castelul săŭ de Mennecy, lîngă Paris, unde e îngropat.

20) **Scarlat,** *fiul luì Alexandru și al Eufrosineì, fata luì Constantin Cantacuzen-Pașcanu, a murit de pojar la Iași, în casa Constantin Cantacuzen-Pașcanu, din strada Alexandri, în anul 1838, la vîrsta de 17 lunì și e îngropat în biserica Golia (vezì No. 18, 19).*

21) **Ralu,** *al doilea copil al luì Scarlat Voevod, a fost*

---

1) In Paris era proprietar pe casa cea frumoasă cu terasă care să află în colțul pieței Concordieì și al străziì Boissy-d'Anglas, astăzì ocupată de Cercul Uniuneì Artistice. Primirile — după jurnalele de atuncì—care să dedeau in palatul Callimachi eraŭ întrunirì strălucite de tot ce era maì distins la Paris. El maì poseda castelul de Mennecy, (Seine-et-Oise) și o vilă la Nisa.

2) Vapereau, *Dictionnaire des Contemporains.*

3) Vezì Notița No. 18 p. 177.

căsătorită cu hatmanul Constantin Paladi. Iacă ce spune postelnicul Manolaki Draghicì despre nunta domniței Ralu Callimachi: «Doue nunți aŭ urmat în cursul aceleì Domniì (a doua domnie a luì Scarlat Callimachi) adevărat domnești și frumoase a numituluì boer (tînerul Mihail Sturza, viitorul Domn, abia eșit din școală, numit de Scarlat Voevod logofăt al 2-lea și pe urmă vornic de aprozì, în al 2-lea an a Domnieì, când s'a căsătorit cu fiica logofătuluì Vasile Roset) și a hatmanuluì Costantinică Paladi, născut Bogdan, ce s'aŭ însurat cu domnița Ralu, fiica luì Scarlat Voevod, făcîndu-l hatman la acea căsătorie; al cărora pomeniri s'aŭ ținut multă vreme ca niște raritățì din acel timp, pentru că lucrul ce s'aŭ văzut atuncì și cheltuelile făcute de acele case marì, numaì la nunta visterniculuì Rosnovanu, cununat de senatorul Milasievitch au urmat în țară[1])». *Acest Paladi, candidat la Domnie în 1834, era din familia Bogdan. El a luat numele de Paladi în urma adopțiuneì unuì unchiu, care'ì lăsase o imensă avere teritorială, care ar da astăzì un venit de un milion cel puțin*[2]). *O parte din această avere aparține astăzì prințeseì Lucia de Schönburg-Waldenburg, strănepoata sa de fiică*[3]); *parte s'a înstreinat de către fiica sa Lucia Paladi, decedată la Napole, 24 Februarie 1860, căsătorită: 1⁰ cu Neculae Cantacuzen-Pașcanu, cu care a avut o fiică, Pulșeria, născută la 9 Februarie 1840, măritată, la 15 Iunie 1856, cu prințul de Sayn-Wittgenstein-Berlebourg și moartă la 19 Aprilie 1865; 2⁰ (anul 1842, 11 Nov.) cu D. Emanuel Antoine Gaetan Joseph d'Acuna, marchiz de Bedmar y Escalova, Conte de Obedos y Prado y Casafuerte, grande*

---

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 95.
2) Logofătul Costaki Konaki, *Poeziĭ*, ediția II, p. 65 din Prefața luĭ Vogoride-Konaki.
3) Născută Sayn-Wittgenstein.

de Spania de Clasa I, cu care a avut un fiu: Rodrigue, născut la 24 August 1843 și mort la 19 Oct. 1863[1]).

Domnița Ralu muri pe la 1821, abia după trei ani de comună viețuire cu hatmanul Paladi, care fusese exilat și el ca ginere al lui Scarlat Callimachi în Asia Mică, de unde scăpâ, grație unei sume de 100.000 de lei[2]). *La 27 Ianuarie 1825, ginerele decedatului domnitor Scarlat Callimachi, obținu permisiunea de a să reîntoarce la Iași, dar cu interdicția expresă de a trece prin Constantinopole*[3]). *El moare în timpul ocupației rusești dintre 1828—34* [4]).

22) **Eufrosina,** *cel din urmă copil al lui Scarlat Voevod și a Doamnei Smaranda, fu exilată cu familia ei în Asia Mică. Domnița Eufrosina, să întoarce în Moldova împreună cu mama ei, Doamna Smaranda, pe la 1825. Pe vaporul care o aduce în țară, să logodește cu căpitanul vaporului, Nikifor Papadopulo, cu care să căsătorește mai tîrziu în contra voinței Doamnei. Acest Papadopulo muri la Kichenev pe la 1862, exilat din Moldova de Mihail Sturza Vodă. Eufrosina*[5]) *e mama d-lui Alexandru Papadopol-Calimah, eruditul scriitor și istoric, membru al Academiei romîne. Eufrosina a murit la 1878, în etate de*

---

1) In actul de botez al lui Rodrigue de Bedmar, pe care l'am văzut din întimplare, este zis că Lucia este fiica hatmanului Paladi și a *principesei Ralu, născută Callimachi.* Acest act a fost depus la grefa tribunalului de Suceava, cu ocazia procesului Bedmar, în 1896.

2) N. Iorga, *Acte și Fragmente,* II, p. 700: Pisani către Dașcov, 14 Iulie 1824.

3) Von Miltitz c. rege, 10 Febr. 1825. N. Iorga. *Acte și Fragmente*, II, p. 711.

4) Drăghici, *Istoria Moldovei,* II, p. 192.

5) Eufrosina este sora mai mică a Ralucăi Paladi, despre care ne-am ocupat în notița No. 21. Probele înrudirei să găsesc în: testamentul publicat în *Monitorul Oficial*, No. 181, din 18 Maiu 1860; testamentul, publicat în *Monitorul Oficial,* No. 197 din 8 Iunie 1860; chitanțe publicate în *Monitorul Oficial,* No. 40 din 19 Noemvrie 1860.

aproape 60 de ani la Bîrlad, unde e îngropată în biserica Sf. Spiridon.

23) **Ioan,** *născut la 1781, era fiul lui Alexandru Voevod și al Eleneĭ, născută Ghica, și fratele mai mic* [1]) *al lui Scarlat Voevod* [2]) *Era de mai nainte dragoman al amiralității și ajunge mare dragoman al Porții Otomane, mai întîi în 1807 în locul decapitatului Șuțu, atunci pe cînd fratele său Scarlat tu prins la Rasgrad de oștirile rusești* [3]). *Dupe cîți-va ani el esă din acest post și devine mai tîrziu capu-chehaia al fratelui său pînă în 1819, când este restituit în marea dragomanie, în momentul ce fratele său este nevoit să părăsească domnia Moldovei la expirarea celor șapte ani de domnie* [4]). *Distincțiunile cele neauzite încuviințate lui Scarlat-Vodă Callimachi, făceaŭ pe oamenii timpului să aștepte curînd o numire a fratelui sĕŭ Ioan în un scaun Romînesc.* [5]) *In 1821, după moartea lui Alexandru Șuțu Voevod, Ioan Callimachi, cumnatul luĭ, era unul din competitorii la tronul Munteniei, alăturea cu fratele său Scarlat și cu fiul lui Alexandru Șuțu* [6]). *Poarta, considerînd ca de mai mare interes urmarea negocierilor cu Rușii, ia să gîndi un moment să deie tronul iuĭ Ioan Callimachi, dacă «neputința de a găsi printre cele patru familii, càrora era păstrată funcția dragomanatului, o individualitate capàbilă de a'l înlocui, nu ar fi ridicat*

---

1) «Janco Callimachi, frère cadet du ci-devant prince de Moldavie, Scarlat Callimachi». N. Iorga. *Acte și Fragmente*, II, p. 553: Von Schladen către Rege, 25 Iunie 1819.

2) Despre creșterea și invățătura dată luĭ Ioan Callimachi, vezĭ mai sus, p. 88.

3) Von Bielfeld către rege, 24 Sept. 1807: Neculae Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 431.

4) Von Schladen către rege, 25 Iunie 1819, *Ibidem*, II, p. 553.

5) Von Schladen către rege, 10 Septembre 1819, *Ibidem*, II, p. 557

6) Neculae Suțu, nepot de soră al principilor Scarlat și Ioan Callimachi.

o piedică neînvinsă înaintării sale [1])». *Să vede însă că nicî Ioan Callimachi nu prea stăruia ca să fie trimis Domn în principate, față cu nesiguranța poziției tuturor acelor ce ocupaŭ pe atuncî acele tronurî. Raportul ambasadoruluî prusian, privitor la această împrejurare, ne spune că «Ioan Callimachi era înzestrat cu o judecată foarte sănătoasă și cu multă pătrundere; că el avea bună pricepere de a prefera onorurilor primejdioase ale principatuluî, dulceața vieții casnice, bucurîndu-să de o foarte frumoasă avere, pe care o întrebuința maî cu seamă în ajutarea nenorociților și în protegiuirea științelor și artelor. El dădu singur un sprijin fratelui săŭ* [2])». *In 1821, cu prilegiul turburărilor Eterieî, Ioan Callimachi, la început denunță complotul Eteriștilor către Halet-Efendi* [3]); *dar să vede că știind, că nu va putea duce maî mult timp acest rol contra Grecilor, dă dimisia din postul de dragoman. Sultanul refuză să i-o încuviințeze, asigurîndu-l chiar că ar fi mulțumit de slujbele sale. Ioan Callimachi comite însă greșala de a stărui în a luî hotărîre. Sultanul primește atuncî retragerea luî; dar să supĕră pe el și îl surgunește la Boli, primul semn al peireî ce-l aștepta. Curînd după această surgunire, Sultanul ordonă printr-un hati-șerif, rechemarea principeluî Ioan Callimachi, ca să înlocuiască pe Mihail Sutzu, pe tronul Moldoveî* [4]). *Insă Poarta întărindu-și în urmă bănuelile contra fra-*

---

1) Von Miltitz către rege, 25 Februarie 1821, *Ibidem*, II, p. 564.

2) Von Miltitz către rege, 25 Februarie 1821, *Ibidem*, II, p. 564.

3) Ubicini, *Lettres sur la Turquie*, p. 185.

4) Von Miltitz către rege, 24 Martie 1821, N. Iorga, *Acte și Fragmente* p. II, 567. Nu este de admis versiunea dată de Maxime Reybaud, *Mémoires sur la Grèce*, I, p. 224, că Ioan Callimachi fusese surgunit din cauză că uneltise contra fratelui său spre a-i lua domnia.

ților Callimachi relative la Eterie [1]), *îi surgunește în Asia-Mică și ordonă decapitarea luĭ Ioan Callimachi, acuzat de a rescula provincia unde să afla. El fu executat, puțin timp înaintea fratelui luĭ maĭ mare, Scarlat Voevodă, mort la 26 Octombrie 1821* [2]). *Capul luĭ Ioan fu trimes la Constantinopole și expus în Serail. Dînsul era de patru-deci de anĭ și avea un mare numĕr de copiĭ care fură închiși cu copii fratelui sĕŭ și reduși la aceași lipsă de tot ce le trebuia. Ioan era cunoscut pentru splendoarea locuinței ce poseda pe malul Bosforului, și care fu distrusă prin ordinul Sultanului. Cînd emisariĭ Sultanului intrară în palatul luĭ Ioan Callimachi, eĭ rĕmaseră surprinși de minunăția luĭ. Perdelele ferestrelor eraŭ tăcute din șaluri de Cașemir și podoaba era de aceeași bogăție. Intre decorațiile apartamentelor să aflaŭ armele imperiului Orientului și să credea că Ioan Callimachi să gîndea la restabilirea împărăției în folosul luĭ* [3]).

Ioan Callimachi fu căsătorit cu Ruxandra, fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod [4]), *cu care avu șase copiĭ: patru fete și doĭ băeți, născuți între 1808 și 1818.*

---

1) In raportul luĭ Miltitz către rege din 10 Noembrie 1821. (N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 604) ambasadorul spune că Poarta pretinde că posedă dovezile de trădare ale fraților Callimachi. In ce vor fi consistând acele dovezĭ nu să știe!

2) Von Schöler către rege, 14 Noembre 1821; Von Miltitz către rege, 21 Noembrie 1821, *Ibidem*, II, p. 605. Asupra luĭ Ioan Callimachi, fratele luĭ Scarlat, vezĭ și Stamatiadi, *op. c.* p. 172.

3) *Voyage en Turquie et à Constantinople* par R. Walsch, Paris, 1828, p. 220.

4) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 46: «Acest domnitor a avut patru fiĭ și cincĭ fete: 1° Alexandru Voevod Moruzi, ce aŭ domnit în Moldova în două rînduri; 2° pe beizade Dimitraki, care fiind dragoman mare al Porței, l-aŭ tăiat Turciĭ în Șumla, mergînd din Iași la Țarigrad, după darea Basarabieĭ, la pacea din 1812, sub cuvînt că a fost trădător devletuluĭ către Rușĭ, după împuternicirea ce avea de la Sultanul, prin uneltirea Franțuzilor; 3° beizade Iorgu ce l-aŭ omorît tainic la surgun în Kipru, trimes fiind acolo de Sultanul după căderea familieĭ Moruzi sub urgie pentru însemnata pricină a Basarabieĭ; 4° beizade Panaiotachi cari l-aŭ tăiat chiar

24) **Sevastia,** *fata luĭ Ioan dragomanul și a Ruxandreĭ— fata luĭ Constantin Moruzi Voevod, — e născută pe la 1809, și fu căsătorită cu Fetala* [1]) *de la Odesa.*

25) **Eufrosina,** *fata luĭ Ioan dragomanul și a Ruxandreĭ— fata luĭ Constantin Moruzi Voevod,—e născută pe la 1811 și fu măritată cu hatmanul Constantin Suțu, mort la 1871. Postelnicul Drăghicĭ ne arată pe acest Suțu nemulțumind lumea la Iași în timpul ciumeĭ și cauzînd o revoluție: «In ace vreme (1819) să afla agă Alecu Mavrocordat, pe urmă Logofăt, și hatman unul Suțaki, ginerile luĭ Ianku Callimachi, frate Domnitoruluĭ* [2]).» *Eufrosina a avut o fată, Lucia, căsătorită cu Dimitrie Rizo-Neroulo.*

26) **Smaranda,** *fata luĭ Ioan și a Ruxandreĭ,—fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod—e născută la 1814, și fu căsătorită după Ioan Persiani, sol rusesc, născut la 1794. Ambiĭ soțĭ muriră în anul 1888.*

27) **Ralu,** *fata luĭ Ioan dragomanul și a Ruxandreĭ,—fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod,—născută pe la 1816 și*

---

sub ferestrile seraiuluĭ împărătesc din porunca Sultanuluĭ tot într-o vreme cu beizade Dimitraki. Iar Domnițele luĭ a fost: Sultana ce aŭ ținut-o Vistiernicul Stamataki Sturza, un boer din ceĭ maĭ bogațĭ și cu nume mare la Moldova; Catinca, soția visterniculuĭ Sandulaki Sturza, tata logofătuluĭ Costaki Sturza; soția postelniculuĭ Argiropoulo, boer fanariot trăitor în Țarigrad; *Ruxandra, soția luĭ beizade Iancu Callimachi*, frate cu Scarlat Voevod Callimachi ce aŭ domnit în Moldova; Ralu, soția postelniculuĭ Caliarhi, cel maĭ galantom și zarif din boeriĭ Fanaruluĭ. Acest boer ajungînd a vieți la Petersburg, maĭ in urmă după o împrejurare politică, unde aŭ și murit în vremea luĭ Alexandru I, Impăratul Rusieĭ, Monarhul nu să îndestula a-ĭ privi îmbrăcămintea luĭ cea frumoasă și scumpă care purta în toate zilele, în cit de multe orĭ întîlnindu-l la preumblare îl oprea și-ĭ admira hainele zileĭ aceĭ, numărînd și blănile cele frumoase ce purta.»

1) Din familia Fetala era Meletius, arhiepiscop mitropolitan de Nicomedia (pe la începutul veaculuĭ), fiul mareluĭ Logofăt Gavriil Fetala. *Le livre d'Or de la noblese Phanariote*, Athènes, 1892, p. 123. In T. Codrescu, *Uricarul*, I, p, 305, să află un hrisov al luĭ Alexandru Suțu Voevod, din 20 Iunie 1802, unde e trecut între boeriĭ divanuluĭ: Iordache Fetala Vel Camăraș.

2) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 100 și maĭ sus Cap. V, p. 103.

căsătorită cu Egor Balș din Basarabia, muri la 1891 în Iași unde e îngropată.

28) **Alexandru,** *ofițer în armata rusească, fiul luĭ Ioan dragomanul și al Ruxandreĭ,—fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod—e născut pe la 1817 și mort la 1874. Alexandru fu căsătorit cu domnișoara Russanoff cu care avu treĭ copiĭ: un fiŭ, mort în copilărie și două fete măritate una cu Dobrovolsky (moartă în 1873) și cea-altă cu Rokafud.*

29) **Grigore,** *general în armata rusească, fiul luĭ Ioan dragomanul și al Ruxandreĭ—fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod,—e născut pe la 1818 și mort la 1875. Grigore fu căsătorit cu domnișoara de Breuil cu care avu opt copiĭ: doĭ fiĭ morțĭ în copilărie și șase fete dintre care treĭ aŭ murit și treĭ trăesc, anume: doamnele Santkowoy, Paschkoff și Kolowrat-Tscherwinsky.*

30) **Dumitrașcu,** *fiul luĭ Teodor, era fratele*[1]) *maĭ mic al luĭ Ioan Voevod și al Mitropolitului Gavriil Callimachi. El a rămas totdeauna în țară și este capul ramureĭ cu-rat romînești a familieĭ Callimachi și singura care a lăsat odrasle pînă astăzĭ, pe cînd cele-alte, maĭ mult saŭ maĭ puțin grecizate, s'aŭ stins. Pe la 1740, data celor întîĭ scrisorĭ ale luĭ Ioan din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu, acesta nu era încă însurat, de oare ce în scrisórea din 10 Maĭ 1740 Ioan îĭ spune: «decĭ frate să te chibzuești cu bună dreptate la toate, să poțĭ eși cu cinste la altă dregătorie maĭ mare, și pentru negustătorie acolo, cîmpiile și apele foarte daŭ mîna, și fiind singur fără soție, socotesc că-țĭ va fi îndămînă.»*[2]) *Să vede din acest loc că Dumitrașcu era într-o boerie, nu știm însă ce rang avea. La 1747, Dumitrașcu este ridicat de Grigore Vodă Ghica la rangul*

---

1) Hrisov din 5 Februarie 1759, în *Documente* sub No. XVI. Comp. și XXXIII.
2) Scrisoare din 10 Maiŭ 1740 în *Documente* sub No. V.

de ban mare, în care stă pînă la 1754 [1]). *Un hrisov al luĭ Grigore Ghica Voevod, din August 1747, conține darul ce-l face acest domnitor luĭ* **Dumitrașcu**, *vel ban, «cu o bucată de loc din locul gospod a tîrgului Botoșenĭ, ce este alături cu moșia Dumisale Stăncești* [2]).» *Acest dar să explică prin rudenia luĭ Grigore Ghica Voevod cu Dumitrașcu care era vărul luĭ primar.* [3]) *Domnitoriĭ făceaŭ adesea orĭ asemenea darurĭ rudelor lor și am văzut pe Ioan și Grigore Callimachi, domnitoriĭ Moldoviĭ făcînd asemenea cu sora și nepoata lor.*[4]) *Marele ban Dumitrașcu Calmășul era între boeriĭ care făceaŭ parte din sfatul domnesc sub Constantin Neculae Mavrocordat, cînd cu desrobirea țăranilor în Moldova (1749). La 1753, probabil cu prilejul schimbăre domnieĭ—Mateĭ Ghica în loc de Constantin Racoviță—Dumitrașcu fu scos din bănie. Un document din 1754 dă ca ban pe Ioniță Paladi.*[5]) *Concordant cu această arătare indicată în document, găsim în o scrisoare a luĭ Ioan Voevod din Constantinopole, către fratele săŭ Dumitrașcu anul 1757: «am auzit schimbarea Dumitale din bănie și m-am cam oțărît, dar socotesc că Măria Sa Vodă în alt chip te va mîngîia»*[6]). *Ne pune în mirare lungul răstimp ce a trebuit luĭ Ioan spre a afla de*

---

1) Dumitrașcu este amintit ca ban în următoarele izvoare: Document din 25 Decembrie 1747 în *Condica 91 a Academieĭ*, p. 24; docum. 75 din 1747, *Academia*, *Pachet* 12; 1749, En. Cogălniceanu, *Letopisețile* III, p. 219; 1753, *Ibidem* III, p. 227; 1752, Doc. moșiĭ Potungenilor al luĭ L. Gatovschi (după indicarea D-luĭ Ioan Tanoviceanu).

2) *Documente* sub No. VI.

3) Vezĭ notița genealogică No. 2, p. 158.

4) *Documente* sub No. XIX și XX.

5) Document din Arhiva Sf. Spiridon, al moșieĭ Tîrgul-Frumos. Plic I, Doc. 6.— (După indicarea D-luĭ Ioan Tanoviceanu).

6) Scrisoare din 9 Martie 1757, în *Documente* sub No. XIII.

mazîlirea fratelui său din dregătoria de ban saŭ poate atunci Ioniță Palade era ban numai cu titlul. La 1759, Dumitrașcu Banul murise, de oare-ce fratele său Ioan, pe atunci Domn în Moldova, hărăzește mai multe foloase «caseĭ răposatului prea iubit frate al domnieĭ mele Dumitrașcu biv vel ban.» [1])

Am spus mai sus că Dumitrașcu reprezintă ramura negrecizată a caseĭ Callimachi. Să vede că Dumitrașcu nu fusese atins de influența grecească cîtă era în Țările Romîne, de oare ce, lucru îndestul în afară din cale pentru un boer dîn acele timpurĭ, el nu știa grecește. Ioan Callimachi, în o scrisoare către el din 24 Decemvrie 1752, îĭ spune că: «izvodul de cumpărătoarea acelor mărunțișurĭ a dumitale este grecesc cu slova gramaticului meŭ, și pune să ți-l prefacă ca să înțelegĭ cîțĭ banĭ aŭ trecut de la mine dațĭ»[2]). *Dumitrașcu fu căsătorit cu Maria, fiica luĭ Alexandru Sturza*[3]), *cu care avu treĭ copiĭ: pe Ancuța, cea mai mare, pe Safta*[4]) *și pe cel maĭ mic Ioan saŭ Ienachi*[5]).

31) **Ancuța,** *fiica a luĭ Dumitrașcu banul* [6]) *și a Marieĭ — fata luĭ Alexandru Sturza — e născută cam pe la*

---

1) Hrisov din 5 Februarie 1759, în *Documente* sub No. XVI.

2) *Documente* sub No. IX.

3) «Iar din Alexandru, fiul Sanduluĭ Sturza Cupariŭ, s-aŭ născut treĭ copiĭ și anume: Paraschiva, Sandul stolnicul ce aŭ ținut pe Catrina luĭ Grigori Argiri și *Maria ce a ținut-o Callimachi.* Toțĭ aceștia adeverițĭ de frațĭ prin acturile din 1768 Genarie 29 și 1771 Aprilie 23.» *Hrisov domnesc al luĭ Mihail Grigore Sturza Voevod* în *Genealogia familieĭ Sturza.* Acturile sus citate reproduse în *Documente* sub No. XXI și XXV, comunicate în original de D-l D. Sturza-Scheianu.

4) In scrisoarea din Constantinopole luĭ Ioan Callimachi către fratele său Dumitrașcu cu data de 17 Martie 1753 e zis: «Cu argălăcul Domnesc peste cincĭ saŭ șase zile voĭ trimite un . . . . . cu fir pentru nepoatele noastre fiicele D-tale.» *Documente* sub No. X.

5) Testamentul băneseĭ Maria din 1794, Martie 5. *Documente* sub No. XXVI și al doilea testament al aceiașĭ din 1795 Iunie 5. *Documente* sub No. XXVII.

6) Testamentele citate din 1794 și 1795 *Documente* sub No. XXVI și XXVII.

1748, cum o vom dovedì la notița No. 33, privitoare la Ioan Callimachi, și fu căsătorită cu Alexandru Hrisoverghi. Testamentul din 1794 a băneseĭ Maria, muma Ancuțeĭ, arată ce s-a cheltuit la nunta Ancuțeĭ și zestrea ce i s-a dat. Spune însă acel testament că băneasa Maria, soția luĭ Dumitrașcu banul, maĭ făcuse un testament cu 26 de anĭ în urmă la 1768, arătînd și în acel testament zestrele ce le dăduse fiicelor sale, ceea ce învederează că fiicele sale, Ancuța și Safta, eraŭ măritate înainte încă de 1768 și că ia era văduvă încă la acea vreme, ceia ce concordă cu cele aflate maĭ sus din hrisovul din 1759, care constată că bărbatul Marieĭ, Dumitrașcu banul, răposase chiar înainte de acest an.

32) **Safta,** *a doua fiica luĭ Dumitrașcu banul și a Marieĭ— fata luĭ Alexandru Sturza—e născută cam pe la 1749, cum o vom dovedi la notița No. 33, privitoare la Ioan Callimachi. Despre Safta știm atîta că a fost căsătorită cu Constantin Greceanu vel vornic*[1]*). Testamentul din 5 Martie 1794, a mumeĭ Safteĭ, Maria băneasa, văduva banuluĭ Dumitrașcu Callimachi, spune de cheltuelile nunțeĭ eĭ și enumără zestrea ce i s-a dat*[2]*).*

33) **Ioan,** *copilul cel maĭ mic al luĭ Dumitrașcu banul, trebue să fie născut cam pe la 1750, cum să va arăta maĭ departe și fu căsătorit întîiŭ cu Joița, fiica logofătuluĭ Ioan Sturza. Intr-un hrisov domnesc al luĭ Mihail Grigore Sturza Voevod, din 5 Martie 1842, în care să face genealogia Sturzeștilor să citește: «.....iar din Ioan logofăt, fiul Sanduluĭ Sturza logofăt, s-aŭ născut cincĭ copiĭ și anume: Iordaki logăfăt ce aŭ ținut pe Ilinca, fiica luĭ Roset; Sandul spătar în schima*

---

1) Testamentul băneseĭ Marieĭ din 1795: «Vornicul Constantin Greceanu soțul fiiceĭ mele Safta.» *Documente* sub No. XXVII.

2) Testamentul băneseĭ Marieĭ din 1794, *Documente* sub No. XXVI.

monahicească, numindu-să Sava; Joița ce aŭ ținut-o pahaınicul Enache Callimachı; Catrina ce aŭ ținut-o Dumitrașcu Sturza; Dimitrie logofăt ce a ținut pe fiica postelniculuĭ Ventura cu întîia cununie, și astăzĭ ține pe Elenca fiica logofătuluĭ Toderașcu Balș prin a doua cununie»[1]). *In diata eĭ din anul 1813, Ruxandra, a doua soție a paharniculuĭ Ioan Callimachi, socotește în împărțeala averei sale o sumă dc 15 miĭ leĭ drept «juvaerurile mele și vitele de zestre care s-aŭ dat cu acest preț pentru plata datoriilor încă în viață aflîndu-să reposatul soțul meŭ în lipsa zestreĭ ceĭ dintiiŭ soție a D-luĭ i în alte »*[2]) *A doua soție a luĭ Ioan fu Ruxandra, fiica vel logofătuluì Constantin Catargi*[3]) *cu care Ioan trăește numaĭ șase anĭ murind chiar înaintea mumeĭ sale, băneasa Maria, soția luĭ Dumitrașcu banul și înainte de 1794, data testamentuluĭ în care ea pomenește de moartea fiuluì eĭ.*[4]) *Ruxandra rămîne văduvă în floarea vîrsteĭ tinerețelor și fără nicĭ o mîngîere alta de cît doĭ nevîrstnicĭ copiĭ în casă, anume: Alecu și Maria. Pentru a plati datoriile răposatuluì eĭ soţ, în sumă de 30,000 de leĭ și a-și crește copiĭ ca pe niște copiĭ de boer, Ruxandra să hotărăste a-și jerfi tinerețile de cît a maĭ veni la o a doua cununie. La 1813, cînd își face testamentul ia spune că ar fi o femeie ajunsă la vîrsta de bătrînețe.*[5])

Pentru a restabili măcar aproximativ datele nașterei acestor diverse persoane, observăm că la 1759, Dumi-

---

1) *Hrisov domnesc al luĭ Mihail Grigore Sturza Voevod* în *Genealogia familieì Sturza*. D-l D. Sturza-Scheianu a bine-voit a ne comunica prețiosul săŭ exemplarul care conține în original toate documentele.

2) Diata paharniceseĭ Ruxandra din 1813, *Documente* sub No. XXIX.

3) Diata paharniceseĭ Ruxandreĭ din 1813, *Documente* sub No. XXIX.

4) Testamentul băneseĭ Maria din 1794, *Documente* sub No. XXVI.

5) Diata paharniceseĭ Ruxandreĭ din 1813. *Documente* sub No. XXIX.

trașcu banul murise și că la 1768 fiicele luĭ, Ancuța și Safta, eraŭ măritate. Decì ele trebue să fi născut cu 20 de anì în urmă cam pe la 1748—49, iar Ioan al treilea fiŭ trebue să să fi născut pe la 1750. Pentru ca Ruxandra, soția luì Ioan, să poate spune la 1813 că e femee ajunsă la bătrînețe, ia trebue să fi fost cel puțin de 60 de anĭ și decì născută pe la 1753. Căsătoria luì Ioan cu Ruxandra a trebuit să aibă loc pe la 1780 și la 1786 Ioan moare, lăsînd pe văduva luĭ cu doì copiì, Maria și Alecu, care acest din urmă la 1813 era ajuns la vîrsta de 30 pînă la 32 de anĭ, era însurat și avea ca fată Ruxandra,[1]) *și pe un fiŭ Xenofon cu cîțĭ-va anĭ maĭ mare de cît Ruxandra.*

Dintr'un hrisov al luĭ Scarlat Callimachi Voevod, din 3 Iunie 1813, să dovedește că paharnicul Ioan Callimachi, tatăl vornicului Alecu, era văr primar al lui Alexandru Callimachi Voevod, tatăl luĭ Scarlat Voevod[2]). *In întăritura dieteĭ paharniceseĭ Ruxandra, soția luĭ Ioan, domnitorul Scarlat Callimachi să exprimă ca șeful caseĭ Callimachi astfel: «și ca un Domn și ca unu ce avem drept asupra familieĭ acesteia.»*[3]).

34) **Maria,** *fata luĭ Ioan e născută pe la 1783, din însoțirea luĭ cu Ruxandra,—fiica luĭ Constantin Catargiu biv-vel logofăt,—fu măritată după Boldur-Costache și despărțită; ea muri, nelăsînd copiĭ, în anul 1856, la vîrsta de maĭ bine de 70 anĭ*[4]).

35) **Alexandru**[5]), *fiul maĭ mare al luĭ Ioan e născut pe la 1781, din însoțîrea luĭ cu Ruxandra,—fiica luĭ Constantin*

---

1) Diata paharniceseĭ Ruxandreĭ din 1813. *Documente* sub No. XXIX.
2) Hrisovul din 3 Iunie 1813. *Documente* sub No. XXX.
3) Diata paharniceseĭ Ruxandreĭ. *Documente.* sub No. XXIX.
4) *Documente* sub No. XXIX.
5) Alexandru e menționat în T. Codrescu, *Uricarul,* I, p, 390; II, 210; VI 174; VII, 100, 137, 381; VIII, 309. 312, 317; IX, 260; XIV, 275.

Catargi biv-vel logofăt.—Tatăl său murind pe la 1786, numaĭ după șase anĭ de împreună viețuire cu mama luĭ, el rămîne de mic în îngrijirea acesteia, care să hotăraște a trăi în văduvie pentru a-și crește copiĭ maĭ bine.[1]) *La 1819, vedem pe Alexandru rînduit agă de domnitorul Scarlat Callimachi, vărul luĭ*[2]), *spre a potoli revoluția de la Iașĭ.*[3]) *Alexandru, ajunge maĭ tîrziŭ vornic mare. El fu căsătorit pe la 1801, la două-zecĭ de anĭ cu Ileana, fiica Vornicului Gavriil Conachĭ,*[4]) *din care căsătorie i se naște doĭ copiĭ: Xenofon și Ruxandra. Soția luĭ muri înainte de 1813*[5]) *și fiul său Xenofon pe la 1820. Vornicul Alexandru Callimachi să însură de al doilea cu Maria, fiica postelnicului Ioan Cuza, nepotul luĭ Ioniță Cuza pe care l-a tăiat împreună cu Emanuel Bogdan, Constantin Moruzi Voevod.*[6]) *Din a doua căsătorie să născură doĭ copiĭ: Teodor și Smaranda. Vornicul Alexandru muri la moșia sa Stăncești,*

---

1) *Documente* sub No XXIX.

2) Hrisovul luĭ Scarlat Voevod, din 3 Iunie 1813. *Documente* sub No. XXX.

3) Vezĭ capitolul V, p. 106.

4) «Din două fiice ce le-a avut Vornicul Gavriil, cea d'întîiŭ Anastasia, luă pe Spătarul pe urmă Logofăt și basboer al Moldoveĭ, Teodor Balș; ea muri tînără și fără copiĭ. A doua Ileana să căsători cu Postelnicul, pe urmă Vornic, Alexandru Callimachi din Stăncești.» Logofătul Costachi Conaki. *Poesiĭ.* Ediția II, Iași 1888. Prefața de Vogoride-Conaki, p. 27.

5) *Documente* sub No. XXXI.

6) Vezĭ genealogia Postelniculuĭ Ioan Cuza în *Arhondologia Moldoveĭ* de paharnicul Constantin Sion, Iași, 1892, p. 131. Asupra tăereĭ boerilor Emanuel Bogdan și Ioan Cuza, în anul 1779, A. Wolf să exprimă astfel: «Konstantin Mourousi führte eine sehr strenge Regierung. Zwei Bojaren zu Iassy, den Emanuel Bogdan und Ioan Kusa liesz er enthaupten, und ihre Köpfe in zwei flachen Schüsseln an den Eingang zum Fürstenhofe hinstellen, um jedem seiner Untherthanen Furcht und Schreken einzujagen. Diese unglücklichen Bojaren sollen sich eines Hochverraths gegen ihn schuldig gemacht haben, davon aber die übrigen Bojaren, und selbst der damalige Metropolit, Gabriel Callimachi, nichts wissen wollten, und sie noch vor der Enthauptung, im Divan immer für unschuldig erklärt hatten. Alle redlichen Moldauer bedauerten mit bittern Thränen die Hinrichtung dieser guten Männer.» A. Wolf, *Fürstenthum Moldau*, Theil II, p. 198.

în anul 1837, la vîrsta de 56 anĭ; iar văduva luĭ trăi pînă la anul 1843.

36) **Xenofon,** *fiul Vorniculuĭ Alexandru*[1]*), născut pe la 1801, din însoțirea luĭ cu Ileana,—fiica Vorniculuĭ Gavriil Conachi,—fusese învățat în casa părinteluĭ săŭ« care ținea pentru învățătura luĭ dascălĭ în casă și franțuz și grec.»*[2]*) Maĭ tîrziŭ Xenofon fu trimis la Viena spre a-și dăsăvîrși învățătura, dar muri acolo de tifos, în anul 1820, la vîrsta de nouă-spre-zece anĭ. Tatal săŭ aflînd fatala veste, albi într-o singură noapte.*

37) **Ruxandra,** *fata Vorniculuĭ Alexandru, născută pe la 1808, din însoțirea luĭ cu Ileana,—fiica Vorniculuĭ Gavriil Conachi.—Ea fu botezată cu numele de Ruxandra de bunica eĭ, Ruxandra, fiica vel logotătuluĭ Constantin Catargi și soția luĭ Ioan Callimachi.*[3]*) Ruxandra fu măritată: întîĭ, la 1824, după Logofătul Stefan Catargi și despărțită; al doilea, la 1833, după hatmanul Alexandru Ruset-Rosnovanu, mort în anul 1853. Din prima căsătorie Ruxandra avu doĭ copiĭ: Alexandru Catargi, născut pe la 1826, mort în martie 1897 și Neculae Callimachi-Catargi, născut pe la 1831, mort pe la 1882, fost ministru al afacerilor streine*[4]*) și ministru plenipotențiar al Romîniei la Paris și la Londra. Iĭ dăduse acestuĭ din urmă și numele de Callimachi, adăogat la numele de Catargi, fiind că prin moartea luĭ Xenofon, — fiul vorniculuĭ Alexandru,— să credea stinsă familia luĭ, cînd însurîndu-să a doua oară, Vornicul Alexandru cu Maria Cuza, să născu Teodor care duce neamul maĭ departe. Din a doua căsătorie*

---

1) *Documente* sub No. XXXIV.
2) Paharnicul Sion, *Arhondologia Moldoveĭ*, p. 82.
3) *Documente* sub No. XXIX.
4) «29 Novembre (11 Décembre) 1869. — Callimachi-Catargi est nommé ministre. C'est un Moldave appartenant à une des premières familles du pays, partisan politique de Kogalniceanu, un esprit très cultivé et un homme d'une grande distinction.» *Notes sur la Vie du Roi Charles de Roumanie* par un Témoin oculaire, Bucarest, 1894, I, 216.

a Ruxandrei cu hatmanul Alexandru Ruset-Rosnovanu să născură: Colonelul Gheorghe Rosnovanu, (1 Martie 1834) proprietar al moșiei Rosnov, din județul Neamțu, și Adela Rosnovanu, moartă la 23 Decembrie 1894, măritată cu prințul Alexandru Ghica, fiul lui Grigore Ghica Voevod care a domnit în Moldova de la 1849—1856. Ruxandra muri la Cernăuți, la 1 Maiŭ 1892, în etate de 84 anì și fu îngropată în cavoul bisericeì monumentale pe care Colonelul Rosnovanu a zidit-o la moșia sa Rosnov în amintirea fiuluì săŭ unic, Alexandru, mort în anul 1884, la vîrsta de 25 anì.

38) **Smaranda,** *fiica Vorniculuì Alexandru, și al Marieì—fata postelniculuì Ioan Cuza—născută la moșia Stăncești din județul Botoșanì, în 1838*[1]*), din însoțirea luì cu Maria Cuza, fu măritată la 6 Iunie 1854 după Alexandru Beldiman, născut la 31 Decembrie 1832, nepotul Vorniculuì Alexandru Beldiman, cunoscutul autor al «Tragedieì» și fiul luì Vasile Beldiman, însoțit cu Maria, fiica logofătuluì Alexandru Mavrocordat.*[2])

39 **Teodor,** *fiul vorniculuì Alexandru și al Marieì—fata postelniculuì Ioan Cuza — e născut la moșia Stăncești din județul Botoșanì, în anul 1836, la 4 Ianuarie*[3]*). La moartea părinteluì săŭ era abia de doì anì și fu crescut împreună cu sora sa, Smaranda, sub îngrijirea soreì lor maì mare, Ruxandra. Teodor și-a făcut studiile la Paris,*

---

1) Invoiala din *20 Februarie 1838*: «dacă s'ar întîmpla, ferească Dumnezeŭ să moară copiì aceì doì maì sus pomeniți, Teodor și *cel nenăscut.*» *Documente* sub No. XXXIV.

2) «Vornicul Alexandru Beldiman cunoscutul autor al *Tragedieì* avu treì soțiì: 1° O Rosetoae, cu care a avut numaì o fată, Profira, soția luì Dumitrașcu Cantacuzen-Pașcanu, care împreună cu bărbatul săŭ, neavînd copiì, a fundat spitalul Pașcanu, din Iașì; 2° Ileana Conaki, cu care a avut un fiŭ, Vasile Beldiman, însoțit cu Maria, fiica logofătuluì Alexandru Mavrocordat și sora Dómneì Zoe Brancovanu, soția luì Gheorghe Vodă Bibescu; 3° O Greceancă, care neavînd copiì a fundat spitalul Beldiman din Bîrlad. Beldimăneștiì sunt o familie veche și însemnată în Moldova; la 1615, Logofătul Nikifor Beldiman răsculîndu-să în contra luì Stefan Tomșa Voevod a fost prins și tăiat de Domn pe Siret lîngă Focșanì.» Logofătul Costaki Konaki. *Poesiì.* Ediția II, *Prefața* de Vogoride-Konaki, p. 36.

3) *Documente* sub No. XXXV.

cele secundare la liceul Sainte-Barbe și cele superioare la facultatea de drept. Reîntors în țară a ocupat posturi importante sub domnia lui Grigore Ghica «căruia i-a dat și dînsul tributul său de muncă pentru complectarea organisațiunei interne a țăreĭ și dotarea ei cu legi folositoare, împreună cu Negri, Kogălniceanu, Panu și alți mari patrioți. Să știe că acest vrednic Domnitor ș-a sacrificat tronul numai ca să să poată realiza Unirea. Văr, de pe mama lui, al Domnitorului Cuza, de fericită amintire, care l-a trimis la Constantinopole împreună cu neuitatul Negri, a fost însărcinat de a încunoștiința Porței îndoita alegere a Domnitorului și Unirea Principatelor. Misiune foarte grea, cînd ne amintim în ce situațiune critică să găsea pe atunci țara noastră, hărțuită continuu înăuntru și în afară de puternici inamici și necontînd de cît pe unicul sprijin al valorosilor săi fii. Acești doi bărbați înfruntînd greutățile diplomatice, încoronează misiunea lor cu succes și izbutesc a căpăta din partea Sultanului firmanul de recunoaștere al alegerei Domnitorului Cuza pe care Callimachi îl aduce în țară.

In urmă a fost numit tot de către Cuza representant al țăreĭ la Belgrad, misiune pe care a împlinit-o pînă la detronarea acestui Domnitor.

Teodor Callimachi era un bărbat de valoare și un patriot distins, care un moment n'a încetat de a lupta pentru binele obștesc. De și luptele întreprinse de dînsul pe terenul politic îl desemnaseră de mai nainte la cele mai înalte demnități în Stat, el însă le-a refuzat pe toate ori de cîte ori i s'au oferit, preferind a rămînea în mijlocul simplilor luptători, aducînd continuu prinosul său de muncă și de lumină pe altarul țăreĭ sale.

Dimitrie Brătianu, patriotul de fericită amintire, acela care nu transigea nici o dată cu principiile, acel a

căruia voință nestrămutată în luptele uriașe pe care le-a condus pentru regenerarea țăreĭ, admirînd virtuțile luĭ Callimachi și tăria caracterului său, adresîndu-se amicilor săĭ în Parlament, le-a zis : «Iată floarea Moldoveĭ !»

Om de mare curaj, nimic nu l-a putut abate din calea luptelor ce întreprinsese pentru a forța pe ceĭ abătuțĭ ca să revină la dreptate și legalitate. Disprețuind și persecuțiunea și închisoarea, Teodor Callimachi, totdauna gata a să sacrifica pe sine, insufla prin prezența sa în momentele cele maĭ critice curaj tuturora, și ast-fel izbuti a fi ales în opositie pe timpul guvernuluĭ liberal din 1876. Dar T. Callimachi era el însușĭ liberal convins, și cu toate că făcea parte din clasa aristocratică, lupta alăturĭ cu mariĭ bărbațĭ aĭ țăreĭ la stabilirea adevăratelor principiĭ democratice și egalitare. Amic sincer al sătenilor, trăind în mijlocul lor, în tot momentul eĭ aŭ găsit într-însul un puternic sprĭjinitor.

Toțĭ își aduc aminte lupta întreprinsă de acest bărbat, în 1879, în contra revisuireĭ art. 7 din Constituțiune, și cum, ales în Parlament în opoziție, a contribuit a să aduce îmbunătățirĭ reale proiectuluĭ de revizuire, impunînd celor maĭ mulțĭ ca să cedeze uneĭ voințe de fer. Condus de iubirea patrieĭ sale, Teodor Callimachi a căutat în tot timpul vieței sale să adune cu mare muncă și deosebită iscusință un însemnat material care să servească la întocmirea istorieĭ țăreĭ. Bogata colecțiune de cărțĭ de mare valoare, de documente și de monezĭ rare ce să află în castelul său din Stăncești, va servi odinioară acelora care vor căuta fără pornire și fără interes să aducă lumină asupra istorieĭ patrieĭ.

Acest bărbat în tot timpul vieței sale a dat exemplul

adevăratelor virtuți cetățenești, luptînd și făcînd binele în ori-ce împrejurări s-a aflat.[1])»

Teodor să însură la 9 Maiŭ 1865[2]) *cu Zenaida, fata luĭ Alexandru Moruzi Zvorește*anu,[3]) *născută la 16 Iulie 1840*[4]) *și avu cinci copiĭ: doi băeți și treĭ fete. Teodor muri la moșia sa Stăncești în 7 Aprilie 1894.*

40) **Ralu,** *fiica luĭ Teodor și a Zenaideĭ,—fata luĭ Alexandru Moruzi,—e născută la Nisa în 22 Septembrie 1867 și căsătorită cu Alexandru Cantacuzen-Pașcanu, în 9 Maiŭ 1895.*

41) **Zenaida,** *fiica luĭ Teodor și a Zenaideĭ,—fata luĭ Alexandru Moruzi—e născută la Neapole în 15 Aprilie 1870 și căsătorită cu contele Dimitrie de Roma în anul 1897.*

42) **Smaranda,** *fiica luĭ Teodor și a Zenaideĭ,—fata luĭ Alexandru Moruzi—e născută la Viena în 14 August 1871.*

43) **Ioan,** *fiul luĭ Teodor și al Zenaideĭ,—fata luĭ Alexandru Moruzi—e născut la Geneva în 13 Maiŭ 1880.*

44) **Alexandru,** *fiul luĭ Teodor și al Zenaideĭ,—tata luĭ Alexandru Moruzi—e născut la moșia Zvoroștea din județul Dorohoiŭ, în 12 Iuniŭ 1866 și căsătorit cu Maria,*

---

1) *Discursul pronunțat la înmormîntarea luĭ Teodor Callimachi* de D-l advocat Gheorghe Burghelea, actual primar al urbeĭ Dorohoĭ, fost deputat.

2) *Documente* sub No. XXXVII.

3) Alexandru Moruzi, fost ministru de finanțe și președinte al consiliuluĭ în Moldova sub Cuza, născut în 1803 mort în Italia la 1873, și îngropat la moșia sa Zvoreștea din județul Dorohoĭ, fu căsătorit cu Pulșeria Rosetti-Răducanu, moartă la 1842, cu care avu treĭ fete: 1° Elisa, măritată cu Thrasybule Zaïmis, om de stat grec; 2° Aspasia, măritată cu Contele Spiro de Roma, din Zanta; 3° Zenaida, măritată cu Teodor Callimachi. Alexandru Moruzi era fiul beizadeleĭ Constantin Moruzi, mare dragoman la Poartă, măcelărit la 24 Aprilie 1821, care era însoțit cu Ralu—fata luĭ Alexandru Mavrocordat Voevod (Delibei) și a Marieĭ Callimachi,—Constantin era fiul luĭ Alexandru Moruzi Voevod care avea de tată pe Constantin Moruzi Voevod.

4) *Documente* sub No. XXXVI.

fata luĭ Gheorghe Vernescu[1]) *la 1 Iulie 1890. Doĭ copiĭ s-aŭ născut din această căsătorie: o fată și un băiet.*

Alexandru și fratele săŭ maĭ mic Ioan sunt actualmente singuriĭ representanțĭ ai neamuluĭ Callimachi și e de observat că eĭ să trag și in linia femeiască tot din neamul Callimachi, anume din Ioan Callimachi Voevod, cum arată următorul tabloŭ:

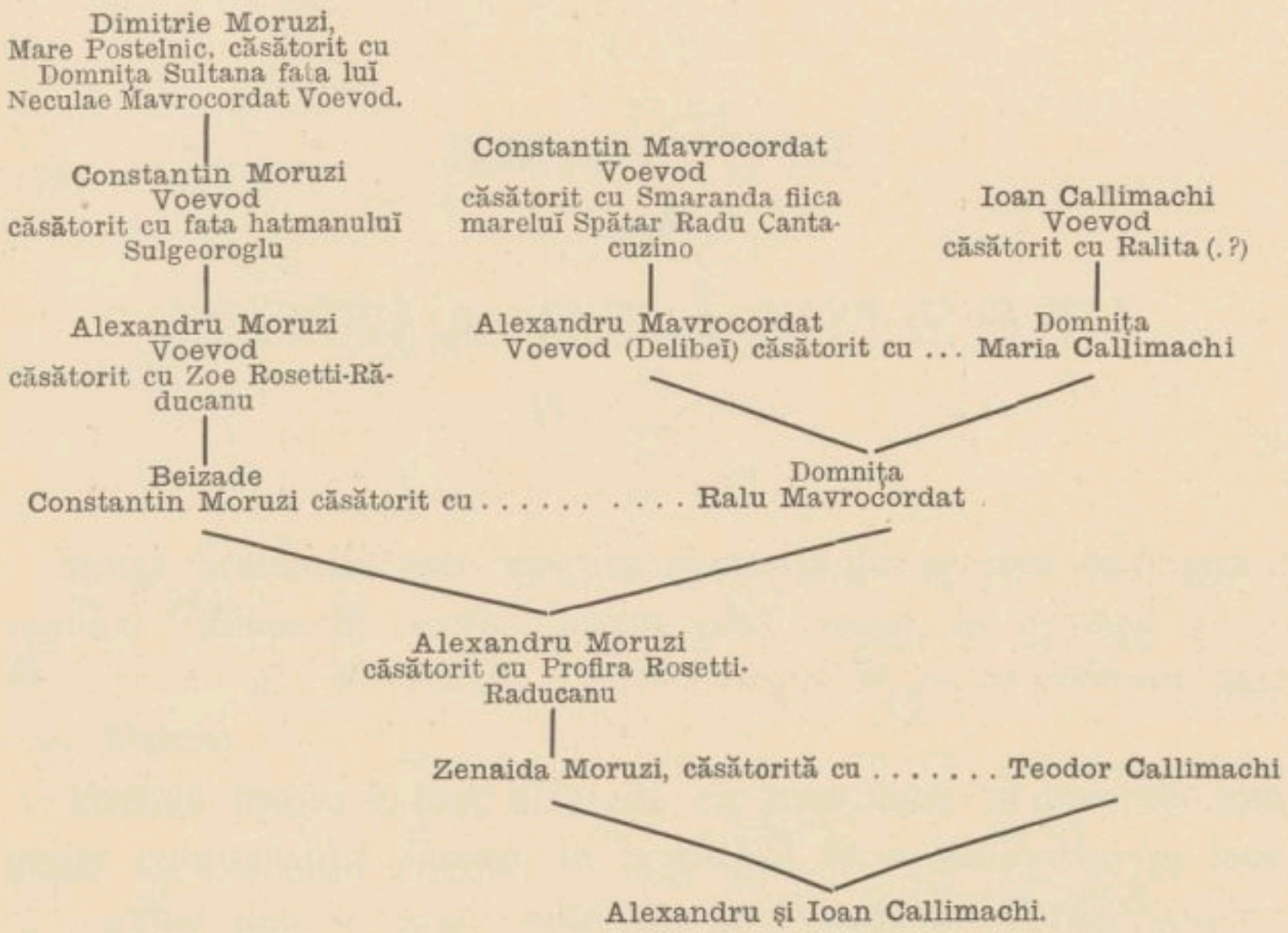

45) **Teodora,** *fata luĭ Alexandru și a Marieĭ — fata luĭ Gheorghe Vernescu—e născută la Bucurescĭ în 13 Aprilie 1895.*

46) **Scarlat,** *fiul luĭ Alexandru și al Marieĭ — fata luĭ Gheorghe Vernescu— e născut la Bucurescĭ în 20 Septembrie 1896.*

---

1) Gheorghe Vernescu, om de stat romîn, născut la 1829, fost consilier de stat, și în această calitate a contribuit la alcătuirea codiceluĭ civil, fost ministru în maĭ multe rînduri, e o ilustrație a baroulŭi și a tribuneĭ politice.

AMANUNTE

DESPRE

MOȘIA STĂNCEȘTI

Moșia Stănceștiĭ este singura rămășiță din averea originară a familieĭ Callimachi ce s'a păstrat pînă astăzĭ la urmașiĭ eĭ, și din acest punct de vedere o notiță asupra eĭ poate prezinta oare care interes.

Această moșie a fost alcătuită ca trup mare și unic din maĭ multe cumpărăturĭ făcute de la răzășiĭ ce o stăpîneaŭ la început, avînd decĭ și ea, ca multe alte moșiĭ marĭ din Țările Romîne, origina eĭ în stingerea treptată a proprietățeĭ micĭ.

Un izvod de documente, scris în întregimea luĭ de Vornicul Alexandru Callimachi[1]), ne dă oare care lămuririĭ despre aceasta a eĭ constituire. Cel întăĭ care începe a întruni în mînile sale răzășiile de pe Stănceștĭ este unul Toader Aprodul, căruia Ieremia Movilă în 1602 și 1603, Simion Movilă în 1607, și Constantin Movilă în 1609, întăresc stăpînirea pe maĭ mult de a 5-a parte din jumătatea satuluĭ Stănceștĭ. Alte părțĭ ale aceluiașĭ sat să văd pe atuncĭ

1) Vezĭ Inventarul documentelor moșieĭ Stănceștĭ de după 1818, la *Documente* sub No. XXXII.

încă în stăpînirea luĭ Ionașcu Potlog și a unuia Toader Paharnicul care era altul decît Toader Aprodul. Aceste deosebite părțĭ sunt apoĭ întrunite, de sigur prin cumpărăturĭ de la proprietariĭ lor, de familia Stroicĭ.

Dumitrașcu Stroicĭ, spătarul, care poseda satul Stănceşti de la părinții săĭ, îl zălogește luĭ Teodor Calmășul, vornic de Cîmpulung, drept 100 de leĭ banĭ gata. Neputîndu-ĭ plăti baniĭ, Dumitrașcu Stroicĭ este apucat de Teodor Calmășul, care pretindea că aceĭ banĭ i-a fost împrumutat el însuș de la un Turc negutitor, cu dobînzĭ foarte marĭ. Să vede că zălogirea moșieĭ către Calmășul cuprindea clauzula ca să stăpînească creditorul moșia pentru plata procentelor și că decĭ exista o anticreză, de oare ce în tînguirea luĭ Calmășul către Grigore Ghica din 1729, el spune că Stroicĭ trebuia să-ĭ răspundă și camăta de una sută leĭ, în totul două sute de leĭ; căcĭ din venitul moșieĭ nu luase, nimic, fiind o moșie fără venit. Judecata hotărăște însă să rabde Calmășul de dobînda banilor și Stroicĭ de venitul moșieĭ și să deie Stroicĭ luĭ Calmășul numaĭ capitalul de o sută de leĭ. Stroicĭ însă neavînd de unde da nicĭ capitalul, i să scoate satul Stănceștĭ în vînzare și este cumpărat de vel vistiernicul Sandu Sturza, drept o sută cincizecĭ de leĭ, din care să dă vorniculuĭ Calmășul datoria luĭ de 100 de leĭ. «Numaĭ vornicul Calmășul plîngîndu-să de marea pagubă ce a tras din pricina luĭ Stroicĭ, că este păgubaș de 100 de leĭ, dobînda banilor și ar fi maĭ cu dreptate să rămînă tot la dînsul acest sat cu prețul ce s-a vîndut, i-aŭ învoit și dumnealuĭ vel vistiernicul și aŭ primit de i-aŭ întors baniĭ vornicul Calmășul, aceĭ 150 de leĭ ce aŭ fost dat dumnealuĭ, și aŭ rămas satul Stănceşti dreaptă cumpărătură la Toader Calmășul vornicul» [1]).

Cam ce valoare în moneda actuală reprezentaŭ aceĭ 150 de leĭ dațĭ de Teodor Calmășul, pe satul Stănceşti? După un re-

---

1) Document din 1729, Septemvrie 28, *Documente*, sub No. III.

gulament al monezilor făcut în Constantinopole, puțin timp după data documentului de cumpărătură, anume în 1734, galbănul unguresc era socotit ca valorînd treĭ leĭ vechĭ de atuncĭ [1]). Galbănul fiind socotit azĭ ca 12 leĭ noĭ, ar urma că leul vechiŭ de atuncĭ să fie egal cu 4 leĭ noĭ. Dar dacă vroim să avem valoarea reală a monedelor de atuncĭ față cu valoarea lucrurilor, nu trebue ținut în samă numaĭ raportul de valoare a monedelor între ele, ci trebue cercetat ce să putea cumpăra pe atuncĭ cu monedele, ale căror echivalent îl posedăm și astăzĭ. Chila de grîŭ a costat maĭ totdeauna în Țările Romîne un galbăn, fără privire la numărul de leĭ ce conținea galbănul în diversele timpurĭ: pe timpul luĭ Mihaĭ Viteazul 1 leŭ; pe al luĭ Brâncovanu 1 ½; pe timpul luĭ Grigore Ghica din 1777, 6 leĭ [2]). Admițînd că și pe timpul luĭ Grigore Ghica din 1729 chila de grîŭ costa tot un galbăn, adecă 3 leĭ, și luînd în privire că astăzĭ o așa cîtime de bucate costă 50 de francĭ, urmează că 3 leĭ vechĭ de la 1729 eraŭ egalĭ în valoare cu 50 de francĭ moneda actuală; decĭ leul vechiŭ egal cu ceva maĭ mult de 16 leĭ noĭ. Dar fiind că acest calcul este cu totul aproximativ, apoĭ spre a nu greși, putem fixa valoarea leuluĭ vechiŭ la 1729, la cel puțin 10 leĭ noĭ de astăzĭ. Moșia Stăncești ce aŭ fost cumpărată, la 1729, cu suma de 150 de leĭ, valora decĭ 1500 de leĭ în monedă actuală și să spunea despre ia — deși cu oarecare exagerare—că nu are nicĭ un venit, lucru desigur neexact, deoarece vedem pe Calmășul dînd pe moșie maĭ mult decît datoria; dar nu exagerat în mult, deoarece pe de altă parte vel vistiernicul Sturza consimte așa de ușor a-ĭ ceda luĭ Calmășul moșia pentru numĕrarea prețuluĭ dat de el de 150 de leĭ.

Teoder Calmășul avea cincĭ copiĭ: Georghe (Gavriil), Ioan, Dumitrașcu, Parasca și Maria. Intru cît pe acestea din urmă le măritase înainte de a muri, ele eșise înzestrate din casa părin-

---

1) Raportul luĭ Talman din 3 lunie 1734, Hurmuzachi, *Fragmente*, V, p. 5.
2) Xenopol, *Istoria Romînilor*, III, p. 404, nota; IV, p. 568, nota, și V, p. 561.

tească, [1]) și deci după dreptul vechiŭ al Țărilor Române nu mai puteaŭ începea la moștenire [2]).

La moartea luĭ Teodor, întîmplată cum am văzut după 1740 [3]) rămăsese a să împărți averea luĭ între ceĭ treĭ fiĭ aĭ săĭ: Gavriil mitropolitul, Ioan terzimanul și Dumitrașcu.

Nu să știe cum s-a făcut împărțala avereĭ luĭ Teodor Calmășul, nicĭ anume ce avere avea el. Să știe atâta că afară de moșia Stănceștĭ, el maĭ poseda moșia Epurenĭ din județul Botoșanĭ, o moșie anume Fîntîna, niște munțĭ la Cîmpulung anume: Cucoșul, Găina, Valea Porcescu, Botoșul, Fundul Moldoveĭ, Mestecănișul, Petrosul, Fața Cîmpulunguluĭ și Muncelul Strajeĭ și o vie de 12 pogoane, 3 firte și 4 1/2 prăjinĭ în ținutul Putneĭ[4]). De va maĭ fi fost avînd și alta nu putem ști. Vom vedea însă că este probabil că averea luĭ nu să încheia numaĭ la acea enumerată.[5]) Din acéstă avere găsim că munțiĭ de la Cîmpulung și via de la Putna aŭ trecut în proprietatea fratelui de al doilea Ioan, de oarece găsim via dăruită de acesta, pe cînd era domn, surorilor sale Parasca și Maria [6]); iar munțiĭ trec prin moștenire la fiul săŭ Grigore, care-ĭ dăruește mătușeĭ sale Maria [7]), Nu știm dacă Ioan s-a maĭ împărtășit și cu vre-o altă avere de la tatăl săŭ. De asemenea nu știm nimic despre partea ce a venit luĭ Gavriil mitropolitul, și tocmaĭ de aceia bănuim că Teoder Calmășul trebue să maĭ fi avut vre-o avere care să vină în partea mitropolituluĭ Gavriil.

---

1) Intr'o mărturie a Paraschiveĭ, fata Vorniculuĭ Teodor Calmășul, din 1768, e zis că ia a stăpânit *moșia rămasă de la tatăl eĭ* din trupul Băieĭ, anume Fîntîna: *Documente* sub No. XXII.

2) Xenopol, *Istoria Romînilor*, V, p. 428.

3) Vezĭ maĭ sus notița genealogică No. 2, pag. 160.

4) Vezĭ documentele din 25 August 1760; 29 Iunie 1761; 6 August 1768; 15 Noemvrie 1770; 20 Ianuarie și 10 Martie 1775 la *Documente* sub No. XIX, XX, XXII, XXIII și XXIV.

5) Intr'o scrisoare din Constantinopole, cu data de 10 Maiŭ 1740, a luĭ Ioan Callimachi către fratele săŭ Dumitrașcu e zis: «și caută de avem acolo la Nistru nescarva moșiĭ.» *Documente* sub No. V.

6) Document din 1760 August 25 și 1770 Noemvrie 15 la *Documente* sub No. XIX și XXIII.

7) Document din 1761 Iunie 29; 1775 Ianuarie 20 și Martie 10, la *Documente* sub No. XX și XXIV.

Un lucru este sigur: moșia Stăncești vine prin moștenire fiului celui mai mic al lui Teoder Calmășul, Dumitrașcu, cu toate că la început această moșie fusesă stăpînită în comun de îmbii frați, Ioan și Dumitrașcu. Aceasta să vede din două documente foarte apropiete prin data lor, care constată că moșia Stăncești era și a unuia și a altuia din cei doi frați. Un document din 1747 August în 18, arată că Grigore Ghica dăruește, cum făceaŭ domnitorii cu rudele lor [1]), lui Dumitrașcu o bucată de loc din trupul gospod al Tîrgului Botoșani «care loc este alăturea cu moșia dumisale Stănceștii» [2]). Acest dar va fi cauza mai terziu unui lung proces [3]). Alt document- din 1751, de la Constantin Racoviță Voevod spune: «de vreme ce dumnealui Enache Callimachi ce aŭ fost mare Terziman, a slujit țării cu credință, avînd dumnealui la țara aceasta silistea Stănceștii și Iepurenii de la ținutul Botoșenii» domnul îi dărueste mai multe scutiri de dări [4]). Două «testamenturi» încă, unul al lui Matei Ghica Voevod din 1754 [5]) și altul al lui Constantin Racoviță Voevod din 1756 [6]) (a doua domnie) reînoesc testamentul de la 1751. Intr'o scrisoare a lui din Constantinopole, vel terzimanul Ioan scrie fratelui săŭ Dumitrașcu: «Testamenturile *bucatelor mele* și a surorei Maria sor înoi de nu s'aŭ înoit pînă acum» [7]). E vorba aci de testamenturile sus citate.

Dreptul de coproprietate avut de Ioan Voevod alăturea cu Dumitrașcu în Stăncești, l-aŭ trecut întreg asupra fratelui săŭ, care-l ajuta în negoțul de vite [8]), în urma suirei sale pe tronul

---

1) Pentru înrudirea arătată că ar lega pe domnitorul Grigore Ghica cu Dumitrașcu să știe că mama lui Dumitrașcu era domnița Ruxandra Ghica. Vedĭ notița genealogică, No. 2, p. 158.

2) *Documente* sub No. VI.

3) *Documente* sub No. XXXIII.

4) Hrisov din 1751 Iulie 28, la *Documente* sub No. VIII.

5) Hrisov din 1754, Septembrie, la *Documente* sub No. XI.

6) Hrisov din 1756, Iunie 11, la *Documente* sub No. XII.

7) *Documente* sub No. VII.

8) Scrisorile lui Ioan din Constantinopole, cu data 1740 Februarie 27 și Mai 10 la *Documente* sub No. IV și V.

Moldovei. Moșia Stăncești, devine proprietate exclusivă a lui Dumitrașcu, în familia căruia s-a păstrat pînă în zilele noastre.

Toate documentele mai nouă constată acest fapt. Așa Maria, soția banului Dumitrașcu, prin testamentul ei din 1794 Martie în 5 spune: «iar fiului meŭ Ienacachi i-am dat moșia Stăncești, baștina tătî-ne-săŭ; iar casele, dintîiŭ aŭ fost făcute cu osteneala și cheltuiala mea, iar pe urmă le-aŭ făcut Ienacachi cu cheltuiala și osteneala sa»[1]).

Murind apoi Ienacachi, care moștenise această moșie de la tatăl săŭ Dumitrașcu, soția lui Ienacachi, Ruxandra [2]), prin testamentul ei din 1813 Mai, lasă moșia Stăncești «a reposatului soțului meŭ» fiului ei Alecu, iar propria eî moșie Roscia, din ținutul Fălciului, fiicei sale Maria. Ruxandra mai îndatorește pe fiul ei Alecu prin testamentul ei, ca «tot din venitul acelor părți spre pomenirea mea și a reposatului soțului meŭ și a tot neamul nostru ce sînt din vechi adormiți părinți și frații noștri, să zidească de piatră biserică în satul Stăncești, unde să prăznuește hramul Adormirei Maicei Domnului și unde sînt îngropați reposații tatăl săŭ și bunul săŭ» [3]).

Alexandru Callimachi Vornicul ascultă de ultima voință a mumei sale; dar el, schimbînd așezarea casei de la sudul satului pe marginea pădurei, pentru a o zidi pe înălțimea unde să află astăzi, ridică biserica nu pe locul celei vechi, ci lîngă noua lui locuință și pune deasupra ușei întrărei următoarea inscripție ce să citește și astăzi:

«Anul 1837 de la nașterea Domnului nostru Isus Hristos, s-a făcut acest sfînt locaș cu toată cheltuiala mareluĭ vornic de Țara de Jos, Alexandru Callimachi, avînd de epistat pe polcovnicul Ilie Dobranicĭ și lucrătorĭ cu mînile pe locuitoriĭ acestuĭ sat Stăn-

---

1) Testamentul Mariei Băneseĭ, din 1794 Mart 5, *Documente* sub No. XXVI.

2) In *Condica Liudilor pe 1803* sunt trecute moșiile Stăncești și Epureni ale paharniceseĭ Ruxandra Callimachi și liudiĭ luĭ Alecu Callimachi și aĭ paharniceseĭ Ruxandra Callimachi; *Uricarul,* VII, p. 381; VIII, p. 309, 312, 317.

3) Diata Ruxandreĭ Păharniceseĭ, din 1813 Maĭ. *Documente* sub No. XXIX.

cești și anume după neam: Chiseliței, Chibăcei, Cercelei, Țărănei, Talăbei, Speneni, Ciubotărei, Ciunteni, Murărei și Bompeni.»

Intr'o învoială din 1838 [1]) să spune că reposatul Alexandru Callimachi vornicul, dăruisă printr-un act, al cărui dată este necunoscută, moșia sa Stănceşti fiicei sale Ruxandra, soția hatmanului Alexandru Ruset-Roznovanu; aceasta din cauză că fiul său Xenofon, fratele Ruxandrei—făcuți ambii cu femeia lui cea dintîiu, Elena Conachi, — murise, și el nu mai avéa nici un moștenitor bărbătesc. Dar vornicul Alexandru însurîndu-să a doua oară cu Maria Cuza, dobîndi de fiu pe Teodor Callimachi și atunci dania rămasă răsuflată din causa supravenirei de copii; așa că moșia Stănceşti trecu la fiul său Teodor Callimachi, care a restaurat casele, punîndu-le în starea lor actuală [2]) iar de la acesta la copiii săi.

1) *Documente* sub No. XXXIV.
2) Vezi vigneta ce să află în capul Precuvîntărei.

DOCUMENTE

I

1720

De la Mihaĭ Racoviță Voevod.[1])

Reproducem din importantul document care conține apărarea cronicaruluĭ Ioan Neculcea, înaintea divanuluĭ, în procesul prin care cerea înapoĭ de la Lupu Costache moșia Boiana—ce-ĭ fusese confiscată de Neculaĭ Mavrocordat pentru trecerea luĭ în Rusia împreună cu Cantemir—următorul loc în care să amintește un tînăr cu numele *Calmășul* (Ioan Teodor Callimachi Voevod).

. . . . . .

. . . . . .

S-aŭ adus un vrav de cărțĭ a boiarilor ce aŭ fost trimis la Impăratul Mosculuĭ a Sfințieĭ Sale Părinteluĭ Mitropolituluĭ Kir Ghedeon și a luĭ Antiohie Hatman și a luĭ Savin Banul și altora mulțĭ; scriind eu felurĭ de felurĭ de îmbunăturĭ deșerte zicînd că sunt 10,000 oaste gata făr nicĭ un ban să slujască și 500 feciorĭ de boierĭ cu caĭ cerchezeștĭ și turcești cu rafturĭ, cu săĭdacĭ ferecate, înzăoațĭ și îmbrăcațĭ cu haine de cinste și amu înainte dintr'aceli 500 aŭ venit 50 la Banul în țara Leșască și poftește țara cum maĭ în grabă să trimet împărăție Mosculuĭ vr-o 10—15,000 de Muscalĭ să lovască Eșiĭ să prindă pe domn, să treacă să strice podul la Oblucița, să ferme (sic) Bugeacul. Și cu acești 50 feciorĭ de boerĭ și cu aceste cărțĭ ce scrie aŭ fost

---

1) Documentul întreg, foarte lung și interesant, a fost publicat de D-l Ioan Tanoviceanu în *Arhiva* din Iași, IV, 1893, p. 335 pînă la 350, sub titul: *Un document istoric.*

dumnealuĭ Lazul Sulger fecior Enoia, Patrule, Moțoc, *Calmășul* și alțiĭ maĭ de gios, care mărturisind dumnealuĭ Ion Hat. și Luca Vist. înainte divanuluĭ nu aŭ putut tăgădui Părintele Mitropolitul înainte divanuluĭ nostru etc.

II

1729

Zapis[1])

Adecă eŭ Iacob feciorul luĭ Bălan mărturisesc cu acest zapis al meŭ precum nămind eŭ doĭ boĭ de la Chirilă feciorul Piticariuluĭ ș-am trimis în gios la vin șintorcîndu-să boiĭ din gios cu vinul aŭ tîmpinat carul cu boiĭ un Pavel Porcescul aŭ luat boiĭ Chiriliĭ pentru o datorie a tătănemieu luĭ Balan și saŭ prăpădit boiĭ Chirilii pîn astăz și apuĭ apucăndumă pe mene Chirila pentru boĭ mau tras la giudecată fiind atuncĭ vornicĭ la Cîmpulung dumnealor *Solomon Botez și Toader Calmășul* și m-au dat giudecata să plătesc boiĭ Chirili și eŭ fiind om sărac n-am avut cu alta cu ce plăti ce am dat Chirili un loc ce să zice moșie a tătănemieu pentru că și pentru datoria tătănemieu aŭ luat acel Pavel Porcescul boiĭ Chirili și acel loc este aice aproape de sat și să chiamă Muncelele și iam dat acel loc să-ĭ fie moșie în vecĭ, iar cine din ficiorii luĭ Bălan saŭ măcar și din nepoțiĭ luĭ Bălan s-ar scula să le trebuiască acel loc să de boiĭ Chirili precum a fost a luĭ saŭ banĭ prețul boilor atunce să ie locul iar întralt chip nicĭ cum pentru căcĭ că locul este dreptu a tătănemieu și boiĭ Chirili încă saŭ prăpădit pentru dătorie tătănemieu și *acest zapis lam*

---

1) Reprodus după articolul publicat de D-l T. V. Stephanelli, președintele tribunaluluĭ de Cîmpulung și membru în dieta bucovineană, în *Arhiva*, anul VII, p. 648.

făcut denainte dumilorsale vornicilor de Cîmpulung și denaintea mulți oameni buni care sau tîmplat la acest zapis și șau pus și degetele.

(1729, ianuar 17).

+ Iacob.
+ Giorgi Simionescul martur.
+ Vasile zet Iacob Tărîță martur.
+ Procop Faraon.
+ Lazăr zet Călbăzoae.

Gavril dascal iscal.

și plineala încă au dat un leu cine a vre să de bani și să ia locul să de și plineala locului.

Neculai Piticar aceĭ boĭ aŭ fost a nesali cu a Chirili amîndurora depreun.

Din cuprinsul naiv al acestuĭ zapis aflăm că Teodor Călmașul a fost vornic de Cîmpulung, împreună cu Solomon Botez, că eĭ l-aŭ judecat pe Iacob feciorul luĭ Bălan, și că, în urma judecățiĭ aceștia, a fost silit Iacob Bălan să facă acest zapis luĭ Chirilă și să-ĭ dea pentru boiĭ pierduțĭ într-un mod foarte patriarhal, dar orĭ și cum foarte just, locul tătăne-săŭ *„pentru că și pentru datorie tălînămieu aŭ luat acel Pavăl Porcescul boiĭ Chirili.“*

Noțiunea de posesiune și proprietate era așa dar pe atuncĭ foarte patriarhală. Iacob, fără multă șovăire, dă luĭ Chirilă zapis pe moșia tătîne-săŭ, nebătîndu-și capul că nu este el proprietarul moșieĭ; este însă așa de prevăzător că stipulează pentru feciorii și nepoții luĭ Bălan să scoată moșia, dacă vor plăti boiĭ luĭ Chirilă.

Din împrejurarea că Iacob Bălan a făcut acest zapis *dinaintea dumilorsale vornicilor de Cîmpulung* să vede că Teodor Calmășul și Solomon Botez la anul 1729 (data zapisuluĭ) eraŭ vornicĭ de Cîmpulung și că ființa lor de față daŭ zapisuluĭ autoritatea trebuincioasă ca să fie urmat întocmaĭ.

T. V. STEPHANELLI.

III.

1729

Hrisovul luĭ Grigore Ghica[1])

Io Grigore Ghica Voevod Bojiiu Milostiŭ Gospodar Zemli Moldavskoi, facem ştire cu această carte a Domniĭ mele tuturor cuĭ se cade a şti, pentru satul Stăncesţiĭ de la ocolul Botoşenilor, care sat aŭ fost a luĭ Dumitraşcu Stroici Spătariu de la părinţiĭ săĭ; şi Stroicĭ Spăt. maĭ în trecuţiĭ anĭ aŭ fost zălogit acel sat la *boierul nostru Teodor Calmăşul* (Калмъшъл) *Vornicul de Cîmpulung*, drept 100 leĭ banĭ gată, apucîndu-să cu zapis pînă într-un an ca să dea baniĭ şi să-şĭ scoată satul, şi trecînd cîţĭ-va anĭ, el baniĭ n-aŭ maĭ dat. Iară acum, în Domnia noastră, apucînd Teodor Calmăşul Vornicul pe Stroicĭ Spăt., cerut-aŭ ca să-ĭ dea baniĭ cu dobînda lor, jăluind Toader Călmaşul cum aceĭ banĭ 100 de leĭ ĭ-aŭ fost luat de la un Turc neguţătoriŭ, şi neputînd Stroicĭ ca să maĭ dea baniĭ, s-aŭ suit camăta întocma cu capetele, şi aŭ dat 200 leĭ la neguţătoriŭ de unde luase aceĭ banĭ, şi din venitul moşieĭ încă nimica n-aŭ luat, fiind o moşie fără venit. Decĭ stînd eĭ la giudecată la Dumealor boeriĭ ceĭ marĭ, aşa li s-aŭ curmat giudecata ca să rebde Calmăşul de dobînda banilor şi Stroicĭ de venitul moşieĭ, şi să dea Stroicĭ banĭ dreptĭ 100 de leĭ luĭ Toader Calmăşul; ce ne avînd Stroicĭ baniĭ să dea, aŭ scos acel sat la vînḍare şi l-aŭ vîndut acel sat boieruluĭ nostru cinstit şi credincios Dumisale Sanduluĭ Sturza Vel. Vist. drept 150 de leĭ, ş-aŭ plătit baniĭ Vorniculuĭ Calmăşuluĭ aceĭ 100 de leĭ ce aŭ fost dator. Numaĭ Vornicul Calmăşul plîngîndu-să de mare pagubă ce au tras din pricina luĭ Stroicĭ, că este păgubaş de 100 leĭ dobînda banilor, ş-ar hi maĭ cu dreptate să rămîe tot la dînsu acest sat cu

---

1) Documentul original aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

prețul ce s-aŭ vîndut, i-aŭ învoit și Dumnealuĭ Vel Vist. și aŭ primit de i-aŭ întors baniĭ Vornicul Calmășul aceĭ 150 de leĭ ce aŭ fost dat Dumnealuĭ, și aŭ rămas satul Stăncești dreaptă cumpărătură la Toader Calmășul Vornicul, precum am văzut și zapisul luĭ Stroicĭ care l-aŭ dat Dumnealuĭ Vel Vist. și semnat din dos și cu slova Dumisale Visterniculuĭ, scriind cumcă și-aŭ luat baniĭ deplin de la Vornicul Calmășul și-aŭ dat satul, care zapis dacă l-am văzut, și Domnia mea am crezut; și am dat și am întărit de maĭ sus numituluĭ boeruluĭ nostru luĭ Toader Calmășul Vornicul pre acel de maĭ sus pomenit satul Stăncești, cu vecinĭ cîțĭ s-or afla de baștină aceluĭ sat, precum scrie zapisul luĭ Stroicĭ, ca să-ĭ fie luĭ și de la Domnia mea dreaptă ocină și cumpărătură și uric de întăritură și tot hotarul și cu tot venitul neclintit și nerușiit stătător în vecĭ, și nime altul să nu se amestece piste această carte a Domniĭ mele.

(Sigiliŭ)

Létu 1729 Septemvrie 28.

Io Grigorie Ghica Voevod.

IV.

1740

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu.[1])

Iubite frate cu bună sănătate mă închin Dumitale și-ți poftesc de la milostivul Dumnezeŭ fericită sănătate.

Alaltă-erĭ cu calarașĭ răspunzînd la toate cîte mi-aĭ însămnat,

---

1) Scrisoarea, de și nedatată cu anul, să cunoaște a fi din acelașĭ an 1740 ca cea următoare, de pe conținut. Originalul aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

ț-am scris pentru banii di treaba cumpărăturei di boi, cum-că voi trimite cu sotnicul gospod o mie de lei, și iată dar că purcegînd de aicĭ împreună cu sotnicul, un prietin al meŭ Gelep a luĭ Casabba și anume Vasilachi Saigiul care vine în țară pentru cumpărătura de oĭ împărătești, și mergînd drept la Ieșĭ la Măria Sa Voda, fiind maĭ de ispravă de cît sotnicul, i-am dat pecetluițĭ ugĭ ungurești și făndugĭ de o mie de leĭ și maĭ bine și pentru ce zic: și maĭ bine, pentru căc ĭgalbeniĭ ungurești și fănduciĭ umblă acolea și maĭ și aice cîte patru leĭ. Iar eŭ viiam trimes galbănul cîte treĭ leĭ și opt-zecĭ de banĭ. Adică fără un Tulz patru leĭ, și aceasta am făcut pentru ca să nu să facă cît de puțină sminteală și maĭ bine să prisosească de cît să lipsească baniĭ. De care Dumneata să socotești galbenul cîte patru leĭ prea cum umblă și cîțĭ banĭ orĭ prisosi peste două pungĭ cu bună credință miĭ face răspuns ca să știŭ cîțĭ banĭ cuprind galbiniĭ și la vreme să-ți poțĭ da sama cu izvod curat și lămurit, și îndată acum să-mĭ facĭ știre. Și iam dat învățătură baniĭ și scrisoarea mea aceasta să dea la mîna Dumisale Paharnicul socruluĭ meŭ și Dumnealuĭ îĭ va da în mîna Dumnitale saŭ în mîna cumnatuluĭ Andronachi și unul din Domniavoastră trebue să vă aflațĭ la Ieș cu bună samă ca să luațĭ amanetul cu baniĭ și îndată să-mĭ facețĭ răspuns cu călăraș de la Ieș cum c-aŭ venit baniĭ, și după cum umblă acolo galbeniĭ, cîțĭ banĭ prisosesc peste două pungĭ? Aicea luîndu-mă la voroava boilor de negoț, cu care știŭ rîndul, îmĭ ḑiseră cum că boiĭ de negoț dacă nu șăd toată iarna la iarnatic nu pot fi boĭ bunĭ de negoț, nicĭ neguțătorul nu-ĭ cumpără și de-ĭ și cumpără, cu scădere și cu pagubă este, negoțul boilor. Și la aceasta, frate, trebue foarte să te svătuești așa este cu amintirea. Și așa să te apucĭ de cumpărătură, iar de este precum îmĭ zicĭ să te ferești, frate, să nu daĭ cu baniĭ în primejdie de pagubă. Și zic că estimp nime n-ar face cirezĭ. Ci și la acest pont să-mĭ răspunzĭ în grabă, ca eŭ pînă nu-mĭ

va veni răspunsul Dumitale la cîte-ți scriŭ, alți bani n-oĭ trimite cu bună samă. Cu acestaș Kiriță Vasilachi iată trimit și două legăturĭ în două trăiste cu haine pentru trebuința neaneĭ după cum însemnez în acest izvod și basmale Dumitale și o pereche de cerceĭ de aur cu mărgăritar Surorei Paraschiveĭ, după cum mi s-a rugat, și de toate aceste să aib răspuns îndată și de la nenea, și Dumneata frate să facĭ contașul neaneĭ din postav ce am trimes și în grabă mă rog de răspuns deplin și de la Dumneata și de la cumnatul și de la nenea deplin, și iarăși fiĭ Dumneata sănătos.

Februarie 27.

Fratele Dumitale
Ioan

Frate, cu bună socoteală să-mĭ răspunzĭ în grabă și deplin.

(In marginea fileĭ a 4-a)

Frate acel rus cazac ce aĭ acolo rob, trimetimil aicĭ la mine cînd a veni Dumnealuĭ Vel postelnic și Dumnealuĭ pentru voea mea îĭ va purta de grijă, și cea cheltui cu dînsul cu mulțămită îĭ voĭ plăti, așa să zicĭ Dumisale și să mi-l trămițĭ cu bună samă.

V.

1740

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu[1])

Iubite frate, cu frățească sănătate mă închin Dumitale și-ți poftesc de la milostivul Dumnezeŭ întreaga și fericita sănătate;

---

1) Scrisoarea originală aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

frățasca scrisoare a Dumitale am luat și de sănătatea Dumitale m-am ,bucurat. — Am înțeles si cît însemnează dirîndul Dumitale și a negoțuluĭ de boĭ, pentru care eŭ maĭ mult ațĭ scrie n-am, fără cît tot lucrul și chiverniseàla rămîne în sama Dumitale, ca să te porțĭ înțelepțește și cu bună chibzuială, ca să cunosc și eŭ și Dumneata sporul neguțătorieĭ din ostenеala Dumitale. Iată dar pe cuvîntul Dumitale osebit de 1 mie de leĭ ce țĭ-am trimes cu D-luĭ Vasilachi Saegiul țe-am maĭ adaos și alțĭ 500 leĭ care fac 3 pungĭ de banĭ, ca să poțĭ cumpăra și stupĭ și cîrdul boilor deplin. Orînduit-am și cumnatuluĭ Andronachi 2 pungĭ de banĭ care banĭ vețĭ lua de la Dumnealuĭ vel Vameș, cumnatul Ianacachi, de vreme c-am scris la Măria Sa Vodă să i să dea Dumisale acele 3 pungĭ de banĭ, adică una în sama Dumitale și 2 pungĭ în datorie cumnatuluĭ Andronachi, și îndată să mi să trămită zapisul în șase lunĭ vadeaoa, pe pungă de lună cîte 5 leĭ dobîndă, face peste tot 5 pungĭ de banĭ. Decĭ socotițĭ pentru Dumnezeŭ să vă fie lucrul cu cinste și curat lămurit, fără de nicĭ un cuvînt și fără de nicĭ o sminteală. Dumneata trebue de aceasta dată să te alcătueștĭ binișor, cu bună socoteală și cu osîrdie la slujbele Mărieĭ Sale luĭ Vodă, acolo la acea căpitenie, de vreme că și tîrgul Siretuluĭ, precum ne-aŭ scris Măria Sa Vodă în sama Dumitale va fi, și veĭ fi slujbașĭ tot deauna acolo la ținutul Suceaveĭ. Deci să te foarte chibzuești cu bună dreptate la toate ca să poțĭ eși cu cinste la altă dregătorie maĭ mare, și pentru neguțătorie acolo cîmpul și apele foarte daŭ mîna, și fiind singur fără soție socotesc că-țĭ va fi îndămînă, și iarășĭ pe urmă să maĭ socoțĭ pentru chiverniseală Dumitale. Am scris Mărieĭ Sale Vodă și pentru moșie să-țĭ cauțĭ giudecata după dreptatea ce îĭ avea, și Dumnisale luĭ Vel Logofăt am scris pentru voia Dumitale și două basmale ce am trimes peșcheș maĭ dăunădĭ și nădăjduesc că îĭ avea dreptate. Oamenĭĭ care aĭ la slujbă să nu fie furĭ și ciocotnițĭ bețivĭ și la neguțătorie să-țĭ

cauți oameni puțini și buni. Aceste toate ți le aduc aminte fărtate, ca să fii pururea la toate cu ochii prea deschiși cu bună dreptate și cu frica luĭ Dumnezeŭ. Cumnatul Andronachi să pue și chezași pe cine-ți socoti în zapis și să aib răspuns la toate deplin, și Dumisale neneĭ cu plecăciune mă închin și sărut mîna Dumisale și de cîte am trimes Dumisale să aĭ răspuns deplin de la Dumnealuĭ pe izvod, și mila luĭ Dumnezeŭ fie pururea cu Dumnea voastră; pentru cumnatul Ursuleți încă mi să adivereștĭ Măria sa Vodă pre bine.

Fratele Dumitale
Ioan Teodor
Uțarigrad Maĭ 10. (1740).

(Pe marginea scrisoriĭ fila cea de pe urmă gios)

Frate, veĭ ști că cu cumpăratul roabelor de slujba casiĭ nu ne putem nevoi, ce am socotit să-țĭ scriŭ, doar mi aĭ pute însemna 2 copile sărace ca de zece, doisprece anĭ di vîrstă, însă fie curățele; de nu sor pute afla sarace, fie și cu mame, și aicĭ le ținem prea bine și îmbrăcate și podobite, apoĭ le și măritățm. Știŭ că dacaĭ sili leĭ afla și-țĭ va fi cu mare mulțămită despre Ralița. Vorbește și cu cumnațiĭ și cu Paraschiva și cu Maria pentru aceasta.

(Pe marginea scrisoriĭ fila 1-a)

Carĭ cu lesne nu le daŭ părinții păn pe aice la Țarigrad; dar Țarigradul iatălăĭ o palmă di loc di la Galați, cu corabia în treĭ zile or sosi aice. Giuruește și ceva bacșis ca să le poțĭ îndemna și cu vreme veĭ ave mulțămire și de la dînșiĭ, și mie miĭ face prea bună slujbă; și să aib răspuns ca să scriu la Vamișul di Galați seĭ fie aminte cînd miĭ trimite, să le poarte de grijă și se mi le trimițĭ.

(Pe marginea scrisoriĭ fila a 4-a)

Alta, frate îmĭ trebuesc 100 de jderĭ și să îțĭ fie aminte semĭ scriĭ cîte cît mi pute cumpăra acolo la țară la munte și țoĭ orîndui baniĭ deĭ veĭ plăti.

(Pe marginea scrisorii fila a 3-a)

Frate, cîte vro dată cercetează de la țară la socru meŭ cîte cu ceva unt, brînză proaspătă, găinĭ ca de acele, că așa să cade.

Copililĭ țigancĭ să nu fiĭ, ci moldovencĭ, saŭ corcite. Să îmĭ scriĭ pentru 100 jderĭ să ți trimiți banii; de veĭ plăti înainte îĭ lua eftin.

(Pe marginea scrisorii fila a 2-a)

Alta, veĭ ști că cu mila luĭ Dumnezeu ținutul Hotinuluĭ laŭ dat stăpînii în sama Mării Sale luĭ Vodă[1]) și caută de avem acolo la Nistru nescarva moșiĭ saŭ despre (munți)? să le cercĭ.

VI

1747

Hrisov de la Grigore Ghica[2])

Io Grigore Ghica Voevod Boziio Milosteio Gospod Zemli Moldavscoi. Facem știre cu această carte a Domniĭ mele tuturor cuĭ să cade a ști. Că iată acest adevărat al nostru cinstit și

---

1) Această înștiințare este acea dată de Neculcea, *(Letopisețile*, ediția I, p. 454.) Iată cele povestite de Neculcea: «Oamenii de la Mosc și a Craiuluĭ Franțuzesc tot umblă la Poartă și de la Poartă la Mosc pînă de la o vreme a venit poroncă, de aŭ eșit Moscalii din Hotin și saŭ dus și aŭ dat cetatea pe mîna Pașiĭ. Eară după aceea în treĭ săptămînĭ aŭ venit poroncă de la Poartă la Grigore Vodă, cum că iaŭ dat ținutul Hotinuluĭ în sama luĭ; și în cetatea Hotinuluĭ ședea Pașa; eară denafară n-avea treabă măcar o palmă Și aŭ trimes Grigore Vodă pe Lupul Sărdarul Pîrcălab la Hotin.»

In nota acest adaos dintr-un alt manuscript al luĭ Neculcea:

«Și aŭ ținut Grigore Vodă vre un an ținutul Hotinului de l-au stăpînit, iar apoĭ schimbîndu-să Vezirul aŭ găsit vreme Lipcanieĭ și aŭ grăit la Poartă și aŭ luat iarăși ținutul Hotinuluĭ în sama lor să fie supt ascultarea lor, să fie iarăși Raia precum fusese și maĭ înainte vreme pînă a nu veni Moscaliĭ, Raia turcească.»

Intîmplarea este de la 1740. Scrisoarea este tot de la acea vreme și Ioan nu ajunsese încă terziman și trebue să maĭ rămîie pînă la anul viitor vechil la terzimănie, adică pînă la anul 1741.

2) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

credincios boear Dumnealuĭ, Dumitrașcu Calmășul Vel Ban, slujit aŭ Domniĭ meale cu dreptate și cu credință. Drept acea și Domnia mea văzînd a Dumisale credință și dreptate, l'am miluit pe Dumnealuĭ cu o bucată de loc, din locul Gospod a tîrgului Botoșeniĭ, ce este alături cu moșie Dumisale Stăncești. Care bucată de loc să numește Livada și pe din sus, precum zicem, să hotărăște cu hotarul Stăncești. Iar pe dinspre codrul, să hotărăște cu hotarul Mănăstiriĭ Doamniĭ. Și pe din jios, pînă în drumul, ce merge drum mare pe la Curteștĭ. Și dispre tîrgul Botoșeniĭ, pînă în apa Drisliuciĭ. Această bucată de loc, ca săĭ fie Dumisale, de maĭ sus numituluĭ, Dumitrașcu Vel Ban, dreaptă ocină și moșie, și iarășĭ de miluire, stătători în veaci. Și poftim, și pe alțĭ luminați Domniĭ, ce vor fi în urma Noastră, la acest de Dumnezeŭ păzit scaun a Domniĭ Moldoviĭ, orĭ din fiĭ noștri, orĭ din neamul Nostru, orĭ dintr'alt neam străin, ca să nu strice dania Noastră, precum nicĭ Noĭ, n'am stricat daniile și miluirile, altor Domnĭ. Ce maĭ vîrtos, să aibă a da, și a o întăriĭ, pentru a lor cinste, și vecnică pomenire. Ș'am scris ispisocul, eŭ Tanasie Petrache Iavic Măcărescul, Cămărașul de Izvoade.

Io Grigorie Ghica Voevod (L. S.) leatu 7255 (1747) August 18.

VII

1750

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu [1])

Iubit frate Domneta Vel Ban multă și fericită sănătate pofitesc Dumitale de la mila luĭ Dumnezeŭ. Două frățeștĭ scrisorĭ a

---

1) Scrisoarea originală aparține D-luĭ Alexandru Callimachi. Această scrisoare trebue să fie anterioară anuluĭ 1751 pentru că conține cuvintele: „Testamenturile bucatelor mele și a surorei Maria sor înoi de nu s'aŭ înoit pînă acum.“ Iar testamentul pentru bucatele luĭ Ioan e din anul 1751. *Documente* sub No. VIII.

Dumnitale cu venirea Mărieĭ Sale Domnuluĭ am primit și foarte ne am bucurat cu toțiĭ de buna și poftita sănătate Domniilor voastre. Am înțeles toate și amanetul adică făclii și pînză ne aŭ venit, așteptăm și ceilaltă zahare cu corabie care pănă astăzĭ nu ne au venit. Toată povestea rămășițeĭ cu care te aŭ năpăstuit Anania am înțeles din scrisorile Dumnitale. Ce aceasta fiind o năpaste, iată mi s aŭ adeverit Dumneluĭ Paharnicul Necolachi să ți să rădice, să aibĭ pace, așa nădăjduesc, de vreme că și Mărieĭ Sale luĭ Vodă cu rugăminte am scris. Decĭ Dumneata frate și pentru rămășița aceasta și pentru alalte trebuințĭ toate nu numaĭ a Dumnetale ce și a surorilor noastre veĭ năzui la Dumnealuĭ Paharnicul și Dumnealuĭ Vel Postelnic și ți sor isprăvi toate. Și frate să te silești și pentru chivernisala cumnatuluĭ Andronic să să pue la o cale cu Dumnealuĭ Paharnicul la toate și pentru tóte mi s'aŭ adeverit cu bună samă. Un copil ce mi aŭ scris soara noastră Maria să silești săl curtești la Măria sa Vodă prin mijlocirea Domnielor sale. Testamenturile bucatelor mele și a suroreĭ Mariea sor înnoi de nu s'aŭ înoit până acum. — Te poftesc frate și pentru Mariea, să rămîe odihnită, precum la toate isprăvile aceste am luat deplină adeverință și după isprăvile aceste să aibu în științe iarăș prin mijlocul acestor boerĭ.

Frate, cu scrisoarea Dumnitale și cîte bucate și cîțĭ stupĭ veĭ să puĭ est timp în iarnatic.

Ralița și fiiĭ noștri și ginerele Gligorașcu să nchină toțĭ Dumnilor voastre cu bună sănătate și Dumnisaleĭ cumnateĭ băneseĭ. Acele ce mĭ însemnezĭ pentru sverturĭ, baniĭ Dumnitale ce țiaŭ luat Iordachi Postelnicul, voi cerca și iarăș te voĭ înștința și mila luĭ Ðumnezeŭ cu Dumnea voastră cu toțiĭ.

Fratele Dumnitale
Ioan Vel Terziman

VIII

1751

Hrisovul luĭ Constantin Racoviță Voevod [1])

De vreme ce dumnéluĭ *Ianachie Calimache* (Καλίμακε) *ce au fostŭ marele Tărziman*, fiind că aŭ slujitŭ maĭ înainte vreme la Pré-înălțata Pórtă la multe trebuințe și folosul țăreĭ, iată darŭ avîndŭ Dumnéluĭ la țară acésta săliștea Stăncești și Epureni de la ținutul Botoșanĭ, 150 vite și 500 oĭ și 1000 stupĭ cu baniĭ dumisale cumpĕrate, să aibă pace vitele de cuniță când s-ar întêmpla să fie, oile de goștină și stupiĭ de deseatină, cu nici un fel de dare să nu să supere. Așijderea și pentru 20 ómenĭ streinĭ, dintralte părțĭ de loc ce va ave, acei ómenĭ încă să fie ertațĭ de birŭ și de tóte dările și angariile, orĭ-câte ar fi pre altă țară, nimĕruĭ nimică să nu dea; și să fie în pace de conace, de potvezĭ, de cherestea, de caĭ de olacŭ și de alte beilicurĭ de tóte, cu nemică să nu să supere; și pentru ca să fie eĭ cunoscuți de într-altă țară, li să vor da și pecetluiturĭ roșiĭ scrise pe fețele lor; și pe drepte bucatele lor, ce vor avea acești ómenĭ, oĭ, vor da goștina de óie câte 4 parale, și la cuniță încă vor scuti de om câte 3 vite, nicĭ unŭ banŭ cuniță nu vor da. Dreptŭ aceea poruncim Domnia-mea Dumilor-vóstre boiearĭ și vouĕ slujitorĭ cariĭ vețĭ umbla orĭ cu ce felĭu de slujbe a Domnieĭ mele, la acel ținut, văzînd testamentul domnieĭ mele, toțĭ să urmațĭ după cum poruncimŭ maĭ sus, întru nimică nicĭ un felĭu de supĕrare să nu dea la nicĭ unele de cîte poruncimŭ maĭ sus. Că cine s-ar ispiti a face maĭ multŭ supărŭ peste acest testament a Domnieĭ mele, uniĭ ca aceĭa cu grea certare să vor pedepsi. Intr-alt chip nu va fi. Și poftimŭ și

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

pre alți, luminați Domnĭ, pre care Dumnedeŭ va alege în urma noastră a fi Domniĭ și stăpânitorĭ țăreĭ Moldoveĭ, că maĭ vîrtos să întărească pentru a lor vecinică pomenire.

Constantin Voevoda (L. P.) Létu 7259 (1751) Iulie 28.

IX

1752

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi în Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu [1])

Iubite frate vél Ban sănatate fericită poftesc Dumnitale împreună cu cinstita casă ți de la mila luĭ Dumnezeŭ, și noĭ cu toțiĭ lăudăm numele Sființii sale ne aflăm sănătoșĭ.— Facem știre Dumnitale pentru Vasilică sluga Dumitale că erĭ în 21 acestiĭ lunĭ ți l'am trimes cu carăle gospod să vie pe la Bucureștĭ, că intralt chip nu să putea. Cu carăle țam țrimes intrun sepet cît am cumpărat pentru trebuința Dumnitale și alt nau lipsit, din cît scrii în izvod, făr cît herestea care ți loĭ trimite pe mare cu un Anton Sakatleul negustoraș care va purcede zice după Bobotéză. Vasilică mi aŭ zis și de o șea turcească ceș aciie (ce-s aicĭ) și de oĭ pute și vrun zembil de orez. Am scris la Vel Post. muntenesc pentru Vasilică sosind la Bucureștĭ săl trimită la Focșanĭ. Am scris și Dumnisale Vel Post. Antiochi să scrie Starosteluĭ de Focșanĭ săĭ deie căruț de olac să vie făr cheltueală la Eș și acolo il veĭ cerca Dumneta. Iam dat și de cheltuială de agiuns și iam cumpărat și blană și Iapînge și altă ce iaŭ maĭ trebuit și nu poate să să jăluiască de raiat ce i am făcut; eŭ trebue să mă jăluesc

---

1) Scrisoarea originală aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

că mi aŭ ținut putinile, toată putina cîte 20 di leĭ decĭ foarte scumpă țăĭ zahareasa maĭ scumpă de cât iecinița luĭ Svete Gheorghi; ce de om fi cu viață de primavara țoĭ trimite maĭ lămurit izvod anume și te veĭ chivernisi ca să să plătească navlonul corăbiĭ acolo din venitul acela. Că dacă este să o plătesc ieŭ, nu mĭ trebue nicĭ o zaharea, maĭ cu folos mi a fi să o vinzĭ acolo și să mĭ vie baniĭ.

Izvodul de cumpărătură acelor mărunțușurĭ a Dumnitale este grecesc cu slova gramaticuluĭ mieŭ și pune să țil prefacă ca să înțelegĭ cîțĭ banĭ aŭ trecut de la mine dațĭ. Ralița vi să închină cu sănătate șaŭ trimis D-sale cumnateĭ Baneaseĭ o părechi de nafremĭ de obraz și zece soponurĭ de mosc; aŭ trimis și surorilor cîte o deghermea de ieminie și poftește să le trimițĭ peșchește. Pînza lepovinescă poftește de trebuința roabelor de primăvara. Până acum teĭ fi mîntuit și D-ta di slujba cuniții și să mĭ scriĭ ce aĭ maĭ cumpărat pentru trebuința seleștiĭ și vorbește cu D-luĭ vel Post. să țĭ facă carte pentru dobitoacele oamenilor streinĭ după obiceiul preacum și ieŭ iam scris.

Aceasta frate și fițĭ Dumnea voastră sănătoșĭ.

Decembrie 24
1752

Fratele D-tale
Ion vel Terziman

Sfântul crăciun și la anul cu sănătate și voe bună.

. . . . . am dat maĭ mult precum arată în izvod.

Pe fața l-a a acesteĭ scrisorĭ, să află scris într-un colț:

Un brîŭ ce mi aŭ zis Vaselică de matasă, încă am trimes D-tale, tot pus în sepet.

X

1753

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu. [1])

Iubit frate cu frățască sănătate mă închin Dumitale și jupăneseĭ D-tale cumnateĭ băneseĭ. Frățasca scrisoare D-tale am luat și foarte m am bucurat de sănătatea Dumnealor voastre cît în însemnare am înțeles. Pe cuvîntul Dumnitale, iată am orânduit cu poliță la D-luĭ Vel Post. să ți dee o pungă de banĭ, patru sute leĭ să ți fie de cumpărătura 2 pluguri de boĭ și zeci saŭ dousprece vacĭ cu viței, eftine fiind vitele acum la această vreme a văcărituluĭ, pentru care nicĭ eŭ nu ț am întărziet cu baniĭ. Și pre cum aĭ socotit acole, la acele moșiĭ a monastireĭ să așăzĭ odae acum în grabă, ca să nu treacă vremea a sămănătureĭ, grîu, orz și cevaș malaiu pentru păsărĭ, și eu îmĭ voĭ isprăvi de la Măria sa Vodă o carte de scutelnicie de 20 argați. Fă D-ta și o prisacă de 50 stupĭ, nu maĭ mulți de această dată și orînduește, un om harnic și cu dreptate. Iar cea sută de leĭ ce prisosește, să o ții bine, că este săți trimit una din cele 2 copile ce mi aĭ trimes în aniĭ trecuți, anume Ileana care aŭ dorit maĭ mult de măritat de cît de pămîntul patrieĭ, că acolo nu știŭ la ce să vor grăbi să vie, ce noĭ i am făcut voie și venind după (sic) și acole la D-tră fiind din Cinov ciracul D-tale, poftim pe Dumneiĭ cumnata să ĭ afle un voinicel ca cu ochiĭ deschișĭ săĭ deĭ cîte odată și peste ochĭ, că i . . . . . Copila și cu acea sută de lei să o căsătoriți ciraculuĭ. Cu argalăcul Domnesc peste cincĭ saŭ șesă zile voĭ trimite un. . . . cu fir pentru nepoatele noastre fiicele D-tale. Care îl veĭ lua D-ta de la cucoana Zoița Comisoaea, care foarte să laudă cu D-tră. Pentru

---

1) Scrisoarea originală aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

vorova logodneĭ cu D-luĭ Paharnicul Vasilachi foarte bine mi a părut, și mi e cam peste mînă a lua în casă cuconul D-sale, nu pentru cheltuială, ci pentru primejdia ciumeĭ care nu lipsește aice maĭ în toți anii, și Dumnezeŭ știe cu cîtă frică petrecim pentru aĭ noștri, ci pentru voia D-tale și a D-sale Paharnicul om primi această poftă. Atîta acum și mila luĭ Dumnezeŭ fie cu D-voastră pururea.

Martie 17.

Fratele Dum-tale
Ioan Vel Terziman

Ce cu numele D-tale să fie ace odae pentru și cea de apoĭ, adica . . . . . trăesce Dumnezeŭ în viață bine, iar după viață, frate, de m'a milui svinția sa cu năsleaduire din fiĭ mieĭ, prea bine, iar întîmplîndusă altul, a vroi să pue măna pe odaea ce aŭ fost a Terzimanuluĭ, — decĭ aceasta socotind, frate, nu numaĭ D-tale să rămăe și cu socoteală fără sunet și fără de nume mare.

(In colțu fileĭ de pe urmă)

Iubit frate, pentru trebuința aceasta al odăi te vei vorovi și cu D-luĭ Vel Post. ca să aibă D-luĭ grija cărților Domnești de scuteală, după cum meaĭ însemnat Dumneata însușĭ. Frate, nu face sunet mare, ca să nu paie că voĭ să rîdic vro coslă și oĭ face pagubă țăreĭ.

XI

1754

Hrisovul luĭ Mateĭ Ghica Voevod[1])

Cu mila luĭ Dumnezeŭ noĭ Mateĭ Ghica Voevod Domn Țăriĭ Moldoveĭ.

De vreme ce Dumnealuĭ Ianachi Kalimache marele Tărziman de a pururea să află slujind prea puternicilor stăpînilor noștri, la prea Inălțata Poartă, cu multă silință și cu osîrdie la multe trebuințe și folos a țăreĭ.

Iată dar avînd Dumnealuĭ la Țara aceasta sălișteˆ . . . . . de la ținutul . . . . . 150 vite și 500 oĭ și 1000 stupĭ cu banii dumisale cumpărate și arătîndu-ne Dumnealuĭ testament și de la Domnia Sa Constantin Vodă Racoviță, prin carele hotărăște ca să nu să supere aceste bucate cu nicĭ un feliŭ de dare.

Asemine i am învoit și i am întărit Dumisale și cu acest Testament a Domnieĭ mele, ca să aibă pace vitele de coniță cînd s'ar întîmpla să fie, și oile de gostină, și stupiĭ de desetină, cu nicĭ un feliŭ de dare să nu să supere.

Așijderea și pentru 20 oamenĭ străinĭ dintralte părțĭ de loc ce va avea. Aceĭ oamenĭ încă să fie ertațĭ de bir și de toate dările și angariile ori cîte ar fi pre altă Țară nimăruĭ nimic să nu dea.

Și să fie în pace de conace, de podvezĭ, de cherestea, de caĭ de olac și de alte beilicurĭ, de toate cu nimica să nu să supere și pentru ca să fie eĭ cunoscuțĭ dentraltă țară, li să vor da și pecetluiturĭ roșie scrisă pe fețele lor și pe dreapte bucatele lor ce vor avea, acești oamenĭ pe oĭ vor da goștină, de

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

oaie cîte cinci parale, și de la coniță încă vor scuti de om cîte 3 vite, nici un ban coniță nu vor da.

Drept aceia poruncim Domnia mea Dumilor voastre Boieri și vouĕ slujitorĭ, care veți umbla orĭ cu ce feliŭ de slujbe a Domniĭ mele, la acel ținut, vĕzînd testamentul domnieĭ mele, toțĭ să urmațĭ după cum poruncim maĭ sus, întru nimica nicĭ un feliŭ de supărare să nu dea la nicĭ unele de cîte poruncim maĭ sus.

Că cine s-ar ispiti a face maĭ mult supăr peste acest testament al Domniĭ mele, uniĭ ca aceia cu grea pedeapsă să vor pedepsi, în tralt chip nu va fi.

Și poftim și pre alțĭ luminațĭ pre careĭ Dumnezeŭ va alege în urma noastră a fi Domn și stăpînitoriŭ Țăriĭ Moldoviĭ ca maĭ vîrtos să întărească pentru a lor vecinică pomenire.

Noĭ Mateĭ Ghica Voevod.

Anul 7262 (1754) Septemvrie.

XII

1756

Hrisovul luĭ Constantin Racoviță Voevod [1])

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Noĭ Costantin Mihaĭ Cehan Racoviță V. Vodă Domn Țăriĭ Moldoveĭ.

De vreme ce Dumnealuĭ Ianachi Calimache marele Terziman de apururea să află slujind prea puternicilor stăpînilor noștri la prea înălțata Poartă cu multă silință și osîrdie la multă trebuință și folos ale Țĕrăĭ.

Iată dar avênd Dumnialuĭ la Țară aceasta silistea . . . . .

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

la ținutul . . . . . 150 vite și 500 oĭ și 1000 stupi, cu baniĭ Dumisale cumpărațĭ. Și avînd Dumnealuĭ testament și din Domnia Domnieĭ mele d'întîĭ prin carele hotărăște ca să nu să supere aceste bucate nicĭ cu un fel de dare. Aseminea i am înnoit și i'am întărit Dumisale cu acest Testament a Domniĭ meale, ca să aibă pace vitele de coniță cîtă s'ar întâmpla să fie, și oile de goștină, și stupiĭ de desiatină cu nicĭ un feliu dare să nu să supere. Așijderea pentru 20 oamenĭ străinĭ din tr'alte părțĭ de loc ce va avea, aceĭ oamenĭ încă să fie ertațĭ de bir, și de toate dările și angariile câte or fi pre alțĭ, nimăruĭ nimic să nu dea; și să fie în pace de conac, de potvezĭ, de cherestea, de caĭ de olac și de alte beilicurĭ de toate cu nimică să nu să supere; și pentru ca să fie eĭ cunoscuțĭ din tr'altă Țéră, li se vor da și pecetluiturĭ roșiĭ scrise pe fețile lor și pe drepte bucatele lor ce vor avea acești oamenĭ. Pe oĭ vor da goștină de oaie câte cincĭ parale și la coniță vor scuti de om câte 3 vite, nicĭ un ban coniția nu vor da.

Drept aceia poruncim Domniea mea Domniilor voastre boiarĭ și voao slujitorĭ cariĭ vețĭ umbla orĭ cu ce feliu de slujbe a Domniĭ meale la acel Ținut văzînd testamentul Domniĭ meale toțĭ să urmațĭ, după cum poruncim maĭ sus întru nimică nicĭ un feliu de supărare să nu dea la nicĭ unile de câte poruncim maĭ sus, că cine s'ar ispiti a face maĭ mult supăr piste acest testament a Domniĭ mele, uniĭ ca aceia cu grea pedeasă să vor pedepsi. Și poftim și pre alțĭ luminațĭ Domni pre care Dumnezeŭ îĭ va alege în urma noastră a fi Domn și stăpânitor Țăriĭ Moldoveĭ, ca maĭ vîrtos să întărească pentru a lor vecinică pomenire.

Noĭ Constantin Voevoda

La Iași anul 7264 (1756) Iunie 11

XIII

1757

Șcrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu [1])

Cinstit și iubit frate, multă și fericită sănătate poftesc D-tale de la mila luĭ Dumnezeŭ: să te păzească milostivul D-zeŭ cu toată frățeasca casa d-tale; noĭ toțiĭ încă ne aflăm sănătoșĭ.

Zahareaoa aŭ venit bine cu Oprișanu, însă pre tărziu, adică după ci am intrat în postu, și la cășlegi; brînza și untul pintru trebuința casiĭ am cumpărat cu banĭ; inul laĭ uitat, așijderea și sarea; slanina, pastrama, orzul pisat așijderea; ce aceste de primăvară sălește să le trimeți, că amintere nuĭ pot întra în voie Raliței.

Din 2 Scrisorĭ a Dumitale ce mi aĭ trimes, una pe uscat cu un neguțitor și alta cu Oprișanu, am înțeles de rîndul Dumnilor voastre, apoĭ pe urmă la Genari am auzit schimbarea Dumitale din Bănie și m am cam oțărît, dar socotind că Măria sa Vodă cu altŭ chip te va mîngăi, nu te mîhni, voios să fiĭ rugînd Dumnezeu pentru bună starea Măriĭ sale, că despre mine iubite frate, nicĭ ca cum uitat nu veĭ fi. Și de nu sa putea de această dată altă boerie, voĭ sili cu rugăminte să ți să dee un ținut cu isprăvnicie, cea socoti Mariea sa, să ți fie de folosul caseĭ.

Alta iubite frate, scriindumĭ Dumneta cum că aĭ însămnat o samă de oĭ, iată că am însamnat și eŭ de aice un om de treabă gelep, om drept și cu chezăș care știe rîndul acestii neguțitoriĭ prea bine; se cheamă Iovan Silistrele cu care ne am insoțit cu zapis, ca venind acolo la Dumneta cu oile ce a găsi gata la Dumneta și oile ce a cumpara, să facă șasă miĭ de

---

1) Scrisoarea originală aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

oĭ bune aleasă, harge de stambol, căruie eam dat acmu o mie de leĭ; au pus și el o mie de leĭ aĭ săĭ, sermeieua și osteneala ce o face, să fie părtaș la dobîndă întocmaĭ cu noĭ, așa ni tocmeala cu dînsul. I'am dat pe mînă și scrisorĭ la maria sa Vodă de la boerĭĭ de aice, ca să i să facă agiutor la toate trebuințele luĭ, și trebuinduĭ vro mie de leĭ să i să dei de la Domnie, și veninduĭ ravașul aice, oĭ da baniĭ aice, la boierii capchehaiale Marieĭ sale; osăbit de acești, trebuinduĭ și alțĭ banĭ aflațĭ acolo, cu mijlocirea Dumni Tale, și trimețindumi să și aceie poliță, eu aice oĭ da baniĭ ca să să plinească șăsă miĭ de leĭ, și venind cu sănatate la sîntul Dumitru să să vînză de a vrea Dumnezeu cu bun preț și cea fi partea Dumnitale ța veni la mână cu bună și curată socoteală. Decĭ venind la Dumneata, veți vorbi și teĭ nevoĭ frate la treaba aceasta, că el îșĭ va alege care oĭ va socoti a fi di trebuință de aice, și să vă feriți de vro sminteală, că la acesta cu cheltuială va fi, că el vine acole cu ciobaniĭ sĕĭ și cu chehaielile, și de a miluĭ Dumnezeu să sporim cu dobîndă bună estimp, la anul cu sănatate li om face îndoite. Dumneata pentru toate veĭ vorbi cu dînsul și cu mijlocirea Dumnetale să să facă cumpărătura eftină, și la vreme să purceagă cu turmile către Dunăre. Deci frate să fițĭ foarte cu ochiĭ deschișĭ mă rog, că eŭ pe zisa dumitale mam apucat de această treabă. Cînd a vra să mĭ scrie, să îșĭ dea cartea în plicul gospod la mîna Dumisale luĭ Vel postelnic și mea veni fără greși. Dumneata nu trebue să mi scriĭ, iar el precum va sluji trebuința să mi să scrie, însĕ sunet nu voĭ să să facă cu numele meŭ, ci să numiască el cumpărătorĭ și negușătorĭ turmelor. Pentru Ioniță armașul mi saŭ giuruit o boerie așijdere, și pentru cumnatul Șătrariul Andronachi, Vornicia Cîmpul-lungului cu buna samă. Am luat și a Dumnisale carte și a surorii și Dumnezeŭ să le trimeată sănatate. Pe Oprișanu îl voĭ trimete acmu la Mart earăș cu corabie să vie, și am găsit pentru Dumnea voastră una și alta de trebuința

casii; niște pecetluiturĭ a rămășiței ce me a trimes, le am trimes și eŭ la Bucureștĭ ca să să ărate Marii sale luĭ Constantin Vodă, și aștept răspunsul; niște zapise a venituluĭ bănie ți loi trimite cu Oprișanu. Ralița și toțĭ fiiĭ noștri vi să închină cu sănatate și Dumnisale cumnate și surorilor și mila luĭ Dumnezeu pururea cu Dumnea voastră.

Fratele Dumnetale 9 Mart. 1757.

Ioan Vel Terziman

Frate am trebuință de o mie și cincĭ sute de ocă de lână spălată, opărită, și de primavară să să pue fără greși în corabie să mĭ vie la vreme.

XIV

1757

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu [1])

Cinstit și iubit frate, multă și fericită sănătate poftesc D-tale de la mila luĭ Dumnezeŭ cu toată frățeasca casa D-tale. Noĭ toțĭ încă ne aflăm sănătoși. Zahareaoa aŭ venit bine iarăși tot cu Oprișanu; dar mi saŭ jăluit că nui pre cruțăm bătrînețele, că și an tot el au venit. L'am mîngăet însă că să va face Capitan la Ropce. Sîlește dar și D-ta, frate, ca să să facă la locul luĭ ca să 'și odehnească bătrînețile. Te am scăpat și de sila

---

1) Scrisoarea originală, aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

lui Constantin Voevod și am luat scrisorile di la părinții esfiumeniți precum și zapisul de danie cu iscălitura D-tale care l-aŭ rupt însuși părintele Thesalonic căruĭ trebui săĭ mulțămești, trimeținduĭ macar o putină de miere de Vasluĭ și cîțva caș-cavali de munte. Stăpînești de acuma în pace levada și naĭ nicĭ o grijă, căcĭ și la Patriarchie cunosc pe Constantin Voevod că aŭ vrut să facă pomană cu colacĭ streinĭ. Dar cu toate aceste la mănăstire tot am maĭ dat una sută cincĭ zecĭ leĭ și nește vesminte care le am trimes cu părinții esfiumeniți ca să nu le maĭ rămîe cuvînt. [1]) Pentru D-ta am purtare de grijă, că țașĭ fi scris maĭ mult, dară să grăbe călărașul, dar țoĭ scrie cu al doile călăraș. Inștiințazimă și D-ta pentru odaea noastră cum merge. Ralița și toțĭ fii noștri vi să închină cu sănătate și surorilor și D-sale cumnateĭ, și mila luĭ Dumnezeŭ împreună cu D-voastre.

Oct. 10.

Fratele D-tale
Ioan Vel Terziman

---

1) E vorba aice de livada lîngă moșia Stăncești, dată de Grigore Ghica Voevod, cu hrisovu din 7255 (1747) August 18 luĭ Dumitrașcu Calmășul vel ban: *Documente* sub No. VI. La 7259 (1751) Maiŭ 25, a dat Constantin Racoviță tot acel loc Mănăstireĭ Doamneĭ: *Documente* sub No. XXXIII. Reiese după scrisoare de față că Ioan Terzimanul ar fi aplanat în favoarea fratelui d-sale, Dumitrașcu, diferentul ivit între ceĭ doĭ donatari aĭ aceluiaș loc.

XV

1758—61

Inscripțiunea bisericeĭ de lemn din Cîmpulung și pomelnicul de la acea biserică. [1])

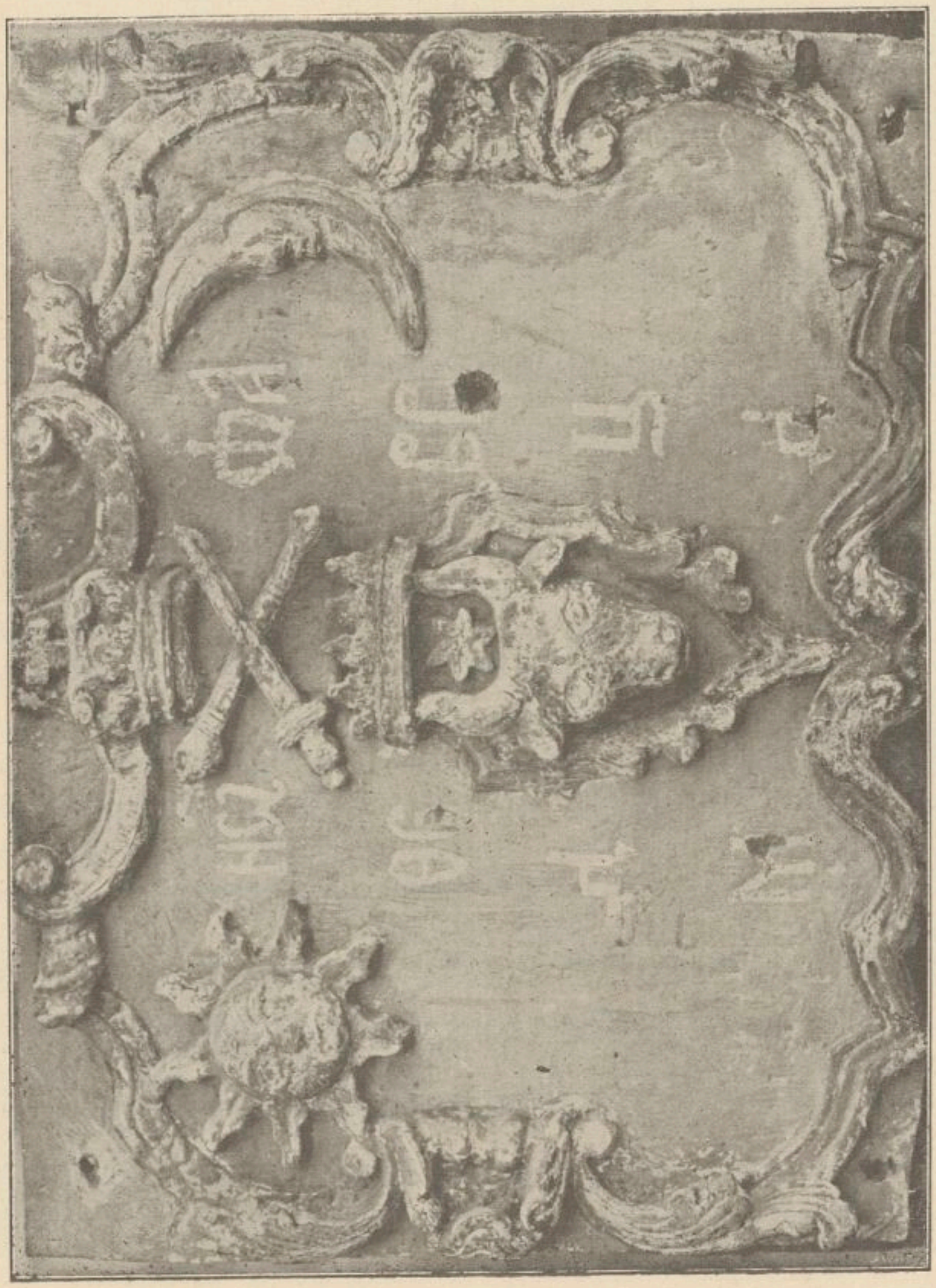

1) Comunicate de D-l T. V. Stephanelli, președintele tribunalului de Cimpulung și membru în dieta bucovineană.

ПОМЕН	НИ́КЪ
ТИТОР ЄИ	ЖИВЇЙ И˜МРЪТ҃
ПОМѢНИГИ:	ДШ˜И РА҃ СВОЙ:
ТОАДЕ҃ Й ПОДРꙊ҃ ЄГО НА	ЩЕФА҃ И ПОДРꙊ҃ ЄГО
СТАСЇА: ѾЦ˜Ъ ЄГО ВАСИЛЇЕ	КИ́ЦА: ꙊСО҃ШИ҃ ЇЕРЕ
И МАТЕ҃ ЄГО АРВАСЇА	МЇА И ПО҃ АНТЕМЇѦ
И БРА҃ ЄГО НЕКОЛАЮ	МОНА҃. ПЕТРОНЇЙ. И
ИРМОНА҃ МАДАРЇЕ	ПО҃. ВАВА́РА. НА˜СТАСЇА
	ПОМЕНИ ГИ˜ДША҃
	РАБА СВОЄ́ГО ШОДЕРК҃
	Й КНѢ ГИНЕ ЄГО ГИ́
	ЙНЦА НЅЕД Й ИСѠН
	ВЪ ЦЕА́СВО НЕВ˜ЕНОЇИ
	ВЕ ЖИЗИ҃ ВЕ҃НИЄЇ.

Ѫчепере вїсерїчїї саꙋ ѫнчепꙋть ѫ лꙋни маи вї днї ши саꙋ съ=вършйть ѫ дойле а҃ . . . маи іе дн҃і.

Влѣть ꙁрчꙁ.

POMELNICUL TITORILOR VII ȘI MORȚI

Pomenește Doamne sufletele robilor tăĭ

Toader și femeia luĭ Nastasia, tatăl luĭ Vasile și muma luĭ Arvunia și fratele luĭ Niculae, Ieromonah Mardarie, Stefan și

soția luĭ Kița și răposaților Ieremia și soția luĭ Antemia monaha Petroni și soția Varvara și pe Nastasia.

Pomenește doamne sufletul robuluĭ tăŭ Toader și pe Kneghina luĭ Ghiința și pe copilul lor Ioan în împărăția cerurilor în viață vecĭnică.

Inceperea bisericiĭ s'aŭ început în luna Maiŭ 12 zile și s'a săvîrșit al doilea an Maĭ 15 zile veleat 7197 (1689).

XVI

1759

Hrisovul luĭ Ioan Callimachi Voevod [1])

Cu mila luĭ Dumnezeŭ noĭ Ion Teodorŭ Voevod Domn Țăreĭ Moldoveĭ. Facem știre cu acest hrisov a Domnieĭ mele, pentru casa Dumisale reposatuluĭ pre iubit *frateluĭ nostru Dumitrașcu* biv vel Ban. Carile în viața sa ca un *boiar pâmîntian* s'aŭ aflat în slujbile Țăriĭ cu dreptate și cu credință, și maĭ ales întru întîmpinările și petrecăniile măriilor sali Pașilor, mergea la Hotin cu cheltuiala sa. Și după sfîrșitul vieței sale rămîindu a sa jupănească cu feții și fete micĭ. Și fiind fată de boiar și a noastră iubită cumnată, iată că din osebita milă noastră i am maĭ întărit cu acest hrisov a Domnieĭ mele, prin care hotărîm ca fiește cînd să aibă a scuti dăsătina pre cincĭ sute stupĭ, și goștina pre cincĭ sute oĭ, și vadraritul pe cincĭ sute vedri vin ce va face din viile sale saŭ va cumpăra. Și pre o sută cincĭ zecĭ vite, caĭ, epĭ, de văcărit saŭ coniță de s-a întîmpla să fie vreodată. Pre aceste lucruri nicĭ un ban

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

nimăruĭ să nu de nicĭ să să supere, ca să fie pentru chivernisala caseĭ Dumisali. Așijderĭ și pentru zăci oamenĭ străinĭ fără de bir în visterie, ce va ave la casa Dumisali, iarăși să fie acești oamenĭ în pace nesupărați de birul visteriĭ și de toate dările și angăriile orĭ cîte ar fi pre altă țară, iar acești oamenĭ întru nimica suparați să nu fie, ca să fie numaĭ de poslușanie și slujba caseĭ Dumisale. Drept aceasta dar poruncim Domnia mea tuturor boerilor și altor slujbași ce viți afla cu aceste slujbe aratate maĭ sus. Văzînd acest hrisov al Domniĭ meli, toți să aveți a urma și a da bună pace la toate cum arătam maĭ sus, întru nimica să nu supărați. Și poftim Domnia me și pre alți luminați Domnĭ, ce Dumnezeŭ va rîndui pe urma noastră cu Domnia acesteĭ țări, ca să nu strămute această puțină milă ce arată maĭ sus, după cum nicĭ noĭ n-am stricat miluirile altor Domni ci au fost maĭ înainte de noĭ. Ce maĭ vîrtos să întărească, pentru a lor vecinică pomenire. Și spre aceasta este credința însumĭ Domniĭ mele Noĭ Ioan Teoder V-Vod și credința a pre iubiți fiĭ Domniĭ mele Grigori V-Vod și Alexandru V-Vod. Și credința a cinstiți și credincioșĭ boierĭĭ Domniĭ mele Dumnealor Ioan Bogdan Vel Logofăt, Lupu Balș Vel Vornic de Țara de gios, Dumitrașcu Paladi Vel Vornic de Țara de sus, Stefan Ruset Hatman i Parcalab Suceveĭ (nedescifrabil)ĭ Vel Vist. Ioniță Cantacuzino Vel Spatar, Andronachi Vel Ban, Mihălachi Vel Postelnic, Ioniță Vel paharnic, Constantin Cogălniceanu Vel Stolnic, Filip Catargiu Vel Căminar, Ianachi Vel Comis și credința a tuturor boerilor marĭ și micĭ.

Noĭ Ioan Voevodă

Anul 7267 (1759) Fev. 5.

XVII

1759

Document de la Ioan Teodor Callimachi Voevod [1]).

Io Ioan Teodor Voevod, Boj. Milost. Gospodar Zeml. Moldavscoĭ. Rău lucru este neștiința, și multă stricăciune pricinuește la oamenĭ, și pentru aceasta socotind domnia Mea folosul tuturor, vĕ înștiințăm cu această carte a domniĭ Mele, că de la o vreme încoacĭ, îmulțindu-să partea boerească, și din zi în zi fiiște-care silindu-să uniĭ pentru cîștigul lor, alțiĭ pentru ca să să maĭ înalțe întru cinstea boerieĭ, întrat-au în mijlocul lor o mare și nemărginită zavistiă, din care făcîndu-să cete de apururea să zavistiaŭ uniĭ pre alțiĭ și cînd domnia Mea ce era maĭ înainte, trăgea pe o parte a-ĭ metahirisi, întru ale domniĭ trebĭ, ceĭ alaltă parte să trăgea în lăturĭ și cu neîncetate zavistiĭ purtîndu-să, aduce multe pricinii de tulburărĭ uniĭ asupra altora, și nu era îndestul că cu pricinile ce era între dînșiĭ, să arăta împotrivitorĭ la cele domnești poruncĭ, ci încă și la strîngere viniturilor maĭlimeriĭ (?) împărătești cu multe chipurĭ să silea a le împĭedeca, care lucru întemiindu-să întru cugetul lor și după ce ne au miluit Dumnezeu cu domnia țăriĭ aceștia s'au ispitit a le cerca și prin Țarigrad o samă au început a nu ne da odihnă cu zavistiile lor prin cărțile ce ne scria, cu carele zavistindu-să uniĭ pre alțiĭ ne arăta aevea, într'aceștașĭ chip : că de vom trage domnia Mea pe uniĭ din boeriĭ ce ni-ĭ arăta ca să-ĭ mestecăm în trebile noastre eĭ toțĭ să vor trage de la slujba și trebile noastre, și întru aceasta aflîndu-să de-apururе prin cea rea cheverniseala lor, adus-au lucrul pîn'într'atâta cît și ticăloasa țară au căzut în primejdia cea rea a Tătarilor, care

---

Acest document să află în original la biblioteca Academieĭ romine, în *Condica de manuscripte*, No. 5, p. 1—3.

după ce cu ajutorul luĭ Dumnezeu am venit domnia Mea și ne-am așezat la scaun, văzînd toate aceste ce aŭ cursu din pricina lor, și că iarășĭ neîncetat lucrează zavistia între dînșiĭ, și de pururе, vrînd a să mînca uniĭ pre alțiĭ, ne silea și pe noĭ în spre stricăciunĭ și vătămare a o sumă de boerĭ la care domnia Mea nedîndu-le ascultare, nu ne-am lunecat a vătăma pe nim' prin ce ra îndemnarea lor, ce trecîndule toate cu auzul și cu viderea pre toțĭ ca un părinte cu milă ĭ-am cuprins și nicĭ la unele din zavistile lor cele multe și rele nu ni-am lunecat nicĭ am dat credința, care văzînd că nu pot isprăvi nimică cu cîtă silință au pus a vătăma pe o samă cătră noĭ, s'aŭ întors a ĭ mesteca cătră dumnealuĭ Capegi-Basa lângă care și pe noĭ ne atinge, și neputîndu-să îndestula de stricăciune spurcatele și cele plini de toată rĕutatea inimilor lor, nu numaĭ că di'nceput cu a lor fapte rĕle au adus o primejdie ca aceasta peste ticăloasa țară, pre cari păcatele lor și judecata ce dreaptă a luĭ Dumnezeu, *gonindu-să din porunca împărătească acuma s'aŭ făcut surgunĭ* ci încă și prin lăcomia și multă răutate lor, adaos-aŭ și cu acestașĭ chip a să arăta fiind poruncă împărătească după întîmplarea ca să facă izvoade de pagubele lăcuitorilor ce au avut de spre Tătarĭ, s'aŭ silit a să arăta între dînșiĭ ceĭ maĭ păgubașĭ de cît alțiĭ, arătînd somĭ marĭ ca cele de pagube, cum *Logofetu Manolachi Costachi* și-au arătat paguba sa că ar fi fost de 52 de pungĭ de banĭ, așișdere și *Bogdan Logofătu* de 50 pungĭ de banĭ și *Costantin Balș* vornicu de 36 pungĭ și *Dumitrașcu Paladi* vornicu de 32 pungĭ și *Scărlătachi-Ban* de 22 pungĭ și alțiĭ asemine, carile cunoscut fiind de toțĭ că sunt aeve minciunĭ și năpăștĭ, au adus lucru deci pré puternicĭĭ stăpînĭ s'aŭ înștiințat și pre Măria Sa Hanul l-aŭ mâhnit, cu carele au dat pricină de pagubă la mulțĭ ticăloșĭ pământenĭ, și încă pe lângă toate aceste fiind din poruncă rânduițĭ și trămișĭ cătră Mărie Sa Hanul. De față și întru aevea s'aŭ descoperit spurcatele lor fapte printr'alor

scrisorĭ, de însușĭ mînele lor scris, carele vederat arată hainlâcul lor, și nu s'aŭ îndestulat cu atîta răutățĭ, ci aŭ făcut și au voit a face, ce încă și de acolo de unde să află vrînd ș poftind a aduce ticăloasa țară la cea maĭ desăvîrșit stricăcĭune trimite oamenii lor prin țară și dă spaimă ticăloșilor locuitorĭ precum că iarășĭ vor să vie și vin Tătariĭ în țară ca să-ĭ calce și să-ĭ robască, și o blăstămățiĭ ca aceasta și faptă rea fiind cu adevĕrat făcută spre dînșiĭ, pi lesne s'au descoperit și s'au adeverit cum și cea mai cumplită rĕutate, sîlindu-să a o săvîrși ca niște dușmanĭ ce sunt pămîntuluĭ și patrieĭ sale, din oamenii lor adese și foc s'au ispitit a da orașuluĭ acestuĭa, și n'au maĭ rĕmas rĕutate care să nu o fi arătat cu toată silința asupra ticăloaseĭ țărĭ, care lucrurĭ precum am maĭ zis și maĭ în trecutele zile am scris cătră toțĭ fiind cunoscut că sunt toate din faptele și firile lor cele rele vă zicem și acuma creștinilor odihniți-vĕ și nu vĕ potriviți la niște vorbe deșerte ca aceste, că nicĭ unile din cele ce auziți nu sunt, toate sunt minciunĭ, toate sunt vorbe rĕsuflate, toate sunt scornicturĭ de la aceĭ oamenĭ plinĭ de răutate, cari numaĭ pentru folosul lor caută și stricăcĭune altora, șideți de vĕ odihniți pe la casele voastre căutîndu-ve de trebile voastre fără de nicĭ o grij', și nu umblați strămutîndu-vĕ și răsăpindu-ve de vă pricinuiți atîta stricăciunĭ și sărăcie din faptele unor oamenĭ răĭ și netemătorĭ de Dumnezeŭ, și pentru aceasta poruncim domnia Mea și dumitale Ispravnicule al țănutuluĭ Tecucĭuluĭ foarte să aibĭ purtare de grijĭ și orĭ pe carele veĭ prinde dintre aceĭ ce scornesc lucrurĭ netrebnice ca aceste, carele daŭ atîtea stricăciunĭ lăcuitorilor, îndată să'ĭ prinzĭ pe unul ca acela, și să-l trimiți la domnia Mea ca să să pedepsească cu căzuta pedeapsă ca un hain, și pricinuitoriĭ a tot răul, aceasta poruncim.

Leat 7267 (1759) Ghenarie 31

Sigiliul Domnesc cu chinovar

XVII

1760

Avintarion (Inventar) de toate lucrurile măstireĭ (sic) a sfîntuluĭ ierarh Spiridon și cine a dat [1]).

1 Candelă de argint de la *paharnicul Ioniță Calmășul.*

2 Covoare, unul pe mormîntul luĭ Goroveĭ și altul pe mormîntul *paharniculuĭ Ioniță Calmășul.*

1 Săcrieș cu herele spitaluluĭ de la M. S. *Ioan Teodor Voevod.*

XIX

1760

Hrisov de la Ioan Callimachi Voevod[2])

Noĭ Ioan Teodor Callimachi domn țăriĭ Moldoveĭ, mărturisim prin acest hrisov al domnieĭ noastre pentru o vie aflătoare la Crucea de sus din județul Putna în întindere de 12 pogoane 3 firte și 4½ prăjinĭ, că afară de cele 5 pogoane pe care le-am răscumpărat de la sfinția sa episcopul ca vecin maĭ de aproape și le-am dăruit ***iubiteĭ noastre surorĭ, jitniceroaia Maria,*** din aceste 12 pogoane, 3 firte și 4½ prăjinĭ, am maĭ dat 4 pogoane, 3 firte și 4½ prăjinĭ ***Paraschiveĭ pităreseĭ*** pentru că această milă și dăruire să fie nestrămutată eĭ, copiilor, nepoților și strănepoților eĭ. Pe credința noastră Ioan Teodor Voevod

---

1) Arhiva Sf. Spiridon, lada V, pachetul 38; Doc. No. 3.

2) Retradus în romineşte din traducerea germană a luĭ Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, Czernovitz, 1888, p. 114.

și a iubiților noștri fiĭ voivozĭ Grigore și Alexandru, credința cinstiților și credincioșilor boerĭ aĭ divanuluĭ nostru: Manoil Konaki mare logofât . . . . . Sturza mare vornic al țăriĭ de jos, Dimitrie Palade mare vornic al țăriĭ de sus, Vasile Ruset hatman și pîrcălab de Suceava, Alexandru Ipsilanti postelnic, Filip Catargiu vistiernic, Andronic spătar, Stefan Sturza mare ban . . . . . și pe credința tutulor boerilor noștri marĭ și micĭ. Acest uric de danie a fost scris în Iași de către Simion Gherghel.

7268 (1760) August 25.

XX

1761

Hrisov de la Grigore Callimachi Voevod [1])

Noĭ Grigore Ioan Voevod domn țăriĭ Moldoviĭ. Acela care face fapte bune și plăcute luĭ Dumnezeŭ cîștigă pe această lume nu numaĭ laudă și slavă ci după moartea luĭ îĭ rămîne și numele nemuritor, iar sufletul săŭ să duce între sfinți. Sînt multe fapte bune care întrec pe altele; milă însă și daruri a face acolo unde să cuvine întrec pe toate celelalte pentru că deschid cerul și vestea lor să împrăștie în lume; de aceià am găsit cuviincios de a face și noĭ ca alțiĭ întru Domnul odihniți voevozĭ, înaintașiĭ noștri, care Domnĭ aŭ binevoit a înzestra cu venituri din cele Domnești saŭ cu moșiĭ pe unele persoane. De aceia și Domnia Mea am găsit de cuviință a dărui pe ***jupîneasa Maria jitniceroaia*** care să află în sărăcie cu următoarele pămînturĭ domnești aflătoare în ținutul moldovenesc al Cîmpulungului, anume:

---

1) Retradus în romînește din traducerea germană a luĭ Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, Czernowitz, 1888, p. 115.

Cucoșul, Găina, Valea Porcescu, Pietrișul, Mestecănișul, moșia Botes, Fundul Moldoveĭ, Fața Cîmpulungului și Muncelul de Straĭă, care toate aŭ fost pămînturĭ domnești, așa că acestea să rămîe de acum pe vecie eĭ, fiuluĭ eĭ, nepoților și strănepoților eĭ și să le stăpînească nerășluit. Rugăm deci și pe alțĭ domnĭ moldovenĭ, pe care Dumnezeŭ îĭ va da acesteĭ țărĭ ca să nu răstoarne dania noastră, după cum n-am resturnat daniile altor strălucițĭ domnitorĭ, ci din potrivă spre a lor slavă s-o întărească.

In orașul nostru Iașĭ, 7269 (1761) Iunie 29.

(L. P.) Grigore Ioan Voevod

Acest hrisov l-aŭ scris Isbașa piser.
Ioan Cantacuzino tretilogofăt procit.
Trecut în condica divanuluĭ.

XXI

1768

Hrisovul luĭ Grigore Callimachi Voevod cu anaforaua[1]).

Noĭ Grigore Ioan Kalimah VVD Bozio Milosteio Gospd. Zemli Moldovscoĭ.

După cercetarea și judecata Prea Sfințieĭ Sale Părinteluĭ Mitropolituluĭ, i a Dumilor Sale Veliților Boiarĭ poruncim Domniea mea, la toțĭ așa să să urmeze, iar neodihnindu-să vre-o parte, și s'ar ceari la Divan, ușa Divanuluĭ Domniĭ meali este deschisă

(L. P.) 7276 (1768) Genarie 29.

---

1) Acest document aparține D-luĭ D. Starza-Scheianu.

Prea Inălțate Doamne,

Din luminata Porunca Inălțimeĭ tale am luat seama între D-eĭ Băneasa Maria și între Conu Mihaĭ fiul Dumisale Sulgearuluĭ Ilie Sturza pentru o moșie anume Boscotenii de la ținutul Romanul și pentru un loc de casă di aicea din Iași. La cercetarea ce saŭ făcut pricina între Dum. într'acestaș chip saŭ aflat, *Dumi Băneasa Maria*, cere să intre cu a treia parte la împărțeala acesteĭ moșiĭ Boscotenii, zicînd că acești Boscotenĭ *aŭ fost a răposatuluĭ Ioniț Sturz (lipsește un cuvînt) fiuluĭ luĭ șiIordachi Sturz ce iaste frate cu Sulger Ilie Sturz și cu răposațiĭ Vasili Sturz stolnic și cu Alexandru Sturz, tătăl dumisale Băneseĭ Maria*, și acest arătat maĭ sus Ioniț Sturz a căruia aŭ fost Boscotenii, murind făr de ficiorĭ, și rămîind s ăl clironomisească frațiĭ, adică Ilie Sturz, i fiĭ răposatuluĭ Vasile Sturz și D-eĭ *Băneasa Maria depreună cu sora D-eĭ Paraschiva fiicele răposatuluĭ Alexandru Sturz.* Pentru aceasta zice D-eĭ că cere ca să intre cu a treia parte la împărțeala acesteĭ moșiĭ Boscotenii, pentru care pricină au arătat D-eĭ Băneasa și o scrisoare în care s aŭ văzut iscăliți D-luĭ Sulger Ilie și D-luĭ Stolnic Constantin Sturz fiul răposatuluĭ Vasile Sturz ce arată că s aŭ învoit între D-lor pentru învoitul acesteĭ numite maĭ sus moșiĭ, ca să împartă în 3 părți, adică orĭ-ce venit ar fi, din moară, din arendă, din țarină din fineaț, din păscuit și de boerescul lipovenilor ce sînt șezătorĭ pe acea moșie împărțindu-să toate în treĭ părți, o parte să ia D-luĭ Sulgeriul Ilie Sturz, și o parte D-luĭ Stolnic Constantin Sturz cu frațiĭ D-luĭ și o parte D-luĭ iarăși cu sora D-luĭ, și zice D-eĭ Băneasa că odihnindu-să pe acest învoial și așăzare, aŭ trimes la numita moșie atîta ca să ș strîngă Dijma ce i să veni a treia parte cît și pentru ca să caute de boerescul lipovenilor, și cum Mihaĭ fiul D-luĭ Sulgeriuluĭ neținiîndu-să de această învoială și așăzare arătată maĭ sus n aŭ îngăduit pe treĭ moșiĭ Dumisali Bănesi, nicĭ să ia dijma ce i s'ar fi venit a treia parte,

nicĭ aŭ lăsat pe lipoveni să lucreze boerescul. Față fiind și Conu Mihaĭ fiul Sulgerului Ilie Sturz, n aŭ tăgăduit că n aŭ îngăduit pe treĭ moșiĭ D-eĭ Băneseĭ ca să ia dijma, zicînd că pentru această moșie Boscoteniĭ ar fi plătit cîți-va banĭ datorie a răposatuluĭ Ioniță Sturz a căruia aŭ fost moșia aceasta, maĭ adăogînd a zice și aceasta că maĭ sunt moșiĭ Sturzești și pe la alte locurĭ să ia D-eĭ Băneasa dijmă și venit de pe acolo. Iar nu să intre cu împărțeală la acea moșie, ce este aproape de casa Dumisale Sulg. In protiva acestor zise a conuluĭ Mihaĭ iarăși aŭ răspuns D-eĭ Băneasa zicînd că de maĭ sînt alte moșiĭ, acelea sînt părintești, și la acelea iarăși după ce vor sta fraților la împărțeală cu partea ce i sa cuveni și D-luĭ își va lua partea. Iar această moșie Boscoteniĭ este a unuĭ frate care murind făr de clironomĭ după cum arată maĭ sus i să vine ca să-și ia a treia parte. Iar pentru datoria ce zice Conu Mihaĭ că aŭ plătit iarăși aŭ răspuns D-neĭ Băneasa că de a fi plătit niscaĭ datoriĭ, s aŭ scos banĭ din venitul aceĭ moșiĭ în 3—4 anĭ de cînd o stăpînește.

Noĭ Doamne după cercetarea ce am făcut, așa am socotit în vremĭ ce moșia Boscoteniĭ aŭ fost a răposatuluĭ Ioniț Sturz ce este văr primar cu D-eĭ Băneasa și cu fiul Sulgeruluĭ Ilie Sturz și cu fiĭ Stolniculuĭ Vasile Sturz, căruia nerămîindu-ĭ feciorĭ, cu dreptate iaste ca să moștenească veriĭ săĭ după hotărîrea sfintelor pravilĭ. Și moșia Boscotenii să să împartă în treĭ părțĭ, adică o parte să ia Sulgerul Ilie Sturz cu fiul Dumnealuĭ, și o parte să ia fiĭ răposatuluĭ Stolnic Vasile Sturz, și o parte să ia D-eĭ Băneasa Maria și cu sora D-eĭ Paraschiva, iar pentru datoriile răposatuluĭ Ioniță Sturz ce zice Conu Mihaĭ cum că aŭ plătit, să dovedească cîțĭ banĭ aŭ plătit și D-eĭ Băneasa încă să dovedească cîțĭ banĭ s aŭ făcut venitul moșieĭ în 4 anĭ de cînd este la stăpînirea Sulgeruluĭ Ilie Sturz, și de va trece venitul maĭ mult de cît datoria să-l împartă iarăși frățește, iar de nu va ajunge să să plătească datoria, să dea fiește carele

pe cît îl va ajunge. Pentru locul cel de casă de aicea din Ieș ce zice D-lor Băneasa cum că iarăș aŭ avut învoială cu Sulgerul Ilie Sturz și l aŭ și deosebit în treĭ părți, aŭ răspuns Conu Mihaĭ cum că fiind acest loc a răposatuluĭ Sandu Sturz Logofăt l'ar fi dat danie Sulgeruluĭ Ilie Sturz, s'aŭ întrebat la aceasta D-luĭ Constantin Sturz vel vistier și ne-aŭ adeverit cum că locul acesta aŭ fost părintesc de pe moșul D-neĭ Băneasa și acelor l'alți Sturzești ce vor să împartă cu D-eĭ Băneasa, iar n aŭ fost a părinteluĭ D-luĭ Sandu Sturza Logofăt, căcĭ de ar fi fost a Logofătuluĭ Sturza l'ar fi luat D-luĭ cu frații D-luĭ și nu l'ar fi dat părintele D-luĭ altora, decĭ după încredințarea Dumisale Vistier iarăș am socotit, că cu dreptate este să să împartă și acest loc în treĭ părți, precum saŭ arătat maĭ sus și pentru moșia Boscoteniĭ, iar cea desăvîrșită hotărîre rămîne la prea Înălțata și lesne cunoscătoare înțelepciune Măriei Tale.

1768, Ghenarie 22.

A Înălțimeĭ Tale către Dumnezeŭ ferbinte rugător Gavriil Mitropolit Moldavieĭ;

Prea plecatele slugile Măriei Tale V. Razul Hat., Iordachi Canta Hat., K. Vel Stolnic.

Divanul Apelativ al Țăriĭ de Sus din Moldavia.

Pentru că această copie, după poslăduarie eĭ s aŭ făcut cu originalul, s aŭ aflat întocmaĭ, să adeverește de către Divan în urmare cereriĭ făcută prin jalobă de către D-luĭ Vornicul Costache Sturza; să însemnează cu originalu acestia să află la D-luĭ Vistier Alecu Sturza.

Secția 3.
No. 699.
1842, Februarie 17

L. S. Divanuluĭ Țăreĭ de Sus.

Vornic I. Roseti. D. Cantacuzin.

Nedescifrabil

Pentru director: **SCRIBAN.**

Poslăduit pentru șef: **Christodor.**

XXII

1768

Mărturie [1])

Marturia Paraschivii, femeia răposatului Andronaki fost mare vornic, dată în mînile sfinții sale părintelui Anton, egumenului de Moldovița în cuprinderea că ea au stăpînit moșia rămasă de la tatăl ei, din trupul Băiei anume Fîntîna Mare și anume partea din jos până la isvorul Fîntînii Mari și de acolo drept până la Moldova, iar că de la acel izvor înainte-au stăpînit sfînta mînăstire Moldovița, așa știe și mărturisește în frică lui Dumnezeu.

7276 (1768) August 6

XXIII

1770

Zapis de danie al Paraschivei pităreseĭ [2])

Eu subsemnata am dat adevărata a mea scrisoare în mîna dumnisale părintelui Macarie egumenului de Voroneț, ca să să știe că de nimine silită nici asupriță, că cele 4 pogoane 3 firte și 4½ prăjini vie de la Crucea de sus din Ținutul Putnei, care vii mi s'au fost dăruit prin un hrisov a înălțimei sale Voevodului Ioan Callimachi, le-am dat și dăruit numitei mînăs-

---

1) Retradus în românește din traducerea germană a lui Wickenhauser, *Urkunden des Klosters Moldavitza,* Wien, 1862, p. 175.

2) Retradus în românește din traducerea germană a lui Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna,* Czernowitz, 1888, p. 116.

stiri ca să-i fie uric și danie pe vecie, și la facerea acestuĭ zapis eraŭ față ginerele meŭ Vasile Donicĭ mare paharnic, fiul meŭ Gheorghe și fata mea Maria Ismenain șătrăreasa și Balașa care aŭ consimțit la el, și spre credință m'am iscălit.

Parasca pitărească. Vasile Donicĭ mare pah.
Maria Ismenain șătrăreasă. Balașa.

și eŭ Gheorghe fiul luĭ Neculae Pătrașcu, am rugat pe fratele meŭ Vasile ca să me iscălească fiind că . . . . . .

Gheorghe Pătrascu.

7279 (1770) Noemvrie 15.

XXIV

1775

Două Zapise ale Marieĭ Cananaŭ [1])

Eu Maria jitniceroaia, văduva răposatuluĭ Gheorghe Cananău, împreună cu fiiĭ meĭ Șărban și Ioniță Cananău, am dat acest zapis la mîna cinstituluĭ Metodie egumen și a cinstituluĭ sobor a mănăstiriĭ Solca, precum ca să să știe că mănăstirea fiind așăzată sub munte și nu de mult rîdicată, nu are munțĭ spre trebuințele sale; noĭ însă stăpînim deasupra Cîmpulungului moldovenesc opt munțĭ: Cocoșul, Găina, Valea Porcescul, moșia Botoș la isvorul Moldoveĭ, Mestecănișul, Petrișul, Fața Cîmpulunguluĭ și Muncelul de Strajă, care ne-aŭ venit prin dăruirĭ și milă de la înălțimea sa Grigore Callimachi VV. fiul înălțimiĭ sale Ioan Teodor VV. Sfînta mănăstire Solca stăpînește însă, la rîul Siretuluĭ în ținutul Botoșanilor, satul Costeștiĭ, dăruit

---

1) Retradus din textul german al luĭ Wickenhauser, *Geschichte und Urkunden des Klosters Solka*, Czernowitz, 1877, p. 169.

ei de către intemeitorul și răposatul Stefan Tomșa VV. care moșie să mărginește pe din sus cu mănăstirea Slatina, iar pe din jos cu moșia Vlădenii a mănăstirei Voroneţul. De aceia s-a făcut între noĭ un schimb, mănăstirea Solca avînd trebuință de munți, iar moșia Costeștiĭ fiind aproape de moșia noastră de baștină, și călugăriĭ mănăstireĭ aŭ socotit că munțiĭ vor fi mănăstiriĭ de folos. De aceia ne-am învoit și, din ceĭ opt munți, am schimbat cu mănăstirea Solca patru, anume munțiĭ: Cucoșul, Găina, Porcescul și moșia Botoș, pentru care călugăriĭ de Solca ne-aŭ dat în stapînire satul Costeștiĭ. Ne-am dat uniĭ altora toate hrisoavele vechĭ, pentru ca sfînta mănăstire să stăpînească munțiĭ, iar noĭ moșia în veciĭ vecilor. La acest schimb al nostru aŭ fost și alțĭ oameni buni ce aŭ subsemnat, și spre maĭ bună întărire a tuturor celor scrise maĭ sus, am dat acest zapis al nostru sfinteĭ mănăstirĭ Solca, precum și egumenul și soborul sfinteĭ mănăstirĭ ne-aŭ dat nouă un asemenea zapis.

Maria Callimachi. 1775 Ianuarie 20.
Șărban Cananău, fiul Mariĭ.
Calistrat, Arhimandrit.
Arhimandritul Mazareanu Bartolomeiu aŭ scris și subsemnat.
Pachomi, egumen de Putna.
Benedict, egumen de Moldavița.
Macarie, vechilul Sucevii.
Irimia, vechilul mitropolieĭ din Iași.

1775[1]

Subsemnata Maria, soțiea luĭ Gheorghe Cananaŭ jitnicerul, cu fiĭ meĭ Ioan și Șerban Cananăŭ dăm această scrisoare la mîna

1) Retradus în românește din traducere germană a luĭ Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, p. 116.

prea cuviosuluĭ egumen Macarie și a întreg soboruluĭ mănăstireĭ Voroneț uluĭ, unde este biserica cu hramul sf. Gheorghe, ca să să știe că munțiĭ ceĭ 8 din Cîmpulungul moldovenesc anume: Cucoșul, Găina, Valea Porcescu, Botoșul, Fundul Moldoveĭ, Mestecanișul, Pietrosul, Fața Cîmpulungului și Muncelul Strajeĭ; pe care 8 munți ĭ avem în stăpânirea noastră în puterea uneĭ dăruirĭ făcute nouă de înălțimea sa Grigore Vodă Callimachi de fericită amintire, fiul voevoduluĭ Ioan Teodor Callimachi, și fiind că și sfînta mănăstire Voronețul stăpînește moșia Vlădenĭ din ținutul Botoșanilor, care moșie i-a fost donată de . . . . . și să mărginește din partea din sus cu moșia noastră Costeștĭ, cu Schimbeștĭ și cu monastirea Solca, iar din partea din jos, cu moșia mănăstireĭ Moldaviț a numită . . . . ; fiind că monăstirea Voronețul are trebuință de cîțĭ-va munțĭ, iar moșia Vlădenĭ nu este departe de celelalte moșiĭ ale noastre, de aceia am crezut de cuviință că noĭ putem maĭ bine a ne folosi de moșie, iar călugăriĭ de munțĭ și ne-am învoit a lăsa din aceĭ 8 munțĭ 3, și anume: Petrișul, Muncelul Strajeĭ și Mestecănișul în stăpânirea sus numiteĭ mănăstirĭ, pentru care am luat moșia Vlădeniĭ, și am dat unul celuĭlalt toate uricile nouă și vechĭ, pentru ca mănăstirea să stăpînească aceștĭ treĭ munțĭ cu tóte veniturile lor pe vecĭ, precum și noĭ să stăpînim deasemenea pe vecie moșia Vlădenĭ. La această tocmeală a noastră de schimbul făcut, eraŭ și subsemnațiĭ oamenĭ bunĭ de față, și spre credința tuturor celor de maĭ sus, am dat această scrisoare în mîna prea cuviosuluĭ egumen și a întreg soboruluĭ mănăstireĭ, precum am primit și noi de la egumen și de la sobor o altă scrisoare cu iscăliturile lor și cu pecetea mănăstireĭ.

Maria.

Șerban Cananaŭ.
1775, Martie 10.

XXV

1771

Carte de la Divanul Knejieĭ Moldoveĭ [1])

Să face știre prin această Carte a Noastră că aice la Divan venind Dumneeĭ Paraschiva Medelniceroaie au dat jalobă pentru strămbătate ce ar fi făcut unchiul Dumisali Dumnealuĭ Ilie Sturza Biv Vel Sluger pentru moșia Boscctenii ce este la ținutul Romanuluĭ, care moșie aŭ rămas de la răposatul Ioniță Sturza, fiul răposatuluĭ Iordache Sturza ci aŭ fost frate cu părintele Dumisale Medelniceroaeĭ Paraschiviĭ, Alexandru Sturza și cu Paharnicul Vasile Sturza și cu Dumnealuĭ Sluger Ilie Sturza și după moarte. . . . . Ioniță Sturz. . . . . nerămîind ficiorĭ clironomĭ, de o dată saŭ făcut clironom D. Slugerul Ilie Sturza, stăpînind Moșia trii anĭ și plătind și datoria mortuluĭ 168 leĭ. Apoĭ *Dumneaeĭ Băneasa Maria* și sora Dumneaeĭ Med. Paraschiva din preună și cu Dumnealuĭ Stolnic Constantin Sturz, fiul răposatuluĭ Vasile Sturz eșind la judecată, în vreme Domniĭ Sale Măria sa Grigore Callimachi Vodă, cu Dumnealuĭ Slugerul Ilie Sturz li saŭ întărit judecata, ca fiind cu toții de o potrivă Clironomi Mortuluĭ, și moșia să o împartă pe treĭ părți, cum și datoria arătată iarăși pe treĭ părți să să plătească, după care judecată au arătat și Anafora iscălită de Dumnealuĭ Paharnic Vasile Costachi, și de D-luĭ Paharnic Alexandru Neculcea, și de Dumnealuĭ Stolnic Vasile Balș, și întărită și cu pecetea Măriĭ Sale Grigore Callimachi Vodă, în care arată că saŭ hotărît judecata aseminea precum arată maĭ sus. După care judecată rămăind să să întoarcă două părți de banĭ din ceĭ 168 leĭ ci s'a plătit datoria mortuluĭ de Dumnealuĭ Sluger Ilie Sturz, au dat

---

1) Documentul original aparține D-luĭ D. Sturza-Scheianu.

toți banii, aceste două părți de bani, tot D-ei Băneasa Maria și cu Medelnicereasa Paraschiva, și pentru Dumnealor și pentru partea ce era să dee Dumnealuĭ Stolnic Constantin Sturz, și rămăind și de la judecată ca și moșiea să să stăpînească și de aceste două părți cîte treĭ de parte precum au stăpînit și D. Sluger Ilie Sturz, sau luat în stăpînire Dum. Bănesiĭ Marieĭ și a Medel. Paraschiveĭ ca să o stăpînească triĭ anĭ pentru partea Domniilor Sale, și alțiĭ triĭ anĭ pentru banii ce aŭ dat la datoriea mortuluĭ pentru partea Dumisali Stolnicu Constantin Sturz. Acum Dumnealor după ce au ținut Moșia numaĭ treĭ anĭ, saŭ sculat Dumnealuĭ Sluger Ilie Sturz și iar aŭ luat Moșiea în stăpînirea sa, răspunzînd că aŭ luat voe de la Dumnealuĭ Stolnicu Sandul Sturz. Ce fiind-că D-eĭ Medeln. Paraschiva prin jalba ce aŭ dat au arătat, că Dumnealor Sandul Sturz Stolnic, și cu fratile Dumisale Stoln. Constantin Sturz, cînd saŭ plătit datoria mortuluĭ naŭ dat bani părțiĭ ce li saŭ căḑut să de, ci tot numitile jupănese aŭ plătit banĭ pentru amăndouă părțile, care banĭ ăĭ poartă cu dobîndă și pănă acum, la care jalbă cerșind dreptate iată i saŭ dat această carte di la Divan cu cari să volnicește ca să aibă a opri pi Dumnealuĭ Sluger Ilie Sturz să nu să atingă de Moșie a o stăpăni, ca să să stăpînească de D-eĭ Meldelnicereasa Paraschiva. Și acei triĭ anĭ partea ci s'ar cădea a o stăpăni fiĭ Dumisali răposatuluĭ Vasile Sturz Paharnic pentru baniĭ ce aŭ dat la datoria mortuluĭ numitele jupănese, parte ce saŭ căḑut să de fiĭ Dumisali Paharnicu Vasile Sturz; iar după ce să va împlini deplin stăpînire către triĭ anĭ pi parte, apoĭ așĭ voi împărți Moșia frățește după hotărîrea judecățeĭ, iar care parte va avea ceva a rĕspunde s'îș pui zi de soroc și să vie la Divan ca să li să hotărască judecata di la Divan și precum li să va hotărî.

Așa vor urma, aceastai April 23, 1771.

Balș Logofătu, Ioan Sturza Vornic, Vasile Razu Hatman, Alexandru Paharnic, Ianachi Spătar.

Divanul Apelativ al Țării de sus.

Pentru că această copie după poslăduirea ce saŭ făcut cu originalul saŭ aflat întocmaĭ, să adeverează de către Divan, în urmaria cereriĭ făcută de către Dumnealuĭ Vornic Costachi Sturza. Să însemnează că Originalul acestiea să află la Dumnealuĭ Vister Alecu Sturza.

Vornic. . . . I. Roset. D. Kantacuzin.

L. S. Divanuluĭ Țării de srs

Pentru Director: Scriban

Poslăduit pentru șef: Hristodor.

Secția a 3-a
No. 700
1842 Februarie 17 zile

XXVI

1794

Testamentul Marieĭ, soția Vel Banuluĭ Dimitrie Callimachi [1])

De vreme ce bine au voit Dumnezeŭ a rîndui sfîrșitul a tot omul prin moarte, după cum zice sfînta și dumnezăiasca scriptură că aŭ zis Dumnezeŭ luĭ Ezechie: „Orănduește pentru casa ta că veĭ muri și nu veĭ trăi.“ Decĭ dar de acest înfricoșat păhar al morțeĭ, care nu este cu putință a treace pe cineva din oamenĭ temendu-me și eŭ, hotărăsc maĭ înainte pînă a nu veni acel fur ,fiind întru toată știința mințeĭ mele, pentru toate cele ce rămîn caseĭ și *copiilor răposatuluĭ fiuluĭ meŭ Enacachi Callimachi Paharnic*. Asupra cărora rămâne ipitropă *Dumnea norăme Ruxandra* și pentru ca să nu rîmae în supărare despre fetele mele și despre nepoții meĭ ceĭ de fete, fac arătare prin

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

diata aceasta că *cînd au răposat bărbatul mieŭ Dumitrachi Callimachi Ban* au rămas dreaptă datorie D-sale șase pungĭ de banĭ. Cum arată zapisile și rămășiturile D-sale mișcătoare și nemișcătoare nu cuprinde toate ca treĭ pungĭ de banĭ. Și mie îmĭ era maĭ lesne ca să es din moștenire și datornicii să iaĭ rămășiturile după cum hotărește Dumnezeiasca pravilă. Dar socotind greutatea păcatuluĭ, iarăș nu m-am îndurat de sufletul răpăosatuluĭ, văzînd pre datornicĭ suspinînd cerșinduși a lor. Ci m-am însărcinat cu toate acele de maĭ sus numite datoriĭ și am plătit tuturor pînă la un ban, cum arată zapisile și izvod, și m-am luptat în lume cu multe supărărĭ și necazurĭ.

Decĭ voind ca să lipsască dintre fii meĭ, toate vorbile ceale pricinuitoare de vrajbă, măcar că era anume arătat prin diata mea ce am fost făcut încă la velet 7272 (1764) feb. 8 care de atunce sunt 26 anĭ, fiiste cărie din fiicile mele ce zăstrurĭ le am dat și fiuluĭ mieu Enacachi ce i aŭ rămas. Care acea diată ce este iscălită de însuș mîna mea și acmu printr-aceasta o întăresc, și pentru ca să nu poată a ceare și a zăhăi și a tragi unii de la alțiĭ din fii mei, iarăș arăt că cînd am căsătorit pe *fiica mea Ancuța* cu cea ce mi aŭ dat mîna am înzestrat-o și am cheltuit cu hainile eĭ și cu nunta șase sute leĭ și zăstre i am dat din odoare: o zgardă cu diamanturĭ și 15 șiraguri mărgăritariŭ; o păreche cerceĭ cu picioarele de zamfir și sus cu două diamanturĭ și altă păreche cerceĭ de aur cu două picioare de mărgăritariŭ și o păreche brățarĭ de aur cu șasesprezece diamanturĭ și opt florĭ de mărgăritariu de șlic și treĭ inelĭ de aur, unul cu izmarand verde, unul cu bîlaș verde, unul cu două diamanturĭ și cu două rubinurĭ. Și i am dat leftică cu șase caĭ și cal de mire cu tot tacîmu, și zece epĭ cu mînjĭ și un armăsariŭ, zece vacĭ cu viteĭ și un buhaĭ, zece boĭ, una sută cincĭ zecĭ oĭ, șapte zecĭ matce, treĭ pogoane vie, patru sălașe țiganĭ, o păreche dughenĭ în Botoșenĭ cu pivniță cu care am cheltuit treĭ sute leĭ și maĭ bine. Iar acum îĭ maĭ daŭ și părțile ce am în moșia

Kozinca care aŭ fost a noastră părinţască şi m-am învoit cu *sora mea Paraschiva*[1]) şi am primit eŭ părţile din Kozinca. Şi dumnee aŭ primit părţile din Oborocenĭ unde i aŭ fost aşezare. Şi maĭ daŭ fiiceĭ mele Ancuţeĭ şi giumătate din locul caselor ce este împărţitoriŭ cu d-luĭ Vornic Mihaiŭ Sturza, care loc este la Iaşĭ în mahala, ca cee ce va scoate pe acel loc, să fie a fiiceĭ mele Ancuţeĭ, şi cu aceste să să mulţumească, maĭ mult să nu supere nicĭ fiica mea Ancuţa nicĭ fiiĭ săĭ, căcĭ eŭ în viaţa mea mult am căutat încă şi cu măritatul a două fete a sale şi nepoate mie care saŭ măritat, din casa fiuluĭ mieŭ luĭ Enacache am agiutorit-o. Care nu 'ĭ trebuinţă de a maĭ arăta, poate orĭ cine să socotiască şi ceĭ ce ştiŭ să nu tăgăduiască.

Aşijderea şi cînd am căsătorit pe *fiica mea Safta,* am înzăstrat-o cu aceste ce să arată în gios. Cu nunta sa am cheltuit treĭ sute cincĭ zecĭ leĭ şi i-am dat patru spră ḑece şiraguri mărgăritariŭ; o păreche cerceĭ cu zmăranduri şi sus cu diamanturĭ, o păreche cerceĭ de aur cu picioare de mărgăritariŭ, treĭ inele însă unul cu izmarand verd şi două cu rubinurĭ, o păreche brăţărĭ de aur cu şasesprezece diamanturĭ şi strae de una mie şi maĭ bine de leĭ, şi i-am dat cal de mire cu tacîmul de . . . . leĭ şi rădvan cu şase caĭ, zece epĭ cu mînzĭ şi un armăsariŭ, zece vacĭ cu viţeĭ şi un buhaiŭ, zece boĭ, una sută oĭ cu mieĭ, zece pogoane vie la Huşĭ, două spră zece sălaşe ţiganĭ, cincĭ sute leĭ banĭ, o părechi dugheni în Botoşenĭ cu pivniţă cu cariĭ am cheltuit piste treĭ sute leĭ şi maĭ pe urmă pentru moşia i am dat şi locul caselor din Iaşĭ carĭ prin diata dintăĭ îl dădusem luĭ Enacachi.

Iar *fiuluĭ meŭ luĭ Enacachi* i am dat moşia Stăncesti, baştina tătăni săŭ; iar casele dintăĭ aŭ fost făcute cu osteneala şi cheltuiala mea, şi pe urmă le aŭ făcut Enacachi cu cheltuiala şi osteniala sa, şi i am maĭ dat giumătate din moşia Epureni

---

1) Comp. *Documente* sub No. XXI şi XXV.

pe Jîjia, care moșie am scos-o de la Alestarh Visternicu cu multă osteneală și cheltuială și trageri de giudecăți precum și alte pojijii a caseĭ și pre puține dobitoace ce maĭ rămăsese după înzestrarea fetelor, îndatorindu-l și însărcinîndu-l ca pre un fiŭ, cu sprijiniala neputincioaselor bătrîneților meale și cu obicinuitile griji și sărindare la moartea mea și după moarte.

Dar milostivul Dumnezeŭ cel ce face precum binevoește și lasă deșarte gîndurile oamenilor, mutînd pre fiul meŭ din această viață, am rămas în casa și în purtare de grije a nurori-meĭ Ruxandreĭ în vremile cele maĭ grele a oștirilor, unde nicĭ un agiutor de la alțiĭ nime cît de puțin n-am avut și fiind neputincioasa de bătrînețe aŭ suferit toată neputința mea și m-a căutat ca o blagocestivă creștină, maĭ mult de cît o fiică, cu toată cheltuiala sa, păzindu-me întru toate hatîrul și cinste ca uneĭ adevărateĭ maice iar nu soacră cum i am fost, nefrîngîndu-mĭ voe orĭ la ce am zis măcar de iaŭ fost și cu neputință fiind femee săracă și cu copiĭ rămașĭ micĭ, și încă saŭ îndatorit și mi aŭ dat patru sute leĭ în mîna mea de am dat patru zecĭ sărindare și saŭ însărcinat ca să-mĭ poarte grijile cele obicinuite la moartea mea și după moarte pînă la treĭ anĭ pentru care creștinești facerĭ de bine dintru adîncul sufletuluĭ mieŭ zic să aibă a mea părintească blagoslovenie și de la milostivu Dumnezeŭ să afle milă și har, că mult m-aŭ căutat norîme Ruxandra și bine nădăjduită sunt întru înțălepciunea ta că va împlini și obicĭnuitile grijĭ ale sufletuluĭ meŭ.

Numaĭ pentru ca să n-o categorisească fiicile mele, să fie privighetoare fiica mea Ancuța asupra grijilor ca să să facă și pentru cele cîte să află la casa fiuluĭ meŭ Enacachi unde este epitroapă nora mea Ruxandra, mișcătoare și nemișcătoare lucrurĭ să naibă despre nimine din fiicile mele saŭ din nepoțiĭ meĭ de fete nicĭ o supărare ce atît aceste două moșiĭ ce sunt pomenite maĭ sus, viile de la Iași și de pe aiurea, dughenițe și alte ce nus cuprinse în zăstrea ficilor mele să rămâe toate a

caseĭ fiuluĭ meŭ Enacachi și a fiilor săĭ ce aŭ rămas săracĭ, și fiicile mele să să mulțămească cu zăstrea lor ce aŭ luat. Căcĭ orĭ care s-ar ispiti din fetile mele saŭ din nepoțĭ, saŭ din străinĭ, a sminti saŭ a strica această diată să nu aibă blagoslovenia mea cea părințască și să fie blăstămat de Domnul Isus Hristos și de prea curata sa maică și de toțĭ sfinții părinții, și pentru ca să să păzască întocmaĭ, am iscălit însumĭ eŭ cu mîna mea și alțiĭ care s-aŭ maĭ întîmplat.

1794 Martie 5.

Maria Băneasa.

XXVII

1795

Testamentul Marieĭ, soția Vel Banuluĭ Dimitrie Callimachi [1])

In numele tatăluĭ și al fiuluĭ și al sfîntuluĭ duh amin. Eŭ Maria Callimachi Băneasa, încă aflîndu-me în viață, socotit-am maĭ înainte de a-mĭ sosi sfîrșitul vieții ce după datoria firiĭ omenești, nu socotesc că este departe, aflându-me in vîrstă de bătrînețe și slăbită de muitele boale, ca nu cumva fără de veste să-mĭ vie sfîrșitul vĭeții și să rămîe între fiĭ meĭ și nepoțiĭ împărăcherĭ și neînvoirĭ, drept aceia în vremea vieții căsătorieĭ mele și în tot traiul ce am avut împreună cu *răposatul soțul meŭ Dumnealuĭ Banul Dumitrașcu Callimachi* din păcatele noastre *am avut treĭ fiĭ: pe Ancuța—și Safta—și Enacachi;* decĭ rămîind eŭ în văduvie în care am crescut pe fiĭ

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

meĭ, și după rînduiala firei viind fiicele meale la vîrstă ce era și maĭ marĭ în case, la vreame li aiu și căsătorit. Și după așezare ce am avut cu ginerii meĭ, li am dat și toată zăstrea; robĭ și altele fiicilor mele pînă la cel maĭ puțin, nerămîind nimică a maĭ da nicĭ uneie nicĭ alteie, și în cuprindere izvodului de zestrele fiicilor meale aŭ fost să le daŭ și moșie. Și Ancuții i am dat moșie Kozinca ce iaste la ținutul Orheiului, toată cîtă să va afla după cuprinderea scrisorilor, ce am avut pe această moșie, cum și partea din Măgură ot ținut Iași cîtă să va alege care parte o am luată de la boerii Sturzești împotriva părții de moșie ce aveam să iaŭ de la soră mea Paraschiva din moșia Oborocenii și i am dat și toate scrisorile acesteĭ moșii. Iar fiiceĭ mele Safteĭ, în locul moșieĭ ce aveam să-ĭ daŭ cu primire și a ginereluĭ meŭ *Dumnealui Vornicul Constantin Grecianu soțul fiiceĭ meale Safteĭ,* i-am dat un loc de casă de aice din orașul Iașĭ lîngă mahalaua Tălpălării și ne maĭ rămîind altă ceva să maĭ daŭ din cuprinderea izvoduluĭ zăstrii *fiicelor mele Ancuța și Safta,* nu aŭ să maĭ ceară maĭ mult, de cît aceia ce după puterea caseĭ meale le-am dat precum zestrile ce am dat fiicelor meale Ancuța și Safteĭ să arată pe larg și cu amăruntul în deosebită diată ce o am făfăcută maĭ înainte în urma căsătorieĭ fiicelor meale, însă după vreme în urma căsătorieĭ fiicilor meale, fiul meŭ Enacachi ce să afla mic, aŭ început a veni la vîrstă, care la vreme iarăși l-am căsătorit, și eŭ după vîrstă aflîndu-me bătrînă și cu boale am rămas în căutarea și purtarea de grijă a fiuluĭ meŭ Enacachi carele cu toată evlavia și plecăciunea fiiască me căuta cu cele trebuincioase, cu slujbă, cu îmbrăcăminte, cu căutare și cheltuială la neputințele meale și în scurt întru toată odihna bătrîneților mele. Incă și pe nepoatele mele, fiicile fiiceĭ mele, Ancuțeĭ, avîndu-le în casa fiuluĭ meŭ Enacachi împreună, crescîndu-să la vreme cu purtare de grijă din casa fiuluĭ meŭ le-am și căsătorit cu cinstea lor pe la locurĭ de odihnă. Apoĭ din

păcatele mele întîmplîndu-să de aŭ răposat fiul meŭ Enacachi, eŭ ca o ajunsă de anĭ și slăbită de bătrînețe și boale nerădicate din trupul meŭ, am rămas tot în casa fiuluĭ meŭ Enacache și în asemenea purtare de grijă cu evlavie la toate slăbiciunile mele cu căutare de către ***noru mea Ruxandra, soția fiuluĭ meŭ Enacachi carele în văduvie aŭ rămas fără de vreme cu copiĭ.*** Decĭ fiind că sfîrșitul meŭ cunoscut îmĭ este cît aproape, arăt dar într-această diată și cele ce las nepoților meĭ fiilor meŭ Enacachi, acelora carĭ părinții lor m aŭ căutat și mĕ caută necontenit. Le daŭ dar moșia Stăncești precum să află, ce este la ocolul Botoșenilor, și pol sat Epurenii pe Jijie tot din ocolul Botoșenilor și sălașe de țiganĭ carele le daŭ ca o zestre a părinților dar și spre răsplătirea căutăriĭ ce aŭ făcut cu mine și necontenit să face, și maĭ îndatoresc pe ***noru mea Ruxandra*** ca să aibă după moartea mea să mă grijască cu toată rînduiala creștinească pînă la împlinire a unuĭ an de zile și să-mĭ dea și două-zecĭ sărindare și alte milostenii ce va maĭ socoti și să plătească și datoriile mele ce să vor găsi după moartea mea. Iar fiĭ meĭ și nepoții fiuluĭ meŭ Enacachi să aibă a stăpîni cu blagoslovenie părintească cele ce cu voe și blagoslovenia mea i-am dat, iar care din fiĭ saŭ nepoții meĭ vor îndrăzni de a căuta chip să maĭ ia ceva din partea ***nepoților meĭ, fiĭ fiuluĭ Enacachi*** din care toate aŭ să mi să facă și toate grijăle și să să plătească și datoriile osebit de cheltuelile ce s-aŭ făcut cu mine maĭ înainte, uniĭ ca aceia neîmpăcațĭ cu cele date de la părinții, să aibă blăstemul luĭ Dumnezeŭ și al meŭ cel părintesc. Iar ceĭ carĭ vor rămîne următorĭ hotărîriior mele cele părintești să aibă blagoslovenia luĭ Dumnezeŭ și a mea; și spre încredințare acesteia de pe urmă dietĭ a meale am și iscălit.

1795 Jun. 5.

Maria, Băneasa Callimacki

XXVIII

1800

Mărturie către Prea Osfinția sa Kiriu Kir Gavriil Mitropolit Chievuluĭ[1])

Cu frica și pre plecata smerenia noastră cu metaniĭ căzînd sărutăm blagoslovitoarele Mănile pre Osfințiitale spre această curată și dreaptă poftă a preosfințiitale spre cercare neamurilor din patreot (sic) di unde să află cel de timilie neam după cum saŭ și dovedit prin arătare maĭ gios iscăliților bătrînĭ și a noastră după știința celor maĭ gios iscăliți iată și noĭ cu tot chipul de sălință am pus spre aceasta adunînd pre bătrînii Tîrguluĭ Cîmlung (sic) Moldovinesc care sînt de vîrstă maĭ bătrînĭ și persoane maĭ cinstite pentru acele trii neamurĭ ce sînt întrebate prin cinstită scrisoare Pre osfințiitale, aŭ fost și sînt din care să află și alțiĭ di față adică din *Calmășenĭ* și din Erhănești cum și din Bănulești cu adevărat după arătarea noastră după cum știm din moșii și părinții noștri, cum că acele triĭ neamurĭ dintru on bătrîn sînt neamurĭ vechĭ din Patriia aceasta. In care *Măria sa Ioan Vodă Calmășul și preosfinția sa Kiriu Kir răpăusatul Gavriil Mitropolit a Moldovii frate Măriisale Ioan* tot aice aŭ fost din neamul acela maĭ sus numit. Măcară că la vremile trecute multe întîmplărĭ și treceri aŭ fost de la o țară la alta. După cum aŭ eșit și de la noĭ osamă di Bănulești și din Erhănești la țara Ardealuluĭ, și din *Calmășești* la țara leșască de întîmplare vremilor, decĭ osamă saŭ maĭ înturnat înapoĭ iară osamă aŭ rămas pînă astăzĭ dușĭ în părțile acele noĭ așa știm și mărturisim după cum arată maĭ sus, și pentru maĭ adevărată credință ne-am pus numile și iscăliturile pe anume.

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Neculae Stamati din Fălticenĭ. In *Arhiva* VII, p. 335, să află un studiŭ interesant asupra acestuĭ document, datorit D-luĭ T. V. Stefanelli, președinte al tribunaluluĭ de Cimpulung în Bucovina.

(Pagina a 2-a)

† Eŭ Niculai Piticarul om de 100 și maĭ bine de anĭ: drept moșnaș și lăcuitoriu din Cîmpulung mărturisesc. [1])

† Eŭ Toader Sabie tij asemenea de 85 anĭ moșnaș și lăcuitor din Cîmpulung mărturisesc.

† Eŭ Petre Hurghiș lăcuitor.

† Eŭ Ioniță Lehaciu om de 80 și maĭ bine de anĭ drept moșenaș și lăcuitor din fundul Moldoviĭ tij Cîpug: mărturisesc.

Eŭ Vasile Hasnaș lăcuitor.

† Eŭ Grigoriĭ Sabie moșnaș.

† Eŭ Mihalachi Popovicĭ ot Suceava mam întîmplat la această mărturie.

Si noĭ maĭ gios iscăliță pe al doilea rubrică am făcut cercetare poftind pre bătrînii ceĭ ce saŭ iscălit să arate cu dreptate cele ce știŭ după cum aŭ și arătat,

Gavril Ciupercovicĭ protop. Cîmpulungului.

iereĭ Grigori Grămadă.
diacon Miron Ciupercovicĭ.
diacon Constantin Grămadă.

Și noĭ maĭ sus iscăliții drept din neamul acela și moșenaș din doo neamurĭ din Bănulești și din Erhăneștĭ.

Această mărturie saŭ fâcut înaintea noastră și am iscălit și întărit cu pecete Tărguluĭ Cămg:

(Sigil)

Ion Tudorian vor.
Simion Șandru giurat.

Dass vorstehendes Zeugniss mit Wissen der hiesig k. k. Staats Gütter Verwaltung ausgestellt worden, bestättige anmit.

Kimpulung den 5-ten 7 bris $\overline{800}$ [1]).

(Sigil)

K. k. Vervalter Amt
ut supra
Schaiblein
Vervalter.

---

1) Neculae Piticarul e menționat într'un document din 1729, cînd s'a presintat înaintea Vorniculuĭ de Cîmpulung, *Teodor Calmășul*, într'un proces. *Documente* sub No. II.

Drübenstehendes Zeugniss wird auch von Seite des Sutchawaer k. Stadtgemeindegerichts bestättiget. Sutschawa den 8-ten September 800 [2]).

Pr. K. Sutschaw: Stadtgemeindegericht

(Sigil) Constantin Ioanovicz

Stadtrichter

Grass, Stadtsyndiker

Coram Caes. Regio Dist. Suczavensis Iudi.

Signat. Suczawiae Die 9-na Septem. 800 [3]).

(Sigil rominesc) (Sigil latinesc) Marossany de Banulesku.

XXIX

1813

Diata Ruxandreĭ, soția paharniculuĭ Ioan Callimachi[1])

Io Scarlat Alexandru Callimachi Wod:

Cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnul Țăreĭ Moldoveĭ.

Citindu-să diata aceasta înaintea Domnieĭ mele, și după pătrunzětoare cercetare ce s'aŭ făcut de către noĭ, ne-am încredințat atât după cercetare Prea Osfințitul Mitropolit cât și a Divanuluĭ Domnieĭ mele că rînduire aceasta a iscăliteĭ Păhărnicese este întocma următoare după cuviința Pravilii, și dovedite fiind și urmările pomeniteĭ Păhărnicese că de a pururea supt nevoință s'aŭ sălnicit a păzi bună statornicia lucrărilor rěmase a rěposatuluĭ bărbatuluĭ sěŭ nerășluindu-să cât de puțin, ci maĭ vîrtos în nevoia věduvieĭ sale, s'aŭ silit spre sporire și statornicia lor.

Drept aceea glăsuindu-să întrŭ laudă înțeleaptă faptă și urmare, *și ca un domn și ca unu ce avem drept asupra fami-*

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

lieĭ acesteia, și după încredințările ce s'aŭ vĕzut de către tot Divanul, întărim cu a noastră Domnească iscălitură și pecetie această diată, și rînduiții Caseĭ rĕposatuluĭ Paharnic Ianachi Callimachi ce aŭ făcut'o D-eĭ Păhărniceseĭ ca să rĕmâie statornicită și nerușuită în vecĭ.

1815 Maiŭ 17.

Io Scarlat Alexandru Callimachi Wod:

S. D. Iordachie Vel Logof. Ispravnic.

Viind înaintea noastră D-eĭ Păhărniceasa Ruxandra Callimachi cu această diată a D-sale și făcînd rugăminte ca pentru maĭ bună statornicie a acestor maĭ jos coprinse hotărîte rînduriĭ pentru averea D-sale și a săvîrșituluĭ boerulnĭ D-sale, să 'l încredințăm și de către noĭ. Drept aceea încredințîndu-ne că cu bună voința D-sale aŭ făcut această împărțire și rînduire, s'aŭ adeverit și cu a noastră iscălitură.

1815 Martie 14.

Veniamin, Mitropolitul Moldoveĭ.

De vreme ce înaltul și sfîntul Dumnezeŭ s'aŭ milostivit ca un puternic și între alte lucruriĭ ce aŭ zidit cînd aŭ făcut lumea aŭ zidit și pe om cu o facere maĭ cu simțire și cu pricepere de cît alte zidiriĭ, pe care l'aŭ și așezat întru acea a raiuluĭ grădină frumoasă și plină de toate bunătățile ca să lăcuiască lăsîndu-ĭ sfîntă și dumnezeiască poruncă cum să urmeze, rînduindu'ĭ și toată îndestularea de cele trebuincioase, și ca un milostiv socotind că nu este bine omuluĭ singur, înțelepțesce aŭ scos una din coastele începătoruluĭ neamuluĭ omenesc, și dintru acea coastă aŭ făcut lui și soție, de care facere bucurîndu-să, s'aŭ blagoslovit și le-aŭ poruncit să să rodească și să să înmulțească care înțelepțească zidire (acea făcută de Dumnezeŭ) vĕzîndu-o

satana, vrăjmașul sufleților noastre pusă la bună rînduială și întru atîta desfătare i-aŭ zavestuit și prin rea sfătuire luĭ înșălîndu-ĭ i-au adus la a sa voință de aŭ călcat porunca zidituluĭ, din care ticălosul om nu numaĭ că ș'aŭ agonisit luișĭ izgonire dintru aceeaș desfacere frumoasă și împodobită a grădiniĭ dumnezeiescĭ. Dar încă și osîndindu-să a să preface întorcîndu-să omul la aceeaș din care aŭ fost zidit, și hrana vieții să-ĭ fie din muncă cu trudă si cu multă osteneală, care osîndire aŭ rĕmas neapărat să o tragă toțĭ urmașiĭ luĭ, apoĭ din neam în neam și din om în om aŭ sosit și pînă la mine. Acum dar cugetînd că precum alțĭ ceĭ maĭ înainte de mine și părinții meĭ s'aŭ dus dintru această lume vremelnică și nu s'aŭ maĭ întors, asemenea sunt îndatorită și eŭ a călători și a mă duce, și nevĕzînd ceasul în care am și eŭ a împlini această obștească datorie, care viitoare întîmplare este nevĕzută și însușĭ îngerilor necunoscută, ci numaĭ ziditoruluĭ ca unuĭ puternic stăpînitor sunt toate cunoscute, apoĭ dar fiindu-'mĭ și mie necunoscut ceasul rĕsplățiĭ cel maĭ de pe urmă și mutarea de aicĭ la cele vecĭnice, spre acea dar sfintele scripturĭ ne poruncesc noauĕ cestor următorĭ strămoșilor, ca prin punere la cale a însușĭ vieții noastre și a urmașilor noștri clironomĭ, pururea să ne aflăm gata, priveghind și asteptînd înalta dumnezeiască poruncă a ziditoruluĭ și izbăvitoruluĭ nostru, ca să ne mutăm de aicĭ lăsînd viața, adecă pămînt eștĭ și iarășĭ în pămînt te veĭ întoarce, și să va despărți sufletul de trup, întorcîndu-să fiește-care la ale sale ca să 'șĭ iea rĕsplătire pentru cele ce aŭ lucrat în viață, purtîndu-să, și de atuncĭ ticălosul om după faptele luĭ va câștiga orĭ învierea vieței saŭ învierea osîndireĭ, (după milostivirea luĭ Dumnezeŭ), care hotărîre a dumnezeiescĭ proniĭ nu 'l poate trece nicĭ pre unul din ceĭ născuțĭ în lume. Decĭ ca nu cumva între urmașiĭ și moștenitoriĭ meĭ să nască neunire, vrajbă și judecăți, din care să li se pricinuiască păgubire și defăimare, și în loc de a mă po-

meni să mă blasteme. Drept-aceea și eŭ roaba luĭ Dumnedeŭ *Ruxandra Păhărniceasa, fica rĕposatuluĭ biv Vel Logofăt Costantin Catargiu,* ca una ce firea m'aŭ povĕțuit a fi următoare strămoșilor celor întîiŭ ziditĭ cu blagoslovenia părintească *am intrat în lume cu însoțire prin legiuită cununie, după canoanele sfinteĭ maiceĭ noastre biserică a răsărituluĭ, cu răposatul Ianacachi Callimachi biv Vel Paharnic,* și despre păcatele noastre s'aŭ născut pruncĭ, petrecînd împreună viața unită și tichnită numaĭ șease anĭ, apoĭ cînd am ajuns cu petrecerea în cea maĭ de pe urmă sĕptămînă a primăvereĭ vieții noastre, sosind înalta dumnezeiască poruncă de a rămînea despărțițĭ unul de altul, s'aŭ ridicat din mijloc prea iubitul meŭ soț cu mutarea din viață rămîind eŭ jalnică văduvă în floarea vîrsteĭ tinerețelor mele fără nicĭ o mîngîere alta *de cât numaĭ cu doĭ nevrîsnicĭ fiĭ în casă, anume Alecu și Maria,* și însărcinată cu o datorie de treĭ-zecĭ miĭ leĭ de a soțuluĭ meŭ, cu multe ostenelĭ stenahorisindu-mă pe mine însușĭ întru toate, precum de obște este știut, am plătit creditorilor rĕposatuluĭ soțuluĭ meŭ. Pe de altă parte socotind ca o maică cu durere a nu aduce nefericire fiilor noștri, am hotărît maĭ bine să jertfesc tinerețele mele, de cît să maĭ viu și la al doilea cununie, măcar orĭ-ce îndemnare de nădejde mi s'ar face de către părințĭ și rudeniele mele, și așa unind toată averea-'mĭ cu a reposatuluĭ soțuluĭ meŭ, cu multe ostenelĭ și supărărĭ am purtat sarcina, suferind toate greutățile și zăduful zileĭ, dînd și cuviincioasă crescere fiilor noștri ca unor feciorĭ de boerĭ, decĭ viind și fiiĭ noștri în legiuita vîrstă cu ajutorul milostivireĭ 'ɹɔsəɹəzəuunp i-am căsătorit, acum dară ca nu cumva fără de veste să mă întîmpine porunca ziditoruluĭ, și ceasul rĕsuflăreĭ cel maĭ de pe urmă, aflîndu-mă și slăbănogită de patimĭ trupești ca o femee ajunsă în vrîstă de bătrînețe, încă în toate întregĭ simțirile minții găsindu-mă, după ce întîiŭ rog pe toțĭ, cuĭ orĭ-ce voĭ fi greșit în viață aflîndu-mă, în știință și prin neștiință să

mă ierte, precum și eŭ asemenea îĭ ĭert din tot cugetul și din tot sufletul meu pre toţĭ aceĭ ce-'mĭ vor fi greșit mie mult păcătoseĭ, apoĭ socotind a nu face vro strîmbătate și fiilor noștri ca să mă blasteme, toată averea ce mi-aŭ maĭ rămas pînă în ceasul acesta, a mea zestre și a rĕposatuluĭ soţuluĭ meŭ, socotindu-să în preţul lor cum în maĭ jos să arată anume:

Leĭ: 55000 Moșiea Stăncești la ţinutu Botoșanĭ a reposatuluĭ soţuluĭ meŭ, cu care măcar că aŭ cheltuit fiul nostru Alecu peste zece miĭ leĭ făcînd iazurĭ, viĭ, curăţind pădure și făcînd fînețe și binale pe dînsa dar tot nu ajunge maĭ mult preţ.

„ 23000 Pol satu Iepurenĭ tijĭ la ţinutu Botoșani iarăș de pe reposatul soţul meŭ, cu care măcar că aŭ cheltuit fiul meŭ Alecu peste șepte miĭ leĭ disbătîndu-o din împresurare, și judecîndu-să, făcînd iazurĭ și morĭ pe dînsa, dar tot maĭ mult preţ nu poate ajunge.

„ 6000 Douĕ locurĭ în tîrgu Botoșaniĭ tijĭ, din care scăzînd locurile ce aŭ cumpărat fiul meŭ, în urmă adăogîndu-le mărime, pe care aŭ cheltuit fiul meŭ șeapte miĭ leĭ făcînd dughene de peatră, adecă, o cîrcĭmă și o furmă, tot nu pot ajunge maĭ mult de acest preţ.

„ 2200 Douĕsprezece pogoane vie lucrătoare în ţinutul Putneĭ la cruce și la Ţifescĭ, care după cum să vînd viile acum, maĭ mult preţ nu pot ajunge.

„ 600 Șease pogoane vie lucrătoare la Iașĭ pe locul mănăstireĭ Treĭsfetitelor la Copoŭ cu bezmen și după cum să vînd viile acum nu pot ajunge maĭ mult preţ.

Leĭ: 86800 adecă optdecĭ și șease miĭ opt sute leĭ cuprinde averea reposatuluĭ soţuluĭ meŭ în vremea aceasta.

„ 70000 Moșia a mea de zestre anume Bozia la ţinutul

Fălciuluĭ precum astădĭ să găsesc muşterii să dea acest preţ, poate şi maĭ mult.

Leĭ: 15000 Juvaerurile mele şi vitele de zestre care s'aŭ dat cu acest preţ pentru plata datoriilor încă în viaţă aflîndu-să *răposatul soţul meŭ în lipsa zestreĭ ceĭ dintîiŭ soţie a D-luĭ* i în alte.

„ 1000 Douĕspredece pogoane vie lucrătoare la Nicorescĭ care viĭ cu acest preţ s'aŭ vîndut pentru plata datoriilor după săvîrşirea reposatuluĭ soţuluĭ meŭ.

Patru sălaşe de ţiganĭ ce 'ĭ am luat zestre.

Leĭ: 86000 adică optdecĭ şi şease miĭ leĭ cuprinde averea zestreĭ mele, şi patru sălaşe de ţiganĭ, care nu s'aŭ preţăluit.

După acea am făcut împărţire fiilor noştri cum în jos să arată.

Partea fiuluĭ nostru Alecu:

Moşia Stăncestĭ fiind aşedare veche părintească şi cheltuind pe dînsa fiul meŭ cu binale şi altele; toţĭ ţiganiĭ ce sunt aşezaţĭ pe această moşie, atît aceĭ ce sunt de pe reposatul soţul meŭ, cît şi aceĭ ce sunt drepţĭ a meĭ de zestre cu tot rodul ce s'aŭ născut şi să vor maĭ naşte dintrânşiĭ, care coprind peste tot . . . . suflete în . . . sălaşe.

Locurile de case şi de dughene din Botoşanĭ, cu dughenele ce aŭ făcut însuşĭ cu a sa cheltuială.

Douĕspredece pogoane vie lucrătoare la ţinutul Putneĭ.

Care toate acestea afară de ţiganĭ cuprind sumă de 63200 leĭ adică şeasedecĭ şi treĭ miĭ douĕ sute cum s'aŭ preţuit, şi pe lîngă acestea îĭ maĭ daŭ şi părinteasca mea blagoslovenie, socotind să să mulţumească fiul meŭ Alecu măcar de i-am şi dat maĭ puţin luĭ, de cît surorei sa Maria, în destul că el este bărbat, şi soră sa parte femeiască.

Partea ficeĭ noastre Maria:

Moșia Bozia la ținutul Fălciului.

Ḍece miĭ leĭ banĭ gata.

Juvaeruri i argintăriĭ, straie și alte mărunțișuri, cum pre larg să arată anume la izvodul de zestre ce i-am dat, care toate cuprind sumă de 85000 leĭ adică optḍecĭ și cincĭ miĭ leĭ, pe lîngă care îĭ maĭ daŭ și părinteasca blagoslovenie, dîndu-ĭ eĭ cu adevĕrat maĭ mult de cît frați-ni săŭ, pentru ca să poată lupta în lume maĭ cu înlesnire, aflîndu-să parte femeiască.

Partea ce am oprit spre chivernisirea vieții mele:

Iumătate sat Iepureni la ținutu Botoșani.

Șease pogoane vie lucrătoare la Copoŭ în ținutu Ieși pre moșia sfinteĭ mănăstirĭ Treĭsfetitele cu bezmen, care coprind suma de 23600 leĭ adecă douĕḍecĭ și treĭ miĭ șease sute, acestea le-am oprit pentru a mea chivernisire, în cît din milostivirea dumnezeiască mi să va maĭ lungi ața vieții, iar după a mea mutarea din viață hotărăsc această parte ce am oprit pentru chivernisirea mea, si o afirosesc *nepoateĭ mele, Ruxandra, fica fiuluĭ nostru Alecu*, pe care am primit'o și eŭ fica mea din sfîntul botez, asupra căreia părți însărcinez pe fiul nostru Alecu ca să o epitropisească, și ca un părinte și ca un epitrop numiteĭ ficeĭ sale, pînă cînd va veni în legiuita vrîstă, îndatorindu-'l pe fiul nostru, ca din venitul acesteĭ părți să 'mĭ facă îngroparea și grijile sufletuluĭ nostru pîn' la treĭ anĭ, după rînduiala creștinească împărțind și treĭzecĭ sărindare pe la sfintele biserică și mănăstirĭ ce să va socoti. Și osebit îl maĭ îndatoresc ca tot din veniturile acesteĭ părți, spre pomenirea mea și a reposatuluĭ soțuluĭ meŭ, și a tot neamul nostru ce sunt din vechiŭ adormiți părinți și frații noștri, să zidească de peatră biserica din satul Stăncești, unde se prăsnuesce hramu Adormireĭ Prea Sfinteĭ fecioare de Dumnezeŭ Născătoare Maria, și unde sunt îngropați reposații tatăl săŭ și bunul săŭ, iar neajungîndu-să și necuprinzîndu-să cu cheltuiala din veniturile Ie-

purenilor și a vii, atunci îl îndatoresc ca o maică cu durere a pune și dintr'al său prilej ca să le săvîrșească întocmaĭ precum rînduesc, pentru care de la milostivirea dumnezeiască va cîștiga înzecite rĕsplătirĭ, iar de la noĭ păcătoșiĭ părintească blagoslovenie spre întărirea caseĭ sale, precum sfintele scripturĭ glăsuesc. Această dar fiind cea de pe urmă hotărîrea mea încă întru întregimea simțirilor minții aflîndu-mă în ceasul acesta împreună cu părinteasca blagoslovenie o las și în scris fiilor și urmașilor noștri moștenitorĭ. Și rugînd milostivirea dumnezeiască, ca să le dăruiască unire frățească în petrecere și spre rire și întărire stăreĭ lor o iscălesc diata aceasta cu însușĭ mîna mea, și o întăresc cu a mea pecetie, rugînd și pe prea sfințitul Archiereĭ și pe prea cinstitul Divan de aŭ întărit'o spre a să ținea cu nestrămutare în vecĭ de către aĭ noștri firești și aleșĭ moștenitorĭ cuprinșĭ printr'însa precum maĭ sus să arată.

Lecca Paharnic. 1813 Maiŭ.
Nicolachi Spătar martor.
Legsachi Cazmir Ban martor.

De la Divan

Infățișîndu-să diata aceasta și în Divan, și încredințîndu-să că D-eĭ Păhărniceasa de bună voința Dumi-sale aŭ făcut această împărțire și rînduire, s'aŭ încredințat și de la Divan spre a 'șĭ avea deplina puterea eĭ. 1815 Maiŭ 6.

Mihaiŭ Sturza Vel Logofăt.
Iordache Balș Vel Logofăt.
Dimitrie Ralet Vel Vornic.
Alexandru Catargiu Vel Vornic.
Constantin Balș Vel Vornic.
. . . . . Vel Vornic.

XXX

1813

Hrisov de la Scarlat Callimachi Voevod [1])

Ἐλέω θεοῦ Ἡμεῖς Σκαρλάτος Ἀλεξάνδρου Καλλημάχος Ἡγεμών τῆς Μολδαβίας

Τῶν πάλαι μέγα κλέους ἐπί τῇ ἀρετῇ ἀραγμένων τά ἀξιάγαστα καὶ μνήμης ἄξια κατορθώματα κατ᾽ ἀποχρῶντα λόγον ἀποδείκνυσιν, ὅτι ἀνέκαθεν ὁμολογεῖται δικαίως τοῖς βροτοῖς τό βραβεῖον τῆς ἀρετῆς κατά πρῶτον λόγον θεμέλιον καί βάσις τῶν θείων νόμων ἐκκλησιαστικῶν τε, καὶ πολιτικῶν, τοῖς πᾶσιν ἀεί συλαβούμενον.

Ψυσθεὶς οὕτως τῶν θνητῶν οἱ μέν μᾶλλον, οἱ δ᾽ ἧττον ἀρετῆς ἐρασταί, οἱ δέ φαυλότητος καί χαμερπείας, ἕκαστος ἀπολαμβάνει ἐκ τῶν ἰδίων ἔργων τήν ἀμοιβήν τῇ ἰδίᾳ ψυχικῇ αὐτοῦ διαθέσῃ ἀνάλογον.

Διό δή καί τῶν Βροτῶν ἁπάντων, οἱ μέν ἀγαθοί τῶν ποικρῶν ἀείποτε διακεινόμενοι, διά τήν ἑαυτῶν ψυχικήν πρός ἀρετήν ροπήντε καί ἔφεσιν, κυρίως συγγενεῖς ἐπωνομάσθησαν.

Τό δέ θεῖον τοῦτο δόγμα, τοῖς θείοις μέν καί ἱεροῖς εὐαγγελίοις ἱκανῶς κεκήρυκται, σεπτόν δέ καί πρός πᾶσιν ἐν γένει τοῖς ἐξ ἀρχαιότητος καί μέχρις τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων, παντός ἔθνους συστήμασί τε καί νομοθετήμασιν.

Ἐφιέμενοι οὖν ἐκ παντός τόπου καί ἡμεῖς ἐννόμως τε καί δικαίως διοικεῖν, ἀφ ἧς ὥρας διεδεξάμεθα τόν πατρικόν ἡγεμονικόν θρόνον τῆς αὐθεντηκῆς ἡμῶν ταυτησί τζάρας τῆς Μολδαβίας, προελόμενοι ἑκάστῳ τῶν ἡμετέρων μεταδιδόνας αὐθεντικῶν ἀμοιβῶν, ἀναλόγων τῇ ἰδιᾷ τε ἱκανότητι, καί ταῖς ἰδίαις, καί πατρικαῖς αὐτοῦ ἐκδουλεύσεσιν. Οὐμήν ἀλλά καί γήλφ κοινούμενοι, τοῦτο μέν μιμήσασθαι τούς προγενεστέρους χρηστούς ἡγεμόνας, περιθάλψαντας κατά καὶ-

---

1) Documentul original aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

ρόν αὐθεντικοὶς Ἕλέοις, καὶ ἐπικυρώσατας τά τῆς εὐγενείας προνόμια ἅπασι τοῖς ἐκθύμως ἐξυπηρεῖησαμένοις τῇ πατρίδι, καὶ τῇ ἀρχῇ πύθαρχήσασί τε καὶ θεραποίσασι, τοῦτο δὲ ἵνα οἰονεί ἀγῶνα συστήσωμεν, εἰς ἅμιλλαν ἀρετῆς προτρέποντες τό ὑπήκοον, ἑπόμενοι κατά πάντα τόσον τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱερᾷ διατάξει, ὅσον καὶ τῇ πολιτικῇ σηνηθείᾳ, διερευνήσαντες ἀκριβῶς, καὶ πιστοποηθέντες, καὶ παρί τῶν μετὰ πίστεως, ζήλοι, καὶ προθυμίας ἐκδουλεύσεων τοῦ ἡμετέρου ἄρχοντος ἄγα Ἀλεξάνδρου Καλλιμάχου, ὅστις ἀπο τοῦ ἡμετέρου καταβαίνων γένους, υἱός μέν τοῦ μακαρίτου ἄρχοντος παχαρνίκου Ἰωάννου Καλλιμάχου, ἐξ ἀνεψιός δέ τοῦ ὑψηλοτάτου Αὐθέντου Ἀλεξάνδρου Καλλιμάχου Βοεβόδα, φιλοστοργοτάτου ἡμῶν πατρός, ἡμέτερος δέ ἐξ ανέψιος, σύμφωνος ἐδείχθη τοῖς ἔργοις τῇ τῶν προγόνων εὐγενεία.

Τούτῳ Οἴκῳ ὡς τῷ ἡμετέρῳ γένει προσήκοντος, καὶ ζηλωτῇ ἀναδειχθέντες ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ τῆς ἀχῆς πιστῷ θεραπόντι, δεδώκαμεν αὐτῷ, καὶ ἐπεκυρώσαμεν πάντα τά τῆς εὐγενείας προνόμια, ὅσα λέγεται, καὶ γνωρίζεται, ἐφ᾽ ὧν ἰσχεικτημάτων, κατά τά ἰδιαίτερα αὐτοῦ δοκουμέντα, μοσιῶν δηλονότι, καὶ κατζιβέλων, καὶ επιπάντων τῶν ἀνηκόντων αὐτῷ κατά τό γένος, καὶ τό ὀφφίκιον, τῆς εὐγενείας δικαιωμάτων, ἵνα ὦσιν αὐτῷ καὶ τοῖς υἱέσιν αὐτοῦ, καὶ διαδόχοις ἅπασιν ἀδιάσοστα κτήματα, καὶ ἀναφαίρετα, εἰς αἰῶνα τόν ἅπαντα.

Ἐφ᾽ ᾧ ἀξιοῦμεν οὕς ἄν μεθ᾽ ἡμᾶς ἡ θεία πρόνοια ἀποκληρώσηται εἰς τήν ἡγεμονίαν τῆς τζάρας ταύτης ἐπικυρῶσαιτε αὐτῷ τοῦτο τό δίπλομα, εἰς ἴδιον αὐτῶν αἰώνιον κλέους, καὶ σεμνολόγημα.

Ἐξεδόθη τοῦτο τό δίπλομα παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ἡγεμονικῷ θρόνῳ Ἐν πόλει Ἰασίου, τῷ σωτηρίῳ ἔτει.

Scarlat Alexandru Callimachi. Voevod.

S. D.

ᾳῶιγ : Ἰουνίου : 13.

Traducerea

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Noĭ Scarlat Alexandru Callimachi
Domnul Moldoveĭ

Lucrările cele maĭ vrednice de laudă și de pomenire ale acelor vechĭ care aŭ cîștigat mare slavă pentru virtutea lor, sunt îndestul dovadă că din început s-aŭ dat muritorilor cu dreptate premiul virtuteĭ lor, care maĭ de cît orĭ ce este temelia și sprijinul sfintelor pravile bisericeștĭ și celor politicestĭ dînaintea cărui premiu orĭ cînd toțiĭ să închină.

Căcĭ precum oamenii iubesc după firea lor virtutea, uniĭ maĭ mult, alțiĭ maĭ puțin, iar uniĭ iubesc răul și înjosirea, de aceea fiește care din însușĭ lucrările sale cîștigă răsplătire potrivită cu însușĭ sufletească sa plecare.

Pentru aceasta, ceĭ bunĭ deosebindu-să totdeauna între toțĭ oamenii de aceĭ răĭ, din cauza însușĭ a lor sufletească plecare și rîvna li s-aŭ zis pentru virtute că sunt cu deosebire de bun neam.

Această dumnezească dogmă s-aŭ propoveduit îndestul de către dumnezeeștele și sfintele evangheliĭ și s-aŭ primit totdeauna de la timpurile vechĭ și până în aniĭ noștri în toate așezămintele și legiuirile celor maĭ multe popoare.

Drept aceea din minutul ce am primit domnescul părintesc scaun a Domneșteĭ noastre acesteĭ țĕrĭ a Moldaveĭ dorim și noĭ cu deosebire a ocărmui cu dreptate și după pravilă, avînd plecare și hotărîre a împărtăși pe fiește care din domneștele noastre răsplătirĭ potrivit cu însușĭ a sa destoinicie și cu însușĭ ale sale și părinteștile slujbe. Iar pe lângă aceasta avînd și rîvna, ca pe de o parte să ne arătăm rîvnitoriŭ acelor maĭ dainte buni Domnĭ, carĭ după vremi aŭ îmbrățoșat cu domnești mile și aŭ întărit drepturile Evgheniei la toțĭ aceĭ ce aŭ slujit patrieĭ, cu căldură și stăpânireĭ cu supunere și ascultare.

Și pe de altă parte, pentru a alcătui ca o luptă și rîvnă care ar îndemna pe toți supușii la fapte bune, avînd a urma în toate atît bisericeștei sfînteï orînduelï cum și obiceiuluï politicesc, am cercetat dar cu amănuntul și ne am încredințat și pentru acele cu credință rîvnă și osîrdie slujbă a boeriuluï Domnia sa *aga Alexandru Callimachi, carele trăgîndu să din neamul nostru, fiŭ al răposatuluï Paharnic Ioan Callimachi, vărul primar a prea înălțatuluï Domn Alexandru Callimachi Voevod prea iubitul nostru părinte, și al nostru văr*, aŭ arătat și fapte potrivite cu evghenia strămoșilor.

Pentru aceasta ca unuia ce să trage din neamul nostru și s-aŭ arătat cu rîvnă cătră patrie și slugă credinciósă a stăpînireï i am dat și i am întărit toate pronomiile evgheniеï cîte să cunosc și să zic pe averile sale după deosebitele documente ale sale, adică moșiï și țiganï. Și pe toate drepturile evgheniеï ce i să cuvin după neam și cin ca să fie acesta la Domnia sa, la fiï săï și la toți urmașiï, neclătite și neluate în vecï.

Poftim și pe aceï cariï după noï să vor alege de cătră Dumnezească proriă, la Domnia acesteï Țărï să i întărească această diplomă spre vecinică slavă și cinstea lor.

S-aŭ dat această diplomă la Domnescul nostru scaun în orașul Eșiï la anul de la mîntuitoriul 1813 Iunie 13.

Scarlat Alexandru Callimachi Voevod.

S. D.

XXXI

1813

Scrisoare de înpărțeală a avereĭ luĭ Gavriil Konaki [1]).

Maĭ jos iscăliții Ieromonahul Ionikie Konaki, deplin vechil din partea maĭ mic fratelu meŭ, Costachi Konaki, ce să află în stare slabă, și *Alecu Callimachi Agă, soțul săvîrșiteĭ Elenco Konaki,* încredințăm prin această scrisoare de învoeală, ce dam d-sale cumnateĭ Elenco Manu, că după săvîrșirea părinteluĭ nostru Gavriil Konaki vornic, cunoscîndu-ne înstrîmbătățiți la împărțala avereĭ părintești, precum reposatul, la sfîrșitul vieței sale aŭ rînduit, și cerșind dreptate prin judecată, după hotărîrea sfintelor pravile, însfîrșit pentru ca să lipsiască dintre noĭ, pricinele și judecățile, trăgîndu-ne din judecăți, de bună voea noastră am stătut la învoeală, și puind în mijloc toată averea părintească, care maĭ jos să arată, ne-am împărțit între noĭ, întru acest chip, adică:

Moșia Grimeștiĭ la ținutul Suceveĭ, după puterea scrisorilor eĭ. Moșia Lărgășeniĭ la ținutul Tecuciuluĭ, cu cele de prin prejur, adică părțile din Șerbănești, Măldărești, Puiești, Certienĭ și moșia Țăoreĭ după scrisorĭ. Moșia Bădeanul la ținutul Tutoveĭ tij după scrisorĭ. Moșia Umbrăreștiĭ la ținutul Tecuciuluĭ, cu cele de prin prejur, adică părțile din Tămășeniĭ, Bozieștiĭ, Bordeile, Jelul și Gologanul după scrisorĭ, și după cum saŭ dat în orîndă Polcovniculuĭ Radul cu 4250 leĭ precum să arată la cercetarea ce aŭ făcut Dumitrachi Zoe. Locurile din tîrgul Bîrladuluĭ, cele cu binale și fără binale, cu bezmăn și fără bezmăn după scrisorĭ. O a patra parte din toți țiganiĭ ce să află pă-

---

1) Am aflat acest document în T. Codrescu, *Uricarul*, XVI, p. 275. In *Schițe din viața și familia logofătuluĭ Konaki*, D-l Vogoride-Konaki ne dă amănunțimĭ interesante asupra diferitelor persoane despre care e vorbă în documentul reprodus aice. Vedĭ Logofetul Costachi Konaki, *Poeziĭ*, Ediția II, Prefața, p. 25 și urm.

rinteștĭ, după scrisorĭ. Juvaerurile, argintăriele, banii și pojîjiea numaĭ a caselor de la Zorlenĭ. Toate aceste s'aŭ socotit și s'aŭ hotărît ca să fie partea d-sale cumnateĭ Elenco Manu, clironomie ce după sfintele pravile i să cuvine, pentru săvîrșitul copil ce iaŭ rămas după săvîrșirea soțuluĭ D-sale Vasile Konaki.

Iar toate celelalte rămîn ale noastre, adică: Moșia Zorleniĭ la ținutul Tutoveĭ cu toate părțile de prin prejur, Vîrleazul, Bujoreniĭ, Mastaticiĭ despre apus, și parte din moșiea Simila după scrisorile lor. Moșia Mîrzeștiĭ la ținutul Iașuluĭ, tij după scrisorile eĭ. Morile de la Boțurlău pe apa Putneĭ, precum și morile de la Călienĭ, împreună cu moșia Sineasca și moșia Damiceanca Stamatinească, și moșia Dimaciul, toate aceste precum sînt vîndute cu anul neguțătoruluĭ Alexa Grecul, drept 8000 leĭ, după cum s'aŭ aflat la cercetarea luĭ Dumitrachi Zoe. Moșia Cioriceștiĭ, la ținutul Fîlciuluĭ, tij după scrisorile eĭ. Părțile din moșia Hocineștiĭ și Vărzăreștiĭ la ținutul Orheiuluĭ, tij după scrisorile lor. Toate viile părintești âdică de la Hușĭ, Nicoreștĭ, Odobeștĭ, Cositenĭ, Galbenĭ, Liești și Socola, tij după scrisorile lor. Casele din Iașĭ cu toată pojîjia lor, cu locul lor și cu dughenile cele de către poartă, tij după scrisorĭ. Dughenile de pe Podul-Vechiŭ din Iașĭ, tij după scrisorile lor. Tustrele părțile a toțĭ țiganiĭ ce să află. Toate aceste remîn ale noastre, fraților amîndoĭ și *Aga Alecu Callimachi clironomie, ce după sfintele pravile li se cuvine pentru nevrîsniciĭ copiĭ ce mĭ'aŭ rămas după săvĭrșirea soțieĭ mele Elenco Konachi*, și după această împărțală mai sus arătată va stăpîni fieștecarele partea sa, în puterea scrisorilor, însă atît la spor cît și la videre, ce după vremĭ va eși, din hotarele acestor de maĭ sus arătate moșiĭ, vor fi toțĭ părtașĭ. Și fiind că în toate scrisorile părintești, aflîndu-să și unele ce poate să facă după vreme, vre-un adaus avereĭ aceștia, acele mi s'aŭ încredințat mie Aga Alecu Callimachi, ca prin silința ce voiŭ pune, cît spor să va pute face, iarăși toțĭ clironomiĭ să să împărtășască întorcîndu'mĭ fiește

carele partea sa de cheltuială ce să va face. Iar dacă d-eĭ cumnata va găsi prilej să poată desbate vre'un acaret dintre acele nestăpînite, să poată lua de la mine scrisorile trebuincioase. Și iarăși asemenea să să urmeze, precum s'aŭ zis maĭ sus, pentru folosul ce va eși, și pentru deplină știință, va opri asemine copie de pe acele scrisorĭ încredințate de către mine.

Decĭ dar din ziua învoeleĭ aceștia înainte, orĭ ce iscălitură a reposatuluĭ părinteluĭ nostru Gavriil Konaki vornic, saŭ izvod de zestre, saŭ diată, saŭ vr'o scrisoare, asupra zestreĭ d-sale cumnateĭ Elenco Manu să va ivi, rămîne ca o hîrtie nescrisă. Cum și cînd vre unĭĭ din noĭ saŭ din clironomiĭ noștri, vor da pricină cu vr'o strămutare de stricare acesteĭ împărțelĭ și învoelĭ, sub orĭ ce chip, orĭ prin stăpînire, saŭ prin judecată saŭ fără judecată, acele cererĭ să să socotească de nimic, ce după această învoeală cu care de bună voea noastră ne-am împărțit, fiește carele să aibă așĭ stăpîni partea sa în pace, în puterea scrisorilor sale, rămîind odihnită o parte de cătră ceialaltă. Și spre încredințare făcîndu să două asemine scrisorĭ, una din partea noastră iscălită de noĭ s'aŭ dat d-sale cumnateĭ, și alta asemine din partea d-sale iscălită de însușĭ, am primit noĭ de la d-neĭ încredințîndu să și de cătră alte obraze vrednice de credință, după care și o parte și alta avem a ne face și întărițurĭ Domnești, de a stăpîni atît noĭ, cît și urmașiĭ noștri, nesupărați în vecĭ.

1813 Septembrie 2.

Ionichie Ieromonah Konaki, Alexandru Callimachi Agă.

Efhaiton Theoclit marturĭ.

De la Divan

Viind și înaintea Divanuluĭ amîndouă părțile și arătînd că

învoiala aceasta, s'aŭ făcut cu bună primire și mulțumire de îmbe părțile, drept aceia s'aŭ încredințat.

1813 Septembrie 16.

Costachi Ghica Logofăt, Iordachi Canta vel Logofăt, Constantin Balș Logofăt, Lupu Balș Vornic, Constantin Balș vel Vornic, Alecu Balș Vistiernic, Grigore Ghica, Costachi Canta Vornic, Dimitrie Beldiman vel Ban.

Această copie s'aŭ scos de mine întocmaĭ după cea adevărată scrisoare de împărțală și învoială.
Gheorghie Dimitriu biv condicar.

XXXII

(După 1818)

Inventarul documentelor moșiĭ Ștăncești scris de mîna Vorniculuĭ Alexandru Callimachi [1])

No.	Leat	Luna	
1.	7238	Septem. 28.	Hrisov di la Grigore Ghica Voevod pe tot hotaru Satuluĭ Stăncești cumpărătură, luĭ Toader Calmășul Vorniculuĭ de Cîmpulung de la Stroicĭ Spătar.
2.	7110	Martie 23.	Ispisoc di la Irimia Movilă Voevod pe o a cince parte din Pol Sat și pe o a patra parte tot din Pol Sat din Stăncești luĭ Toader Aprodu.

---

[1]) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

3. 7111 Noemb. 26. Ispisoc di la Irimia Movilă Voevod pe o a çince parte dintr-o jumătate de sat din Stăncești și pe a patra parte dintr-altă jumătate di sat luĭ Toader Aprodu.

4. 7115 April 15. Ispisoc di la Simion Movilă Voevod pe a cince parte din jumătate din sat din Stăncești jumătate ce din sus.

5. 7224 Maiŭ 10. Tălmăcire di acești uricariul pe Ispisocul luĭ Simion Movilă Voevod Hotarnic satuluĭ Stăncești.

6. 7117 Ghenar 4. Ispisoc di la Costea Movilă Voevod pe parte din jumătate din sat din Stăncești luĭ Toader Aprodu.

7. 7117 April 8. Ispisoc di la Costea Movilă Voevod pe a patra parte din Pol Sat Stăncești din jumătate cea din sus luĭ Ionașc Potlog.

8. 7117 Maiŭ 15. Ispisoc di la Costandin Movilă Voevod pe a patra parte din Stăncești adică din jumătate de sat.

9. 7134 April 20. Ispisoc di la Miron Barnovschi Movilă Voevod carte din Stăpînire luĭ Toader Paharnic.

10. 7139. Octom. 23. Ispisoc di la Moisi Movilă Voevod pe o bucată din hotar din hotarul Stăncești-tilor luĭ Toader Aprodu.

11. 7206 Iunie 20. Carte di la Domnu Mihail Racoviță Voevod poruncitoare cătră douĭ boerĭ pentru hotăritura Stăncești-tilor.

12. 7237 Iunie 29. Carte di la Grigore Ghica Voevod precum s-au pîrît Stroiciu Spătaru cu Toader Calmaș pentru (coutinuarea ruptă).

13. 7245 Maiŭ 11. Inștiințare către Domniĭ di la Adam Luca Sluger ·și Ioan Izmană Căpitan cum s-a aflat dispărțire între Stăncești și Monănăstirea Doamniĭ.

14. 7246 Ianuar. 2. Carte di la Domnu Grigore Ghica Voevod cătră Adam Luca Sluger și Ioan Izmană Căpitan, poruncitoare în ce chip să rămîe dispărțire Stăncești cătră Mănăstirea Doamneĭ.

15. 1767 Iulie 17. Carte di la Grigore Ioan Callimachi Voevod pentru împreunare moșiĭ Stăncești dispre Cătămărăști.

16. 10 Zapise unile cu veleat și altile fără veleat ce să văd trecuti în vînzărĭ di la răzașiĭ di Stăncești către Dumitrașcu Visternicu.

Di an ce să pornește judecată ce am avut cu Pănculeștiĭ la 1805:

No. Leat Luna

1. 1804 Noemb. 10. Mărturie Domniĭ sale Boerilor Cercetătorĭ cătră Domnul Alexandru Moruzi cum au aflat pricina pentru un rînd di pămînturĭ ci cere Pănculești din trupu Stănceștilor, i care mărturie să arată și mărturisire oamenilor din Cătămărăștĭ supt încredințare Iconomuluĭ Athanasie din Botășenĭ.

2. 1805 Februar. 2. Jalubea mea cătră Domnul Moruzi, ca să eĭ în cercetare Divanuluĭ.

3. 1805 Martie 17. Anaforaoa Veliților Boerĭ di Judecată ce am avut cu Pănculeștiĭ pentru acel rînd di pămînturĭ în care să daŭ rămașĭ.

4. 1805 April. 1. Carte Domnuluĭ Alexandru Moruzi către Vornicĭĭ din Botoșanĭ, o . . . . . .

Pănculeștii a nu treci piste stăpînire ci au avut din vechiu, în carile să pune și vade să vii să înfațașeze înainte Domnuluĭ cu Anaforaoa făcută.

5. Treĭ răvașe a Pănculeștilor ce să încep di la 805 și merg pînă la 810 din care să înțelege nevoința lor di a mergi înaintea Domnuluĭ Moruzĭ după Cartea din 1805.

6. Două copiĭ încredințate di Vornicu Toader Balș Doroșcanul, una din 7228 August 10 și alta din 7254 Aprilie 21.

7. 7245 Martie 20. Copiĭ di pi zapisul ce s-au găsit la Pănculeștĭ a unuĭ Costea, feciorul luĭ Vasile Hodin, ce dăruește unuĭ Gavril Gherghel Căpitan, pàrțile acești din Stănceștĭ, ci la judecată îĭ cere Pănculeștiĭ.

8. 1805 Ianuar 3. O carte cătră mine înștiințându-mă Spătaru Racoviță, Vornic di Botoșanĭ, pentru o mărturie mincinoasă ci alcătuiră Pănculeștiĭ din partea unuĭ Diacon, carĭ îmĭ dăduse și mie mărturie.

9. Un Ehthisis în vreme ci era să me înfățișez cu Pănculeștiĭ înaintea Domnuluĭ Moruzi.

10. Alte treĭ hîrtiĭ di la 803 începătoare tot cu Pănculeștiĭ pentru o bătalie ce s-au întîmplat.

11. 1824 Decemb. 13. Jalba mea arătătoare, că răzașiĭ di Cătămărăștĭ, iară-șĭ vreaŭ a trece peste stăpînirea veche și în dosul eĭ Poruncă Domnească către Paharnicu Bașotă, să nuĭ îngăduiască, ci să-mĭ întărească stăpînire după anaforaoa di la 805.

Di ani ce să însemnează cum aŭ curs pricina cînd Domnul Callimachi au vrut să-mĭ răpească o bucată de loc din trupu Stăncești.

No.	Leat	Luna	
1.	1813	Octomb. 12.	Jalba mea arătătoare pentru împresurarea ce-mĭ face Mănăstirea Doamneĭ și în dosul eĭ Carte Gospod poruncitoare către D-luĭ Logofătu Lupu Balș, fiind atunce Vornic, ca să meargă la starea loculuĭ și să cerceteze.
2.	1814	April	Mărturia D-luĭ Vorniculuĭ Lupu Balș din cercetarea ce au făcut, iar în pricina livedeĭ n-au vrut să intre în cercetare fiind că au primit o Carte particolară către D-luĭ di la Spătar Costache Negre, ca să nu facă nicĭ o lucrare în pricina aceia, apoĭ pe urmă, Domnul Callimachi au închipuit alti mrejĭ, făcînd moșia Mănăstiriĭ Doamneĭ, că s-au vîndut moșie D-luĭ Vist. Iordache Roz.
3.	1817	Februar. 1.	Copie di pi jalba Vistier Iordachi Roz. și în dosul eĭ este cartea Gospod, cătră Vornicu Teodor Balș, ca să pui pietrile.
4.	1817	Martie 3.	Inștiințare ci faci Vechil luat di lucrare ce face Vornic Teodor Doroșcanul.
5.			Jalba Maică-meĭ către Domnul Callimachi tot întra ce lună dată, dar s-au rupt di către însușĭ Domnul ne vrînd să i să asculte jalba. Și așa văzînd și prin consulatul Rusăsc am lucrat unde Domnul Callimachi au fost sălit di au poruncit post. săŭ Kostache Negre ca să scrie Carte Vorniculuĭ Doroșcanul ca să scoată

petrile ci pusăsă și D-luĭ ca să să înbuneze faci acest răspuns.

6. 1817 Martie 13. Răspunsu Vorniculuĭ Teodor Doroșcanul cătră Post. Negre.

7. 1817 Martie 15. Carte Domnuluĭ Callimachi cătră Vornicii din Botoșanĭ, ca să scoată numaĭ di cît petrile ci pusesă Vornicu Toader Doroșcanul.

8. 1818 April 10. Jalba asupra Stolniculuĭ Manoli pentru împresurare ci vre să facă Stăncești̦lor și în dosul eĭ esti Porunca Gospod.

9. 1818 Maiŭ 24. In această pricină asămine.

XXXIII

1826

Anaforaua divanuluĭ în procesul pentru un loc lîngă Moșia Ștănceștĭ.[1])

Prea Inălțate Doamne!

In urmare Domneștiĭ Inălțimiĭ tale Poruncĭ, s'au înfățișat fățâ înaintea noastră la judecată Dumnealuĭ Vornic Alecu Callimachi și cu Dumnealuĭ Spăt. Iordachi Grigoriu, vechil din parte casăĭ răpos. întru fericire Domn Scarlat Alexandru Callimachi Voevod, a cărora pricină după ce cu amăruntul, și pătrunzătoare cercetare, ce s aŭ făcut de către noi, s'au dovedit precum în jos să arată. Adică Dumnealuĭ Vornic Alecu Callimachi, avînd o bucată de loc ce să numește Livada, dat danie de la Domnul Grigore Ghica Voevod cu ispisoc din 7255 August 11,

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

din locul Gospod a tîrguluĭ Botoșaniilor, Dumnealuĭ Spăt. Iordachi îl ceri acum acel loc supt cuvînt că la 7259 Maiŭ 25, Domnul Constantin Racoviță Voevod l'au dat acel loc Monăstiriĭ Doamneĭ și că prin mezat la 1814 Doamna Smaranda Callimachi l'aŭ cumpărat în preună cu Monăstirea Doamneĭ și cu Costeștiĭ de la Soborul monăstireĭ Kinovia Rusica de la Sfîntul Munte al Athosuluĭ. S'aŭ cerut maĭ întîiu la Dumnealuĭ Spăt. Iordachi scrisorĭ dovezĭ, ca să să vadă cu ce ceri a lua acum din stăpînire Dumisale Vornic Callimachi acel loc numit Livada, și D-luĭ Spăt. au scos di aŭ arătat condică încredințată cu protecălitura a veleatuluĭ și cu pecete pomenituluĭ Domn Callimachi, în care fiind trecute și alte scrisorĭ pe moșie Monastiriĭ Doamneĭ și Costeștiĭ aŭ arătat și pentru acel loc aceste scrisorĭ, adică:

1. Carte Domnuluĭ Constantin Racoviță Voevod din 7259 Maiu 25, întăritoare monastiriĭ Doamneĭ pe o bucată de loc ci să numește Livada, cari din spre apus dispre codru să hotărăște cu locul monăstiri Doamneĭ, iar dispre tîrg, dispre rĕsărit pînă în apa Dresleuciĭ und isă împreună cu helești Monăstiriĭ Doamneĭ, iar din sus cu Stăncești și pe din jos pînă în drumul cel mare ce mergĭ pe la Curteștĭ, (adăogînd a zice) că măcar că la leat 7255, cerîndul *Banul Dumitrașcu Calmășul* i lar fi dat Domnu Grigore Ghica Vodă, socotind că i de Hotarul Tîrguluĭ, dar adeverindu-să acum Domnia sa, că acel loc au fost cuprins în hotarul Tătărașuluĭ, ce este dania maĭ din nainte a Monăstiriĭ Sfîntuluĭ Neculai, au rămas răsuflată danie Domnuluĭ Grigore și că singur Banul Calmășul au dat și înscris Monăstiriĭ Doamneĭ, precum și uricul Domnuluĭ Grigore Ghica.

2. Suret di pe o scrisoare a *Banul Dumitrașcu Calmășul* din 7259, cuprindĕtori pentru acest loc Livada, că fiind maĭ nainte Domnească și dîndui-să danie de cătră Domnul Grigore Ghica Voevod au socotit fiind-că și hotarele acestuĭ loc de o parte este cu o moșie a sa Stăncești, adică hotarul din sus, iar hotarul din jios să hotărăști cu lacul monastiriĭ Dcamniĭ,

și de altă parte iarăși cu helești monastirii ci este mitoh la Sfînta Agură la Monastirea Rusica, unde să cinstești Hramul Sfîntului mareluĭ Mucenic Pandelimon, și că fiind acest loc și la mijloc între hotarele monăstirii, și au dat să fie tot a monastirii.

3. Suret di pe ispisocul Domnuluĭ Grigore Ghica Voevod din 7255 August 11, întaritor luĭ *Dumitrașcu Calmășul Vel Ban* pe o bucată de loc din locul Gospod a tîrguluĭ Botoșaniĭ alăturea cu moșia sa Stănceștiĭ, cari bucată de loc să numește Livada și pe din sus să hotăraște cu Stănceștiĭ, iar pe din spre codru cu hotarul Monastirii Doamneĭ, și pe din jios pînă în drumu mare ce mergi pe la Curtești, și pe despre tîrgul Botoșaniĭ, pînă în apa Dresleuciĭ, cum arată acest Suret.

4. O copie încredințată (în deosebire de Condică) di pe hrisovul Domnuluĭ Constantin Cehan Racoviță Voevod din 7261 Septembrie 2, întărită Sfîntuluĭ Neculae din Botoșanĭ, pe hotarul tîrguluĭ Botoșaniĭ, pe care l'au dat danie și miluire, a căruĭ după ce arată din jiur împrejur cele lalte semne și hotare, apoĭ după ce vine pînă de asupra Dresleuci la o piatră în dreptul unde să disparte Stănceștiĭ de Monastirea Doamneĭ, (zice) și Dresleuca în jos pînă în drumul ce vine de la Curtești, și mergĭ la Botoșanĭ, cum să arată maĭ pre larg la această copie încredințată.

5. Hrisovul Domnuluĭ Grigore Ghica Voevod din 1764 Noembrie 2 în copie, prin care să arată că viind înainte Domnieĭ Sale călugăriĭ de la monăstire Rusica ce să află la Sfînta Agură, au arătat un Hrisov a Domnuluĭ Constantin Racoviță Voevod din 7259 întru care scrie, pentru o bucată din locul Domnesc a tîrguluĭ Botoșaniĭ ce să numește Livada (arătînd și semnele) cari ar fi fost cuprins în hotarul Tătărașilor, și că aŭ fost dat miluire din hotarul Domnesc monastiriĭ Sfîntuluĭ Neculae, și aflînd că acel loc este în hotarul Monăstiriĭ Doamneĭ, și Monastirea Sfîntuluĭ Neculae nu este nicĭ de un folos, l'au dat miluire Mo-

nastiri Doamneĭ, ca să fie helești împreunat cu hotarul Monăstireĭ Doamneĭ, arătînd și acesta că la 7255 s'aŭ fost dat de către Domnul Grigore Ghica *Banului Calmășul*, socotind că ĭ din hotarul tîrguluĭ, dar maĭ pe urmă adeverind Domnul Constantin Vodă Racoviță cum că au fost cuprins în hotarul Tătărașilor dat danie maĭ înainte monastiriĭ Sfîntuluĭ Neculae, ar fi dat ispisocul luĭ Grigore Ghica, însușĭ *Banul Calmășul* precum și scrisoarea sa Monăstiriĭ Doamneĭ, și că Monăstirea Doamneĭ au stăpînito pînă la Domniea luĭ Ioan Teodor Voevod, iar atuncĭ *Maria Jupîneasa Banuluĭ* viind să ea ace bucată de loc, au cerut de la Ioan Vodă, și o au luat o supt stăpînirea eĭ, luînd de la monăstire și zapisul cel di afirosire cel didesă Banul, și că călugăriĭ vĕzîndu-să că monastirea ieste lipsită di acel loc au cerut dreptate și s'aŭ scris Banesiĭ Măriеĭ să înștiințeze cu ce scrisori stăpînește, și să 'șĭ trimită vechil, ca să 'șĭ afli fiește cari parte dreptatea sa, de la care au primit scrisorĭ, cum că ace bucată de loc Livada au dat o danie Monăstireĭ Doamneĭ soțul sĕŭ, dar după ce au venit *Domnul Ioan Voevod* i ar fi spus pricina aceia a fierosiri, și au luat răspunsurĭ că de vremi ce au dat o *frate sĕŭ*[1]) la monăstire nu poate să o ea, nu maĭ să scrie la Sfînta Agură unde este închinată Monăstireĭ Doamneĭ, și va cumpăra cu banĭ, și apoĭ ĭĭ va dao, (însă di au scris Domniea sa, sau de nau scris la Sfînta Agură nu să știe) atîta știe că i au dăruit ace bucată de loc, și i au dat și zapis, și cu acest chip au stăpînit, arătînd și acesta că negăsind zapisul au dat moșiea sub stăpînire părinților călugărĭ, iar di va găsi zapisul părinților de la Sfînta Agură, atuncea va rĕspunde, iar negăsindul Părinții ar stăpîni cu pace, și că cunoscînd, că de ar fi avut scrisoare, n'ar fi dat ace bucată de loc monăstiriĭ înapoĭ, și așea să întărești stăpînire Monastiriĭ Doamneĭ asupra aceĭ bucățĭ de loc ce să numește Livada, cum arată și asest hrisov.

---

1) Banul Dumitrașcu Calmășul.

6. Țiidulă Domnească din 1814 Martie 24, către Vornicia de Aprozi ca după cererea Soborului di la monastire Chinovia Rusica de la Sfîntul Munte al Athosului, să rînduiască pe Telal Başa ca să strige la mezat moşiea ce să numeşte Monastirea Doamnei, şi cu Livada, cari mezat la Iunie 24 aceluiaş an au luat şi săvîrşire în ţidula Vornicieĭ către Telal Başa asupra Doamneĭ Smarandeĭ Callimachi, cu acéste scrisorĭ cere D-luĭ Spăt. Iordachi ca să stăpînească casa Domnuluĭ Callimachi, acel loc numit Livada întemeindu-să în carte Domnuluĭ Racoviţă Voevod din 7259 şi în copiea scrisoriĭ Banuluĭ Calmăşul şi pe săvîrşirea mezatuluĭ din 1814.

In potriva cărora arătărĭ a Dumisale Spăt. întrebîndu-să şi pe D-luĭ Vornic Callimachi ce rĕspunde şi ce dovezĭ are ca să poate dărîma cele în sus arătate, înfăţişate de D-luĭ Spăt. Şi D-luĭ Vornic pe lîngă răspunsurile din gură, ce au dat că fără cuvînt de dreptate să fac aceste punerĭ înainte di către D-luĭ Spăt. căcĭ acest loc este drept a Dumisale di clironomie încă de pe *bunul Dumisale Banul Calmăşul* i s'ar fi cuvenit, şi că însuşĭ scrisorile ce arată D-luĭ Spăt. acum în faţă judecăţiĭ, îĭ adiverește dreptate ce ari făcînd în destulă apărări Dumisale Vornic şi dovedindu-să că încă de anĭ să poate cunoaşte şi meşteşugitele chipurĭ ce s'aŭ urmat ca să să poată răpi această bucată de loc şi să să deĭ Monăstireĭ Doamneĭ şi spre dovadă acestor zise au arătat di sau vĕzut di către noĭ şi aceste scrisorĭ.

1. Cel în original ispisoc a pomenituluĭ Domn Grigore Ghica Voevod din 7255.[1]), act cari este arătat supt No. 3 şi cari în Condica înfăţişată de D-luĭ Spăt. este trecut suret.

2. Scrisoare ce în Original a Banuluĭ Dumitraşc Calmăşul ruptă prin mijloc la capătul începutuluĭ, din 7259, carele iarăşĭ este arătată la No. 2 înfăţişată de D-luĭ Spăt. suret.

3. *Scrisoare iscălită de Ioan Vel Tărziman* din 10 Octom-

1) Vezĭ *Documente* sub No. VI.

brie[1]) fără veleat, în copie încredințată că este întocmaĭ di pe ci adevĕrată, di cătrĕ răposatu Boer Constantin Balș Vel Logofăt, care scrie *către Banul Calmășul, fratele săŭ*, între altile că aŭ luat de la părinții Esfiumeniți scrisoare, precum și zapisul de danie cu iscălitura sa, carĭ l'au rupt însușĭ Thesalonic și că trebui săĭ mulțumească trimițîndui măcar o putină cu mere de Vasluĭ și cîțĭ va cașcavalĭ de munte și să stăpînească în pace de acum Livada și să n'aibă nicĭ o grijă, căcĭ și la Patriarhiĭ cunosc pe Constantin Vodă, că au vrut să facă pomană cu colacĭ streinĭ; dar cu toate acele la Monăstire tot au maĭ dat 150 leĭ, și niște veșmînturĭ, care le au primit părinții Efiumeniți ca să nu le maĭ rămîie cuvînt cum arată această scrisoare.

4. Copie încredințată de divan, di pe condică a cărții Domnești din *1784 Noembrie 14, dată Paharn. Enachi Callimachi* pe bucata de loc din locul tîrgului Botoșani anume Livada, ca să aibă a o stăpîni dupĕ hrisovul Domnului Grigore Ghica Voevod si as lua tot venitul.

5. Carte Domnească din 1817 Martie 15, către Vornicii de Botoșanĭ, că dupĕ jaloba Dumisale Vornic Alecu Callimachi în arătărĭ, că la Hotăritura urmată de către Vornic Teodor Balș, la Moșia Monăstirii Doamneĭ ce să hotărește cu moșiea Dumnealuĭ Stăncești cu hotarele ce ar fi pus, i s'ar fi luat o bucată de loc din dreapta moșieĭ Dumisali Stăncești, fără a fi D-luĭ saŭ vechiul Dumnealuĭ cu scrisorile, după cari scrisorĭ poate să să dovedească, că acel loc este din drept trupul Moșiĭ Dumisale, carĭ loc lar fi și dat hotarnicul pomenit către stăpînire moșieĭ Monăstireĭ Doamneĭ și să scrie ca stăpînirea aceluĭ loc să rămîĭ tot precum au fost și după cercetare ce să va face în Divan pricinii care parte va avea dreptate acel îl va lua împreună cu dijma luĭ. Cu aceste scrisorĭ dar și D-luĭ Vornic Callimachi să întimiază în stăpînire aceluĭ loc nu·

---

1) Vezĭ *Documente* sub No. XIV.

mit Livada. Decĭ stînd noĭ a judeca cu amăruntul toate scrisorile di maĭ sus înfățișate dinspre amîndouă părțile, am cunoscut, fără îndoială, că danie Domnuluĭ Grigore Ghica Voevod, către Banul Calmășul este bună și fără nicĭ un cuvînt di dreptate sau dat în urmă acel loc de către Domnul Racoviță Voevod Monăstireĭ Doamneĭ, căcĭ întîu, Domnul Grigore Ghica Voevod la 7255 de cînd sunt 80 anĭ, acel loc livada, dovedindu-l din locul Domnesc și slobod, ne dat nimăruia, l'au dat Banuluĭ Calmășul, arătîndui și semnele în prejur, pe cari l'au și stăpînit pînă la 7259 în 4 anĭ, când pomenitu Domn Racoviță (cu ce socotință nu să știe) l au dat Monastirii Doamneĭ, de cît numaĭ să vede, că s-au întemeiat (precum zice) că lar afla că este din locul Tătărașilor, însă această zicere a Domnuluĭ Racoviță să oboară cu însușĭ Hrisovul înfățoșat de Dumnealuĭ Spăt. pe hotarul Tîrguluĭ Botoșanĭ tot aceluiaș Domn Constantin Cehan Racoviță Voevod cu douĭ anĭ în urmă arată, că hotarul Tîrguluĭ nu trece pîrîul Dresleuceĭ, precum și Hrisovul Domnuluĭ Grigore Ghica Voevod dă acel loc iarășĭ numaĭ pînă în Dresleuca, lămurit dar să dovedește, că nu au fost din Hotarul loculuĭ Tătărașilor a tîrguluĭ dat Sfîntuluĭ Neculae, și este bună Danie Domnuluĭ Grigore către Banul Calmășul. Al doile, dacă acel loc, nu a fost din trupul Tătărașilor cum au putut Domnul Racoviță să strămute dania Domnuluĭ Grigore, carĭ au fost maĭ vechĭ către Banul Calmășul și să deie acel loc Monastiriĭ Doamneĭ, fiind că daniile, și afierosirile Domnilor sunt statornice și un Domn nu poate călca Dania altuia Domn. Al treilea, Hrisov Domnuluĭ Racoviță maĭ zice că rămăind Danie Domnuluĭ Grigore răsuflată, au dat Banul Calmășul și osăbită scrisoare, precum și Hrisovul Domnuluĭ Grigore la Monastirĭ, dă ea singură acelaș Domn, au dat Hrisovul său. Apoĭ ce trebuință maĭ erea să maĭ ia și scrisoare de la Banul Calmășul, iată dintru aceasta să înțelege, că pentru că și însușĭ cunoaște că cu nedreptate i să ea Banuluĭ Calmășul acel loc și pentru

aceia l-au făcut di a dat și înscris. Insă această vederată și silnică nedreptate văzîndu-să, nu poate a să socoti lucru din temeerĭ pentru Domn Spăt. Iordachi, dovedită fiind sila și asuprirea ci au vrut a face acel Domn *Banuluĭ Calmășul, din însuși scrisoarea Domnuluĭ Ioan, din 10 Octombrie arătată supt No. 3, între scrisorile Dumisale Vornicului Callimachi (fiind vel Tărziman)* căcĭ de ar fi fost danie Banuluĭ Calmășul prin scrisoarea sa di bună voie către Monastirea Doamneĭ negreșit că nu ar fi putut cere a i să întoarce, și au dat încă și banĭ de au luat-o înapoĭ 150 leĭ, sumă simțitoare pe vreme aceia și alte lucrurĭ; și iarășĭ di au dat Banul Calmășul scrisoare ace de danie de bună voe sa, ce trebuință maĭ era, ca Domnul Racoviță să puĭ atîtea cuvinte prin cartea sa din 7259 în potriva unul, altuia, căcĭ îndestul era numaĭ să întărească scrisoarea de danie a Banuluĭ Calmășul, saŭ de au fost rĕŭ hrisovul Domnuluĭ Grigore Ghica, către banul Calmășul, pute săl rupă ne maĭ cerînd trebuință a lua și osebită scrisoare de danie di la Banul Calmășul. Al patrulea, că este cu adevĕrat ace scrisoare a însuși Domnuluĭ Ioan și nu cu vre o iconomie, nu rămîne judecăți nicĭ o îndoială, dovedind-o aceasta însuși lucrarea eĭ, pentru că hrisovul cel în original a Domnuluĭ Grigore Ghica și scrisoare de danie Banuluĭ Calmășul ci este ruptă, pe cari hrisovul Domnuluĭ Racoviță le dovedești, că sau dat atunce monastiriĭ, acum să găsesc la Domnul Vornic Callimachi, cari fiind date monăstiriĭ, acum au putut cu alt chip să intre la mîna Dumisealeĭ Vorniculuĭ, iată adeveriri că această scrisoare este dreaptă a Domnuluĭ Ioan și pentru că nu are veleat nu este altă, de cît că așa obicĭnuea, *pentru că Domnu Vornic au arătat și alte răvașe de corespundenții ci ave cu fratele Doamneĭ sale Banul Calmășul, carĭ tot fără velet să vĕd.* Al cincilea, de și Domnul Grigore Ghica Voevod cel tînăr, prin *hrisovul din 1764, Noembrie* întărești stăpînire Monăstireĭ Doamneĭ pe acel loc, însă să zice prin acest hrisov, că

s'au *scris Băneseĭ Calmășoae* să viĭ la judecată, și n'au venit de cît au primit scrisoare, cum știe că s'au dat danie acel loc și cum s'au întors iarășĭ înapoi de la călugăriĭ și zice că de va găsi zapis a călugărilor (dovadă adică) cum au luato iarășĭ înapoi are a răspunde; iată că dovada aceia ce au trebuit atunce o are acum și orĭ ce să face pe zisul și arătare numaĭ a uniĭ părțĭ, nu poate avea întemeieri, cînd easă în urmă dovadă la iveală, și maĭ ales precum Domnul Grigore Ghica la 1764 au dat stăpîniri Monastiriĭ Doamneĭ în neființa scrisorilor Bănesi Calmășoaeĭ, asemene și Domnul *Mavrocordat Voevod la 1784* după 20 anĭ cînd au vĕzut scrisorile *Paharn. Enachi Callimachi* iau dat stăpînire asupra aceluĭ loc, de cînd pînă la 1814 cînd s'au scos la vînzărĭ fiind 30 anĭ, nu să vedi nicĭ o jalbă din parte Monastiriĭ Doamneĭ, asupra acestuĭ loc Livada cel are Dumnealuĭ vornic Callimachi ce încă să vede că și însușĭ Domnul Callimachi prin carte din 1817 iau dat ca să stăpînească. acel loc cu moșia Dumisale Stăncești pînă după săvîrșire judecățiĭ, (carĭ pînă acum n'au urmat). Iată dar că stăpînirea Dumisale Vorniculuĭ au fost cunoscută, și mănăstiri și măcar că au luat săvîrșirea mezatuluĭ.

Insă cînd un mezat să dovedește urmat pe putred temeĭ și de către însușĭ domnul Callimachi în urma săvîrșiri mezatuluĭ să vede slobozită stăpînire Dumisalle Vorniculuĭ asupra aceluĭ loc, iată dar, că au fost știut Domnuluĭ Callimachi, că să vinde lucru strein, fiind-că D-luĭ Vornic Callimachi n'au tăcut și scrisorile cele în original era la D-luĭ, apoĭ socotesc că un așa mezat pe lucru nedrept nu poate avea tăria luĭ. Cînd în șfîrșit să vede că însușĭ aciia ce au primit dania de la domnul Racoviță adică călugăriĭ au dat și au întors iarășĭ înapoi, rupîndu-să și scrisoarea Banuluĭ Calmășul, luînd și plată 150 leĭ și niște veșminte, care la ace vremi era îndestul preț pentru atîta lucru, precum să vedi, că s'au cunoscut și de către Domn Callimachi după carte din 1817 ce o au dat. Și pentru aceia de către noĭ

după tot cuvîntul dreptățeĭ s'aŭ cunoscut că *D-luĭ vornic Callimachi nu póte fi strămutat nicĭ odinioară din locul strămoșesc de danie* nicĭ poate fi supărat maĭ mult întru cît de puțin di cătră nimene. Deosebit pentru o bucată de loc ce iarăși să prinsese cu împresurare din moșie Curteștĭ a Dumisale Theodor Chiriac către locul Livezii, cari și cu anafora Divanuluĭ și întăritura înălțimiĭ sale s'au dat iarăși către Curteștĭ, încă la trecutul an 1823 după ce și din starea loculuĭ ce s'a vĕḑut pe harta inginerească si din glăsuire hotărniciĭ din 7259 Octombrie 6 ce s'au vĕḑut în întăritură aceașĭ anaforale, dovedindu-să din drept trupul Curteștilor, însușĭ D-luĭ Vornic Callimachi au arătat cum că cu nedreptate s'au luat acel loc supt cuvînt de hotar Livezii și D-luĭ Teodor Chiriac are toată dreptatea aș lua acel loc, fiind din hotar Moșiĭ sale Curteștĭ, iar nu din hotar Livezĭĭ, fiind-că hotarul Livezĭĭ lămurit să arată în hrisovul Domnuluĭ Grigore, zicînd că din sus să hotăraște cu Stăncești și despre codru cu Monastirea Doamneĭ și despre apă cu iaz Dresleuca ci este a Monastiriĭ Doamneĭ, și din jos cu drum; iată dar, că dovedit să arată, că nu toate treci peste drumul acesta ce vine pe margine moșieĭ Monăstiriĭ Doamneĭ maĭ jos, căcĭ de a merge la drum care cere Spăt. Iordachi apoĭ trebuia să zică în hrisovul Domnuluĭ Grigore Vodă, că acel loc să hotărăște și cu Curteștĭ, despre codru, orĭ trebui să treacă Monastirea Doamneĭ, să eĭ Curtești toțĭ, să vii la acel drum ca să să împlinească cuvîntul hrisovuluĭ, și îndestul dovadă maĭ este urmare stăpînireĭ. Căcĭ casa. . . . Vornic Callimachi n'au trecut nicĭ odată piste acest drum, nicĭ D-luĭ Vornic pretenderisăști, cari și acastă bucată de loc din Curteștĭ cu nedreptate s'au fost luat. Prea înălțate Doamne, aceste fiind dovezile precum s'au arătat maĭ sus i socotința judecăți noastre și fiind-că Dumnealuĭ Spăt. Iordachi s'au arătat nemulțumit,

cerînd a să înfățoșa cu anafora și înainte Înălțimi tale, nu lipsim a înstiința. 1826 Iunie 7.

A Înălțimii Tale

Plecați Slugi,

Vasile Roset Vel Logofăt.
Constantin Cantacozino Logofăt.
Iordache Donici Vel Logofăt. Vasile Michail Vel Vornic.
Dumitrache Balș Vel Vornic. Petrache Tăut Vistier.
Indescifrabil.

XXXIV

1838

Invoială[1])

Jos iscăliții Logofăt și Cavaler Costachi Conaki, rînduitul de stăpînire epitrop caseĭ *răposatul Alecu Callimachi i Vorniceasa Maria Callimachi, născută Cuza, al doilea soție a răposatuluĭ Callimachi*, ca o firească epitroapă a orfanilor i *Hat. Alecu Ruset-Roznovanu* împuternicitul vechil și *soț al Ruxăndriței Ruset, născută Callimachi,* precum și Conu Iordache Teodor împuternicit vechil din partea cuviosieĭ Sale Părintelui Ioanichie Conaki carele dispozărisește și voința bolnavuluĭ de minte al său frati Costaki, amîndoĭ fiĭ a răposatuluĭ Gavriil Conaki, prin aceasta facem știut, că arătații frați Conăchești pornind formalnic proțăs asupra caseĭ răposatuluĭ Callimachi cu cerere de a li să întoarce averile lor, carele cu actul de învoială din 813 Aprilie 22, le avea date cumnatuluĭ lor Cal-

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi. Comp. *Documente* sub No. XXXI.

limachi și acesta le ar fi înstrăinat, prin zăstruire și de veci vînzări, adică părțile din moșia Vărzărești de la ținutul Orheiului, morile de la Călieni, părțile din moșia Haginești. . . . . de la ținutul Orheiului, viile de la Socola, dughenile de pe Podul Vechiŭ, moșia Cioricești de la ținutul Fîlciului, Boțîrlău de la ținutul Putni și viile de la Nicorești. Asemine și D. Hat. pornind proțăs tot asupra numiteĭ case cerînd întîiĭ 4700 galbeni prețul a jumătate moșieĭ Epureni cu venitul eĭ. că de la 821 după diata răposateĭ *Păhărniceasa Ruxandra Callimachi, maica răposatuluĭ Alecu Callimachi și buna dumneaeĭ Hatm. Ruxăndriței* prin carele îĭ dăruește această jumătate de moșie și răposatul Callimachi ar fi vîndut-o; al doilea prețul moșiilor Cioricești și Boțîrlău, morile de la Călieni și viile de la Nicorești, carele fiind averi a moșiilor Doamneĭ Ruxăndriței, Ionichie și Costachi Conăkești precum s'aŭ zis maĭ sus, după jalbele, ce ar fi pornit, le cer ca dreaptă a lor avere și după urmarea spre îndeplinirea izvoduluĭ de zestre a D-eĭ Hatman. ar urma a să despăgubi cu prețul lor în sumă de 1900 galbeni; al treilea împărțire ce după pravilĭ i s'ar cuveni D-eĭ Hatman. din averea atît a maicĭ D-eĭ cît și *mortuluĭ eĭ frate Xenofon*; al patrulea preț de 6000 galbeni a întreg trupul moșieĭ Epureni dați de zestre și vînduți de răposatul Callimachi, și al cincilea 600 galbeni cu dobînda lor plătite de D-eĭ Hătmăneasa, datoria părinteluĭ D-eĭ după înscrisul urmat la 828, carele peste tot alcătuește suma de 42,095 galbeni bez condeiul împărtășireĭ D-neĭ Hătm. din averea mami și a fratelui D-eĭ cel lasă în a pravililor deslegare și hotărîre.

Decĭ eŭ Logofăt Conachi și Maria Cuza în urmarea chemărilor judecătorești vroiam a pune în lucrare rînduirea de vechil stăruitor în judecată; însă tot odată în privirea mărimiĭ cheltuelilor de astăzĭ prin judecăți și a sfîrșiturilor lor, spre a scuti pe amîndouă părțile de niște asemine, precum și de a feri pe această familie de vrajbă în carile judecățile i ar supune, n'am

socotit de prisos de a cerca și mijloacele de învoire la care cu asemenea plecări găsind și pe D-lor reprezentanții acestor două proțăsuri ce sunt împuterniciți de a să judeca și a să învoi și tot o dată noi între noi avînd îndestul credit respectiv că întru întăririle de a apera dreptățile părților, că în sfîrșit fără părtinire vom cumpăni dreptul fiește căruia în cuget curat, am păsit către tractarie din asămine. Deci cît pentru pretenția Părinteluĭ Ioanichie am venit în lămurire, că după actul de alcătuire din 813 Octombre 22, între aceștia cu cumnatul lor, răposatul Callimachi în bună credință s'aŭ dispozarisat de averea luĭ Costaki, pentru că prin aceasta rostește cînd nu să va îndrepta protilimisul Costaki atuncea toată această avere va rămîne nepoților meĭ de soră, *Xenofon și Ruxandra*. Iar pentru partea de avere a luĭ Ionichie fiind că, prin acestaș act să zîce toate acestiile las asupra purtăriĭ de grijă a cumnatuluĭ meŭ în cît Dumnealuĭ la toate precum s'aŭ îndatorat, iar după moarte să fie Dumnealuĭ următor întocmaĭ după diata ce-ĭ voĭ lăsa; apoĭ Callimachi n'aŭ avut dreptate a o dispozarisa și urmează, ca cele ci vor lipsî să să întoarcă casa înapoĭ. Așa dar căutînd in ce să închee această lipsă, am găsit numaĭ că părțile din Vărzărești s'aŭ vîndut la 813 de răposatul Callimachi Pametciculuĭ din Basarabia, camer Zamfirache Ralian, iar morile de la Călienĭ, fiind că nu sunt nicĭ vîndute nicĭ zăstruite de Callimachi urmeaza a și le stăpîni Ioanichie. Lămurindu-să dar în chipul ce s'aŭ arătat maĭ sus, această pretenție, am păsit către ce al doilea cu D-eĭ Hătmăneasa Ruxăndrița în carele s'aŭ înțeles că actul de învoială din 828 Iulie 3, prin carele răposatul Callimachi dărueste după moartea sa D-eĭ Hătm. moșiile Stăncești, precum și altele, prin însurăciunea de al 2-lea a răposatuluĭ aŭ rămas desființată, pentru că făcînd copiĭ firești aŭ vîrît împărtășitoriĭ și pe alțiĭ. Și dar în întîmplarea de față în asemenea nu figurărisește de cît ca un sinet a banilor ce aŭ plătit D-eĭ pentru părintele, D-eĭ mărginindu-să D-eĭ

numaĭ în dreptățile izvoduluĭ de zestre de a căria îndeplinire casa nu să poate apăra. Și pentru acea cerere ce face D-eĭ prin pontul întîiŭ a prețuluĭ jumătățiĭ de Epurenĭ cu venitul eĭ, casa luĭ Callimachi nu poate sta în potrivă, pentru că după găsita la casa *dieata a maicĭĭ răposatuluĭ Callimachi Păhărniceseĭ Ruxandra Callimachi* din 813 luna Maĭ, acea jumătate de moșie a fost și este dreaptă a D-eĭ Hătm. și urmează ca casa să i o răspundă; pentru pontul al doilea a moșiilor Cioricești, Boțărlăiĭ și viile de la Nicorești (bez morile de la Călienĭ de carile s'aŭ grăit) datĭ D-eĭ Hătm. prin izvodul de zestre din părțile de averĭ a luĭ Costachi Konaki, fiind că după lămurirea făcută precum s'aŭ arătat maĭ sus o asemenea a eĭ cerere după § 33 L. D. nu are ființă, apoĭ și izvodul de zestre încă rămîne. . . . și după urmare pretenția de 19,000 galbenĭ întru despăgubirea adică a zestreĭ nu maĭ poate avea loc; pentru punctul al 3-lea a împărtășireĭ D-eĭ Hăt. din averea maiceĭ D-eĭ, fiind că toată averea după maică să află în stăpînirea D-eĭ și a unchilor D-eĭ și nicĭ cum în a caseĭ (bez țiganiĭ) apoĭ rămîne fără cuvînt cererea, de cît numaĭ pentru moșia Mărzeștĭ ot ținutul Eșiĭ, i dughenile de pe Podul Vechiŭ, carĭ acestea s'aŭ vindut de răposatu Callimachi, cum și pentru partea cuvenită D-eĭ de pe *fratele Xenofon* din averea Callimachească adică Stăncești cu săliștele eĭ, să lămurește, că așa precum și răposatul Callimachi după dreptatea pravili § 933 i s'ar cuveni a avea dopotrivă împărtășire în partea de *clironomie a luĭ Xenofon* atît în moșia Slobozia carele nu aŭ fost dată zestre cît și în dughenile de pe Podul Vechĭ, precum și a caselor din Eșĭ, numaĭ puțin încă și întru a trage venitul Slobozieĭ dispozarisit de D-eĭ Hătm. de la 828 pînă acum, apoĭ să socotește ca să acopăr aceste dreptățĭ de împărtășire una pe alta prin aceasta adică, că nicĭ D-eĭ Hătm. să nu ceară împărtășire în averea Callimachească adică în Stăncești și altele, nicĭ casa luĭ Callimachi în Slobozia saŭ venitul eĭ. Pentru pontul al pa-

trulea a cereреї prețuluї întreg trupul moșieї Epurenilor vînduțї de reposat spre îndeplinirea izvoduluї de zestre, fiind că ne am lămurit, că de și formalitățile vînzăriї acesteї moșiї figurarisesc primite D-eї Hatm., însă adevărata vînzarea eї către Holban aŭ mijlocit după însuși voința răposatuluї Callimachi, carele aŭ săvîrșit tocmelї ș'aŭ luat banїї precum de obștie e știut și mărturisit, apoї rămîne casa îndatorită cu răspunderea prețuluї acesteї moșiї către D-eї Hatm. Asemenea și pentru pontul al cincilea a banilor ce aŭ dat D-eї Hatm. în plata datoriilor răposatuluї părinteluї Dumisale după izvodul iscălit de răposat, casa neavînd nicї un cuvînt de împotrivire urmează a'ї plăti cu dobînda lor.

Decї în privirea greutățeї *caseї răposatuluї Callimachi și a orfanilor rămașї*, eŭ Logofăt Conaki peste lămuririle arătate maї sus, am maї mijlocit către nepoata Ruxăndrița și părintești sfaturї de . . . . . și pravilїї către om plăcută luї Dumnezeŭ faptă s'aŭ îndeplinit și din suma ce i să face aŭ lăsat la 16 miї galbenї; așa dar prin acest act de învoială sfîrșim și dăm curmare tuturor pretențiilor pornite atît din partea fraților Ioanichie și Costachi Konăcheștї, cît și a D-eї Hatm. în chipul următor, ca D-eї Hatm. pentru tot felul de pretențiї personalice atît în avere de pe maica *D-eї Ileana Konaki*, cum și acea di pe *părintele D-eї Vornic Callimachi* precum și acea de pe *răposatul fratele D-eї Xenofon* ș'a unchilor săї Ioanichie și Costache precum și de pe *buna D-eї, Păhărniceasa Ruxandra Callimachi* la orї ce înstrăinărї și prefacerї făcute de răposatul părintele D-eї s'aŭ hotărît și s'aŭ mulțumit în următoarele punturї: întîiŭ pe lîngă averea ce astăzї să stăpînește să maї ia 16000, adică șase spre zece miї galbenї Olandă saŭ împărătești, pentru a căror plată să să scoată în dată in mezat toate vitele și productele rămase de la răposatul Vornic Callimachi i pădurea acea mare de pe moșia Stăncești și sá'ї primească D-eї Hatm. îndată după vînzare, iar

cusurul cît nu va ajunge pînă la împlinirea sumeĭ de 16 miĭ galbenĭ să să plătească de către casă în termen de un an fără dobîndă; al doilea toțĭ țiganiĭ Conăcheștĭ și Călimăcheștĭ cîțĭ să află astăzĭ sub stăpînirea caseĭ răposatuluĭ să-ĭ tragă în stăpînirea vecinică D-eĭ Hatm., cu aceasta însă D-eĭ să dea caseĭ răposatuluĭ în vecinică stăpînire șase sălașe țiganĭ de slujbă în care să fie bucătarĭ, kitarĭ, vizitiĭ i herar și alțĭ două sălașe fără meșteșug și al treilea pe temeiul acesteĭ învoelĭ toată averea mișcătoare și nemișcătoare cîte are casa răposatuluĭ Vornic Callimachi în care este siguripsită de către Divan jumătate de moșie Gărbeniĭ de la ținutul Dorohoiuluĭ de pe apa Bașăuluĭ ce aŭ fost zestrea D-eĭ *Vornicesi Marieĭ Callimachi* rămîne în vecĭnică stăpînire a caseĭ, cu aceasta însă că dacă s'ar întîmpla ferească Dumnezeŭ să moară *copiĭ aceĭ doĭ maĭ sus pomeniță, Teodor și cel nenăscut*, *D-eĭ văduva Vorniceasa Callimachi* să nu aibă a trage maĭ mult de cît zestrea sa și ipovolon ce pravilele i ar da, această dar învoială după § 308 din condica țăvilă încunoștiințîndu-să Divanuluĭ și îmbunătățindu-să să va statornici apoĭ pentru vecinică urmare, pentru carele s'aŭ făcut două asemenea învoelĭ supt a noastre iscălițurĭ.

1838 Februarie 20 zile.

Maria Callimachi Vorniceasa bolnavă fiind de mîna dreaptă și neputînd iscăli m'aŭ poftit de iam scris numele puind D-eĭ degetul. Costache Logofăt cavaler.

Alecu Ruset Hatman.

Roset Novacu. Constantin Iordache Teodor.

Această învoială fiind cu a mea bună-voință și desăvîrșită mulțumire întru toate a i cuprindere am iscălit eu însuși cu mîna mea. 838 F. 22.

Ruxandra Roznovanu.

Divanul apelativ al Țării de Sus.

Această învoială săvîrșită între D-lor Logofăt și Cavaler Costachi Konaki epitrop după cererea *Dumneaeĭ Vornicesei Maria, văduva răposatuluĭ Vornic Callimachi* și între D-eĭ *Cocoana Ruxandra Callimachi,* prin formalnicul vechil, *soțul D-eĭ, D-nul Hatman AlecuRuset-Roznovanu* văzîndu-să că este urmată cu îndestul folos pentru orfanii din al doilea însoțire a răposatuluĭ Vornic Callimachi și cu care aŭ rămas ambele părțĭ mulțumite, apoĭ ca o lucrare primită de legiuirea pravililor după § 308 din condica țivilă, să întărește de către Divan spre curmarea proțesuluĭ în urmarea acesteĭ învoelĭ și înaintarea celor lante lucrărĭ privitoare pentru siguranța averiĭ orfanilor. Iar la fața întîĭ cuvîntul (împărtășire) scris pe deasupra rîndurilor, este din scăparea din vedere, l'a prescris pe curat și la fața 3-lea jumătățĭ.

Ioan Stamati Vornic. Iancu Costachi Spăt.

Dimitrachi.

Secția II
No. 1210.
1838, Februarie 23.

L. S.
Divanuluĭ
Țăriĭ de Sus.

Director: Dimitrie Ralet.

Șeful Secțieĭ: indescifrabil.

XXXV

1851

Actul de botez al luĭ Teodor Callimachi[1])

Actul acest metricesc fiind sub adevăratele iscălituri a membrilor Dicasterieĭ să legalizézà.

Pecetia Mitropolieĭ Moldoveĭ 1851

Sofronie Mitropolit Moldavieĭ.

Director: *Spătar Burada.*

Duhovnicească Dicasterie a Sf. Mitropolii.

Metricească mărturie.

In urmarea porunci Inalt Prea a Sfinţituluĭ Mitropolit cuprinsă în rezoluţia No. 355. Această Duhovnicească Dicasterie a Sfinteĭ Mitropoliĭ Moldoveĭ face cunoscut că D-luĭ tînărul *Teodor Callimachi saŭ născut la anul una mie opt sute treĭ zecĭ şi şase Luna Ghenarie în patru zile din ortodoxĭ părinţĭ cu legiuita însoţire D-luĭ Vornic Alecu Callimachi şi soţia D sale Maria, născută Cuza,* după care în 8 aceiaşĭ lună luminîndu-să cu

Cet extrait de baptême étant sous les véritables signatures des membres du Consistoire, est legalisé par nous.

(L.S.) Signé: **Sofronius Métropolit Moldavii.**

Le directeur: *Spatar Burada.*

Consistoire de la Ste Métropole.

Extrait de baptême.

Par suite de l'ordre de Son Eminence le Métropolitain, contenu dans l'apostille sous No. 355, le Consistoire de la Ste Métropole de Moldavie, fait savoir que: le jeune Théodore Callimachi est né le quatre Janvier, de l'an mil huit cent-trente six de parents orthodoxes d'une union légitime entre le Vornic Alexandre Callimachi et son épouse Marie, née Couza, et que le 8 du même mois il fut tenu sur les fonts de baptême d'après les rites de l'E-

1) Originalul aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

sfîntul botez a bisericeĭ răsărituluĭ în biserica cu hramul Adormiriĭ Maiciĭ Domnuluĭ din satul Stăncești, ținutul Botoșanĭ, naș i au fost Prea Sfințitul Archiereu Inochentie Iliopoleos, iară cetitor molitfelor botezuluĭ cucernicul Iconom Ioan Bănicescu.

Drept aceia spre încredințare, că D-luĭ Teodor Callimachi este drept și legiuit fiu a sus zișilor părinți și drept pravoslavnic în temeiul dovezilor înfățișate i să dă acest metricesc act înformăluit după cuviință.

Pecetia Decasterieĭ Mitropolieĭ Moldoveĭ.

Dimitrie Iconomu.
Gheorghe Iconomu.
C. Iconomu.

Secretarul Decasterieĭ:
B. Antipa Sluger.

No. 403,
1851, April în 17 zile.
Cap. Mold. Iașiĭ.

glise d'Orient à l'Eglise de l'assomption de la Ste Vierge du village Stintcheschti du district de Botoșanĭ. Son parrain était S. Em. le Prélat Innocent, Evêque titulaire d'Héliopolis et les prières du baptême ont été lues par le révérend Econome Ion Banitchesko.

En foi de quoi, et pour qu'il soit constaté que Mr. Theodore Callimachi est le fils véritable et légitime des sus dites personnes, le Consistoire, en vertu des preuves exhibées lui délivre le présent acte formellement légalisé.

(L. S.) Signé **Démètre Econome, Georges Econome, Constantin Econome.**

Le Sécretaire du Consistoire.
No. 403. Signé: *B. Antipe Sloudjer.*
Le $^{17}/_{29}$ April 1851,
Iassy.

No. 1909

Vu au Secrétariat d'Etat de la principauté de Moldavie pour légalisation de la signature de S. Em. le Métropolitain de Moldavie, Sophronius.

Principatul Moldoveĭ Secretariatul de Stat. 1849

Iassy le $\frac{30\ Avril}{12\ Mai}$ *1851.*

Le Secrétaire d'Etat et Chevalier:
A. Sturza.

Le Directeur:
Post. Procope Florescu.

No. 29

Vu pour légalisation de la signature ci-dessus de Mr. A. Stourdza secrétaire d'Etat de Moldavie. Iassy le 22 Mai 1851.

Droit reçu: cinq francs. art. 58 du tarif.

Consulat de France à Iassy.

Le Consul de France:

Indéchiffrable.

XXXVI

1857

Actul de botez al Zenaideĭ Callimachi [1])

SOFRONIE

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Smeritul Mitropolit al Moldovieĭ și Suceveĭ

Actul acest Mitricesc fiind sub adevĕratele iscălituri a membrilor Dicasteriĭ să legalizează și de către noĭ.

Pecetia Sf. mitropoliĭ Moldoveĭ 1851.

Sofronie Mitropolitu Moldavieĭ.

Vu par Nous pour légalisation des signatures des membres du Consistoire de la Métropole.

(signé) Sofronie Métropolitain de Moldavie.

Duhovnicească Dicasterie

A Sf. Mitropoliĭ Moldoveĭ, Mitricească Mărturie

In urmarea Inalteĭ poruncĭ cuprinsă în rezoluția No. 584, această duhovnicească dicasterie a sfinteĭ Mitropoliĭ Moldo-

Par suite de l'ordre de S. Eminence Monseigneur Sophronius Archevèque et Métropolitain de Moldavie et de Sout-

---

1) Originalul aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

veĭ, face cunoscut că Dumneaeĭ tînăra Zenaida Moruzi la anul una mie opt sute patrudecĭ luna Iulie în șease-spredece zile s'au născut din legiuiți părinții fiĭ aĭ sfinteĭ mari bisericĭ a Răsăritului L. S. Prințul Alexandru C. Moruzi și legiuita D. sale soție Pulcheria născută Rosetti și la acelaș an în zece August s'au luminat cu sfîntul botez a bisericeĭ răsăritului și s'aŭ uns cu sfîntul marele Mir în biserica cu hramul Adormirea din satul Zvorăștea, cînd moliftele sfîntuluĭ botez i s'au cetit de cucernicia sa Sachelarie Nicolae Galin, iară nașu i au fost Domnița Ralu Moruzi. Drept aceia spre încredințare, că Dumneaeĭ tînăra Zenaida Moruzi este dreaptă și legiuită a sus zișilor părinți și dreaptă fiică a bisericeĭ răsăritului, pe temeiul dovezilor înfățoșate, i s'aŭ dat această mitricească mărturie sub iscăliturile membrilor și pecetia Dicasterieĭ, întărită și de Inalt prea Sfințitul Stăpîn.

chava, Chevalier de plusieurs Ordres et contenu dans son Apostille sous No. 584, le Consistoire de la Métropole fait savoir que la jeune demoiselle Zénaide Mourousi est née le 16 Iuillet 1840, de parens légitimes professant le rite Orthodoxe d'Orient, le Prince Alexandre C. Mourousi et sa légitime épouse la Princesse Pulchérie née Rosetti et que le 10 Août, de la même année, elle a reçu la baptéme suivant le même rite en l'Eglise de l'Assomption du village Zvorischte par le ministère du révérend père Sachelare Nicolas Galine desservant de la dite Eglise et a été tenue sur les fonts par la Princesse Ralou Mourousi. En foi de quoi vu les preuves produites, a été délivré pour servir aux fins requises, le présent extrait baptistaire muni du sceau du consistoire et des signatures de ses membres et légalisé par S. Em. le Métropolitain. Suivent les signatures des membres du Consistoire de la Métropole.

Dimitrie Iconomu. Iconomu

K. Iconomu.

Secretarul Dicasterieĭ:

B. Antipa Paharnic.

Pecetia Decasterieĭ

No. 442.

Iași 1857, Luna Martie în 28 zile.

No. 96 | Solvit 14 Pt. Dispositionu du 20 Decembre 1856

Vu au Secrètariat d'Etat de la Principauté de Moldavie, pour légalisation des sceaux et signatures de Son Eminence le Métropolitain et du Consistoire de la Métropole, apposés d'autre part.

Secrétaire d'Etat.

Le Directeur : A. Fotino.

Sigiliul Ministerului

Section des langues etrangères :

P. le chef de Section: Krupenski.

No. 1377, le 4 Avril, 1857 Jassy.

XXXVII

1865

Actul de căsătorie al luĭ Teodor Callimachi [1])

MITROPOLIA MOLDOVEI

Act de căsătorie.

Pe temeiul mărturieĭ No. 293 înfățoșată de D-nu Teodor Callimachi Protoereuluĭ Districtuluĭ Dorohoĭ din care să lămurește că după legiuirile cercetărĭ făcute, nu s'a ivit nicĭ o cauză împedicătoare însoțireĭ dintre D-nu Teodor Callimachi de 1-a cununie, locuitor din Comuna Stăncești, Districtul Bo-

---

1) Originalul aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

toșanĭ, poporul bisericeî Sf. Gheorghe, în vîrstă de 28 anĭ, născut din legiuita căsătorie a D-luĭ Alecu Callimachi și soția sa Maria, și D-neĭ Zenaida, fată fecioară locuitoare în Comuna Zvorăștea, poporul Bisericeĭ Adormirea M. D. în vîrstă de 24 anĭ, născută din legiuita căsătorie a D-luĭ Alecu Moruzi și soția sa Profira.

S'aŭ cununat dupe lege pe numiții și spre încredințare li s'a dat acest act.

Protoereul: D. Iconomu.

Preotul: N. Galin Sachelarie.

No. 293.

1865, Maiŭ 9.

XXXVIII

Extract din tabloul genealogic al caseĭ Ghica

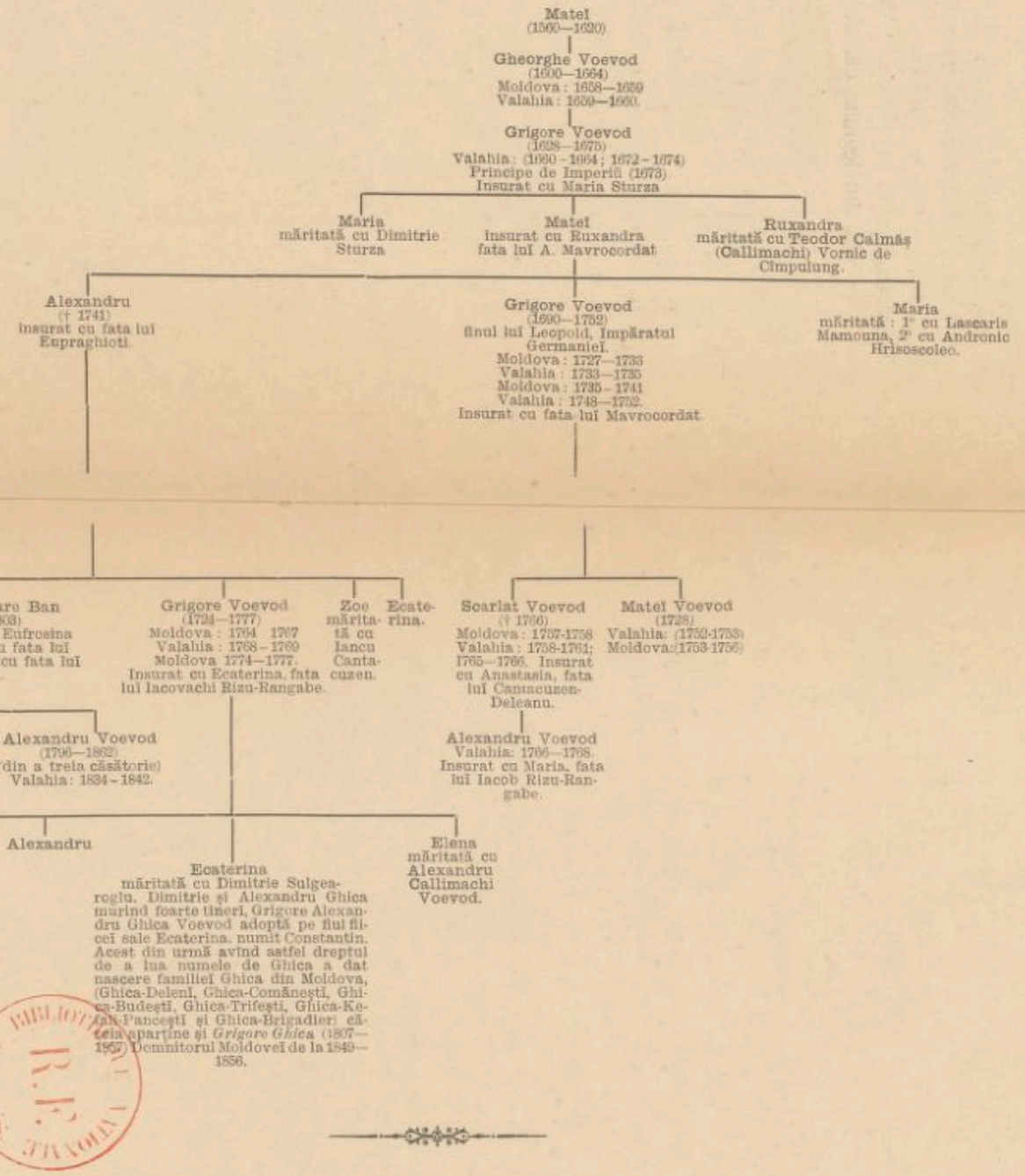

BIBLIOTECA ACADEMIEI R. P. ROMÂNE

TABLA ILUSTRAȚIUNILOR

I. — Gravure în text.

Marca eraldică a caseĭ Callimachi. (*Vigneta titlului*).
Stăncești. *(Vigneta în capul Precuvîntăreĭ).* Pagine
Inscripția bisericeĭ Sf. Neculae din Cîmpulung 235

II. — Gravure afară din text.

Vederea Cîmpulungului din Bucovina. 1
Portretul Domnuluĭ Moldoveĭ, Ioan Callimachi. . . . 19
După tabloul ce să află la Sf. Spiridon din Iași.
Portretul Domnuluĭ Moldoveĭ, Grigore Callimachi. . . 55
După tabloul ce să află la Sf. Spiridon din Iași.
Portretul Domnuluĭ Moldoveĭ, Alexandru Callimachi . . 73
După tabloul ce să află la Sf. Spiridon din Iași.
Portretul Domnuluĭ Moldoveĭ, Scarlat Callimachi . . . 87
După tabloul ce să află la Sf. Spiridon din Iași.
Portretul Mitropolituluĭ Moldoveĭ, Gavriil Callimachi. . 135
După tabloul ce să află la Mitropolia din Iași.

III. — Gravură în culorĭ.

Arborele genealogic al caseĭ Callimachi 157

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE R.F. IMPRIMÉS

TABLA MATERIILOR

	Pagine
Precuvîntare.	V
Capitolul I. — Originea caseĭ Callimachi.	1
Capitolul II. — Ioan Callimachi, Domnul Moldoveĭ. . .	19
Capitolul III. — Grigore Callimachi, Domnul Moldoveĭ. .	55
Capitolul IV. — Alexandru Callimachi, Domnul Moldoveĭ.	73
Capitolul V. — Scarlat Callimachi, Domnul Moldoveĭ. .	87
Capitolul VI. — Gavriil Callimachi, Mitropolitul Moldoveĭ.	135
Notiți asupra arboreluĭ genealogic.	157
Amănunte despre moșia Stăncești.	201
Documente.	209
Tabla ilustrațiunilor.	309
Tabla materiilor	311

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ R. P. BUCUREȘTI